

15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1927

✦ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ✦ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ✦

✦ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ✦

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ: ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
ΒΑΣΙΛ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΗΣ ΕΚΑΒΗΣ

ΞΕΧΩΡΙΣΤΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

7

ΓΡΑΦΕΙΑ ΧΑΡΙΣΣΗΣ 3

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡ. 6

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ Α. Ε.

ΜΕΓΑ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ
ΛΕΞΙΚΟΝ **ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΟΡΟΥΣ ΑΠΟΚΤΗΣΕΩΣ**

“ΡΥΘΜΟΣ”

20, ΒΟΥΛΗΣ, 20-ΑΘΗΝΑΙ

Υφάσματα δι' επίπλώσεις.

Στόφες Μεταξωτές Σιμιλι Βελουτέ σχέδια
μοτέρνα, Κρετόν Toiles de Jouy Χάρτης Τα-
πεσαρίας, Τάπητες διάδρομοι, Στώρ, Ψάθαι
ποδοκαθαριστικά, Μουσαμάδες πατωμάτων και
Linoleum Δέρματα Ταπεσαρίας, Κοντάρια Όρει-
χάλκινα και λοιπά είδη.

ΣΧΟΛΗ ΓΛΩΣΣΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

ΟΜΟΤΑΓΗΣ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΜΠΟΡΙΚΑΣ ΣΧΟΛΑΣ
ΜΕΤΑ ΜΟΝΟΤΑΞΙΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ

ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ
ΟΜΑΔΩΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ
3, ΦΕΙΔΙΟΥ 3

ΥΠΟΚΑΜΙΣΑ ΚΑΙ ΜΠΙΖΑΜΑΙ
ΕΚΛΕΚΤΑ ΑΝΔΡΙΚΑ ΕΙΔΗ *

ΑΔΕΛΦΟΙ ΔΕΛΟΥΔΗ

ΧΑΡΙΛΑΟΥ ΤΡΙΚΟΥΤΗ ΑΡ. 16

ΑΘΗΝΑΙ

ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΠΑΝΤΟΥ ΤΗΝ ΟΔΟΝΤΟΚΡΕΜΑ

MOUSON

ΓΕΝ. ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ Γ. ΚΑΡΑΜΟΥΖΑΡΗΣ & ΣΙΑ

ΘΜΗΡΟΥ 6 - ΑΘΗΝΑΙ

Ν. ΒΑΣΙΛΑΤΟΣ & ΣΙΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΧΕΙΜΕΡΙΝΗΝ ΣΑΙΖΟΝ

Τὰ καλείτερα ΜΟΔΕΛΑ ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝ

ΣΠΟΡ, ὡς και ΜΠΟΤΤΕΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ

και AMAZONΩΝ

ΓΟΝΙΑ ΒΟΥΛΗΣ - ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΤΗΛ. ΝΕΟΝ 4-41

ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ ΚΑΠΕΛΛΑ
Δ^{ΦΟΙ} ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΙ

ΑΘΗΝΑΙ ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ
ΣΤΑΔΙΟΥ 58 ΑΚΤΗ ΜΙΑΟΥΛΗ 24

ΚΑΘΑΡΙΖΕΤΕ ΤΑ ΕΝΔΥΜΑΤΑ ΣΑΣ

ΣΤΗΝ **ΜΕΛΙΣΣΑ**

ΟΔΟΣ ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 11
ΚΑΙ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 34

Pepsodent

*Ίδεώδης ἀμερικανική
ὀδοντόκρεμα χωρὶς
Λασοῦνι καὶ Κιμωλίαν.*

*Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ
κατὰ Φαρμακεία*

*Ἡ τελευταία γέλις
τῆς ὀδοντοϊατρικῆς ἐπι-
σλήμης.*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΡΕΙΧΑΛΚΟΥΡΓΕΙΑ

ΘΑΥΜΑ ΤΕΧΝΗΣ

ΚΛΙΝΑΙ

ΚΑΠΕΤΣΩΝΗΣ

✦ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ✦ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ✦

ΤΕΛΕΤΑΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ :: ::
ΤΗΣ Κ. ΜΑΡΙΚΑΣ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΚΑΒΗΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΥΣΤΕΡΑ ἀπὸ τὸ πέσιμο τῆς Τροίας, οἱ Ἀχαιοὶ κερτιοῦνται στὰ θρακικὰ παράλια ἀπὸ τὸν ἥσκιο τοῦ Πολυδώρου. Μαζὶ μὲ τὶς σκλάβες Τρωαδίτισσες πὸν σέρνουν εἶναι κί ἡ Ἐκάβη, πρῶτα βασίλισσα τῆς Τροίας, γυναῖκα τοῦ βασιλιᾶ Πριάμου, μητέρα τοῦ ξακουστοῦ Ἔκτορα. Ἔχει χάσει ὅλα τ' ἀγῶρια τῆς τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου καὶ μπρὸς στὰ μάτια τῆς εἶδε νὰ κατακρεουργεῖται ὁ γηραιὸς Πρίαμος. Σκλάβες πιά αὐτὴ κί οἱ κόρες τῆς Πολυξένης καὶ Κασσάνδρα ζοῦν ἀνάμεσα στὶς ἄλλες σκλάβες στὶς κατασκευαστικὰ τῶν Ἑλλήνων τρεῖς μέρες τώρα στὰ θρακικὰ λιμάνια.

Ὅταν ἀρχίσει τὸ Δράμα, φαίνεται ὁ ἥσκιος τοῦ Πολυδώρου, τοῦ μικρότερου γιου τῆς Ἐκάβης, πὸν μιλάει γιὰ τὸν ἄδικο σκοτωμὸ τοῦ ἀπὸ τὸν βασιλιᾶ τῆς Θράκης Πολυμήστορα καὶ προφητεύει τὸ γρήγορο θάνατο τῆς ἀδελφῆς του Πολυξένης, καὶ γι' ἄλλες ἀκόμα συμφορὲς μιλάει πὸν θ' ἀκολουθήσουν. Χάνεται, καὶ φαίνεται ἡ γριά Ἐκάβη βγαίνοντας ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς τέντας. Μυρολογεῖ, γιατί τώρα τῆς ἀναγγέλλει ὁ χορὸς τῶν σκλάβων γυναικῶν πὸς οἱ Ἀχαιοὶ βουλήθηκαν θυσία νὰ κάμουν στὸν Τύμβο τοῦ Ἀχιλλέα τὴν κόρη τῆς Πολυξένης. Φωνάζει ὀλοφυρομένη τὴν κόρη τῆς Πολυξένης πὸν βγαίνοντας ἀπὸ τὴν τέντα μαθαίνει ἀπὸ τῆς μάννας τῆς τὸ τραγικὸ στόμα τὴν καταδίκη τῆς. Μ' ἀνηφισιὰ δέχεται τούτῃ τὸ πικρὸ μαντέτο προτιμώντας τὸ θάνατο παρὰ τὸ ζυγὸ τῆς σκλαβιάς.

Ἔρχεται στὴν ὥρα ὁ Ὀδυσσεύς καὶ ἐπίσημα πιά ἀναγγέλλει τὴν ἀπόφαση τῶν Ἀχαιῶν γιὰ τὴ θυσία τῆς κόρης. Ὁ Ὀδυσσεύς ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴ μάννα τὴν κόρη πὸν ἐθελούσια πιά τὸν ἀκολουθεῖ.

Ἡ Ἐκάβη σωριάζεται ξεφωνώντας μὲς στὸ σπαραγμὸ τῆς φριχτῆ κατάρα γιὰ τὴν Σπαρτιάτισσα Ἐλένη, αἰτία ὄλων τῶν κακῶν.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Ἡ Ἐκάβη κοιτεται κάτω σκεπασμένη. Ἔρχεται

ὁ Ταλθύβιος, ὁ κήρυκας τῶν Ἀχαιῶν, μνηστῆς τοῦ Ἀγαμέμνονα νὰ πεῖ τῆς Ἐκάβης νὰ ὀρίσει τὴ θανὴ τῆς νεκρῆς πιά κόρης τῆς Πολυξένης. Μετὰ δραματικοὺς διαλόγους φέρνουν νεκρὴ τὴν Πολυξένη. Ἡ Ἐκάβη στὸ ἀντικρυσμα τοῦ νεκροῦ παιδιοῦ τῆς φθάνει στὸ κατακόρυφο τοῦ πόνου καὶ τῆς θρηνωδίας τῆς καὶ παρακαλεῖ τὸν Ἀγαμέμνονα πὸν φαίνεται κείνη τὴν ὥρα νὰ τὴν βοηθήσει νὰ ἐκδικηθεῖ τὸν ἄδικο θάνατο τοῦ παιδιοῦ τῆς. Τοῦ ἀραδιάζει τὶς τρομαχτικὲς συμφορὲς τῆς γιὰ νὰ τὸν μαλάξει καὶ νὰ ζητήσει τὴν τιμωρία τοῦ Πολυμήστορα ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς.

Μὰ ὁ Ἀγαμέμνονας ἀρνιέται.

Τότες ἡ Ἐκάβη κάνει μόνη τῆς τὸ σχέδιο τῆς ἐκδικήσεώς τῆς καὶ ἀποφασίζει μὲ τὶς ἄλλες Τρωαδίτισσες νὰ σκοτώσουν τὰ παιδιὰ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Θράκης καὶ αὐτὸν νὰ τὸν τυφλώσουν.

ΜΕΡΟΣ Γ΄.

Ἡ Ἐκάβη βγαίνει ἀπὸ τὴ σκηνὴ νὰ προὑπαντήσει τὸν Πολυμήστορα πὸν ἔρχεται μὲ τὰ παιδιὰ του καὶ τὴν ἀκολουθία. Ἡ Ἐκάβη πείθει τὸν Πολυμήστορα νὰ τὴν ἀκολουθήσει μέσα στὴ σκηνὴ αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του γιὰ νὰ τοὺς ἐμπιστευθεῖ δῆθεν κρυμμένους θησαυροὺς τοῦ πεθαμένου Πριάμου. Ἐκεῖ ἐκτελεῖται τὸ σχέδιο τῆς ἐκδικήσεως τῆς Ἐκάβης. Σφάζουν τὰ δυὸ παιδιά του ἡ Τρωαδίτισσες καὶ αὐτὸν τοῦ τρυποῦν τὰ μάτια μὲ βελόνια καὶ τὸν τυφλώνουν. Ἀκούεται ἀπὸ μέσα: «Ὡμὲ τὸ φῶς χάνω τῶν ματιῶν μου». Ὑστερα βγαίνει τυφλός, χύνεται ἀκράτητος ἀλλόφρων στὴ σκηνὴ θρημώντας. Ἡ Ἐκάβη σὲ μὴν ἄκρη. Αὐτὴ δὲ θρηνεῖ τώρα. Ἔχει ἐκδικηθεῖ. Ὁ χορὸς τὸν συμποναεῖ. Ἔρχεται ὁ Ἀγαμέμνονας γοργός. Ἔχει ἀκούσει τὸ βογγητὸ τοῦ Πολυμήστορα. Τὸν παρακαλεῖ τώρα ὁ Πολυμήστορας νὰ θανατώσει τὴν Ἐκάβη, μὰ ὁ Ἀγαμέμνονας ἀρνιέται.

Τὸ ἔργο τελειώνει μὲ τὴν κατάρα τοῦ Πολυμήστορα καὶ τὸ προμάντευμα τοῦ χαμοῦ τῆς Ἐκάβης, τῆς Κασσάνδρας καὶ τοῦ Ἀγαμέμνονα.

Ἡ ΚΑ ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ ἀπαγγέλλει στὸ ἀρχαῖο θέατρο τῶν Συρακουσῶν. ο ο ο ο ο ο

ΚΩΣΤΗ ΜΠΑΣΤΙΑ

Η ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΑΒΗΣ ΣΤΟ ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟ ΣΤΑΔΙΟ

Η παράσταση τῆς Ἐκάβης στὸ Παναθηναϊκὸ Στάδιο δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ μᾶς συγκινήσει καὶ νὰ μᾶς ἐνθουσιάσει. Τὸ νεοελληνικὸ θέατρο πρῶτα, γιατί Ἑλληνες δραματοῦργοὶ δὲν ὑπάρχουν ἄξιοι τοῦ ὀνόματος κί ἔπειτα γιατί ἐκεῖνοι πὸν ἐδῶ καὶ

χρόνια διευθύνουν τὶς τύχες τοῦ θεάτρου μας δὲν στάθηκαν πάντα οἱ καλύτερα πληροφορημένοι καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο δὲν μπόρεσαν νὰ ἐκτιμήσουν καλύτερα ποιὰ ξένη θεατρικὴ παραγωγή, ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιά μεριὰ θὰ εἶχε κάποια σχέση μὲ τὴν τέχνη, ἀπὸ τὴν ἄλλη

Η ΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ
ΣΤΗΝ ΙΟΥΔΑΗ ::

θα είταν προσιτή στο άδιαπαιδαγώγητο ακόμη κοινό και κατά συνέπειαν όχι επιζήμια στη θεατρική επιχείρηση.

Κανείς φυσικά δεν θ' άρνηθεί ούτε θα τολμήσει να ξεχάσει ξεχωριστές απολαύσεις γνήσια καλλιτεχνικές που μ'ας έχει προσφέρει κατά καιρούς το Έλληνικό Θέατρο. Νά τι λεμε όμως εμείς. Αυτές τις παραστάσεις τις θέλαμε πιά συστηματικές, πιά σιγές, σταθερότερα οργανωμένες. Τό πράγμα όμως έρχεται με τη φυσική του σειρά. Για χρόνια τώρα το θέατρο τό δραματικό παλεύει έναν άγώνα κάποτε άνισον προς την ανάλατη επιθεώρηση που ότως έχει πιά καταστήσει θά μπορούσε να συσταίνεται από τους γιατρούς σε κάθε σοβαρό άνθρωπο που μιá ή δυό φορές στη ζωή του θαχε ανάγκη από ιππεκαίουάνα. Ο κόσμος όμως άρχισε να βαριέται όλες αυτές τις έξυπνάδες της κακής ώρας και αναζητά παντού κάτι καλύτερο και κάτι που να έψώνει και να τον απομακρύνει από όλη τη χυδαιότητα που συναντά καθημερινά στη ζωή του. Τό δέ κοινό, όσο κι αν τό λένε άδιαπαιδαγώγητο, έχει μιá διαίσθηση διαβολεμένη και ξαίρει ίσως καλύτερα από όλους εμάς τους ειδικούς να διακρίνει τό καλό και τό ώραίο κι ακόμα ξαί-

ρει άνυπόκριτα να ένθουσιάζεται, να ενισχύει, να προστατεύει, με φανατισμό πολλές φορές, ευγενικές προσπάθειες. Άμέτρητες φορές έχει δείξει τό ελληνικό κοινό αυτά του τά προτερήματα, κι αν έτυχε ν' απογοητευθεί, να τραβηχτεί κατόπι, είναι γιατί εκείνοι που έπρεπε να του δώσουν όσα του ύποσχέθηκαν δεν του τάδωσαν, ή του νόθεψαν τις πρώτες επαγγελίες.

Και για να μην ανατρέξει κανείς στα μακρινά περασμένα, δεν έχει παρά να φέρει για παράδειγμα τό φειινό καλοκαίρι. Κανένα θέατρο δεν δούλεψε καλά. Εϊδικά τό δραματικό, ό θίασος Μυράτ, μ' όλη την προσπάθεια που έκανε, δεν μπόρεσε να ένθουσιάζει τό κοινό, γιατί τά έργα, αυτές οι περίφημες κωμωδίες του παρισινού βουλευάρτου και τά γλυκανάλατα ψευτοαισθηματικά δράματα του τύπου Μερέ, δεν μπορούν πιά να ξεγελάσουν ούτε τον πιά άπλοϊκό θεατή. Και μέσα στο ίδιο θέατρο που δεν μπόρεσε να δουλέψει με τόσα μοντέρνα έργα άνέβασαν, ίσως χωρίς να πιστεύουν στην επιτυχία της, μιá κλασική κωμωδία του Μπωμαρσαί, τον Κουρέα της Σεβίλλης. Και όμως προς μεγάλη κατάπληξη όλων ή κωμωδία αυτή παίζεται σχεδόν δεκαπέντε μέρες με είσπραξεις περίφημες που δεν κατέβηκαν

Η ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ
ΣΤΗΝ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ :: ::

ούτε μιá μέρα κάτω από τις 9 χιλιάδες. Πολλοί θα μου πούν πως ή επιτυχία οφείλεται εν μέρει και στη μουσική. Καθε άλλο. Η μουσική, αν θέλετε να της αναγνωρίσουμε κάτι, είναι ότι έξασφάλισε ίσως μιá καλή προμέρα. Δεν θα στέκονταν ίκανή να σώσει όμως την κωμωδία αν αυτή δεν άρεσε. Η επιτυχία οφείλεται αποκλειστικά στο γεγονός ότι τό έργο άρεσε, στο γεγονός ότι τό κοινό ξαίρει να ένθουσιάζεται σε ό,τι είναι πραγματικά καλό.

Έχω άπόλυτη πεποίθηση πως, αν ό Βεάκης, ό άπαράμιλλος αυτός ήθοποιός, εμφανίζονταν ως «Κατά φαντασίαν άσθενής» του Μολιέρου ή ως «Φιλάργγρος», θα άφινε εποχή στο θέατρο. Τό ίδιο θα πώ και για τον κ. Λογοθετίδη ό όποιος πλιότερο θα ένθουσιάζε ως Άρχοντοχωριάτης του Μολιέρου παρά ως κ. Γκροσάρ.

**

Για όλους αυτούς τους λόγους παραστάσεις σαν της «Έκάβης» στο Παναθηναϊκό Στάδιο, μπροστά σε χιλιάδες κόσμο, παραστάσεις που δίνουν ειςκαιρία σε πλειότες προσωπικό ητες τόσο του θεάτρου όσο και της σκέψης να δουλέψουν και να παρουσιάσουν κάτι άρτιο, δεν μπορούν παρά να προκαλέσουν τον θαυμασμό μας, να μ'ας ένθου-

Η ΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ
ΣΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΑ

Η ΚΑ ΦΩΤΕΙΝΗ ΛΟΤΗ

ΠΟΛΤΕΕΝΗ

σιάζουν, σε τρόπο που να τους χαρακτηρίσουμε ως φαινόμενα υγείας μέσα σε μιá άτιμόσφαιρα βαρεία από χίλιων λογίων μολύσματα. Πλιότερο όμως από μ'ας άριμοδιότεροι είναι να μιλήσουν και για τό έργο και γενικά για την προσπάθεια ή Κα Μαρίκα Κοτοπούλη, ή μοναδική τραγωδός μας, στον ένθουσιασμό της όποιας οφείλεται αυτό τό δρασερό άγέρι τό ολοκάθαρο που φυσά αυτή την ώρα και δροσίζει όλους μας, και ό κ. Φώτος Πολίτης, ό μοναδικός Έλληνας σκηνοθέτης, με τό λεπτό κριτικό πνεύμα και τη δυνατή ποιητική πνοή. Αυτοί άς μ'ας μιλήσουν και για τό έργο και γενικά για την προσπάθεια.

ΜΙΑ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΤΗΝ Κ. ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ

Για προσπάθεια σαν αυτήν που άρχίζει με την «Έκάβη» έχουμε μιλήσει με την Κα Κοτοπούλη όχι μιá φορά αλλά πολλές, και όχι μόνο σήμερα και έξ αφορμής της παραστάσεως αλλά και πριν από δύο χρόνια και συνεχώς, όσες φορές κουβεντιάζουμε με την Μαρίκα, όταν θίγουμε τό ζήτημα της τραγωδίας, ή Κα Κοτοπούλη με τον ένθουσιασμό που την διακρίνει μ'ας έλεγε όλες τις σκέψεις της και όλα τά όνειρά της.

Έπαιξε πολλές φορές έργα που δεν της άρεσαν διόλου και έπρόφερε τη λέξη «τρα-

ΠΟΛΥΜΗΤΟΡΑΣ

γαδία» όπως περίπου ένας δεσμώτης μιλά για την ποθητή ελευθερία, για τον ανοιχτόν αγέρα. Γιατί η τραγωδία για την Μαρίκα εΐταν ο ελεύθερος ορίζοντας, εΐτανε κείνο που τής ζωογονούσε την ύπαρξη, οτι στάθηκε μοναδικό ιδανικό στη ζωή της. Και ο πόθος της για τὸ ξαναζωντανέμα τής τραγωδίας, φλόγα ακοίμητη στην ψυχή της, δέν την άφινε ποτέ νά ησυχάσει. Οραματίζονταν τή μέρα μιάς παρόμοιας προσπάθειας σάν μέρα απολύτρωσης ψυχικής από τις άλυσίδες τής ρουτίνας.

Κι αγωνίστηκε για νά φτάσει εκεί, κι ήπια όλα τὰ ποτήρια με τὰ άτελείωτα φαρμάκια, κι υποχρέωσε τόν εαυτό της νά σηκώσει τὰ άσήκωτα, νά ζήσει μέσα στην άτμόσφαιρα πότε μιάς άτροφικής φιλογίας, πότε μέσα στον πνιγηρό και μουχλιασμένον αγέρα που παρασκύαζαν οί έμποροι τών γραμμάτων μέσα στα λαμπροτόρια του πορισινού βουλευάτου. Άλλά η Μαρίκα γεννήθηκε ελεύθερος άνθρωπος, ψυχή κατωμένη για νά ζει μέσα στην ελευθερη άγκαλιά τής φύσης, ν' άνασαίνει τόν καθαρόν αγέρα τών βουνών και τών πελάγων και

νά ποτίζεται από γάργαρες πηγές και όχι από τὰ πράσινα νερά τών τελμάτων. Κι όσοι τήν γνωρίσαμε, κι όσοι τήν αγαπήσαμε, κι όσοι με σιωπή και με κατάνυξη άκούσαμε τή θεία τέχνη της, κι όσων οί ψυχές ερρίγησαν στις τραγικές νότες τής φωνής της, δέν είχαμε τήν παραμικρότερη άμφιβολία πώς η Μαρίκα θάσταγε τὰ δεσμά της.

Τὸ βλέπαμε σάν όμορφη πραγματικότητα, τὸ δραματιζόμαστε σάν πολύχρωμη άνθισμένη άνοιξη, και τὸ όνειρο αυτό μέσα στο βουρκο τής καθημερινής ρουτίνας στέκονταν για μās ρουμπίνι τετρακάθαρο, φως μυστικό που άσβεστο εφύλαγε στην ψυχή της η τέρεια τής τέχνης.

Και τὸ όνειρο γίνεται άγάλι-άγάλι σήμερα αυγή ροδαλένια μιάς πραγματικότητας. Κι η Μαρίκα μπροστά στα πλήθη τών Έλλήνων, σάρκα παλλομένη, θά εΐσαρκώσει την τραγική ήρωίδα του Ευριπίδη, και στην Άθάνατη Άθήνα θ' άνιγήσει και πάλι η τραγική νότα του θρήνου τής Έκάβης και η πονεμένη μάνα, μορφή άνάγλυφη μέσα στις μεγάλες μορφές τής τραγωδίας, θά σαρπίσει, ύστερ' από αιώνες, πάλι σε τέκνα Έλλήνων τὸ ριγος τὸ τραγικό.

Ο Κορ ΠΕΡ. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Ο ΣΚΗΝΟΘΕΤΗΣ
(Γελοιογραφία του
κ. Δημητριάδη) †

— Θέλω νά άφοσιωθώ στην τραγωδία, θέλω νά οργανώσω μια σειρά τραγικών παραστάσεων που νά γίνονται κάθε χρόνο, θέλω νά προσφέρω στην πατρία μου, στην Ελλάδα, μια μεγάλη υπηρεσία με τὸ ξαναζωντανέμα τής τραγωδίας. Είναι καιρός νά γνωρίσουμε όλοι μας στις καθαρές πηγές τής μεγάλης τέχνης. Εδιάλεξα την Έκάβη γιατί κει μέσα ξεχειλίζει ο πόθος τής πληγωμένης μάνας και πόσες μανάδες είναι πληγωμένες τριγύρω μας. Κι ακόμη διάλεξα την Έκβη γιατί εκτός από τή μεγάλη μορφή τής τραγικής μάνας η μοίρα, τὸ ριζικό του χοροῦ της μου θυμίζει τὸ σπαραγμό τών προσφύγων, μου θυμίζει όλα τὰ δεινά τους, όλη την τραγωδία τους. Για μās τους Έλληνες δέν υπάρχει πιο σύγχρονο έργο από την Έκάβη!...

Και με την ίδια συγκίνηση και τόν ίδιο ένθουσιασμό πρόσθεσε:

— Η προσπάθεια που κάνω έχει γενικότερη σημασία. Είναι ο μεγάλος σταθμός στον ιστορικό μου ρόλο μέσα στο καλλιτεχνικό στερέωμα τής Ελλάδας. Δέν είναι απλή προσπάθεια ενός θεάτρου, ούτε τυχαίο γεγονός οφειλόμενο στην επιθυμία μιάς πρωταγωνίστριας νά παίξει ένα ρόλο. Είναι αποτέλεσμα βαθύτερης ανάγκης, επι-

ταγής ψυχικής που ένιωσα έντονα και μαζί με μένα ένιωσαν κι άλλες δυνατές φυσιογνωμίες μέσα στον κόσμο τών γραμμάτων και τής τέχνης. Είναι προσπάθεια νά εψώσει τὸ κοινό προς κάτι άγνώτερο, είναι προσπάθεια νά ξεκαθαρίσει τόν καλλιτεχνικό μας ορίζοντα, και η παρίσταση τής Έκάβης δέν είναι η άπαρχή τής προσπάθειας αυτής, δέν είναι παρά τὸ πρώτο μα σταθερό βήμα προς την πραγμάωση του όνειρου, του μόνου όνειρου που πλημμυρίζει τή ζωή μου. Και στην προσπάθεια αυτή δέν είμαι μόνη. Έχω για συνεργάτες οτι διαλεκτό έχει νά παρουσιάσει η ελληνική διανόηση. Δέν χρειάζεται βέβαια νά Σās μιλήσω, ιδίως σε Σās που στενά συνεργάζεστε μαζί του στα «Έλληνικά Γράμματα», για τις μεγάλες άρετες ενός Φώτου Πολίτη. Ούε χρειάζεται επίσης νά πὼ ποιός είναι ο Μελαχρινός η ο Ριάδης η ο Καλομοίρης η οί άξιοι και δοκιμασμένοι ήθοποιοί, οί άγνοί αυτοί εργατες τής τέχνης που θα παίξουν μαζί μου στην «Έκάβη». Αυτά είναι γνωστά. Τὸ μόνο που θα πρέπει νά τονισεί είναι πὼς η συνεργασία αυτή τίσων παραγόντων δέν είναι παρά αποτέλεσμα τής ψυχικής έπιταγής για την όποία οās μιλήσα πάρα πάνω.

Κος ΑΠ. ΜΕΛΑΧΡΙΝΟΣ

Και δεν είναι μονάχα αυτοί οι συνεργάτες μου. Συνεργάτης μου είναι κάθε Έλληνας που ποθεί να δει τον έαυτό του καλύτερο και νοσταλγεί την Τέχνη στην πατρίδα του. Και είμαι βέβαιη πως μετά το πρώτο βήμα την γενική προσπάθεια στον ομαδικό αυτό πόθο θα στηρίξω και στην επιθυμία του καλύτερου, του άγνοτερου που βλέπω να εκδηλώνεται παντού στην Ελλάδα.

Νά γιατί συνεργάτες μου είναι όλοι οι άγνοι Έλληνες. Και μπορώ να πω πως τη στιγμή αυτή δεν εργάζομαι πια για τη Μαρίκα Κοτοπούλη μα εργάζομαι για την Ελλάδα. Όλα τ'άλλα θα τα δείξει ο χρόνος, όλα τ'άλλα θα συντελεστούν με αγώνα και πίστη.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑΣ.

ΤΙ ΛΕΓΕΙ Ο Κ. Φ. ΠΟΛΙΤΗΣ

Είναι γνωστό ότι τη σκηνοθεσία της Έκάβης έχει αναλάβει ο μοναδικός σκηνοθέτης και κριτικός του νεοελληνικού θεάτρου κ. Φώτος Πολίτης, ο διαλεχτός και τακτικός έπισης συνεργάτης των «Ελληνικών Γραμμάτων». Ο κ. Πολίτης για τα ζητήματα της σκηνοθεσίας μου είπε τα εξής:

— Η παράσταση της «Έκάβης» οφείλεται αποκλειστικά στο μεγάλο ένθουσιασμό της Μαρίκας Κοτοπούλη και στη θερμή αγάπη της για την αρχαία ελληνική τραγω-

Ο Κος ΑΙΜ. ΡΙΑΔΗΣ

δία. Μιά τόσο εξαιρετική καλλιτέχνης δεν ήταν δυνατό παρά να νιώθει βαθειά, πως τελικός καλλιτεχνικός προορισμός της είναι να ξαναζωντανεύει τις αρχαίες ηρωίδες και να οδηγεί τους σημερινούς Έλληνες στην κατανόηση κ' εκτίμηση της τεραστίας κληρονομίας που τους άφησαν οι πρόγονοί τους. Γι' αυτό και πόθος της ήταν να παιχθεί ή «Έκάβη» μ' όλη τη μεγαλοπρέπεια και τον αυστηρό ρυθμό που απαιτεί το αρχαίο θέατρο—όχι πια σε σκηνές κλειστές αλλά στο υπαίθρο, και μπρός σε χιλιάδες θεατές.

» Έννοείται, πως τέτοιο έγχείρημα δεν είναι εύκολο. Παρουσιάζει δυσκολίες πολλών ειδών, που κι αν υπερπηδηθούν τώρα πρόσκαιρα, δεν έπεται πως υπερνικήθησαν κι οριστικά. Πολλά ζητήματα, φύσεως καθαρώς σκηνοθετικής, απαιτούν συχνότερη έπαφή με το κοινό μας για να λυθούν καλύτερα, καθώς και μακρόχρονη μελέτη, που ακόμα δεν έγινε. Όπωςδήποτε, θα σ'ας πω όσο μπορώ συντομότερα τις σκέψεις που ακολουθήσα για το ανέβασμα της «Έκάβης», θίγοντας μόνο μερικά από τα θέματα της σκηνοθεσίας της.

» Πρώτα πρώτα από απόψεως σκηνογραφίσεως. Η εμφάνιση τραγωδίας σε ελεύθερο χώρο έχει ανάγκη αρχιτεκτονικών όγκων. Το σκηνικό πρέπει να είναι πλαστικό και να μην έχει από τη ζωγραφιά παρα μονάχα τα χρώματα, κι αυτά απλά και στοιχειωδή. Από την άποψη τούτη η Έκάβη παρου-

ΠΡΩΤΗ ΚΟΥΡΥΦΑΙΑ

σίαζε δυσκολίες. Γιατί δεν είχαμε να σταθούμε σ' έναν όγκο παλατιού που να φαίνεται στο βάθος ή ναού ή κάστρου κ. τ. λ. Σε κάτι δηλαδή βαρύ, πέτρινο, ογκώδες. Έξ' άλλου δεν υπάρχει και τώρα ή άφελής εκείνη φαντασία άννων λαών που γεννοῦσε στην αρχαία ελληνική εποχή ή στην εποχή του Σαίξπηρ εύκολα κι από το τίποτα τη θεατρική φαντασίωση (illusion). Λοιπόν ή Έκάβη που παίζεται σ' ένα στρατόπεδο ως μόνο ουσιαστικό σκηνικό έχει να παρουσιάσει τα τσαντήρια ή καλύβια των πολεμιστών ή των αιχμαλώτων. Μιά ζωγραφική εμφάνιση τέτοιου σκηνικού με σκόρπια εδω και κει τσαντήρια δεν θα μπορούσε με κανένα λόγο να δώσει την έννοια του τραγικού και του μεγαλειώδους που χαρακτηρίζει την αρχαία τραγωδία. Για τούτο ήταν ανάγκη να σταθούμε και πάλι σε όγκους πλαστικούς αλλά λιτούς και απέριττους. Από τις μακέτες που είχαν σταλεί ή μόνη που κάπως πλησίαζε σ' αυτήν την αντίληψη ήταν κάποια των κ. κ. Σπαχή και Καστανάκη. Άλλα και αυτήν ακόμη δεν την υιοθέτησα αλλά επέφερα βασικωτάτας τροποποιήσεις την ήλλαξα τελειώς εις τρόπον ώστε από την μακέτα των κ. κ. Σπαχή, Καστανάκη δεν απέμεινε παρά ένα τρίγωνον άφου και αυτά τα χρώματα τα έβαλε ο κ. Κόντογλου με

κυματισμό το επίπεδο της σκηνής ως δυο μέτρα από το έδαφος και παισιώνοντάς την μ' έναν αρχιτεκτονικόν όγκο εις είδος στυλιζαρισμένου δάσους. Μ' αυτό θέλησα να δώσω μιαν εικόνα στοιχειωδώς απλή (primitive) ελληνικού υπαίθρου, χρωματίζοντας ανάλογα μ' ελληνικό φώς όλα τα επίπεδα.

— Και όσον άφορᾷ το σκηνοθετικό μέρος:

— Στην αρχαία τραγωδία ένα από τα κυριότερα θέματα για την εμφάνισή της είναι κι ο χορός. Δεν παραδέχομαι πως ο χορός μπορεί σήμερα να χορέψει. Κι αν ακόμα αποδεχτούμε πως στους λαϊκούς χορούς μας υπάρχει άφθονο το μιμικό στοιχείο, ωστόσο επειδή δεν έμεσολάβησε κάποια προσωπική δημιουργία μεγάλου καλλιτέχνου που ν' ανυψώσει το λαϊκό χορό ως τις ανάγκες του τραγικού τόνου, γι' αυτό νομίζω πως δεν έχει δικαίωμα ο σκηνοθέτης να το κάμει αυτό. Υπάρχει κίνδυνος να φύγει τότε από την αλήθεια και να δώσει βέβαια ένα ωραίο θέαμα αλλά όχι και την τραγική ή την λυρική πνοή του χορού. Έξ' άλλου ειδικώς στον Εϋριπίδη ο χορός πέφτοντας σιγά σιγά σε δεύτερη μοίρα χάνει την άρχική του σημασία. Ειδικότερα ο χορός της «Έκάβης» που άπαρτίζεται από αιχμάλωτες Τρωαδίτισσες έχει στα λόγια του ως κυριότερο στοιχείο τη δραματικότητα. Έτσι μου φάνηκε λογικό να τον

Κος ΒΟΛΑΝΗΣ

ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑΣ

ΤΑΛΘΥΒΙΟΣ

ζωογονήσω προσαρμόζοντάς τον προς τέτοια ερμηνεία και να του δώσω την αξία πολυπρόσωπης εμφάνισης ενός ένιαιου δραματικού συναισθήματος.

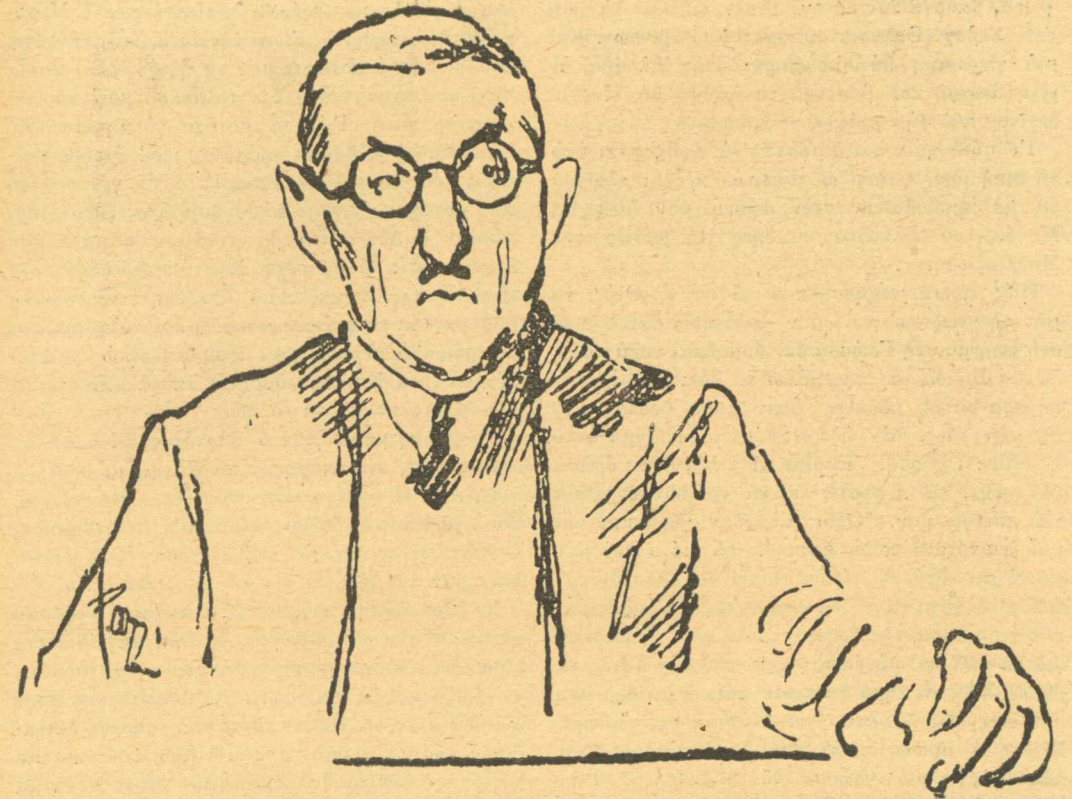
» Έννοείται πώς τίποτε απ' αυτά δεν έχει στη συνείδησή μου σημασία ερμηνείας απόλυτα σωστής. Η Έλληνική Τραγωδία είναι η ψηλότερη κορυφή του Θεάτρου. Για να συλλάβει κανείς την έκφρασή της και για να την καταλάβουν οι μάζες των ακροατών απαιτείται μακρά καλλιέργεια με μοναδική κατεύθυνση την αγνότητα του κάθε ατόμου, την απαλλαγή του από κάθε είδους πρόληψη, την ελεύθερη επικοινωνία του με τη φύση.

ΗΕΚΙΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΑΥΡΟΥ

» Αν υπήρχαν τέτοιες προϋποθέσεις, τότε το φοβερό ζήτημα του χορού δεν θα ήταν τίποτε. Θα άρκοῦσε η άπλη και θερμή απαγγελία των χορικών για να συγκινήσει το ακροατήριο. Τώρα δυστυχώς είμαστε αναγκασμένοι, για να ζωογονήσουμε σύμφωνα με το σημερινό θεατρικό αίσθημά μας μιάν αρχαία τραγωδία, να καταφεύγουμε σε μέσα πολύτροπα και σε τεχνάσματα διάφορα πού πρώτοι έμεις αντιλαμβάνομαστε το πρόσκαιρό τους. Η μόνη μας δικαιολογία είναι η ανάγκη στην όποία βρισκόμαστε να καλλιεργήσουμε με κόπους και με μόχτους το έδαφος προς την ποίηση. Αν κάνουμε υποχωρήσεις γι' αυτό και μόνο το σκοπό πιστεύω πως θα μάς συχωρεθούν.

ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ

Ο Κορ Π. ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η αυτοβιογραφία, ειπε σε κάποιο πρόλογό του ο Όσκαρ Ουάιλντ, εινε ταυτοχρόνως η ύψηλότερη και η ταπεινότερη μορφή τής κριτικής. Μία αυτοβιογραφία . . . γλωσσική δεν ξέρω τι έπρεπε να εινε. Χωρίς άλλο όμως έπρεπε να εινε ή βαρειότερη. Ίσως μάλιστα το είδος αυτό να εινε και όλως διόλου ανύπαρκτο και άκατανόητο, για κάθε άλλον τόπο, έξω από την Ελλάδα. Έδω όμως το πράγμα αλλάζει. Όχι μόνο το είδος ήμπορει να υπάρξει, έστω και σαν φαινόμενο πρωτάκουστο, μα να έχει και όλο το ενδιαφέρον, το πάθος, τις περιπέτειες, τα δραματικά στοιχεία, όλες τις συγκινήσεις μιās αυτοβιογραφίας ερωτικής, πολιτικής, φιλολογικής και ό,τι άλλο. Η γλώσσα στην Ελλάδα εινε λίγο απ' όλα: θεόςτης, έρωσ, ζήλεια, δεισιδαιμονία, είδωλο, εικόνα, φάντασμα, θαύμα, έξωτικό. Χύνονται γι' αυτήν αίματα, λόγια, μελάνια και σπλάχνα ανθρώπων. Υψώνονται γροθιές και κλωτσιές, πέφτουν μπάτσι και καλαμάρια, φλυτζάνια του καφέ πετούν

στον άερα, έφημερίδες καίνται γι' αυτήν σαν καταραμένα σώματα αιρετικών και έφημερίδες πλουτίζουν. Παλιοί φίλοι για το χατήρι της γίνονται από δυο χωριά, άνδρόγυνα χωρίζουν, ή μητέρα χάνει το παιδί της, το παιδί άπαρνιέται τή μητέρα του. Κυβερνήσεις πέφτουν και κυβερνήσεις σηκώνονται για την αγάπη της. Η μιá Ακρόπολις τρέμει για τις κολώνες της και ή άλλη «Ακρόπολις» χάνει τα πιστήριά της. Ο κόσμος έγέμισε από Τορκουεμάδες, από μάρτυρες κι από προφήτες. Οι Έλληνες πολεμούν με τους Ρωμιούς κι οι Ρωμιοί με τους Έλληνες. Κα μέσα στο μεγάλο κακό :

Η μάνα κρύβει το παιδί σφιχτά στην άγκαλιά της Γιατί ήρθαν χρόνοι δύσκολοι. Φοβάται μήν το χάση.

Ένας άνθρωπος, πού ή τύχη τόν έρριξε στην Ελλάδα να δουλεύει με τή γλώσσα και να παλαιβει μ' αυτήν όλη τή ζωή του, εινε τραγωδία και κωμωδία μαζί, όπως κάθε έξαιρετική ζωή. Εινε μιá ζωή γεμάτη περιπέτειες, κινδύνους, ξα-

φνικά, βάσανα και πόνους. Κάτι τι σαν τη ζωή του Σεβλχ Θαλασσινοῦ και τοῦ Ρόβινσον. Και μιὰ γλωσσική αὐτοβιογραφία στην Ἑλλάδα, ἂν εἶνε ἀνιαρή και βαρετή, τὸ λάθος θὰ εἶνε σ' ἐκεῖνον ποῦ τὴν γράφει.

Γι' αὐτὸ πρὶν καταπιασθῶ νὰ γράψω κι ἐγὼ τὴ δική μου, γονατίζω ταπεινά κι ἐπικαλοῦμαι νὰ μὲ προβοδίσουν στὸν ἀγῶνα μου, ὅλες τὶς Μοῦσες τοῦ Ἑλικῶνος κι ὅλες τὶς ξωθιές τῆς Μαλλιαρωσύνης.

Πῶς πρωτογνωρίσα—ποῦ νᾶδινε ὁ Θεὸς νὰ μὴν τὴ γνωρίσω ποτὲ μου—πῶς πρωτοαντίκρισα στὴ ζωὴ μου τὴ Γλώσσα δὲν θυμοῦμαι καλὰ-καλά. Ὅταν ἄρχισα νὰ πρωτολέω τὰ λόγια, ποῦ λένε σήμερα κι οἱ κοῦκλες ὅταν τοὺς ζουλοῦνε τὸ στομάχι τους, δὲν ἤξερα πῶς τὸ πρᾶγμα αὐτὸ λέγεται: Γλώσσα. Ἐμαθα νὰ μιλῶ, ὅπως ἔμαθα νὰ τρώω, νὰ περπατῶ και νὰ τραβῶ τὰ γένηια τοῦ πατέρα μου. Ὅλοι μιλοῦσαν γύρω μου και μοῦ φαινότανε πολὺ φυσικό. Τὸ μόνο ποῦ μοῦ φαινότανε ἀφύσικο εἶτανε, γιατί δὲν μιλοῦσε σὺν ἐμὲ κ' ἡ γάτα μας. Τῆς ἔκαμα πολλὲς τυραννίες, τὴν ἐτοίμησα, τῆς ἐσφιξα τὸ λαιμό, τὴ μᾶθησα γιὰ νὰ μιλήσει, μὰ ἐπειδὴ και καλὰ δὲν ἤθελε νὰ βγάλει λέξι, τὸ πῆρα ἀπόφαση τότε ἡ μητέρα μου μοῦ εἶπε πῶς ἡ γάτα ἔχει τὴ δική της γλώσσα. Εἶτανε ἡ πρώτη φορὰ ποῦ ἔλαβα κάποια ἰδέα πῶς ὑπάρχει μιὰ γλώσσα ποῦ μιλοῦσα ἐγὼ κι ἄλλη μιὰ ποῦ μιλοῦσε ἡ γάτα μας και πῶς μὲ τὸ στανιὸ δὲν μποροῦσα νὰ τὴν κάμω νὰ μιλάει σὺν κι ἐμένα.

Ἐπειδὴ ἄκουσα κι ἄλλους ἀνθρώπους, ποῦ μιλοῦσαν και δὲν τοὺς καταλάβαινα. Εἶτανε ἓνας Ἰταλὸς ψαρᾶς, μιὰ ξανθὴ δασκάλα κι ὁ γιατρός τοῦ σπιτιοῦ μας. Ὅταν τοὺς ἄκουγα, μ' ἐπαυαν τὰ γέλια. Εἶχαν κι αὐτοὶ τὴ γλώσσα τὴ δική τους, κι ἐπειδὴ ὅλες ἡ ξένες γλώσσες μοῦ φαινόταν ἓνα πρᾶγμα, εἶχα τὴν ἰδέα πῶς ἡ γάτα μας καταλάβαινε τί ἔλεγα. Ἐπειδὴ ἡ μητέρα μου μοῦ εἶπε πῶς ὁ ψαρᾶς μιλοῦσε Ἰταλικά, ἡ δασκάλα γερμανικά κι ὁ γιατρός βαθειὰ ἑλληνικά. Αὐτὴ εἶτανε ἡ πρώτη μου γνωριμία, ὅπως θᾶλεγα σήμερα, μὲ τὴ γλωσσολογία κ' ἡ πρώτη μου ἀντίληψη τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας. Ἐπειτα τὰ συνήθισα ὅλα αὐτὰ, ὅπως συνηθίζει καθένας κάθε παράξενο, και μοῦμενε ἡ διασκέδαση, ὅταν ἔβλεπα τὸν ψαρᾶ, νὰ φωνάζω ξεκαρδισμένος, πίσω ἀπὸ κανένα ἐπιπλο: *Πέσι! πέσι!* ὅταν ἔβλεπα τὴν δασκάλα: *φροϊλάιν, φροϊλάιν!* κι ὅταν ἔβλεπα τὸν γιατρό: *φέψη, φέψη.* Τὸ *φέψη* αὐτὸ ὑποθέτω τώρα πῶς ἤθελε νὰ πεῖ: ἀφέψημα. Και περνοῦσα ὥραια τὸν καιρὸ μου.

Ἐπειδὴ ἀπὸ κάμποσο καιρὸ, ὁ πατέρας μου μὲ πῆρε μιὰ ἡμέρα στὰ γόνάτα του και μοῦ εἶπε πῶς εἶνε καιρός ν' ἀρχίσω νὰ μαθαίνω γράμματα

Ἄφου τὸ εἶπε ὁ πατέρας θὰ εἶτανε σωστό. Μέρα-μέρα νύχτα-νύχτα. Εἶχα τὴν ἰδέα και τὴν ἔχω ἄκόμα, πῶς ὁ πατέρας μου τὰ ἤξερε ὅλα, καλύτερα κι ἀπὸ τὸν Θεό. Δὲν τολμοῦσα ποτὲ νὰ ρωτήσω τὸ γιατί. Ρώτησα μονάχα τὴ μητέρα μου: Γιατί θὰ τὰ μάθω τὰ γράμματα; Κ' ἐκεῖνη φαίνεται πῶς δὲν ἤξερε καλὰ-καλὰ τὸ γιατί. Μοῦ εἶπε μονάχα: «Ἀνθρώπος ἀγράμματος ξύλον ἀπελέκητον.» Δὲν κατάλαβα τίποτε. Τὸ μόνο ποῦ ἔκανα εἶτανε νὰ προσέχω ἀπὸ τότε στὰ ξύλα, ποῖα εἶνε πελεκημένα και ποῖα ἀπελέκητα. Κι ἐπειδὴ βαρύνουνα τοὺς νεωτερισμούς, και τὰ γράμματα μὲ τρώμαζαν λιγάκι, μοῦ φαινότανε πῶς τ' ἀπελέκητα ξύλα ἦσαν πιὸ ὁμορφα ἀπ' τὰ πελεκημένα. Μὰ δὲν τολμοῦσα νὰ τὸ πῶ.

Τὴν ἄλλη μέρα ἦλθε ὁ δάσκαλος. Εἶτανε ἓνας νέος λιγνός, κιτριναρῆς, σπανός και μιλοῦσε σὰ γυναίκα. Ἡ μητέρα μου τὸν ἔλεγε δασκαλάκη. Αὐτὸ μοῦ ἄρεσε. Ὅπως εἶμουνα κ' ἐγὼ παιδάκι, ὁ δασκαλάκης δὲν μὲ φόβιζε τόσο. Μοῦ φαινότανε σὺν παιγνίδι.

Ὁ δασκαλάκης μοῦφερε κατὶ πλάκες, τετράδια, πετροκόνδυλα και μολύβια. Τέτοια παιγνίδια δὲν εἶχα ἰδεῖ ἄκόμη τὰ πῆρα στὸ χέρι μου, τὰ στριφογύριζα και τὰ καμάρωνα. Ὁ δασκαλάκης πῆρε δύο καρτέλες, τῆς ἔβαλε κοντὰ σπὸ τραπέζι, δίπλα-δίπλα, κάθισε κοντὰ μου και μοῦ εἶπε κάποια λόγια ποῦ δὲν τὰ θυμοῦμαι. Δὲν ἔξερω γιατί, μὰ ὅταν ἄρχισε νὰ μοῦ μιλεῖ, θυμῆθηκα τὸν Ναπολιτάνο τὸν ψαρᾶ και μ' ἐπίασαν τὰ γέλια. Ὁ δασκαλάκης μὲ χάρειψε στὴν πλάτη μὲ καλοσύνη, ἡ μητέρα μου μὲ μάλασε. Ὁ δασκαλάκης εἶπε τότε—τὸ θυμοῦμαι καλὰ:

—Μὴ τὸ μαλώνετε, κυρία. Ἐτσι εἶνε ὅλα τὰ παιδάκια Ὅταν ἀρχίσουν νὰ μαθαίνουν ἑλληνικά, τοὺς φαίνονται παράξενα και γελοῦνε. Ἐπειδὴ συνηθίζου.

Και ξανάρχισε:

—Πρόσεξε, παιδί μου. Τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας εἶνε εἴκοσι και τέσσαρα τὸν ἀριθμόν.

Ἐμένα μὲ ξανάπιασαν τὰ γέλια.

—Πές το και σύ, παιδί μου, ξαναεἶπε ὁ δασκαλάκης.

Τὸ ξαναεἶπα.

—Σιγὰ-σιγὰ θὰ συνηθίσεις. Δὲν σοῦ τὸ εἶπα ἐγὼ; Ὁ δασκαλάκης εἶχε δίκιο. Συνήθισα. Μήπως δὲν εἶχα συνηθίσει και τὸ μουρουνολάδο; Ὅχι μόνο συνηθίσα, μὰ σὲ λίγο καιρὸ ἐπαιζα στὰ δάκτυλα παρατακτικούς, ὑπερσυντελείκους, μέσους μέλλοντας, δυϊκούς ἀριθμούς: *τῶ ἀνθρώπων, τοῖν ἀνθρώπων, και χιλία δυὸ πράγματα, ποῦ δὲν τὰ θυμοῦμαι σήμερα.* Ἀρχισα νὰ γίνομαι σοφός. Σὲ μισὸ λεπτὸ ἔκλινα τόν: ἀνθρώπο, σὲ δυὸ λεπτὰ τό: τύπτω, τύπτεις. Ἡ γλώσσα μου γύριζε σὺν

σφοντύλι. Ἄπ' τὰ παιδιὰ εἶχα μάθει νὰ λέω γρηγορα κι ἄλλα πράγματα: «Ἄσπερη πέτρα ξέξα-σπερη ἄπ' τὸν ἥλιο ξεξασπρότερη.—Ἐκκλησιὰ πελεκετή, μαρμαροκοντυλοπελεκετή», και ἄλλα. Μιὰ φορὰ μάλιστα, ποῦ πῆρα τὸν κατήφορο σ' ἓνα συνηρημένο: «χρῦσοι χρυσοῦς, τοῦ χρυσοῦ χρυσοῦ...» δὲν ἔξερω πῶς κόλλησα στὸ τέλος: «Και ποῖος τὴν ἐμολυβοκοντυλοπελέκησε;...» μὲ μιὰ γρηγοράδα καταπληκτικὴ.

Ὁ δασκαλάκης μοῦ χτύπησε μιὰ μὲ τὸν χάρακα στὸ κεφάλι. Εἶτανε ἡ πρώτη φορὰ ποῦ μ' ἔδειξε. Ὅσο εἶμουνα πρῶτος στὴ γραμματικὴ. Πολλὲς φορὲς ἔλεγα μέσα μου: γιατί τάχα νὰ τὰ μαθαίνω ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα; Μὰ ντεπόμουνα και νὰ ρωτήσω, μήπως μὲ περάσουν γιὰ κουτό. Ἐτσι θὰ εἶνε, ἔλεγα. Πρέπει νὰ τὰ μάθω. Ὅπως πρέπει νὰ βγάλω τὸ καπέλλο μου ὅταν μπαίνω σ' ἓνα σπίτι, νὰ τρώω μὲ τὸ πηροῦνι και ὄχι μὲ τὰ χέρια, νὰ σηκώνομαι ὅταν μπαίνουν μεγαλύτεροί μου, και τοὺς ἔλεγε ὁ πατέρας, ἔτσι ἔπρεπε νὰ μάθω και τοὺς ὑπερσυντελείκους. Τὸ πῆρα ἀπόφαση. Τίποτε πιά δὲν μοῦκανε ἐντύπωση.

Πλησίαζε σὲ λίγο κι ἡ πρωτοχρονιά, θυμοῦμαι. Τάλλα χρόνια, κάθε πρωτὴ πῆγαινα στὸν πατέρα και τὴ μητέρα μου, τοὺς φιλοῦσα τὸ χέρι και τοὺς ἔλεγα: «Χρόνια πολλά, νὰ ζήσετε». Κ' ἐπαιρνα τὰ δῶρα μου μ' ἓνα φιλί. Τώρα ὅμως εἶμουνα γραμματισμένος. Ὁ δασκαλάκης μοῦ εἶπε πῶς πρέπει νὰ κάνω ἓνα γράμμα συγχαρητήριο στους γονεῖς μου και νὰ τὸ δώσω ὁ ἴδιος τὸ πρωτὸ-πρωτὶ.

—Μὰ γιατί νὰ κάνω γράμμα; τοῦ εἶπα. Μήπως θὰ τὸ στείλω μὲ τὸ ταχυδρομεῖο; Δὲν εἶνε καλύτερα νὰ τὰ πῶ;

—Ὅχι, παιδί μου, εἶπε ὁ δασκαλάκης. Δὲν εἶσαι ἄκόμη δυνατὸς στὰ ἑλληνικά και δὲν θὰ μπορέσεις νὰ τὰ πεῖς. Πιάσε και γράφε.

Μοῦ ὑπαγόρευσε, ἔγραψα, τὸ διόρθωσε, τὸ ἀντίγραψα και τὸ ἄλλο πρωτὸ τὸ πῆγα στὸν πατέρα μου, χωρὶς νὰ βγάλω λέξη. Στεκόμουνα ὀρθὸς σὺν στρατιώτης. Ὁ πατέρας μου ἐδιάβασε τὸ γράμμα και δάκρυσε. Μὲ φίλησε και μοῦδωκε μιὰ λίρα. Πρῶτη φορὰ ποῦ πῆρα τέτοιο μεγάλο δῶρο. Και εἶπα μέσα μου: «Ξέρουν αὐτοὶ τί λένε. Οἱ ὑπερσυντελείκοι βγάζουν χρυσάφι.» Ὁ πατέρας μου τὸ εἶχε φυλάξει τὸ γράμμα αὐτὸ σὺν κειμήλιο. Εἶνε λίγος μάλιστα καιρὸς ποῦ τὸ βόηκα στὰ χαρτιά του και σὰς τὸ διαβάξω γιὰ νὰ κλάψετε και σεῖς:

«Πόνιοι γεννήτορες,

Ἐπὶ τῇ πρώτῃ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἀνάπλευς συγκινήσεως και ἐγνωμοσύνης, ἀνθ' ὧν πολλά τε μὲ ἠγάπησατε, πολλά τε δ' ἐν ἐποικήσαστε, ἐπεύχομαι ὑμῖν ὑγιαίν, ἐντυχίαν και πᾶν τὸ καταθύμιον.»

Ἐξρωσθε
Ὁ ἑσάσι ἐγγνώμων υἱός.—

Και τὸ συγκινητικὸν αὐτὸ κείμενο ἔφερε τὴν ὑπογραφή μου, μὲ ὥραια καλλιγραφικὰ στοιχεῖα.

Ἀπὸ τότε πρέπει νὰ τ' ὁμολογήσω, ἡ ἀγάπη και ἡ ὑπόληψή μου γιὰ ὅλους τοὺς παρακειμένους και τοὺς ὑπερσυντελείκους, μὲ τὴ λάμψη τοῦ χρυσοῦ εἰκοσαφράγκου, αὔξησε σημαντικά. Κι ὅταν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ δασκαλάκη παραδόθηκα στὸ σχολεῖο, ὄνειρό μου εἶτανε νὰ μάθω νὰ γράφω γράμματα σὺν ἐκεῖνα ποῦ μοῦ ὑπαγόρευσε ὁ πρῶτος μου, ὁ σπανὸς δασκαλάκης.

Δὲν ἄρχισα νὰ τὸ καταφέρω. Μὲ τὴ βοήθεια τῶν κυρίων ἄρθρων τῆς «Παλιγγενεσίας», ποῦ παίρναμε ἐκεῖνον τὸν καιρὸ στὸ σπίτι, και μὲ κάτι σημειώσεις ποῦ κρατοῦσα ἀπ' ὅλες τὶς λέξεις ποῦ μοῦ χτυποῦσαν στὸ αὐτὶ ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Ἰσοκράτη και τὸν Λουκιανό, ἔγινε «λόγιος νέος» ἀπὸ μαθητῆς τῆς πρώτης τοῦ γυμνασίου. Αἱ ἐκθέσεις μου στὸ σχολεῖο ἔκαναν ἐντύπωση. Ἐνας καθηγητῆς μου και ἀγαπητὸς μου φίλος τώρα μοῦ εἶχε γράψει κάτω ἀπὸ μιὰ ἐκθέσή μου: «Ξένης χειρὸς ὄζει.» Θαρῶ πῶς τὸ βλέπω ἄκόμα μὲ κόκκινα ζωηρὰ γράμματα. Ποτὲ στὴ φιλολογικὴ μου ζωὴ δὲν ἔλαβε τέτοιο θυμίαμα ἡ φιλοδοξία μου. Ἡ γλώσσα ἄρχισε νὰ ὑψώνεται μπροστά μου σὺν εἰδωλο. Τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου μοῦ φαινόταν σὺν κάποιες νότες, μὲ τῆς ὁποῖες ἐπαιζα μιὰ μουσικὴ ποῦ λίγοι τὴν ἤξεραν. Ἡ τυπογραφικὴ μελάνη ἄρχισε τὸν ἴδιο καιρὸ νὰ μοῦ γαργαλίζει τὴν μύτη και ὁ συγγραφεὺς νὰ σκιρτᾷ στὰ σπλάχνα μου.

Δὲν εἶχα αἰσθανθεῖ τὴν ἀνάγκη νὰ πῶ κάτι τι, οὔτε εἶχα τί νὰ πῶ. Ἦθελα μόνο και μόνο νὰ γράφω, ὅπως ἔγραφε ἡ «Παλιγγενεσία». Οἱ φράσεις, οἱ λέξεις, τὰ σχήματα τοῦ λόγου πετοῦσαν μέσα στὸ νοῦ μου. Ζητοῦσα ἓνα σῶμα νὰ τὸ ντύσω μὲ τὰ ὥραια αὐτὰ κυριακάτικα φορέματα. Ἡ ψυχὴ μου δηλαδὴ ἔμοιαζε σὺν ἐμπορικὸ ἐτοίμων ἐνδυμάτων. Ἦσαν ὅλα κρεμασμένα ἓνα-ἓνα μὲ τὴ σειρά. Στὸ τέλος εὑρίσκα μιὰ ἔννοια, μιὰ κούκλα. Ἡ κούκλα παρουσιαζότανε μπροστά μου μὲ πρῶτο-στουχα, φτωχικὰ ρούχα. Εἶχα τὴν ἀντίληψη ποῦ εἶχε ὁ Σοῦτσος γιὰ τὸν Σολωμό:

Ἰδέαι πλοῦσαι φτωχὰ ἐνδεδυμένα.

Τῆς ἔβγαξα τὰ κουρέλια της και τὴν ἐντυνα τὰ γιορτιάτικα. Παραδείγματος χάριν: «Ἐνα πρωτὸ περπατούσαμε στὸ περιγιάλι». Τὰ ἔτοιμα ρούχα ἀμέσως σ' ἐνέργεια: «Ὁραίαν τινὰ πρωτὴν ἐβαδίζομεν παρὰ θῖνα ἀλός». Κ' ἔτσι ἔβγαине ἓνα ἔργο. Οἱ ἐφημερίδες τοῦ τόπου μας τὴν ἄλλη ἡμέρα μὲ παρεδίδαν στὴν ἀθανασία.

Ὁ τίτλος τοῦ «λογίου νέου» μοῦ ἀνῆκε. Τὰ συγχαρητήρια ἔφεταν βροχὴ στὸν πατέρα μου: «Νὰ χαιρέσθε τὸν υἱόν σας. Εὔγε του. Κατέχει τὴν γλώσσαν μας.» Δὲν εἶτανε λίγο αὐτὸ ποῦ κατεῖχα. Θυμοῦμαι μάλιστα πῶς κάποτε ἦλθε στὸ

σπίτι μας ένας γείτονας μας, παλαιός οικονομικός έφορος και κατοπιν γραμματέυς λιμεναρχείου, ένας άνθρσπος πού φημιζόνανε γιά τὰ έλληνικά του και είταν μοναδικός γιά νά γράφει αναφορές. Κόσμος και κόσμος έρχόταν νά πιάσει σειρά στό σπίτι του με τὰ χαρτόσημα στά χέρια. Δέν είτνε δηλαδή, νά ποίμε, σά δημόσιος γραφεύς, απ' αυτούς πού γράφουνε ακόμη σέ κάποια μέρη της Εύρώπης τὰ γράμματα και τὰ ραβασάκια στις άγράμματας γυναικούλες. Αυτός έγραφε αναφορές σέ ύπαλλήλους, σέ γιατρούς, σέ σπουδαίους ανθρώπους. Διότι «κατείχε την γλώσσα», πράγμα πού δέν είτανε τού καθενός. Έκείνη την έποχή είχα γράψι κ' έγώ μιὰ αναφορά σ' ένα τελειόφοιτο της Ιατρικής πού ζητούσε ύποτροφία. Έ αναφορά μου έπεσε στα χέρια τού επίσημου αναφορογράφου. Κι ό αναφορογράφος, πού έβλεπε νά κινδυνεύει τό ψωμί του, ήλθε νά συγχαρεί τόν πατέρα μου και νά τού πεί ότι «κατέχω κι έγώ την γλώσσα», άλλ' ότι ακόμη δέν είμουν τόσο δυνατός γιά νά γράφω αναφορές κ' έτρεπε νά κοιτάξω πρώτα τὰ μαθήματά μου. Αυτό είτανε ένας διύτερος τίτλος τιμής. Είχαν άρχισει νά με φθονούνε.

Από τότε πήρα τόν άνήφορο Δύο βήματα μου έλειπαν νά φθάσω τόν Ξενοφώντα. Πιραιοίσα περηφάνος στόν δρόμο. Έ ή ήμη μου στην μικρή μας κοινωνία είχε άπλωθεί Μερικοί, πού με σύσται αν οέ άλλους, έπρόσθειαν: «ένας νέος πού κατέχει την γλώσσα μας». Κοι οι άλλοι με κοιτούσαν με σιβασμό. Μόνο κάποιος ξένος, πού με σύστησαν μιὰ φορά με τόν ίδιο τίτλο, μου γάνηκε σόν άδιάφορο. Φίνεται πώς τέτοιος τίτλος δέν είχε πέραση στόν τόπο του 'Αργόερα κατί· λαβα τό γιατί. Ό δάσκαλός μας μιζ; εδιάβαζε μιὰ φορά τόν Όμηρο και σιγά, σιγά, έφθασε εκεί πού λέει: *μελισσάων αδινάων...*

Ό δάσκαλος ένθουσιάσθηκε, χτύπησε τό χέρι του στην καθέδρα και φώνοξε με στόμφο:

— 'Αδινάων, άων, άων. Νά γλώσσα, βρε παιδιά. Μπρεϊ νά τό πει αυτό ό σκυλόφραγκος;

Έτσι είνε αυτοί οι Φράγκοι είπα κ' έγώ μέσα μου. Πού νά καταλάβουν αυτοί από γλώσσα.

Ω; τόσο έγώ ένιωθα πώς κάτι με ξ χώριζε από τούς άλλους ανθρώπους: «Κατείχον την γλώσσα».

Όλοι οι άλλοι άνθρωποι πού περνούσαν κοντά μου ήσαν τιποτένιοι. Άνθρωποι χωρίς γλώσσα, πρόστυχοι. άγελαιοι, μηδομνοί. Έπήγαινα μόνος μου περίπατο «παρά θίν' άλλος». Έβλεπα μπροστά μου τόν «άτρυγέτον πότον». Άνάπνεα την «πονιάδα αυραν». Και καθώς φοροόσα και γυαλιά από τότε, ύποθέτω πώς θά έμοιαζα σά μικρός φιλόσοφος «της έλευεινης μορφής». Άλλά και ή δόξα έχει τὰ κακά της. Έ καρδιά μου, με όλο αυτό τό φορτίο τών έλληνικών, άρχιζε νά χτυπά.

Τὰ κορίτσια πού περνούσαν στην άκρογιαλιά, με τὰ κονιά φορέματα και της μακριές πλεξίδες, μ' έκαναν νά ξεχάσω τη σοφία μου.

Λόγια γλυκά άνέβαιναν στα χε.λη μου, κάποιες λέξις πού δέν θά ταίριαζαν ούτε στις αναφορές τού έλληνιστή τού γείτονά μου, ούτε στα σπουδαία έργα πού έγραφα όλη τη νύχτα. Γύριζα νά κοιτάξω τὰ κορίτσια, μὰ εκείνα αντί νά μου χομογελάσουν, με κοιτούσαν — έτσι μου φαινότανε— με σιβασμό. Είμουν: ό νέος πού κατείχε την γλώσσα. Τί μαριύριο νά είνε κανένας μέγας άνθρσπος! Τό ίδιο είχε πάθει ό Μωυής, όλω; λέει σό γλωσσό ποιήμα του ό 'Αλφρέδος δέ Βινιύ. 'Απλωνε τὰ χέρια του σ' έναγκυλ σμούς, και οι γυναικες της 'Ιουδαίας γονάτιζαν και τόν προσκυνούσαν. Είτανε ό άνθρσπος πού είχε μιλήσει με τόν Θεό. Και παρακαλούσε τόν Θεό νά τόν λυτρώσει απ' αυτό τό μαριύριο:

*Ma main laisse l'effroi sur la main qu'elle touche
L'orage est dans ma voix, l'éclair est sur ma bouche.
Aussi, loin de m'aimer voilà qu'ils tremblent tous;
Et quand j'ouvre les bras, on tombe à mes genoux.
O Seigneur! j'ai vécu puissant et solitaire,
Laissez-moi m'endormir du sommeil de la terre.*

Σέ μιὰ τέτοια στιγμή παρακάλεσα κ' έγώ τόν Θεό νά με γλυτώσει από τη... Γλώσσα. Οι παρακείμενοι, οι ύπερσιντέτικοι και οι μονολεκτικοί μέλλοντες άρχισαν νά με πνίγουν. Γύρισα στό σπίτι μελαγχολικός. 'Ανοιξα τὰ παράθυρά μου ν' άναπνεύσω.

Απάνω στό τραπέζι μου ένα μέγας περιοδικό της Λειψίας, άνοικτό, είχε ένα κομμάτι από κάποια μετάφρασή μου τού «Τορκουεμάδα» τού Ουγκώ. Είτανε δηλαδή ή μετάφραση τού κ. Βουτυρά, διορθωμένη σέ στίχους. Μπροστά μιὰ επιστολή μου πρὸς τη σύνταξη, πού τελείωνε: «Περὶ της μεταφράσεως άλλοι... κρινόντων». Δηλαδή κρινέτωσαν και κρινόντων. Τό αίμα μου ήλθε στό κεφάλι. 'Αρπαξα τόν Τορκουεμάδα και τόν έκαψα στή φωτιά τού κεριού.

Μαζί του έκάησαν μέλλοντες, παρακείμενοι, «κρινέτωσαν», «κρινόντων», προσιαιτικές, εϋκικες άναρίθμητες. Ένα βάρος έφυγε από πάνω μου. Οι μυρωδιέ. τού κήπου πλημμυρούσαν την κάμαρά μου. Τὰ τραγούδια τού δρόμου έμπαιναν με θάρρος από τό άνοικτό παράθυρο και τερτίζαν σ' αυτιά μου. 'Απ' τό ίδιο παράθυρο έφευγε ή σοφία μου. Είμουν σά μεθυσμένος.

Έπιτρέψατε μου νά παρωδήσω την παροιμία: 'Όταν ή ώραίτης μπαίνει απ' τη θύρα, ή ψευτιά φεύγει όπ' τό παράθυρο. Δέν μπορούσα νά ύποφέρω πιά την ιδέα, πώς τὰ ώραία κορίτσια, πού περπατούσαν στην άκρογιαλιά, είχαν *είνας, όμματα* και *ότα*. Έ τελευταία μάλιστα λέξι, πού μου

έτυχε πάντα στις χρηστομάθειες νά την άπαντήσω δεμένη με την έννοια κάποιου τετραπόδου, μου έκανε φρίκη αυτή τη στιγμή. Δέν μπορούσα νά χωνέψω άκόμα, πώς είχαν τὰ ώραία κορίτσια *πλοκάμους*—όπως τὰ όχτάποδια—και πώς κάθε μετόξι τών *πλοκάμων* αυτών μπορούσε νά λέγεται *θριξ*. 'Όταν συλλογίζόμουν πώς κάτω από τὰ ώραία τους χείλια έκρυβαν *όδόντας*, χωρίς νά θέλω μουρχότανε στόν νοϋ μου ή ζωολογία, οι κάπροι, τὰ χαυλιόδοντα και οι μασέλες πού έβλεπα στην προθήκη τού όδοντοίατροϋ: «Κατασκενάζονται τεχνητοί όδόντες». 'Επειτα συλλογίζόμουν τούς *πόδας των*, τας *χειρας των*, τας *γαστροκνημίας των*, και θαροόσα πώς μου άδειοζαν κρύα νερά στή ράγι μου. Χωρίς νά θέλω έπειτα συλλογίζόμουν, πώς τὰ ώραία κοριτσάκια έκρυβαν κάτω από τὰ μαβιά φορέματα τού σχολείου *όμοπλάτας* και μ' έτιανε μελαγχολία θυμόμουν τόν πωχόν εκείνο, τόν Κλεάνθη, πού έγραφε «εις όστρακα και βοών όμοπλάτας». Και δέν έφθανε αυτό. Τὰ ώραία κορίτσια φοροόσαν *έσθητας*, άλλα είχαν «την κόμην άναδεδεμένη εις κοσσύμβους» και άλλα «άνετον, καλύτευσαν τός όμοπλάτας», *έβαδιζον* σάν στραιιώτες, *έθεώντο της άκτης, έμειδιών, ελάλουν, ήδον* και *κάποτε έκάγαζον*. 'Άλλα πάλι «κύπτοντα έδρεπον δράκας άνθέων», τὰ «ώσφραίνοντο και εκάμμουν τούς όφθαλμούς». 'Άλλα *έκλασανχειρίζοντο*. 'Όλα μαζί, τὰ ώραία κοριτσάκια, *έχον* την ψυχήν έμπλεων έρωτος και άνειρευόντο τόν νεανίαν, όστις θά έφερε πρὸς αυτιάς τόν διάπυρον έρωτα της τερωμένης καρδιάς του». Και γύρω απ' την ώραία αυτή ζωγραφιά *ό ούρανός προσεμεδιά, τό κύμα ένυπτε την άκτην, ή αυρα προσέπνεε θυμήρης, οι πυργίται έψαλλον κεκρυμμένοι επί τών κλάδων και οι πρώτοι άστρες έστιζον τό κυανοϋν στερέωμα*.

Κ' έγώ αυριο τό βράδυ, στή μυστικήν αυτή ώρα, «έμπλεως έρωτος» θά έπλησίαζα την «άποπλανηθείσαν επί τών βράχων νεάνιδα» και θά της έλεγα διά τρεμούσης φωνής: «Δεσποινίς (ή δεσποσύνη) τὰ άγία ύμών βλέμματα, ως πύρινα βέλη, έτρωσαν βαθέως την καθημαγμένην καρδιάν μου. 'Όταν άτεινίζω μακρόθεν την κυανήν ύμών έσθητα, ή ψυχή μου σκιρτά. Τὰ όμματα ύμών είσιν επέροπε γοητευτικά. Έκάστη θριξ τού κοσσύμβου ύμών πλέκεται εις χρυσοϋν άμφίβληστρον περι την αίμάσσουσαν καρδιάν μου. 'Αφετε, ώ! άφετε επί τών λευκών, μαργαριτωδών, μικκύλων όδόντων σας, νά έπανθήση δι' έμέ τό μειδιάμα τού έρωτος». Έτσι θά μίλησε κι ό Ζεύς στή Λήδα!.. Χωρίς άλλο έτσι.

Ό «Τορκουεμάδας» είχε γίνει στάκτη μέσα στό πιατάκι τού σιγάρου. Έ κνίσα του με γαργαλούσε, μου έδινε άγριες έπιθυμίες νά κάψω ό,τι

βρισκότανε τριγύρω μου. 'Ανοιξα ένα συρτάρι με χαρτιά κ' έκαψα *κόμας, όδόντας, ρίνας, ότα, όμοπλάτας*. Μία *θριξ*, καθώς εκάηκε, γέμισε από τσίκνα την άτμοσφαιρα. Έ ψυχή τού Τορκουεμάδα έυπνοϋσε μέσα μου. 'Ανοιξα με μανία τη βιβλιοθήκη μου και άρπαξα τόμους και τόμους. Έ φωτιά έφούντανε. Ένα κομμάτι έέφυγε από τις φλόγες κι έπεσε μπροστά μου. Τί ήθελε νά μου πει;

Κ' έβλεπες δύο ούρανούς

Ο εις ήν άνω κυανοϋς

Γλανκός ό άλλος κάτω.

Τό ξανόριξα στή φωτιά. Έ βιβλιοθήκη μου άρχισε νάναπνέει. Ένας παλιός Όμηρος, ένας Σοφοκλής, ένας Πίνδαρος, στριμωγμένοι ως τώρα μέσα σ' ένα σωρό έπη, τραγωδιές και λυρικά άπαντα τών άπογόνων τους, μου φάνηκαν πώς άνάσαιναν μέσα στόν καθαρόν άέρα. Έγυραν κι άκούμπησαν φιλικά άπάνω σ' ένα Σολωμό, σ' ένα Βαλαωρίτη, σ' ένα Τυπάλδο. Κάτι τι σάν άναστεναγμός βγήκε απ' τη βιβλιοθήκη μου. Έ φωτιά εκαιε ως τόσο κι ό καπνός είχε γεμίσει τό σπίτι. Έ ή ύπηρέτρια έτρεξε τρομασμένη.

— Τί τρέχει, κύριε, πιάσατε φωτιά;

— Όχι, κορίτσι μου της είπα. Ήσύχασε. 'Ανήκω στην έιαρία πού καίει τούς νεκρούς. Δέν βλέπεις; Καίω τούς πεθαμένους.

Έ ή ύπηρέτρια κούνησε τούς ώμους της κι έφυγε. Την άκουσα νά λέει στή σκάλα:

— Εγώ τό είπα. Ό άφέντης θά τρελαθει απ' τὰ πολλά τὰ γράμματα.

Δέν είχα τρελαθει. Και όμως απ' την ήμέρα εκείνη πολλοί με σταματούσαν στό δρόμο μ' ένα παραπονεικό ύφος, με μιὰ συμπάθεια παράξενη και μουλεγαν.

— Τί έπαθες, αδελφέ; Γιατί αυτό;

— Τί έπαθα;

— Πώς έχάλασες έτσι τη γλώσσα σου;

Οι άνθρωποι αυτοί είτανε φανερό πώς με είχαν βγάλει. απ' την ύπόληψή τους. Τό καταλάβινα κι έγώ.

Κάτι μου έλειπε. 'Ως τώρα είχα κάτι τι παραπάνω από τόν άλλο κόσμο «Κατείχον την γλώσσα». Ένα διαβατήριο για την άθανασία. Μπορούσα νά λέω κάθε κουταμάρα, κάθε άνοσιιά, κάθε άνοησία, κάθε τρέλα, μπορούσα νά μη λέω και τίποτε, όλοι άνοιγαν τό στόμα τους με θαυμασμό: «Ό διάβολος, ή ώραία πού τὰ λέει».

Κάποτε θυμούμαι, σ' έναν επικήδειο, έχασα τη σειρά μου κι άρχισα άπάνω - κάτω νά λέω: «Έν τη συναισθήσει τών θλιβερωϋν ύπερ τὰ θλιβερά, αι έγκόσμιοι δυνάμεις άνατεινόμενοι πρὸς τὰ θέσφατα, οίμοι! τό τέρμα τών άγώνων άφ' όν όρμάται άελλόπους ή ιδέα, φρικιά και λωφάξει άνέφικτος τού ούρανού φωτός, τών μαρτυριών τό σέλας, πέραν, πέραν εκεί πρὸς τὰ αιδέτρια ύψη,

πρός τὰ βάρη, τὰ σκόπη τ' αὐτὸν, πέραν. Γαίαν ἔχοις ἐλαφρὰν, ἀξιωμακάριστε φίλε». Τὰ δάκρυα ἔσταζαν σὰ βροχὴ ἀπ' τὰ σιασίδια τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ὅταν ὁ παπᾶς ἐξεφώνησε: «Δεῦτε τελευταῖον ἀσπασμόν», οἱ ἄνθρωποι ἐξάλλοι, ὡς κι αὐτοὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ, ὄρμησαν ἀπάνω μου, ἔκαναν τὸν σταυρὸ τους καὶ ἀντὶ νὰ φιλοῦν τὸν νεκρό. φιλοῦσαν ἐμένα.

— Μπράβο, μπράβο, αὐτὴ τὴ φορὰ ἐπέρασες καὶ τὸν Φιλήμονα.

Τώρα τὰ εἶχα χάσει ὅλ' αὐτὰ. Ἦμουν κ' ἐγὼ ἕνος ἄνθρωπος σὰν ὅλους τοὺς ἄνθρώπους. Μιλοῦσα ὅπως μιλοῦσε ὁ τελευταῖος ἄνθρωπος. Ἐγραφα τὸ ἴδιο.

Οὔτε μποροῦσα πιά νὰ βγάλω λόγο χωρὶς χαρτὶ ἂν τᾶχανα στὴ μέση, ἀλιμονό μου. Θὰ μ' ἐπαιρναν μὲ τὰ λεμόνια.

Ἄσους μ' ἀγαποῦσαν μὲ λυποῦνταν κατάκαρδα. Ἐνας σεβαστός μου φίλος μὲ πῆρε μιά φορὰ κατὰ μέρος.

— Ἐχω νὰ σοῦ πῶ καὶ τι σοβαρό.

Ταράχθηκα.

— Δὲν κάνεις καθόλου καλά. Ἐπῆρες κακὸ δρόμο. Ὁλη ἡ κοινωνία τᾶχει μαζί σου.

Ἐγὼ ἄρχισα νὰ κτρινίζω, Καθένας κρύβει πάντα κάτω ἀπ' τὴ σκούφια του καὶ πού τὸν ἀνησυχεῖ.

— Τὶ θέλετε νὸ πῆτε; Δὲν ἔννοῶ.

— Μ' ἔννοεῖς πολὺ καλά. Τί σοῦ ἤλθε νὰ χαλάσεις τὴ γλῶσσα σου;

Ἄνάσασα. Ὁ σεβαστός μου φίλος ἐξηκολούθησε:

— Ἐγραφες τόσο ὄραια. Σὲ καμαρώνουμε ὅλοι. Κατεῖχες τόσο λαμπρὰ τὴν γλῶσσαν, τὴν θείαν γλῶσσαν τῶν πατέρων μας. Δὲν θυμάσαι τὸν τελευταῖο σου θρίαμβο, στὸν ἐπικήδειο τοῦ Α;

Πρῶτος ἐγὼ ἀντὶ νὰ φιλήσω τὸν νεκρό, ἀπ' τὸν ἐνθουσιασμό μου σὲ φίλησα ἐσένα. Καὶ τώρα ἔγινες χυδαῖος. Ὅλοι σὲ περιφρονοῦν. Σὲ θεωροῦν ἀγράμματο. Δὲν κάνεις καλά. Ἄλλαξε κεφάλι. Ἐλα στὸν ἴσιο δρόμο...

Τοῦ τὸ ὑποσχέθηκα κι ἔτσι μ' ἄφησε. Εὐτυχῶς σὲ λίγες ἡμέρες πέθανε κι αὐτὸς κι ἔτσι γλύτωσα ἀπὸ ἕνα ἐφιάλτη. Θέλησα μάλιστα νὰ τοῦ βγάλω κι ἕνα λόγο, σὰν τὸν παλαιό, γιὰ νὰ εὐχαριστήσω τὴ ψυχὴ του. Καὶ θὰ τῷ κάνα ἂν δὲν μοῦ περνοῦσε ὁ φόβος μήπως καὶ νεκρὸς σηκωθεῖ καὶ μὲ φιλήσει. Δὲν εἶναι φρόνιμο πρᾶγμα νὰ συγκινεῖ κανένας τοὺς πεθαμένους.

Μὲ τὸν θάνατον ὁμως τοῦ σεβαστοῦ μου φίλου, δὲν ἐγλύτωσα ἐντελῶς. Τὰ συλλυπητήρια κ' οἱ συμβουλὲς ἐξακολούθησαν. Οἱ παλαιοὶ θαυμασταί μου δὲν μποροῦσαν νὰ καταλάβουν γιὰτὶ χάλασα τὴ γλῶσσα μου. Καὶ γιὰ νὰ ποῦμε καὶ τοῦ στραβοῦ τὸ δίκιο, δὲν εἶχαν ἄδικο, Ἄν εἶτανε νὰ μὴν ὑπάρχουν στὴν Ἑλλάδα παρὰ γιαιτροί, δικηγόροι,

φυσικομαθηματικοὶ καὶ δὲν ξαίρω τί ἄλλο, γλωσσικὸ ζήτημα δὲν θὰ ὑπῆρχε. Ὅταν κάνει κανεὶς τὴ δουλειά του, θαυμάζεται καὶ μισθοδοτεῖται μὲ μιὰ γλῶσσα εἶνε περὶ τὸ βέβαια νὰ ζητεῖ μιὰν ἄλλη. Τὶ τὸν μέλει τὸν γιαιτροῦ ἢ τὸ νομικὸ ἂν ἢ γλῶσσα ποῦ γράφει δὲν εἶναι ἢ γλῶσσα ποῦ μιλεῖ. Μία ἀνατομία, μία φυσιολογία, ἕνα κληρονομικὸ δίκαιο, μία φυσική, μία χημεία, μία φαρμακολογία μπορεῖ ἀξιόλογα νὰ γραφεῖ καὶ στὴν Βολαπὺν καὶ στὴν Ἐσπεράντο. Εἶναι κι αὐτὸ ἕνα ἰδανικὸ στὴν Εὐρώπῃ νὰ γίνεῖ μιὰ διεθνὴς ἐπιστημονική γλῶσσα γιὰ ὅλον τὸ κόσμον. Ἐγὼ μάλιστα, σὰν Ἕλληνα, θὰ πρότεινα τὴ δική μας τὴν ἀττικίζουσα, ποῦ σὰν ἀπλούστερη ἀπὸ τὴν ἀρχαία καὶ πιὸ κοντὰ στὴς νέες εὐρωπαϊκὲς, ὡς σύνταξις, ἔχει κι ὅλες τὶς ἀρετὲς μιᾶς τεχνητῆς γλώσσας καὶ ὅλον τὸν πλοῦτο τῶν ἀρχαίων ὄρων, ποῦ εἶναι τόσο γνῶριμοι στὰ ἐπιστημονικὰ αὐτὰ ὄλων τῶν Εὐρωπαίων. Οἱ σοφοὶ μου φίλοι, ὅσο γι' αὐτὸ εἶχαν δίκαιο. Φυσική ἢ τεχνητὴ ἢ γλῶσσα τους, τοὺς ἔφθανε.

Μίλησα κάποτε μ' ἕναν ἀπ' αὐτοῦς, ἕνα νομικὸ συγγραφέα ἀπὸ τοῖς πιὸ καθαρολόγους. Ὁ φίλος μου ὅμως εἶταν ἀπὸ τοὺς συζητητικὸς καὶ τοὺς ἡμερὸς ἀνθρώπους.

— Εἴσατε ἐγωῖσταί, τοῦ εἶπα.

— Γιατί;

— Γιατὶ δὲν βλέπετε παραπέρα ἀπ' τὴ δουλειά σας. Ὁλος ὁ κόσμος εἶναι γιὰ σὰς ἐπιστήμη. Καὶ ὁ λόγος ἐδόθηκε στὸν ἄνθρωπο ὄχι μόνο γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ πεῖ, ὅτι ὁ « ὑποκατάστατος τοῦ ὑποκαταστάτου εἶναι κτλ. » καὶ ὅτι « τὸ ἦπαρ ἀδὴν ἐστι διπλοῦς » καὶ ὅτι « πᾶν σῶμα ἐμβαπτίζομενον ἐν τῷ ὕδατι ἀπόλλυσι τόσον ἐκ τοῦ βάρους του κτλ. ».

— Ἀλλὰ γιὰ τί ἄλλο ἐδόθηκε;

— Ὑποθέτω πὼς ἐδόθηκε καὶ γιὰ νὰ ἐκφράζει ὅ,τι πλάττει μέσα μας ἢ φαντασία καὶ τὸ αἰσθημα.

— Καὶ ποῖος τὸν ἐμποδίζει νὰ τὸ ἐκφράσει; Μία γλῶσσα, ποῦ ἐκφράζει τόσα ὑψηλὰ πρᾶγματα, μπορεῖ νὰ ἐκφράσει τὸ καθετὶ.

— Εἴσθε βέβαιοι;

— Παραβέβαιος. Ἄρκει ἐκεῖνος ποῦ θὰ τὴν μεταχειρισθεῖ νὰ τὴν κατέχει στὴν ἐντέλεια.

— Σὰν ποῖος ἔξαφνα;

— Ὅποιος.

— Ἐκτιμᾶτε τὸν Ραγκσβῆ;

— Καὶ τὸν θαυμάζω.

Ἐπῆρα ἐπάνω ἀπ' τὸ τραπέζι μου μιὰ μετάφραση τῆς « Κολάσεως » τοῦ Δάντε. Τοῦ εἶπα:

— Ἄκουσε ἕνα ἀπὸ τὰ λυρικώτερα κομμάτια. Τὸ ἐπεισόδιο τῆς Φραντσέσκας.

« Στραφεὶς δὲ εἶτα πρὸς αὐτοὺς, τοῖς εἶπον:
» Φραγκίσκα, τὰ σὰ βάρη ἀθυμίας
» καὶ εὐλαβῶν δακρύων μὲ πληροῦσι.

» Εἰς τῶν ἡδέων στεναγμῶν τὰς ὥρας,
» εἶπέ, πὼς, πόθεν ἔδωκεν ὁ ἔρωσ
» νὰ μάθῃτε τοὺς ἀμφιβόλους πόθους; »
Ἡ δ' εἰς ἐμὲ « Ὅνκ ἐστὶ θλίψις μείζων
» τοῦ ἐνθυμῆσθαι χρόνων εὐδαμόνων
» ἐν συμφοραῖς. Τὸν ποιητὴν ἐρώτα.
» Ἄλλ' ἂν τὴν πρώτῃν νὰ γνωρίσης ρίζαν
» τοῦ ἔρωτός μας τόσον ἔχῃς πόθον,
» θὰ πρᾶξω ὡς ὁ λέγων ἐν ᾧ κλαίει.
» Ἀνεγνώσομαι ποτε πρὸς τέργιν
» περὶ τοῦ Λαγγηλότου, ὁ: ἡγάπα.
» Εἴμεθα μόνοι ἄνευ ὑποψίας.
» Πολλάκις ἢ ἀνάγνωσις τὸ βλέμμα
» ἡμῶν συνῆψε, κ' ἠλλάξε τὴν ὄψιν.
» Ἄλλ' ἐν μᾶς κατενίκησε χωρίον,
» ἢ φράσις ὅτι ὁ γλυκὺς τῆς γέλωσ
» ἀπεφιλήθ' ὑπὸ τοῦ ἔραστοῦ τῆς.
» Τότε καὶ οὗτος, ὁ ἀχώριστός μου
» μ' ἐφίλησε τὰ χεῖλη, ὅλους τρέμων.
» Προαγωγὸς ἦν ὁ τὴν βίβλον γράφας.
» Καὶ τότε δὲν ἀνεγνώμεν παρέκει ».
Ἐν ᾧ δ' ὠμίλει ταῦτα τὸ ἐν πνεῦμα,
τὸ ἔερον ἐθρήνηε τόσον, ὥστε
ἐγὼ ἐλυποθύμουν ἐξ ἑλέου,
κ' ἔπεσα ὅπως σῶμα θνησκον πίπτει.

— Κ' ἕνα ἄλλο κομματάκι ἀπ' τὸν κύκλο τῶν προδοτῶν, ποῦ εἶνε βυθισμένοι στὴν παγωμένη λίμνη:

« Προέβημεν ὅπου ὁ πάγος ἄλλους
» δεινῶς περιζωννύει κατατρυχῶν,
» οὐχὶ κυπτούς, ἀλλὰ ὑπτιούς τούτους.
» Ὁ θρηγῶν εἶργει παρ' αὐτοῖς τὸν θρηγῶν,
» κ' εἰς τῶν ὀμμάτων τὸν φραγμὸν ἢ θλίψις
» ὀπισθοδρομὸν κ' ἠῤῥαε τὸν πόνον,
» Τὰ δάκρυα τὰ πρῶτα συμπνεκνοῦνται,
» καὶ ὡς ἂν ἦσαν διοπτρα κρυστάλλου,
» τοὺς σκύφους ὑπὸ τὰς ὀφθαλμοὺς ».

Ὁ δικηγόρος εἶτανε καὶ ἰταλομαθὴς κ' εἶχε πάντα δύο στίχους τοῦ Δάντε στὸ εἶμα. Μου μούρισε:

Francesca, i tuoi martiri à lacrymar mi fano.

— Σὰς ἀρῶσαι;

— Δὲν φαντάζομαι πὼς θὰ ἦτο καλύτερα. Αὐτὴ εἶναι ἢ γλῶσσα μας.

— Ἄφησέ με νὰ σοῦ διαβάσω τώρα τὰ ἴδια κομμάτια, μεταφρασμένα ἀπὸ ἕνα νέον, ποῦ οὔτε τὸ ὄνομά του δὲν ξαίρεις.

Ἐπῆρα δύο φύλλα ἀπὸ ἕνα δοκίμιον μεταφράσεως, ποῦ μοῦ εἶχε στείλει τελευταῖα ὁ φίλος μου κ. Ζουφρέ, καὶ ποῦ σ' αὐτὴν, ἀκριβῶς ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, ἐβλεπα τὴν ποιητικώτερη ὡς τώρα ἑλληνική ἀπόδοση τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Καὶ τοῦ διαβάσα:

Σ' αὐτὴν ἔπειτα γύρισα καὶ φιλικὰ τῆς εἶπα:

Φραντσέσκα, τὰ μαρτύριά σου μὲ κάνουν νὰ δακρύζω. Στὴν ἐποχὴ τῶν στεναγμῶν, γιὰ πὲς μου πὼς ἐστάθη Κι' ὁ ἔρωτας σὰς ἔσπρωξε τὸν ποθὸ σας νὰ πῆτε Κι' αὐτὴ, βαρεῖα στενάζοντας, λυπητερὰ μοῦ εἶπε Δὲν εἶνε μεγαλῆτερος γιὰ τὴν ψυχὴ μας πόθος Μέσα στὴ δυστυχία τῆς, ἀπὸ τὸ νὰ θυμᾶται Καλοὺς καιροὺς ποῦ πέρασαν. Τὸ ξέρεῖ ὁ Δάσκαλός σου Κι' ἂν ἐπιμένῃς νὰ σοῦ πῶ τὴν πρώτῃ - πρώτῃ αἰτία Τῆς δύστυχης ἀγάπης μας, τὴ χάρι θὰ σοῦ κάμω. Θὰ ἰδῆς τὰ μαῦρα λόγια μου μὲ δάκρυα νὰ τὰ βρέχω. Περνοῦσαμε τὴν ὥρα μας, διαβάζοντας μιὰ μέρα Τὸ πὼς εἶχεν ὁ ἔρωτας τὸν Λαντζελότο μπλέξει, Κι' εἴμασθε οἱ δύο κατάμονοι χωρὶς κακὸ σιὸ τοῦ μας. Μὰ ὅπως προχωροῦσαμε, πολλὲς φορὲς τὸ βλέμμα Ἐνας τοῦ ἄλλου ἀντίκριψες, μὲ μιὰ κρυφὴ λαχτάρα, Καὶ σὰν στὸ μέρος φιάσαμε, ποῦ τέτοιος ἐρωμένος Τὸ ἐρωτικὸ χαμόγελο τῆς φίλησε στὰ χεῖλη, Ὁ ἀχώριστός μου τρέμοντας μὲ φίλησε στὸ στόμα. Ὁ πειρασμός μας σιάνηκε τὸ πλάνο αὐτὸ βιβλίο Καὶ πια δὲν ἐδιαβάσαμεν ἐκεῖνην τὴν ἡμέρα... Κ' ἐνῶ, βαρεῖα στενάζοντας, ἢ μιὰ ψυχὴ μιλοῦσε, Κοντὰ τῆς ἐστεκότανε πικροθρηγῶντας ἢ ἄλλη Τόσο πολὺ, ποῦ σκέπασε τὰ μάτια μου σκοτάδι Καὶ κατὰ γῆς σωριάστηκα σὰν πεθαμένο σῶμα.

Ἄκουσε καὶ τὸ ἄλλο κομματάκι. Εἶνε πάλι οἱ προδοτεὲς μέσα στὸν πάγο τῆς Κολάσεως, χωρὶς τὸν πάγο τῆς γλώσσας, αὐτὴ τὴ φορὰ:

Εἶδα ποίλους ἀνάσκαλα στὸν πάγο κερφωμένους. Τα ἴδια τους τὰ δάκρυα νὰ κλαῖν δὲν τοὺς ἀφίνουν, Γιατὶ τὰ πρῶτα δάκρυα στὰ μάτια ἔχουν παγώσει Κι' ὅλη τὴν κόγχη τῶν ματιῶν αὐτῶν κρυστάλλο σκεπάζουν.

Κι' ὁ πόθος ποῦ, ἀνεβαίνοντας, βρέσκει φραγμὸ, [γυρίζει

Στὰ βάρη πάλι τῆς καρδιάς καὶ μέσα πλημμυρίζει.

Ὁ φίλος μου ἔμεινε σκεπτικὸς.

— Ποιὰ σοῦ ἀρῶσαι ἀπὸ τῆς δυὸ μεταφράσεις;

— Ἡ δευτέρη. Θέλω νὰ εἶμαι εἰλικρινής.

— Ὅστε...

Ὁ κύριος ποῦ ἦταν δικηγόρος, βρῆκε ἕνα κοινὸ σόφισμα, τὸ σόφισμα ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

— Δὲν σοῦ λέω... Γιὰ μερικὰ αἰσθηματικὰ πρᾶγματα μπορεῖ νὰ ἔχετε δίκαιο.

— Γιὰ μερικὰ; Μὰ ὅλη ἢ τέχνη δὲν εἶναι τάχα αἰσθημα; Καὶ ὑπάρχει τίποτε ἔξω ἀπὸ τὸ αἰσθημα; Ὁ φίλος μου φαινότανε στενοχωρημένος.

— Καὶ λοιπὸν θέλετε νὰ πετάξουμε τὴν ὠραϊότερη γλῶσσα γιὰ τὸ χατῆρι σας;

— Ποιὰ;

— Τὴν ἀρχαία.

— Καὶ νὰ θέλουμε δὲν μποροῦσαμε, καλέ μου φίλε. Αὐτὴ ζεῖ μαζί μὲ τοὺς θεοὺς. Καὶ ζεῖ μέσα στὴν ψυχὴ μας. Τὸ μόνο μέρος ποῦ δὲν ζεῖ εἶναι τὰ βιβλία ποῦ γράφετε. Κοίταξε ἐκεῖ ἐπάνω στὸν

τοίχο. Είνε ή εικόνα του παππού σου. Και του μοιάζεις καταπληκτικά.

> Ποῦ νομίζεις πῶς ζῆ περισσότερο ὁ πρόγονός σου; Μέσα στά παράξενα ροῦχα, τὰ κακοζωγραφισμένα σ' ἓνα μουσαμᾶ; "Όχι, ὁ πρόγονός σου ζεῖ μέσα σου, μέσ στό αἷμα σου, μέσα στήν ψυχή σου. "Η ζωγραφιά εἶνε ἓνα ἄψυχο πανί.

"Ο φίλος μου χαμογέλασε. Δέν ἤθελε νά μου πῆ πῶς εἶχα δίκιο.

"Όταν ἔφυγε μου ἔσφιξε τό χέρι καί μου εἶπε: — Μοῦ γέννησες τήν ὄρεξη νά μελετήσω τό περίεργο αὐτό ζήτημα. Στείλε μου ὄσα σχετικά βιβλία ἔχεις. Μίαν ἄλλη ἡμέρα θά τὰ ξανασυζητήσωμεν.

"Ο ρωμῖός καί μάλιστα ὁ δικηγόρος ποῦ εἶνε δυό φορές ρωμῖός, θέλει πάντα νά «μελετᾶ» καί νά «συζητῆ», κι ἔχει ἄκόμα ποῦ φθάνει μόνο νά αἰσθάνεται "Η περιφρόνησι τοῦ αἰσθηματος εἶναι ἓνα σημεῖο βορβαρότητος. Μά ἐγώ, Θεέ μου, τί ἔφταιγα νά καταδικασθῶ σέ ἰσόβια γλωσσική συζήτηση.

Δέν τοῦ ἔστειλα ποτέ τὰ βιβλία αὐτά. Καί πόσα βιβλία. Τόμοι ἀπάνω σέ τόμους, χαρτί ἀπάνω σέ χαρτί. Καί ὄλο γιά γλώσσα, γιά γλώσσα, γιά γλώσσα. Βιβλία ποῦ γεννοῦν ἄλλα βιβλία, μέ τήν γονιμότητα ποῦ ἔχουν, ὅπως εἶπε ὁ Σαίξπηρ, οἱ μυῖγες τῶν κρεοπωλείων, ποῦ γεννοῦν δέκα φορές τό δευτερόλεπτο. Γιατί νά τοῦ στείλω ὄλ' αὐτά τὰ βιβλία; Ἐγώ ποῦ τὰ διάβασα ἔμεινα στό τέλος τόσο σοφός ὅσο καί πρωτότερα. Τί νά τήν κάμει τήν ἐπιστήμη ὁ φίλος μου; Για νά γίνει γλωσσολόγος; "Αρχετούς ἔχουμε. "Η ἐπιστήμη γιά μερικά πράγματα δέν εἶαι τίποτε. Τό πᾶν εἶναι ἡ ἀποκάλυψις. "Η ἀγάπη, τό φῶς, ὁ ἀέρας, ἡ ζωή. Τό πᾶν ἡ ὠραιότης.

"Η ὠραιότης, εἶναι πάλι ὁ "Όσκαρ Ουάιλντ, εἶναι ἀνώτερη ἀπό τό πνεῦμα. Γιατί δέν ἔχει ἀνάγκη νάποδειχθεῖ. "Η τέχνη γι' αὐτό μίλησε πρώτη τῆ γλώσσα τῆς ἀληθείας καί τῆς ζωῆς, παντοῦ καί πάντα, πρῖν τήν μιλῆσει καί πρῖν τήν ἀποδείξει ἡ ἐπιστήμη. Γιατί ἡ ποίησις βαδίζει πάντα μπροστά, ἀνοίγει καί φωτίζει τόν δρόμο τῶν πολιτισμῶν. "Ο Γάλλος φιλόσοφος "Ιζουλέ τό ὑποστήριξε σ' ἓνα ἐναρκτήριο μάθημά του. "Η ποίησις, εἶπε, ἀρπάξει πρώτη τὰ σκιρτήματα τῶν ψυχῶν, αὐτά ποῦ ἀργότερα δημιουργοῦν τὰ ἦθη, ἀπό τὰ ὁποῖα κατοπιν γίνονται οἱ νόμοι καί μ' αὐτούς τὰ κράτη. "Η ποίησις — εἶνε μιά κοινοτοπία πιά αὐτό — μίλησε πρώτη τῆ γλώσσα τῆς ζωῆς στήν "Ιταλία μέ τόν Δάντη, στήν "Ελλάδα μέ τό δημοτικό τραγοῦδι καί τόν Σολωμό. "Η Τέχνη θά πλάσει τό τέλειον ὄργανο, θά τό ὑψώσει, θά τό ἐξευγενίσει, γιατί ἡ Τέχνη πηγάζει κατ' εὐθείαν ἀπ' τῆ ζωή. "Όχι ἡ "Επιστήμη.

"Η "Επιστήμη ἀναλθεῖ, ξεχωρίζει, μελετᾶ. "Η

Τέχνη συνθέτει, πλάττει, δημιουργεῖ. Γι' αὐτό δέν ἔστειλα τὰ βιβλία τοῦ φίλου μου. Φοβήθηκα μήπως γεννηθεῖ ἄκόμα ἓνας ἐμπειρικός γλωσσολόγος στήν "Ελλάδα. Καί δικηγόρος γλωσσολόγος εἶναι ἓνα διπλό κακό.

Αὐτή ἡ δικηγορική τῆς γλώσσας στάθηκε τό μεγαλύτερο βάσανό μας. Καί τὰ δικά μου τὰ βāsana, μιά ζωή, ποῦ ἡ μισή πέρασε μέ τίς φροντίδες τῆς γλώσσας, σ' αὐτήν τὰ χρωστῶ. Εἶδα πῶς τό πρᾶγμα δέν μπορεῖ νά πάει ἔτσι ἐμπρός. Καλύτερα νά φάει κανεῖς τῆ γλώσσα του, εἶπα, παρᾶ νά τόν σᾶῃ αὐτή.

Τὰ εἶχα διαβάσει κ' ἐγώ ἓνας πτωχός τεχνίτης τοῦ λόγου, ὄλα αὐτά τὰ βιβλία, βουτήχθηκα κ' ἐγώ ὀλόκληρος μέσα στά μυστήρια τῆς Γλωσσολογίας, σπούδασα τοὺς νόμους τῆς, χάθηκα μέσα στόν λαβύρινθο ὄλων τῶν ὑπέρ καί τῶν κατά, ἄκουσα καθαρευούσας καί δημοτικιστάς. ἀντίκρισα τὰ δύο εἰδῶλα τῆς Δημοτικῆς καί τῆς Καθαρευούσας, περικυκλωμένα ἀπό τῆ βοή τῶν ὁπαδῶν τους καί στό τέλος ἔμεινα «τόσο σοφός ὅσο καί πρωτότερα». Ρώτησα στό τέλος τόν ἑαυτό μου τί εἶναι *Καθαρεύουσα* καί τί εἶναι *Δημοτική* καί ὁ ἑαυτός μου, μέ ὄλη τῆ σοφία του, δέν εἶχε τί νά μου ἀπαντήσει. "Ο ὄρος «Καθαρεύουσα» δέν μου ἔδειχνε παρᾶ μιά προσπάθεια χρεοκοπημένη, ποῦ μέ τόν καιρό εἶχε ἀρχίσει νά χάνει τήν πρώτη του σημασία καί ποῦ σῆμερα δέν ἐξέφραζε πιά τίποτε. "Εμμεν ὄαν ἓνα πουκάμισο φιδιοῦ ποῦ μέσα του δέν ἔκρυβε τίποτε. "Ο ὄρος «Δημοτική» ἐξέφραζε πάλι ὄλα τὰ πράγματα, χωρίς νά ξεχωρίζει τίποτε καθαρά καί πρὸ πάντων ἐκεῖνο ποῦ ἤθελε νά ἐκφράσει: τῆ γλώσσα ποῦ ζεῖ μαζί μας καί κινεῖται καί ζυμώνεται καί ἀναπτύσσεται γύρω καί μέσα μας. "Ετσι σέ μιά στιγμή ἀπολυτρώθηκα ἀπό δύο ἐφιάλτες ποῦ βάραιναν τό στήθος μου καί σκότιζαν τό μυαλό μου. Γύρισα καί εἶδα ὄλο τό χαρτί ποῦ εἶχα μουντζουρώσει τόσα χρόνια σέ ὄλες τίς νεοελληνικές γλώσσες, ἐμπειρικά, καί ἐπιστημονικά, μέ κανόνες καί χωρίς κανόνες, μέ ἀρχές καί χωρίς ἀρχές. Εἶδα ἄκόμα σελίδες γραμμένες κάτω ἀπό τόν τρόπο τοῦ γλωσσικοῦ νόμου, φοβισμένες, παγωμένες ἀπό μιά τρομάρα θρησκευτική, ἀποστειρωμένες μέσα σέ κλίβανο. Κάθε λέξη τους εἶτανε φερμένη ἀπό τό γλωσσικό μικροβιολογικό ἐργαστήριο, μέ τήν ἐτικέτα τῆς ἀναλύσεως κολλημένη ἀπάνω τῆς. Καί μου ἤλθε νά κλάψω. Πρέπει λοιπόν, συλλογίσθηκα, νά μή μπορῶ νάναπνεύσω τόν ἀέρα ποῦ μέ τριγυρίζει χωρίς νά περάσει πρῖν ἀπό τό ἐργαστήριο τοῦ χημικοῦ καί τοῦ μικροβιολόγου; Πρέπει λοιπόν νά μή βάλω τήν τροφή στό στόμα μου χωρίς νά μου δώσει τήν ἄδεια τό μικροσκόπιο; Δέν φταίνει τάχα ἡ ὄρασις μου, δέν φτάνει ἡ ὄφρησις μου νά καταλάβω ποῖο εἶναι γερό καί ποῖο σάπιο.

τί εἶναι ζωντανό καί τί ψόφιο; "Η γλώσσα ζεῖ γύρω μου μέ τήν ὑγεία καί τήν ἀρρώστια τῆς, μέ τὰ στοιχεῖα τῆς τὰ ζωντανά καί μέ τὰ στοιχεῖα τῆς τὰ σάπια. Το αὐτί μου, ἡ αἰσθησις μου, ἡ ψυχή μου μοῦ φθάνουν, συλλογίσθηκα Σιγά-σιγά ἔνωσα πῶς μιά ἀρρώστια ἔφυγε ἀποπάνω μου. Ἐπῆρα μιά δυνατή ἀνάσα. "Ετσι γιαιτρεύθηκα ἀπό τῆ *γλωσσική ὑποχονδρία*, μιά νεοελληνική ἀρρώστια ποῦ κάνει θραύση τριγύρω μας.

Καλή καί ἄξια, συλλογίσθηκα, κάθε "Επιστήμη. Μά τί ἔχει νά μοιράσει ἡ "Επιστήμη τοῦ Λόγου μέ τήν Τέχνη τοῦ Λόγου; Κάθε μιά τραβάει τόν δικό της δρόμο. Τι ἔχει νά μοιράσει ἡ Φυσιολογία μέ τῆ Ζωή; "Όλοι οἱ ἄνθρωποι δέν εἶναι φυσιολόγοι, καί ὅμως ζοῦν καθέννας μέ τήν δύναμη τῶν ὀργάνων του, χωρίς νά ὑποπευθῶνται εἰς περισσότερο πῶς ὑπάρχει καί μιά ἐπιστήμη ποῦ τῆ λένε "Φυσιολογία. "Η φυσιολογία δέν κανονίζει τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς τὰ ἐρμηνεύει καί τάκολουθεῖ καί στά πιό παράξενα καί ἀσυνήθιστα φαινόμενά τους. Οἱ κόσμοι ἀκολουθοῦν τόν δρόμο τους μέσα στό ἄπειρο, χωρίς νά ὑποπευθῶνται τήν "Αστρονομία καί τοὺς ὑπολογισμούς τῆς. "Ενας πτωχός κ' ἐγώ ὀργανισμός μέσα στήν ἀπειρία τῶν κόσμων, ζῶ μέ τῆ ζωῆ ποῦ ἀντήλησα ἀπ' τῆ μεγάλη πηγῆ τῆς δημιουργίας. Δέν μέ μέλει γιά τοὺς νόμους ποῦ μέ κυβερνοῦν. "Ο νόμος εἶμ' ἐγώ. "Ο λόγος, ἓνα χάρισμα τῆς ζωῆς, ζεῖ μέσα στά βᾶθη τῆς ψυχῆς μου, φανερόνεται, ξεχειλίζει, ἀνθίζει στά χεῖλή μου. Τό ἀνθισιά του εἶναι τῆς ψυχῆς μου τό ἀνθισια. Γιατί φανερόνεται ἔτσι ἡ ἀλλιῶς; Δέν ξαίρω οὔ:ε θέλω νά ξαίρω. Παρωδῶ τὰ λόγια τοῦ Λουθήρου: «"Ετσι μιλῶ, δέν μπορῶ νά μιλήσω ἄλλιῶς. "Ο Θεός νά μου εἶναι βοηθός καί τό ἅγιον αὐτοῦ Εὐαγγέλιον. "Αμήν.»

Γι' αὐτό ὄαν μιλήσει τώρα κανέννας γιά γλώσσα, χαιρετῶ καί φεύγω βιαστικά. "Ενας τρόμος μέ πιάνει ὄαν τὰ παιδιά, ποῦ τοὺς ζητάει ὁ γιαιτρός νά ἰδεῖ τῆ γλώσσα τους. Τώρα ὄμως ἔγιναν ὄλοι γιαιτροί. "Όλοι ἐνδιαφέρονται γιά τῆ γλώσσα σου. Καί ὄς που νά ξεφύγεις ἀπό τόν ἓνα, πέφτεις στά χέρια τοῦ ἄλλουνοῦ. Αὐτοῖ ποῦ γράφουν μόνο μιά γλώσσα σχολαστική, χυμένη στό παλαιό καλοῦπι—καί εἶνε παράξενο πῶς ὄστερα ἀπό τόσα χρόνια δέν κατάφεραν νά τήν καθαρίσουν ἀρκετά, ὄστε νά τήν λένε *καθαρή*—ἔχουν τήν ἡσυχία τους. Λιβανίζουν ἓνα εἰδῶλο, καί ὁ κόσμος, ποῦ εἶναι φυσικά εἰδωλαλάτρη, δέν παραξενεύεται καθόλου, δέν τους ἐνοχλεῖ, δέν τοῦ ζητεῖ ἐξηγήσεις καί δέν τους συμπευθεῖ.

"Ο κόσμος ζητεῖ νά τοὺς φθάσει. "Όσο λιγώ-

τερα γράμματα ξαίρει, τόσο περισσότερο. "Ο μακάλης, ὄταν θέλει νά μάθει τό παιδί του γράμματα, ἰδνειρό του εἶνε νά τό ἀκούει μιάν ἡμέρα καί νά μήν τό καταλαβαίνει. Τότε λέγει: «Νῦν ἀπολύεις τόν δοῦλον σου, Δέσποτα». Νοιώθει πῶς τό παιδί του ἔγινε κάτι παραπάνω ἀπ' αὐτόν. "Όχι στή σοφία, ὄχι στή μύηση, ὄχι στή γνώση, ὄχι στήν ἀρετή. Αὐτά εἶνε δευτερεύοντα. Στή γλώσσα. Καί ὄπως πάντα ἡ δίψα τῆς ἀριστοκρατίας εἶναι φυσική στόν ἄνθρωπο, ὁ χωριάτης ὄνειρεύεται νά ἰδεῖ τό παιδί του ἀριστοκράτη. "Αριστοκράτη τοῦ γένους; "Όχι. Τέτοια ἀριστοκρατία δέν ἔχουμε. Τοῦ πνεύματος; "Όχι. Αὐτή δέν τήν καταλαβαίνουμε Τοῦ πλοῦτου; Σᾶν δύσκολο. "Εκαμε μιά ἀριστοκρατία εὐκολη. Τήν ἀριστοκρατία τῆς γλώσσας. Τί ὄραιο ὄνειρο νά ἰδεῖ κανεῖς τό παιδί του νά μιλεῖ στό δικαστήριο, στόν ἄμβωνα, στό μπαλκόνι, στό σχολεῖο, στό ἰατρικό συμβούλιο καί νά μήν καταλαβαίνει ὁ ἴδιος. Νά μιλεῖ μονάχα, αὐτό φθάνει. Νά μήν τό καταλαβαίνει μόνο, αὐτό εἶναι ἡ ἀπόλαυσις.

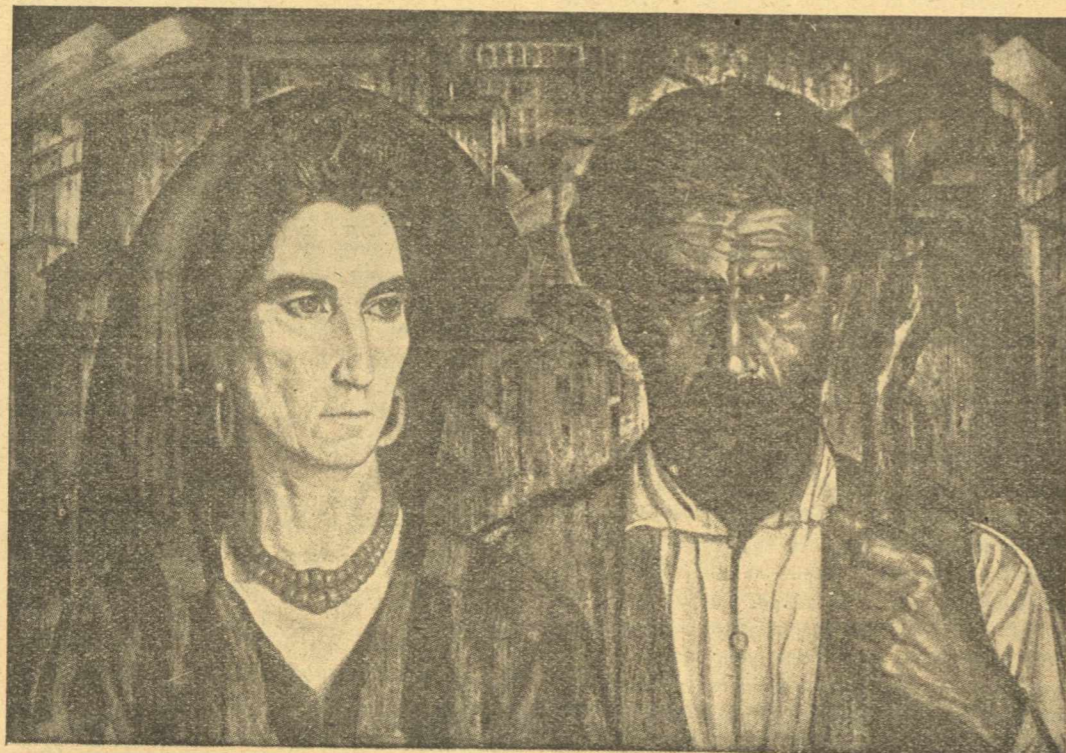
Τήν εἶχα κ' ἐγώ αὐτῆ τῆ δόξα κι αὐτόν τόν τίτλο μιά φορά. Καί ὄταν ἔκαμα νά τήν πετάξω, ὄλοι μέ κοίταζαν παράξενα, ὄπως κοιτάζουν τοὺς τρελοὺς ποῦ σκορπιζοῦν τὰ πλοῦτη τους στόν δρόμο. Καί δέν εἶτανε μόνον δόξα, εἶτανε καί ἔνδυμα γάμου. Αὐτό τό κατάλαβα ἀργότερα. Πολλοί ἀρχισαν νά μέ κοιτάζουν, ὄπως κοιτάζουν σ' ἓνα ἐπίσημο μέρος, τόν ἄνθρωπο ποῦ ἔρχεται μέ τὰ ροῦχα τοῦ περιπάτου. Μέ περιφρόνηση. Οἱ θυρωροί μου ἔκλειναν κάποτε τίς θύρες στά μου. Τρα μου. Τότε κατάλαβα πῶς στήν "Ελλάδα ἡ γλώσσα εἶναι καί ροῦχο. "Ο Σοῦτσος εἶχε δίκιο. Πρέπει νᾶχει κανέννας καί τό φράκτο του, γιά κάθε ἐνδεχόμενο. "Ετσι συμμάζεψα κ' ἐγώ πάλι τήν κυριακάτικη γλώσσα μου, τήν ξεσκόνισα καί τήν ἔκρυψα μαζί μέ τό φράκτο μου Σχοροφαγωμένα καί τὰ δυό, μά δέν πειράζει. Μοῦ κάνουν τῆ δουλειά μου. Μέ τό σακκάκι μου ζῶ, ἀναπνέω, ξεκουράζομαι, τρέχω στό βουνό, στό περιγιάλι. Μέ τό ἐπίσημο ροῦχο μου ὄμως ἔχω τιμές, οἱ θυρωροί σκύβουν μπροστά μου, ὁ κόσμος μου κάνει τόπο νά περάσω. Τό ἴδιον ἔκαναν στόν Νασρεδίν-Χόντζα, ὄταν φοροῦσε τήν καινούρια γούνα. Κι ὁ Νασρεδίν, ποῦ εἶτανε σοφός ἄνθρωπος, ἔπιανε τό φαρδομάνικό του καί τοῦ ἔλεγε:

— "Ορίστε, γούνα μου, ὄριστε.

"Ετσι κ' ἐγώ. Μπροστά στίς τιμές καί στίς ὑποκλίσεις, ποῦ μου κάνουν, ὄταν παρουσιάζομαι μέ τήν κυριακάτικη γλώσσα μου, πιάνω τό φαρδομάνικό μου, τό χαιρετῶ ταπεινά καί τοῦ λέω:

— "Ορίστε, Γλώσσα μου, ὄριστε...

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΡΟΔΟΛΦΟΥ ΜΠΟΝΕ.—ΑΓΡΟΤΕΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΟΛΙ

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΡΟΔΟΛΦΟΣ ΜΠΟΝΕ

ΤΟΝ νεαρό Όλλανδό ζωγράφο Ροδόλφο Μπονέ τον φέρουμε παράδειγμα στους δικούς μας νέους καλλιτέχνες, οι όποιοι ήδη κατέχονται από τις ανησυχίες των προβλημάτων της Τέχνης : της φόρμας, του όγκου και του χρώματος. Γιατί ή μέχρι τούδε εργασία του, σφραγισμένη με την πλέον απλή έκφραση, είναι αθέλητη απάντηση στα ψηλαφήματα των κάθε σχολών. Η Τέχνη του, συνδυάζοντας γραμμές αξίες και θετικές, με σχήματα έκφραστικά και αρμονικούς χρωματισμούς, περιέκλειε την δική της συνείδηση. Με εύγενή τρόπο ίστοροούσε τόσον απλά πράγματα.

Καθένας άνθρωπος καλλιτέχνης άφηγείται με τον τρόπο του τον δικό του μύθο, όταν έπιζητεί να συνθέσει και να προεκτείνει τις αλήθειες της φύσεως, και είναι ό ίδιος μια άπορία και μια απάντηση.

Τά σχεδιάσματα του Μπονέ είναι μια τέτοια μαρτυρία. Ψαύουν τις καθαρότερες συγκινήσεις. Είναι γνώριμα γιατί ή μεγαλοπρέπειά τους άναπηδά από την πραγματικότητα, και διωλίζονται άναμέσω μιας συνειδήσεως πλουσίας και είλικρι-

νοϋς. Όταν λοιπόν πριν τρία χρόνια παρουσίασε γυρισμένος από την Ίταλία τις συνθέσεις του, άπεδείχθη μια διπλή έκπληξη. Τό πόσο ή άδέσμευτη εργασία του, μοντέρνα στο συνθετικό της και τον πλαστικό της χαρακτήρα, περιέκλειε άληθινή μαεστρία και τελειότητα, και άκόμη πώς ύψωμένη από την περιοχή μιας προικισμένης άτομικότητας είταν πράγματι έπιβλητική.

Είναι προφανές πώς και οι διάφορες επιδράσεις του πρώτου περιβάλλοντος στο όποιο ό Μπονέ άνεπτύχθη έγιναν γόνιμες, ενώ γρήγορα μετά τά χρόνια της μαθητεούσεώς του άνευρε τον έαυτό του.

Για την κίνηση της Ζωγραφικής στην Όλλανδία μας πληροφορεί ό συμπατριώτης του Ζύστ Άβελαρ.

Μεταξύ των νέων καλλιτεχνών, ή έξάδα από τους Ζάν Σλοϋτερ, Τοϋροπ, Βάν Χέρβικεν, Σουλμάσερ, Βέρστερ και Μάνκ εργάζεται με πάσα εύσυνειδησία και είνε γνωστοί ως όξω από τά σύνορα του τόπου τους. Άκόμη ή σύγχρονη Όλλανδία παρουσιάζει μιάν ένδιαφέρουσα κί-

νηση στη νέαν άρχιτεκτονική.

Άπό τους πρώτους ό Μπονέ δέν πήρε τίποτε δανεικό έξόν από την προτίμησή του στην άναλυτική παρατήρηση που του δίδαξε ό πρεσβύτερος Τοϋροπ. Άπό την επίδραση της άρχιτεκτονικής διεμόρφωσε ένα στυλ «σφιχτό» που είναι κιόλας χαρακτηριστικό όλοκλήρου της συγχρόνου ζωγραφικής. Κατά τρίτο λόγο τό άυστηρό αισθητικό του στυλ συγγενεύει προς εκείνο των ζωγράφων της πρώτης Ίταλικής άναγεννήσεως. Άλλά τό ούσιώδες του έργου του Μπονέ ύπήρξε τελείως διαφορετικό, ενώ και τό περιεχόμενό του και ό τρόπος του δέν έχουν τίποτε τό «αίνιγμα»τικό. Άκριβώς ή έπιστροφή του από την Ίταλία τό 24 έδειξε πόσο είτανε ικανός να άνευρίσει σε κάθε τόπο τον «άνθρωπο», και ειδικά τότε τον έπίγονο άγρότη μιās φυλής υπερέφανε και άγνης. Ζωγραφίζει εκείνον που δένει

την τύχη του με τη γής, τον τραχύ χωρικό που ή μορφή του σϋλακώνεται από τον κόπο, ένώ συγχρόνως έξιλεώνεται στην άποθέωση της εργασίας. Δίπλα του, την γυναίκα σύντροφο, που στο μέτωπό της μόλις προδίδεται ό εύγενής διαλογισμός και στα μάτια της κατοπτρίζεται ένας έλαφρός ύγιης ρομαντισμός και ή περηφάνεια της γενιάς της. Άναπαριστά τη ζωή της υπάιθρου χώρας όπου τό ζώο και ό άνθρωπος άδερφώνονται, τη ζωή στο σπίτι—και στον κόμπο. Να βραδυάζει την ώρα τούτη ό πατέρας να κάθεται κουρασμένος στο τραπέζι που τό στρώνει ή γυναίκα. Δίπλα να βρίσκονται τά παιδιά, τό σκυλί και τά όρνίθια. Η Μάννα να γενέθει και ό άδερφός να έπιστρέφει από τους άγρούς.

Οι γυναίκες μέσα στο μεσημέρι να έπιστρέφουν στα στενά σοκάκια με τά λαγήνια στον ώμο τους.

ΡΟΔΟΛΦΟΥ ΜΠΟΝΕ

“SCENA PASTORALE.”

Κοπάδια να βόσκουν ανάμεσώ στη χλωρίδα και ο βοσκός να σφυρίζει

Παλληκάρια μελαψά και δεμένα να χορεύουν στα πανηγύρια. Να παίζουν το όργανο.

Παιδιά φορτωμένα καρπούς να έρχονται στις αγορές.

Ένας κύκλος έπικός—άνθρώπων που αντιμετώπιζον με τον δικό τους τρόπο τη μοίρα.

Και όλην αυτή τη σειρά της τελευταίας του εργασίας την διακρίνει μια προσπάθεια να περιστείλει και να ταξινομήσει τα θέματά του, μια ικανότης να διεισδύει στη φύση, και η αυστηρότης του βλέμματός του. Συνθέτει με μια κλίση διακοσμητική και τα περιγράμματά του είναι πάντοτε καθαρά και συγκεκριμένα. Δεν τον δεσμεύει κανένα στυλ γιατί ζωγραφίζει με μια φυσική αυθορμησία, και πάντοτε τα σχήματά του είναι δουλεμένα και έκφραστικά. Άνευρσιζει τις κεντρικές γραμμές της φύσεως και τις τονίζει κατά τρόπο επίχαρι και μελετημένο.

Η παρατήρησή του φέρεται από μια συγκίνηση και κάποτε μια περιπάθεια, γιατί το θέμα της προτιμήσεώς του πρώτα τον δονεί καθώς αυστηρά διαβλέπει τα πράγματα.

Η σύνθεσή του ύστερα είναι μια ένοραση: πώς αυτός θέλει να ερμηνεύει τη φύση.

Η κλασική του στην αναλαράσταση διάθεση αποφεύγει τους όξεις τόνους και περισσότερο του δέοντος κάποτε επιτρέπει να κυριαρχεί το μοίβο.

Χρωματίζει ευγενικά και ανεπιτήδευτα, έπιζητεί δε πάντοτε την αρμονία που μπορεί να μεταφράζει τα συναισθήματά του.

Όλος του ο τρόπος είναι ως μια προηγούμενη αυτοκριτική του έργου του, που περικλείει ως τώρα τόσες δυνατότητες και τόσα κέρδη που να επισύρει αδίστακτη την εκτίμηση των άλλων.

Ο Ροδόλφος Μπονέ επαναλαμβάνει την απλούστερη αλήθεια: πώς πάντοτε υπάρχει μόνο η καλή και η κακή Τέχνη.

ΚΑ. ΚΛΩΝΗΣ

ΡΟΔΟΛΦΟΥ ΜΠΟΝΕ — Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΠΑΡΜΕΝΙΔΗ

ΤΑ ΠΡΟΣ ΑΛΗΘΕΙΑΝ

Παρμενίδης δέ μοι φαίνεται τὸ τοῦ Ὀμήρου «αἰδοῖός τέ μοι» εἶναι ἅμα «δεινός τε».

Πλάτων

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἡ μετάφραση αὐτή, στὸ σύνολό της, εἶναι ἢ πρώτη, ὅσο ξαίρω, που γίνεται ἑλληνικά. Ἐξω ἀπὸ λίγους στίχους που ἔχει μεταφράσει σὲ δεκαπεντασύλλαβους ὁ κ. Σ. Μενάρδος, ἄλλη ἑλληνική μετάφραση δὲν ἀπάντησα. Καμωμένη σὲ λόγο πεζό, χάνει ἀπὸ τὸ μεγαλειό της—που πάντα δύσκολα θὰ μπορούσε ν' ἀποδοθεῖ—μὰ κερδίζει σὲ σαφήνεια καὶ σὲ πίστη. Γιὰ νὰ μείνω μάλιστα ἀπόλυτα πιστός στὸ ἀρχαῖο, ὅπου νόμισα πὼς χρειάζετανε κάποια ἐξηγήση ἢ ἀνάλυση, τὴν ἔβαλα μέσα σὲ ἀγκύλες, ὥστε τὸ κείμενο νὰ εἶναι ὅπως ὅποτε καθαρό.

Γιὰ νὰ κάνω τὴν μετάφραση, χρησιμοποίησα ὅλες τὶς ἐκδόσεις, παλιές καὶ καινούργιες, καὶ τὶς περισσότερες ξενόγλωσσες μεταφράσεις. Ὅπως εἶταν ἐπόμενο, ἀκολούθησα στὸ κείμενο τὸν Diels, ὄχι στὴ χωριστὴ ἔκδοση τοῦ Παρμενίδη ἀλλὰ στὴν τελευταία ἔκδοση τῶν «ἀποσπασμάτων» του. Ἄν ἀριὰ καὶ ποῦ, προτίμησα ἄλλη γραφή—που τότε σημειώνω—εἶναι σχεδὸν πάντα ἢ κοινότερη ἢ λιτότερη. Συνηθίζουν οἱ μεταφραστές, ἀφοῦ ποῦνε ὅτι οἱ μεταφράσεις τους δὲν εἶναι ἄριστες, κατ'ἴπυ νὰ ἐξηγοῦνε τὶς δυσκολίες που ἀπαντήσανε γιὰ νὰ τὶς κάνουν. Κι ἐγὼ πρέπει νὰ πῶ με τὴ σειρά μου πὼς ἡ μετάφραση τούτη ἔγινε δίχως καμιά λογοτεχνικὴ ἀπαίτηση: τὴν ἔκανα γιὰτὶ νόμισα πὼς ἔπρεπε νὰ γίνεῖ: τίποτ' ἄλλο. Ἔτσι περιορίζοντας τὶς φιλοδοξίες μου, θαρῶ πὼς μπόρεσα νὰ τὶς ἱκανοποιήσω, γιὰτὶ ἡ ὑπερπήδηση τῶν ἄλλων δυσκολιών—ὅσο μεγάλες κι ἂν βρέθηκαν—εἶτανε πιά ζήτημα μοναχὰ εὐσυνειδησίας καὶ ὑπομονῆς: κι αὐτὰ τὰ δυὸ προσόντα στὸ χέρι τοῦ καθενὸς εἶναι νὰ τὰ προσφέρει ἅμα δουλεύει. Ἀπὸ τὶς διάφορες ἐρμηγείες που προταθήκανε γιὰ μερικὰ σκοτεινὰ χωρία, πάντα με τράβηξε ἢ πιὸ ἀπλή

ἢ ἢ πιὸ φυσική, ἐκεῖνη δηλαδὴ που τίποτε καινούργιο δὲν παρουσίαζε: καὶ τοῦτο γιὰ νὰ μὴν κινδυνέψω, βασισμένος σὲ ἀμφίβουλες γραμματικὲς ὑποθέσεις, νὰ βάλω, στὸ ἴδιο τοῦ Παρμενίδη τὸ κείμενο, νοήματα που νὰ μὴν ἔχουνε παραδοθεῖ ἐντελῶς κατηγορηματικά.

Γιὰ τὴν ποιητικὴ ἀξία τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Παρμενίδη—ἔξω ἀπὸ τὸ προοίμιο ὅπου ὅλοι ὁμολογοῦνε τὴ θρησκευτικὴ του πνοὴ καὶ τὸ μεγαλεῖο—οἱ γνώμες, σχεδὸν ὁμόφωνες ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα χρόνια, εἶναι πὼς εἶναι μικρὴ.

Πρέπει, θαρῶ, ὁ καθένας νὰ ὁμολογήσει πὼς ἡ ποίηση βρίσκεται πιότερο στὸ ὑψηλὸ νόημα παρὰ στὴ μορφὴ, καὶ πὼς ἂν μᾶς δίνει κάποιαν αἰσθητικὴν ἀπόλαυση τὸ τραγούδι τοῦ Παρμενίδη, ἡ ἀπόλαυση αὐτὴ ἔχει σχεδὸν μόνο ρομαντικὲς τὶς ρίζες. Εἶναι σύμμετρη με τὴν αἰσθητικὴν ἀπόλαυση που μπορεῖ νὰ δώσει τὸ διάβασμα τῆς «Ἡθικῆς» τοῦ Σπινόζα.

Κ. Θ. Δ.

Ἄπ. I.

Τὸ ἄσμα που με πηγαίνει ὅσο μακριὰ μπορούσε ἡ καρδιά μου νὰ τὸ ποθήσει, μ' ἔφερε ἀφοῦ με ὀδήγησε στὸν περιφημο δρόμο τῆς θεᾶς, που μέσ' ἀπ' ὄλους τοὺς τόπους πηγαίνει τὸ σοφὸ τὸν ἄνθρωπο: ἐκεῖ ἐπῆγα γιὰτὶ ἐκεῖ με πῆγαν οἱ πολυῖερες φοράδες (5) σέρνοντας τὸ ἄσμα, καὶ μοῦ ἔδειχναν κόρες τὸ δρόμο. Κι ὁ ἄσοντας κωντὸς μέσα στὶς χνῶς ἤχουσε σφυριχτὰ (γιατὶ ἀπ' τὶς δυὸ μερις εἶταν σφιγμένος μέσα στὶς δυὸ στροβιλισμένους ρόδες) καθὼς ἔσπευδαν νὰ με πᾶν οἱ Ἡλιάδες κόρες πρὸς τὸ φῶς, κι ἀτήκανε τὰ δώματα τῆς νύχτας (10) ἀφοῦ ἔβγαλαν με τὰ χέρια τους τὰ πέπλα ἀπ' τὸ κεφάλι. Ἐκεῖ εἶναι οἱ θύρες τῶν δρόμων τῆς νύχτας καὶ τῆς μέρας:

τις περιβάλλει υπέρθυρο και πέτρινο κατώφλι· κι αυτές αϊθρίες γεμίζουν με μεγάλα θυρόφυλλα που ή δίκη ή αὐστηρή κρατεῖ τὰ κλειδιά τους [παίροντας] μιὰ τὸ ἓνα και μιὰ τ' ἄλλο [γιὰ ν' ἀνοίγει μιὰ τῆς μέρας τῆ θύρα και μιὰ τῆς νύχτας]. (15) Σ' αὐτὴν λοιπὸν ὡς μίλησαν οἱ κόρες με λόγια ἀπαλά, τὴν ἔπεισαν ἐπιτήδεια νὰ βγάλει ἀδίσταχτα ἀπ' τὴς θύρας τὸ ἀσφαλισμένο μάνταλο. Κι' ἐκεῖνες ἀνοίγοντας ἔκαμαν ἓνα χάος τεράστιο καθὼς γύρισαν μέσα στοὺς σωλῆνες τοὺς ἄξονες ἓναν ἓναν τῶν χαλκῶν θυρόφυλλων (20) τῶν στολισμένων με καρφιά και πόρπες. Τότες ἀπὸ τὴς θύρας ἴσια στὸ φαροδὺ τὸ δρόμο ὁδήγησαν οἱ κόρες τὸ ἄρμα και τὴς φοράδες. Καί μένα καλόγνωμη με δέχθηκε ἡ θεὰ και τὸ δεξί μου χέρι πῆρε μέσ' στὸ χέρι τῆς και τέτοια λόγια μου εἶπε και μου μίλησε: «Παλικάρη, πὸν συντροφιὰ μ' ἀθάνατους ἠνίχους ἔρχεσαι (25) με τὸ ἄρμα πὸν σὲ πηγαινέι στὸ δικό μας σπιτί, καλῶς ἦρθες· γιατί δὲ σ' ἔσπρωξε μοῖρα κακὴ ν' ἀκολουθήσεις αὐτὸ τὸ δρόμο (τὶ ἀλήθεια ξεμακραίνε ἀπὸ τὴ στροάτα τῶν ἀνθρώπων), ἀλλὰ ἡ δίκη και ὁ νόμος. Καί πρέπει ὅλα νὰ τὰ μάθεις· ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τῆς πειστικῆς¹ ἀλήθειας τὴν ἀλάθητῃ² καρδιὰ (30), ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴς δοξασιῆς τῶν θνητῶν πὸν δὲν κλείνουν μέσα τοὺς τὴν ἀληθινὴ γνῶση. (Ἄλλ' ὅμως και αὐτὰ θὰ μάθεις, ποιῆς θὰ ἔπρεπεν ὀλοῦθενε τὰ πάντα μελετώντας νὰ εἶναι οἱ γνῶμες μας γιὰ νὰ εἶναι ἀποδεκτές³). Ἄλλὰ ἐσὺ ἐμπόδιζε τὸ νοῦ σου ἀπ' αὐτὸ τὸ δρόμο τῆς μελέτης, και μήτε νὰ σὲ σπρώξει ἡ πολῦπειρη συνήθεια νὰ ὁδηγήσεις κατ' αὐτὸ τὸ δρόμο (35) ἄσκοπο βλέμμα, ἠχηρὴ ἀκοή και γλώσσα, παρὰ νὰ κρύνεις με τὸ νοῦ τὴν περιμάχητη ἀπόδειξη πὸν θὰ σοῦ ἔχω πει. Καί μόνος πιά λόγος⁴ γιὰ ἓνα δρόμο μένει...

¹ Ἄπ. 2.

Κοίταζε ὅμως με ἐπιμέλεια με τὸ νοῦ σου αὐτὰ πὸν εἶναι μακριὰ [ἀπὸ τὴς αἰσθήσεις σου], σὰν νὰ εἶταν κοντά. Δὲν μπορείς νὰ χωρίσεις τὸ ὄν ἀπὸ τὸ ὄν ὥστε νὰ πάψει νὰ εἶναι πιασμένο [ὅπως εἶναι] και οὔτε σκορπίζει καθόλου ἔξω οὔτε σμίγει.

¹ εὐπειθέος.

² ἀτρεκέος.

³ Βλ. σ. Willamovitz Leserfrüchte στὸν Hermes XXXIV (1899) σ. 204—205.

⁴ μῦθος.

¹ Ἄπ. 3.

Ἐνα εἶναι ὁποῦθε και ἂν ἀρχίσω γιατί πάλι ἐκεῖ θὰ ξαναφτάσω.

² Ἄπ. 4.

Ἐμπρός τώρα ἐγὼ θὰ σοῦ εἰπῶ, και σὺ πάρε μαζί σου και φύλαξε ἀφοῦ ἀκούσεις τὰ λόγια μου, ποιὸν μόνον δρόμον στή μελέτη μπορεί κανεὶς νὰ στοχαστεῖ· ὁ ἓνας, πὸς ὑπάρχει και πὸς δὲν μπορεί νὰ μὴν ὑπάρχει, εἶναι ὁ δρόμος τῆς πίστεως (γιατί ἀκολουθεῖ τὴν ἀλήθεια)· ὁ ἄλλος, πὸς δὲν ὑπάρχει και πὸς πρέπει νὰ μὴν ὑπάρχει, αὐτὸς μάθε πὸς εἶναι μονοπάτι ἀνήμπορο, γιατί δὲν μπορείς νὰ γνωρίσεις κείνο πὸν δὲν εἶναι (αὐτὸ δὲ γίνεται), οὔτε νὰ τὸ πεις. (Ἄποσπ. 5^ο). Γιατί τὸ ἴδιο εἶναι ἐκεῖνο πὸν μπορούμε νὰ σκεφθοῦμε και πὸν μπορεί νὰ ὑπάρχει.

³ Ἄπ. 6.

Πρέπει νὰ λὲς και νὰ σκέπτεσαι πὸς τὸ ὄν ὑπάρχει,¹ γιατί μπορεί νὰ ὑπάρχει, ἐνῶ δὲν μπορεί νὰ μὴν ὑπάρχει τίποτε². αὐτὰ σὲ συμβουλεύω νὰ ἔχεις στὸ νοῦ σου. Ἀπομάκρυνε τὴ σκέψη σου πρῶτ' ἀπ' αὐτὸ τὸ δρόμο τῆς μελέτης³. ὕστερα και ἀπὸ κείνον ὅπου ἀνήξεροι ἀνθρωποι (5) δίγνωμοι παραδέρνουν· γιατί ἡ ἀμναλοσύνη μέσα στὰ στήθια τοὺς ὁδηγεῖ τὸν ταραγμένο νοῦ τοὺς· και ἐκεῖνοι πᾶνε ξαφνιασμένοι σὰν τυφλοὶ και κουφοί, ἄκριτα γένη ὅπου θαροῦν πὸς εἶναι και δὲν εἶναι τὸ ἴδιο και διαφορετικό, και πὸς ὅλων ὁ δρόμος πάει μιὰ πάνω και μιὰ κάτω.

⁴ Ἄπ. 7.

Γιατί ποτὲ δὲ θὰ ὑπερισχύσει τοῦτο: πὸς ὑπάρχουν ἐκεῖνα πὸν δὲν ὑπάρχουν. Μὰ ἐσὺ ἐμπόδιζε τὴ σκέψη σου ἀπ' αὐτὸ τὸ δρόμο τῆς μελέτης.

⁵ Ἄπ. 8.

Μόνος πιά λόγος γιὰ ἓνα δρόμο μένει [νὰ γίνε], πὸς ὑπάρχει Σ' αὐτὸν εἶναι σημάδια πάρα πολλὰ πὸς ὄντας ἀγέννητο εἶναι και ἀνώλεθρο, ὄλο ἀπὸ μιὰν οὐσία, και ἀκίητο και ἀτελεύτητο (5) οὔτε εἶταν ποτὲ οὔτε θὰ εἶναι, γιατί εἶναι τώρα ὀλάκερο μα-

¹ Χρὴ σὲ λέγειν τε νοεῖν τὸ ὄν' ὅσο γιὰ τὴν ἄτοπη σύνταξη τοῦ νοεῖν, θὰ τὴ δικαιολογήσουμε ὁποσδήποτε με τὴ γειτονιὰ τοῦ λέγειν. Ἐτσι ξαναλέει ὁ Παρμενίδης ἓνα βασικὸ μοτίβο τῆς σκέψης του: τὴν ταυτότητα τῆς νόησης με τὴν ὑπαρξή. Ἄλλιῶς δὲν βγαίνει νόημα ὑποφωρτό.

² Ἴσως: ἐνῶ τὸ τίποτε δὲν μπορεί νὰ ὑπάρχει.

³ Πρῶτ' ἀφ' ὁδοῦ ταύτης διτήσιος εἶργε νόημα.

ζὶ και μόνο ἀδιάκοπο. Γιατί ποιὸν ἀρχὴ του θὰ γύρευες, ἡ ἀπὸ ποῦ θὰ πλήθαινε; οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνο πὸν δὲν εἶναι θὰ σ' ἀφήσω νὰ πεις ἡ νὰ σκεφθεῖς γιατί οὔτε νὰ πει κανεὶς οὔδὲ νὰ σκεφθεῖ μπορεί πὸς δὲν ὑπάρχει [κάτι]. Γιατί και ποιά ἀνάγκη θὰ τὸ ἔκανε νὰ γεννηθεῖ (10) νωρίτερα ἢ ἀργότερα, ἀφοῦ θὰ ἔβγαине ἀπὸ τὸ τίποτε; Ἐτσι ἡ πρέπει ἐντελῶς νὰ εἶναι ἡ καθόλου. Οὔτε ποτὲ ἡ δύναμη τῆς ἀλήθειας θ' ἀφήσει ἀπο κείνο πὸν δὲν εἶναι νὰ γεννηθεῖ κάτι ἄλλο κοντὰ του· γι' αὐτὸ οὔτε τὴ γέννηση οὔτε τὸ χαμὸ ἐλευθέρωσε ἡ Δικαιοσύνη, χαλαρώνοντας τὰ δεσμά τοὺς, (15) ἀλλὰ τὰ κρατᾶει γερά. Τὸ ζήτημα γι' αὐτὰ τίθεται ἔτσι: ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει; Ἐκρίθηκε, λοιπὸν, ὅπως εἶναι ἀνάγκη, τὸν ἓνα δρόμο ν' ἀφήσουν ἄσχεφο και ἀνωνόμαστο, γιατί δὲν εἶναι ἀληθινός, και ὁ ἄλλος νὰ ὑπάρχει και νὰ εἶναι ἀληθινός. Γιατί πὸς θὰ ἐρχόταν ὕστερα τὸ ὄν ἢ πὸς θὰ εἶχε γεννηθεῖ; (20) γιατί ἂν ἐγεννήθηκε, δὲν ὑπάρχει, οὔτε [ὑπάρχει] ἂν πρόκειται κάποτε νὰ ὑπάρξει. Ἐτσι κ' ἡ γέννηση χάθηκε, και ὁ χαμὸς ἀνάκουστος [ἔγινε]. Οὔδὲ διαιρετὸ εἶναι [τὸ ὄν] γιατί εἶναι ὄλο τὸ ἴδιο, οὔδὲ [εἶναι] περισσότερο σ' ἓνα μέρος, πρᾶγμα πὸν θὰ τὸ ἐμπόδιζε νὰ συνέχεται, οὔδὲ λιγότερο, μὰ ὄλο εἶναι γεμάτο ὄν. (25) Ἐτσι εἶναι ὄλο ἀδιάκοπο γιατί τὸ ὄν πλησιάζει στὸ ὄν και μέσα στὰ ὄρια τῶν μεγάλων δεσμῶν εἶναι ἀναρχο και ἀτέλειωτο, ἀφοῦ ἡ γέννηση και ὁ χαμὸς ἀπορριχτήκανε μακριὰ και τὰ διώξε ἡ γνώμη ἡ ἀληθινή. Ὅμοιο [δηλ. ἀνάλλαγο], στὸν ἴδιο τόπο μένοντας κουρνιάζει μέσα στὸν ἑαυτό του (30) και ἔτσι μένει ἀκίνητο· γιατί ἡ δυνατὴ ἀνάγκη τὸ κρατᾶ μέσα στὰ δεσμά τοῦ ὄριου πὸν τὸ ἐμπόδιζε ἀπὸ τὴς δυὸ μεριῆς· γι' αὐτὸ οὔτε μπορεί τὸ ὄν νὰ εἶναι ἀπειρο· γιατί καμιὰ χρεία δὲν ἔχει,

ἐνῶ ἂν εἶταν, ὄλα θὰ τοῦ ἔλειπαν.

Κ' εἶναι τὸ ἴδιο ἐκεῖνο πὸν μπορούμε νὰ σκεφθοῦμε κ' ἐκεῖνο πὸν γεννᾶ τὴ σκέψη μας, (35) γιατί χωρὶς νὰ ὑπάρχει κάτι ἀπὸ ὅπου πῆρε τὸ ὄνομα, σκέψη δὲν μπορεί νὰ βρεθεῖ γιατί τίποτε δὲν ὑπάρχει ἢ θὰ ὑπάρξει ἄλλο ἀπὸ κείνο πὸν εἶναι, γιατί ἡ μοῖρα τὸ ἔχει δέσει νὰ εἶναι ὀλόκληρο ἀνάλλαγο. Ἐτσι ὄλα εἶναι λόγια ὅσα εἶπαν οἱ ἀνθρωποι νομίζοντας πὸς λένε τὴν ἀλήθεια: (40) γέννηση και χαμὸς, εἶναι και μὴ εἶναι, τόπου ἀλλαγὴ, μεταβολὴ τοῦ λαμπροῦ τοῦ χρώματος.

Ἀκόμη, ἀφοῦ τὸ ὄριο εἶναι τελειότατο, [δηλ. ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἔξω ἀπὸ τὸ ὄριο], εἶναι [τὸ ὄν] τελειωμένο ἀπὸ ὄλες τὴς μεριῆς, ὅμοιο στὸ σχῆμα με ὀλοστρογγυλὴ σφαῖρα, ὅμοια δυνατὸ πρὸς ὄλες τὴς μεριῆς¹ ἀπὸ τὴ μέση, γιατί οὔτε μεγαλύτερο (45) οὔτε μικρότερο μπορεί νὰ εἶναι δῶθε ἢ κείθε· γιατί οὔτε τὸ τίποτε² ὑπάρχει πὸν θὰ ἐμπόδιζε [τὸ ὄν] νὰ φτάνει παρόμοια [σ' ὄλες τὴς μεριῆς], οὔτε μπορεί νὰ ὑπάρχει ἐδῶ περισσότερο, ἐδῶ λιγότερο ἀπὸ τὸ ὄν, ἀφοῦ ὄλο εἶναι ἀγγιχτό· γιατί ἐκεῖνο τὸ σημεῖο πὸν ἀπέχει ἴσια ἀπὸ παντοῦ, σύμμετρο³ τείνει πρὸς τὴς ἄκρες⁴.

Μετάφραση κ. ΔΗΜΑΡΑ

¹ Ὁ Πλάτωνας (Τίμ. 34 α. Παρμεν. 145 β) πολὺ λίγο μᾶς βοηθάει νὰ ἐξηγήσουμε τὸ σίγχο τοῦτο.

² Οὔτεον. Βλ. Diels Parm.

³ Βερναρδ. λεξ. 676 α.

⁴ Τὰ πρὸς δόξαν ἀρχίζουν ἔτσι: Ἐδῶ σταματῶ γιὰ σένα τὸ σωστὸ τὸ λόγο και τὴ σκέψη γύρω στὴν ἀλήθεια· και ἀπὸ τώρα τῶν θνητῶν τὴς γνῶμες μάθαινε, ἀκούγοντας τὴν ἀτατηλὴ τάξη τῶν λόγων μου. (Μὴ ξεχνᾶμε πὸς εἶναι πάντα ἡ θεὰ πὸν μιλάει σὶδν Παρμενίδη.)

Κ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Α.

(ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ)

Η Ιστορία του Τύπου εγράφηκεν ελληνικά—έγινεν άπόπειρα τουλάχιστο νά γραφεί—μόλις σχεδόν πού πρωτοβήκαν ελληνικές έφημερίδες. Στο πρώτο φύλλο—1η Ιανουρίου 1819—της «*Καλλιόπης*» πού βγήκε στη Βιέννη τέταρτη στη σειρά έφημερίδα και περιοδικό πρώτο ελληνικό—δύσκολο νά πούμε άν περιοδικό εΐταν ή έφημερίδα—, στο πρώτο λοιπόν φύλλο της «*Καλλιόπης*,» ό έκδότης της Άθανάσιος Σταγειρίτης, «*καθηγητής της ελληνικής γλώσσης εν τή εν Βιέννη της Άουστρίας Καιοαροβασιλική Άκαδημία των Άνατολικών γλωσσών*» έγραψεν Ιστορίαν του Τύπου—της *Τυπογραφίας* όπως έλεγαν τότε—, του έν γενεί και του Έλληνικού. Η συνέχεια και τό τέλος της μελέτης αυτής δημοσιεύθηκε στο δεύτερο φύλλο της «*Καλλιόπης*» (15 Ιανουαρίου 1819). Άργότερα δημοσιεύθηκαν σ' έφημερίδες και περιοδικά αρκετές μελέτες ιστορικές περί τύπου, ξένου και Έλληνικού, ως πού έδω και λίγα χρόνια (1921) ό κ. Πετρακάκος στο βιβλίο πού έβγαλε «*Δημοσιογράφοι και Δημοσιογραφία*» έδωσε μίαν Ιστορία του Τύπου πύ πλήρη. Μά κι αυτή παρουσιάζει αρκετές έλλείψεις στο ύλικο της και μερικές άσάφειες και σφάλματα στο σύστημα της κατάταξης, κυρίως όσον άφορά τις άρχές του τύπου.

Η έφημερίδα είναι δημιούργημα του ΙΘ' αιώνα, ή μάλλον της εποχής πού οι λαοί άρχισαν ν' άποκτούνε συνείδηση των δικαιωμάτων τους και ν' άγωνίζονται για την άναγνώριση της ατομικής και ομαδικής έλευθερίας. Έπικράτησε νά τοποθετείται στον ΙΘ' αιώνα αυτό τό ξύπνημα των λαών—γιατί στις άρχές αυτού του αιώνας συνέβη τό κοσμοϊστορικό γεγονός της Γαλλικής Έπαναστάσεως—, μά πραγματικά αυτό τό λαϊκό ξύπνημα άλλου (Άγγλία, Όλλανδία κ. ά.) άρχισε ένωρίτερα, κι άλλου (Ίταλία, Γερμανία, Ίσπανία κ. ά.) άργότερα. Όπως και νάναι όμως δέν κάνει λάθος νά πεί κανείς πώς ή Ιστορία του τύπου άρχίζει με τον ΙΘ' αιώνα. Κ' είν' αλήθεια πώς

οι άπανωτές μηχανικές έφευρέσεις πού γενήκανε στον αιώνα αυτόν έβοήθησαν τον τύπο στην ολοκλήρωση του προορισμού του και τον άνέβασαν στην περιωπή πού είναι σήμερα.

Όμως αυτό δέ θά πεί πώς δέν ύπήρχανε και πρώτ'ερα έφημερίδες. Η για νάμαι πύ άκριβής: ύπήρχανε οι πρόγονοι της έφημερίδος και ή Ιστορία τους μπορεί νά ονομασθεί ή *προϊστορία* του Τύπου.

Μά πριν νά μπούμε στην προϊστορία του τύπου, άς ξεπερδέψουμε σέ λίγα λόγια με τις *μυθολογίες* του, γιατί έχει και τή μυθολογία του ό τύπο. Πώς άλλως νά ονομάσουμε αυτό πού αναφέρει ό κ. Πετρακάκος στο βιβλίο του με άποιον Stielcr πού στο Στρασβούργο, στα 1695, με ένα φυλλάδιο πού έβγαλε «*Zeitungslust und Nutz*» ύποστήριξε—ούτε λίγο ούτε πολύ—πώς δημιουργός και του τύπου είναι ό Θεός, «*όστις μάς έδωκε και την πρώτη έφημερίδα διά των Άγίων αυτού προφητών και Άποστόλων*». Σύμφωνα με τό Stielcr αυτόν έφημερίδες ύπήρχαν «*άπό καταβολής κόσμου*» διότι πώς άλλως ήδύνατο νά μάθη περί της σοφίας του Σολομώντος ή βασίλισσα της Άραβίας και νά προσφύγ' η εις αυτόν;» Με τή λογική αυτή και με λίγη καλή θέληση άκόμα, γιατί νά μήν πούμε πώς και ό Νώε άπό την κιβωτό έστειλε την περιστερά νά του άγοράσει παράρτημα με όλες τις λεπτομέρειες του κατακλυσμού;... Άν έλεγε κανείς τουλάχιστο πώς ό πρώτος δημοσιογράφος εΐταν ό όφις της Παλαιάς Διαθήκης πού έβγαλε στα φόρα τά μυστικά της δημοσιογραφίας και πρώτος άσκησε την παντιέρα της αντιπολιτεύσεως ενάντια στον ουράνιον μονάρχη του Παραδείσου, τον Ίεχωβά—παντιέρα πού την ξανασήκωσαν ύστερα σέ πραγματική άνταρσία ό Έωσφόρος και οι όπαδοί του—έτσι μά την αλήθεια, ό μύθος αυτός θάχε κάποιον νόημα...

Μά οι Έλληνάδες έμεις ούτε στο Μεγαλοδύναμο δέν παραχωρούμε τά πρωτεΐα. Κι άλλος μύθος πλασμένος στους ρωμαϊκούς χρόνους—με τή συ-

νήχεια της Ιστορίας θά ιδούμε πώς έπλάσθηκε— υίοθετημένος κατόπιν από τους Βυζαντινούς θέλει ελληνική την πρώτη νύξ' έφημερίδος:

Ό Δίρφος ό Κρής και Δάτις ό Φρύξ, γράφει στα 1819 και ό Άθανάσιος Σταγειρίτης στην «*Καλλιόπη*» πού εΐπαμε, ύπήρξαν οι πρώτοι δημοσιογράφοι, γιατί καθημερινώς έχάραζαν πάνω σέ πλάκες—ό μόν πρώτος για τους Άχαιούς, ό δέ δεύτερος για τους Τρῶες—τά συμβάντα του Τρωϊκού πολέμου.

Έδώ τελειώνει ή μυθολογία του τύπου, όση ξέρω τουλάχιστο.

Μά κι αλήθεια νά εΐταν πώς ό Δίρφος έγραψε την έφημερίδα του Τρωϊκού πολέμου, πάλι οι πρώτες έφημερίδες έβγήκαν έξω άπό την Ελλάδα και μάλιστα πολλά χρόνια πρωτίτερα. Στη συλλογή των παπύρων του Μουσείου του Λούβρου ύπάρχει ένα έγγραφο χρονολογίας 1750 π.Χ. πού μέσα σ' αυτό κάποιος άνώτερος Αιγύπτιος υπάλληλος σχολιάζει διάφορα δημοσιεύματα έπισήμου έφημερίδος της αιγυπτιακής αύλης. Έξακόσια λοιπόν χρόνια πριν άπό τον Τρωϊκό πόλεμο βρίσκονται ίχνη έφημερίδος στην Αίγυπτο: κι όχι μύθοι, γραπτά είναι στα χέρια της έπιστήμης. Κι άλλοι άκόμα πάπυροι αναφέρουν πώς στη Μέμφι ύπήρχεν όχι μόνον ή έπίσημη αύλική έφημερίδα του Φαραώ, μά και αντιπολιτευόμενη άπό τον λεγόμενον «*πάπυρον του Τουρίνου*» φαίνεται πώς κάποια τέτοια έφημερίδα τά έβγαζε με τό Ραμσή τον 3ον. Μά κι ό Ήρόδοτος μιλεί για σατυρικές έφημερίδες πού έβγαίναν στην αιγυπτιακή αύλή. Μά μάλιστα άπό αυτές περιέγραφε τά σκάνδαλα της αύλης και της πόλης τά νυκτοπερπατήματα και τά όργια του Φαραώ Άμασι. Την έσύνατσε κάποιος γραφιάς των Άνάκτορων δωροδοκημένος άπό Έβραίους κολλυβιστές της Αιγύπτου για νά έξεγειρουν τον αιγυπτιακό λαό ενάντια στον Φαραώ. Με τό πρόσχημα ότι έδινε στο λαό διασκεδαστικό άνάγνωσμα έκανε την αντιβασιλική προπαγάνδα του.

Έκτός των Αιγυπτίων, κ' οι Βαβυλώνιοι, όπως μαρτυρεί ό Φλάβιος Ίώσηπος, φαίνεται πώς είχαν τέτοιους χρονικογράφους πού έγραφαν καθημερινά τά νέα.

Στην Ελλάδα τέτοιο πράγμα δέν αναφέρεται μικρές οι πολιτείες και διαδίδοντα τά νέα και συζητούνταν άπό στόμα σέ στόμα και σχολιαζότανε στην άγορά: τά άρθρα, αντί νά τά γράφουν, τά άπάγγελναν οι ρήτορες άπό τό βήμα. Ό προφορικός λόγος έχει την έπίδραση άσυγκρίτως ισχυρότερη. Άνάγκη γραπτής επικοινωνίας προβάλλει εκεί όπου τό Κράτος εκτείνεται μεγάλο κ' οι πολίτες είναι σκορπισμένοι σέ μεγάλη άπόσταση οι μόν άπό τους δέ. Έτσι οι αυτοκράτορες και οι βασιλείς μεγάλων κρατών είχαν γραφείς πού έσημείωναν καθημερινώς ό,τι εγίνότανε. Κάτι

τέτοιο πρέπει νά υποθέσουμε για τας «*βασιλείους έφημερίδας*» του Άρριανού και Φιλίνου πού αναφέρει ό Πλούταρχος στην Ιστορία του Μ. Άλεξάνδρου.

Έδώ χρειάζεται μιά παρένθεση. Έφημερίς στην άρχαία ελληνική έσήμαινε τό ημερολόγιο πού κρατούσαν στα σπίτια για τά διάφορα καθημερινά έσοδα και έξοδα. Ένα είδος *ήμερολογίου* πού βαστούν οι έμποροι στα μαγαζιά των: ή μάλλον έφημερίς ήταν αυτό πού λέγεται σήμερα στη λογιστική *Πρόχειρον*. Μά έκτός από τους λογαριασμούς της ήμέρας κατέγραφαν και τις σπουδαιότερες ειδήσεις. Τό θεωρούσαν μάλιστα αυτό άσχολία όχι σοβαρών ανθρώπων. Γι' αυτό ό Λουκιανός μερικούς συγχρόνους του φιλοσόφους τους όνομάζει κοροϊδευτικά «*έν έφημερίσι φιλοσοφούντας*»—φιλικατζήδες φιλοσόφους, όπως θά λέγαμε σήμερα.

Φυσικά τά χρονικά αυτά άπέχουν πολύ άπό τή σημερινή έφημερίδα και μόνον για προγόνους της μπορούμε νά τά δεχθούμε και πάλι ύπάρχουν και αντιφρονούντες. Άν πάρουμε αυτή την εποχή για σωστή, τότε και του Ξενοφώντος την Κύρου Άνάβασι και την Κάθοδο των Μυρίων μπορούμε νά τή θεωρήσουμε για ένα είδος έφημερίδος—προγόνου έφημερίδος μάλλον. Έπίσης και τους Βυζαντινούς χρονογράφους κατόπιν, κι άργότερα μετά την Άλωσι της Κωνσταντινουπόλεως τά *Χρονικά*, όπως τό περιέφημο *Χρονικό του Μορέως*. Άκόμα και οι *Πράξεις των Άποστόλων* θά μπορούσαν νά καταταχθούν στην προϊστορία του τύπου.

Αυτό για τό ειδησιογραφικό μέρος της έφημερίδος. Όσοναφορά τό άρθρογραφικό, με λίγη τόλμη μπορούμε νά χαρακτηρισούμε προγόνους των σημερινών άρθρογράφων τους *ρήτορας* των άρχαίων Άθηνών, τους *προφήτας* των Έβραίων: Άκόμα και οι *έπιστολαί* του Παύλου και των άλλων άποστόλων έχουν μέσα των στοιχεία άρθρογραφίας. Αυτό όσο και άν φαίνεται παράξενο, παράλογο άπολύτως δέν είναι, άν συλλογισθούμε πώς τό είδος αυτό των έπιστολών, πού έστέλλονταν νά διαβασθούν άπό πολλούς, έν είδει έγκυκλιων, έγινε σπάνιο φιλολογικό είδος μετά την άνθηση του τύπου. Άποδείχθηκε άκόμα άπό τή στατιστική πώς με την προόδο της κυκλοφορίας των έφημερίδων στα πρώτα χρόνια έλαττώθηκε παρά πολύ ό αριθμός των έπιστολών.

Άς γυρίσουμε όμως λίγο πύ πίσω γιό νά βρούμε τό πραγματικό *ύπότυπον* της σημερινής έφημερίδος.

Οι Ρωμαίοι κατά τους κλασικούς της Ρώμης χρόνους είχαν αναθέσει στον άνώτατον άρχιερέα νά γράφει επάνω σέ άσπρες σανίδες, πού τις έκρεμοῦσαν έξω άπό τά σπίτια, τά σπουδαιότερα

γεγονότα της ημέρας' αυτές οι πινακίδες έλεγανται *Annales Maximi*. Έπειδή δὲ μέρα με τὴν ἡμέρα γινότανε πὺ ἐκτενὴ καὶ συχνότερα, ἄρχισαν νὰ διορίζονται καὶ συντάκτες των, οἱ *actuarii* λεγόμενοι. Ἀπὸ τὰ *Annales Maximi* αὐτὰ ἐβγήκαν ἀργότερα τὰ *acta diurna populi Romani*, τὰ «ὕπομνήματα», ἢ «δημόσια γράμματα» ὅπως τὰ μετέφρασε Δίων ὁ Κάσιος στὴ Ρωμαϊκὴ ἱστορία του. Τὰ *acta diurna* ἐγράφονταν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ πὺ πρὶν ἀκόμα, καὶ βαθμηδὸν ἐμεγάλωνεν ἡ κυκλοφορία τους. Ἐβαζαν δούλους νὰ κάνουν ἀντίγραφα καὶ τᾶστελναν στὶς ἐπαρχίες τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Ἀποσπάσματα τῶν *acta diurna* βρισκονται αὐτούσια στὰ συγγράμματα διαφόρων Ρωμαίων ἱστορικῶν. Δεῖγμα των μᾶς δίνει καὶ τὸ «Σατυρικόν» τοῦ Πετρωνίου. Τὸ ἀρχαιότερο ἀπόσπασμα *acta diurna* χρονολογείται ἀπὸ τὸ 131 π. Χ. Περιείχανε ἐπισήμως πληροφορίες περὶ μαχῶν, ἐκλογῶν, ἀγώνων, πυρκαϊῶν, ἱεροπραξιῶν κλπ., ὅλη δηλαδὴ τὴν ὕλη μᾶς σημερινῆς ἐφημερίδος, ἐν ὀλίγοις—ἐκτὸς τῆς ἀρθρογραφίας. Ὁ Ἀθανάσιος Σταγειρίτης ἐδημοσίεψε στὴν «Καλλιόπη» τὴ μετάφραση ἐνὸς πλήρους ἀπὸ τὰ *acta diurna*, χρονολογουμένου ἀπὸ τὸ 168 π. Χ., ἡ ἀθηναικότης του ὁμως ἀμφισβητεῖται. Ὅπως δὴ ποτε, καὶ ἂν δὲν εἶναι γνήσιο, μᾶς δίνει μιά σωστὴ ἰδέα τοῦ τί εἶταν αὐτὰ τὰ *acta diurna*, γιατί ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα πὺ ὑπάρχουν στοὺς Ρωμαίους ἱστορικούς, βλέπουμε ὅτι τέτοια ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἦσαν. Νὰ ἡ μετάφραση τοῦ Σταγειρίτου:

«29 Μαρτίου Ὁ ὕπατος Λικίνιος ἀνέλαβε σήμερον τὴν ὑπάτην ἀρχὴν. Σφοδρὰ καταιγὶς ἐξερράγη σήμερον μετὰ μεσημβρίαν, κεραυνὸς δὲ πεσὼν κατέκαυσε δρῦν τινα ἐν τοῖς πέριξ τοῦ Οὐελιανοῦ λόφου. Εἶς τι καπηλεῖον κείμενον παρὰ τοῦ πρόποδας τοῦ Λόφου Ἰανοῦ ἐπῆλθε ρῆξις, καθ' ἣν ἐ τληγῶν ἐπικινδύνως ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ καπηλείου «Ἡ κεραυνοφόρος Ἄρκτος». Ὁ ἀγορευνόμενος Τιτιανὸς ἐτιμώρησε τοὺς κρεοπώλας πωλήσαντας εἰς τὸν λαὸν κρέας πρὶν ὑποβάλλωσιν αὐτὸ εἰς τὴν ἀρχὴν πρὸς ἐπιθεώρησιν. Τὸ πρόστιμον διετέθη εἰς οἰκοδομὴν ναυίδου τῇ θεᾷ Λαβερνία. Ὁ κολλυβιστὴς τῆς τραπέζης «Ἡ Κιμβρική ἀσπίς» Λουκρίδος ὀνόματι κατὰ κράτος ὦν ἐδραπέτευσε, πλην συνελήφθη σήμερον. Ἐπειδὴ τὰ παρακατεθειμένα παρ' αὐτῷ ποσὰ ἦσαν ἀκέραια, ὁ πράκτωρ Φοντέγος κατεδίκασεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ ἀμέσως τὰς παρακαταθήκας. Ὁ ὑπὸ τοῦ λεγάτου Νέβρα συλληφθεὶς ἀρχιλιπότης Λημοφῶν ἐσταυρώθη σήμερον. Ὁ στόλος τῶν Καρχηδονίων εἰσῆλθε σήμερον εἰς τὸν λιμένα

τῆς Ὀστίας.

Ὅπως βλέπετε, δὲ λείπει τίποτε ἀπ' ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν εἰδησεογραφία μᾶς σημερινῆς ἐφημερίδος.

Μὲ τὸν καιρὸ τὰ *acta diurna* δὲν ἐχρησίμευαν μόνο γιὰ νὰ γνωστοποιεῖ τὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος στοὺς πολίτες του διάφορα ἀξιοσημείωτα γεγονότα, μὰ καὶ γιὰ ψυχαγωγία. Ἀντίγραφα τῶν ἐκυκλοφοροῦσαν στὰ πέρατα τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, τῆς Οἰκουμένης δηλαδὴ. Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες σιγά-σιγά ἔβαλαν περιορισμοὺς στὰ *acta diurna* καὶ τέλος, λίγο μετὰ Χριστόν, ἔπαψαν πὺ νὰ βγαίνουν.

Εἶπαν πὺ τὰ *acta diurna* εἶταν καθαρῶς εἰδησεογραφικά: Βρίσκουμε ὁμως τὴν ἐποχὴν ἐκείνη καὶ προγόνους ἀρθρογραφίας. Ὁ Κικέρων π. χ. ἔβαλε καὶ ἀντέγραψαν τοὺς κατὰ Καίλινα λόγους του καὶ ἐμοίρασε τὰ ἀντίτυπα στὶς ἐπαρχίες τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Πρῶτος δηλαδὴ μεταχειρίσθηκε αὐτὸ πὺ λέμε σήμερον φέι—βολάν.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τῶν *acta diurna* κατὰ γραμματικοὺς ἐχάραξαν πάνω σὲ πέτρινες πλάκες τὶς ἐφημερίδες τοῦ Δίφου τοῦ Κρητὸς καὶ τοῦ Δάτιδος τοῦ Φρυγός' ἐγράψαν δηλαδὴ δυὸ περιλήψεις τῶν συμβάντων τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, στὴν πρώτη ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἀποψη καὶ στὴ δεύτερη ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν Τρώων, καὶ ἐτὶ ἐδημιουργήθη καὶ ὁ μῦθος πὺ εἶδαμε παραπάνω. Αὐτὸν τὸν μῦθο τὸν ἐπίστεψαν μερικοὶ Βυζαντινοὶ καὶ ἔμεινε κατόπι σημάδι τῆς ἀδυναμίας πὺ ἔχουμε ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ τὰ θέλωμε ὅλα δικὰ μας—πολλὲς φορές, ἀλήθεια, μετὰ τὸ δικίον μας...

Μετὰ τὰ *acta diurna* τῶν Ρωμαίων μεσολαβεῖ μεγάλο διάστημα ὡς πὺ νὰ βροῦμε ἴχνη τοῦ τύπου τόσο καθαρὰ καὶ ἀναμφισβήτητα. Γιατί, ὅπως εἶπα καὶ παραπάνω, σύμφωνα με μίαν ἐκδοχὴ, στοὺς προγόνους τῶν ἐφημερίδων θὰ μπορούσαμε νὰ κατατάξουμε τὰς «πράξεις τῶν Ἀποστόλων», τὶς «Ἐπιστολὰς» τοῦ Παύλου καὶ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων, τὰ ἔργα τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων καὶ τὰ κατοπιναῖα διάφορα Χρονικά.

Στὴν Κίνα ὁμως ἡ ἐκδοσὴ ἐφημερίδων ἄρχισε πολὺ ἐνωρίτερα παρὰ στὴν Εὐρώπη. Ἡ «Ἐφημερίς τοῦ Πεκίνου» ἐβγαίνει ταχτικά καὶ κανονικά ἐπὶ τῆς Δυναστείας τῶν Τάγκ (618—906 μ. Χ). Ἀρχαιότερη εἶναι ἡ «Τσιγκ—Πάο» («Νέα τοῦ Πεκίνου») πὺ τὴν ἐμφανισί της τοποθετοῦν μετὰ τοῦ 500 καὶ 600 μετὰ Χριστόν. Ἀπὸ τὸ 911 μ. Χ καὶ ἐδῶθε ἡ «Τσιγκ—Πάο» βγαίνει ἐντυπῆ (πρὶν εἶταν χειρόγραφη) καὶ ἀπὸ τὸ 1351 ἡ ἐκδοσὴ της δὲν διακόπηκε ποτὲ ὡς τὰ τῶρα. Σήμερα βγαίνει σὲ 24 σελίδες ὄγδοου

σχήματος με κίτρινο ἐξώφυλλο καὶ εἶναι ἡ ἀρχαιότερη ἐφημερίδα τοῦ κόσμου. Οἱ πρῶτες ἐφημερίδες στὴν Κίνα ἐβγαίναν κατὰ διαταγὴ τῆς αὐτοκρατορίας πὺ δημοσίευσεν αὐτὲς νόμους διάφορους καὶ διαταγὰς καὶ ἐξασκοῦσε ἀπάνω των αὐστηρὴ λογοκρισία. Ἐνας πὺ δημοσίευσεν κατὰ τὴν ἐφημερίδα χωρὶς τὴ διαταγὴ τοῦ αὐτοκράτορα ἀποκεφαλίσθηκε ἀμέσως. Δεσπόζοντας πάνω σὲ ἀπέραντο Κράτος οἱ Κινέζοι αὐτοκράτορες εἶχαν ἀνάγκη ἐνὸς ὄργανου νὰ γνωστοποιεῖν τὰς θελήσεις τους' καὶ αὐτὸν τὸν προορισμὸ εἶχε ὁ τύπος ἐκεῖ.

Στὴν Εὐρώπη ἐφημερίδες ὑπότυπα δηλαδὴ ἐφημερίδων) πρωτοφανήκαν κατὰ τὰ 1400 μ. Χ ἔταν φυσικὰ χειρόγραφες.

Ἀνάμεσα στοὺς προγόνους τῶν ἐφημερίδων λογαριάζονται καὶ τὰ ἡμερολόγια τῶν ἀστρονόμων πὺ περιείχανε παρατηρήσεις γιὰ τὶς κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ προβλέψεις ἡλίου καὶ σελήνης, ἐμφανίσεις κομητῶν κλπ. Ἐνα τέτοιο ἡμερολόγιο τυπώθηκε τὸ 1474 στὴ Νυρεμβέργη καὶ εἶχε κυκλοφορήσει πολὺ. Πρωτότερα στὰ 1462 ἀναφέρεται μιά γαλλικὴ φυλλάδα πὺ δίνει πληροφορίες γιὰ τὴν παράδοση τῆς Γρεμάνας στὸ Φερδινάνδο καὶ τὴν Ἰσαβέλλα τῆς Ἰσπανίας. Μὰ κυρίως οἱ ἐφημερίδες γεννήθηκαν ἀπὸ τὶς ἐμπορικὲς ἀνταποκρίσεις.

Στὴ Βενετία φάνηκαν πρῶτα-πρῶτα, πούταν τὸ μεγαλύτερο ἐμπορικὸ κέντρο τῆς ἐποχῆς, καὶ ὕστερα σ' ἄλλα ἐμπορικὰ κέντρα μεγάλα ἐπίσης: Παρίσι Λονδίνο, Νυρεμβέργη, Βρυξέλλες, Ἀμβέρσα, Φραγκφούρη, Στρασβούργο, Λειψία κ. ἄ. Οἱ ἐμποροὶ ἐγράψαν μετὰ τοὺς γράμματα γιὰ ὑποθέσεις ἐμπορικῆς, στὸ ὕστερόγραφον ὁμως ἐπληροφοροῦσαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ γιὰ γεγονότα μεγάλα πὺ ἐνδιέφεραν λίγο-πολὺ τὸ ἐμπόριο. Σιγά-σιγά ἔγιναν καὶ γραφεῖα πὺ συνεκέντρωναν εἰδήσεις ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τὶς ἐγράψαν καὶ τὶς ἐδίδαν σ' ὅποιον ἤθελε νὰ τὶς διαβάσῃ ἀρκεῖ νὰ πληρῶνε ἕνα μικρὸ νόμισμα, μιά γαζέττα. Τέτοια συγκέντρωση εἰδήσεων ἄρχισαν νὰ κάνουν καὶ τὰ Κράτη με εἰδικούς ταχυδρόμους ἐφίππους, πὺ λεγόταν *ordinari*. Οἱ εἰδήσεις λεγόταν *novissima* (νεώτατα), τὶς ἔστελναν δὲ οἱ κατὰ τόπους ἀνταποκριτὲς. Ἐτσι οἱ ἐπιστολὲς ἔχασαν μετὰ τὸν καιρὸ τὸν προσωπικὸ χαρακτήρα τους καὶ ἐπῆραν μιά γενικότητα. Τὰ νέα τῶν ἐπιστολῶν ἄρχισαν νὰ τὰ ἐκδίδουν σ' ἐφημερίδες ἐβδομαδιατικῆς συνήθως οἱ ταχυδρόμοι πούχαν πάρει κληρονομικὸ προνόμιο γιὰ τὴν ἐξάσκηση τοῦ ἐπαγγέλματός των χειρόγραφα φυσικὰ γιατί ἡ τυπογραφία δὲν εἶταν γνωστὴ ἀκόμα. Καὶ ὅταν γινόταν ὁ πόλεμος τῶν Ἐνετῶν ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμάν ἄρχισε στὰ 1563 νὰ κυκλοφορεῖ στὴ Βενετία ἐφημερίδα με πολεμικὰ νέα

Ο Κ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

χειρόγραφο, γιατί ἂν καὶ εἶτανε γνωστὴ πὺ τότε ἡ τυπογραφία ἡ ἐνετικὴ ὀλιγαρχία ὁμως δὲν ἐπέτρεπε τὸ τύπωμα. Ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ δὲν ἐπουλοῦταν σὰν σήμερα, παρὰ τὴν ἐδιάβαζε ὅποιος ἤθελε πληρώνοντας, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, ἕνα δίλεπτο (*gazetta*)

Λίγο ἀργότερα ὁμως, τὸ 1566, ἡ Ἐνετικὴ Κυβέρνηση ἔδωσε διαταγὴ νὰ ἰδρυθεῖ ἡ πρώτη εἰδησεογραφικὴ ἐφημερίδα («*Notizie critte*») πὺ ὅπως τὰ ρωμαϊκά *cata diurna* ἐγράφονταν σὲ πολλὰ ἀντίγραφα καὶ ἐτοιχοκολλοῦνταν στὰ κεντρικὰ μέρη τῆς πόλης' γιὰ νὰ τὸ διαβάσῃ κανεὶς ἔπρεπε νὰ πληρώσει τὸ δίλεπτο, τὴ γαζέττα. Μὰ ἐπειδὴ εἶτανε μεγάλη ἡ ζήτηση ἡ Κυβέρνηση ἐπέτρεψε τὸ τύπωμα. Στὰ 1600 ἐβγήκε στὴ Βενετία ἡ «*Gazetta*», ἐφημερίδα ἐβδομαδιατικὴ. Γιὰ τὴν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματός της τρεῖς ἐκδοχὲς ἀναφέρει ὁ Ἀθανάσιος Σταγειρίτης.

α) ἀπὸ τὸ γάζα, πὺ Περσικὰ θὰ πεῖ θησαυρὸς (ἐξ οὗ καὶ τὸ εὐαγγελικὸ γαζοφυλάκιον=θησαυροφυλάκιον). Σύμφωνα με τὴν ἐκδοχὴ αὐτὴ γαζέττα θὰ πῆ ἀποθησαύριση, καὶ βέβαια θησαυρὸς γνώσεων καὶ εἰδήσεων ἦταν ἡ ἐφημερίδα.

β) ἀπὸ τὸ *gazetta* πὺ στὴ Βενετιάνικη διάλεκτο ἐσήμαινε νίσσα, πουλὶ πασίγνωστο γιὰ τὴ

φλυσρία του και τη μανία να μαζεύει στη φω-
λειά του λογής λογής πράγματα.

και γ) από το μικρό νόμισμα gazetta (δίλε-
πτο). Αυτή δε ή έκδοχη προφανώς είναι και η
σωστή: το όνομα από την τιμή μεταφέρθηκε και
στο παλούμενο είδος.

Αυτού του είδους οι εφημερίδες ήταν ει-
δησιογραφικές. Το αρθρογραφικό μέρος της
σημερινής εφημερίδας έχει άλλη καταγωγή. Στο
Μεσαίωνα έβγαιναν στη Γερμανία ιδίως κατι
φυλλάδες (*relationes*=άναφορές, εκθέσεις.) που
ήταν ένα είδος ύπομνήματα για διάφορα ζητή-
ματ., θρησκευτικά, πολιτικά έμπορικά κ. λ. π.
Με τέτοιον τίτλον έβγήκε στα 1462 ένα μανιφέστο
του αρχιεπισκόπου της Κολωνίας. Αργότερα (στα
1584) μιá τέτοια *relatio* επέπανε κ' ένας έμπορος
στην Κολωνία επίσης κ' έδινε πληροφορίες για
την έμποροπανήγυρη που γινόταν κάθε Μάρτη
και Σεπτέμβριο στην Φραγκφούρτη: ήταν ολιγο-
σέλιδη κ' είχε τίτλ. *relatio historica* 'Επιγρά-
τη να βγαίνει για κάθε έμποροπανήγυρη και
γι' αυτό όνομάσθηκαν αυτές οι φυλλάδες «έξά-
μηνες άναφορές» *relationes semestrales*)

Με τον καιρό άπόκτησαν και ειδησιογραφική
ύλη και έπουλιούνταν στας έμποροπανηγύρεις που
μοζευόντανε πολύ κόσμος. Ατακτα σε διάφορες
πόλεις της Γερμανίας έβγαιναν λογής - λογής *rela-*
tiones (σ' 800 τις ύπολογίζουν όλες που βγήκαν).
Ακόμα κ' ο Λουθηρος έβγαλε τα λεγόμενα *Flug-*
blätter για να διαδώσει τη θρησκευτική Μεταρ-
ρύθμιση. Στο Βρετανικό Μουσείο υπάρχει μιá
τέτοια Γερμανική *Relatio*, ο *Newe Zeytung die*
Schlact des turkischen Keyzers τυπωμένη στα
1526, κ' άλλη μιá, ο *Newe Zeytung* της 24
'Ιουλίου 1551. Στα 1609 στο Στρασβούργο ο *Johans*
Carolus έβγαλεν ένα — περιοδικό θά λέγαμε σή-
μερα — δωδεκάσέλιδο με τίτλο «*Ordinary Avis*»
όπου καυχείται κ' όλες οι προ πολλών έτων έκ-
δίδει τακτικά εφημερίδες το έντυπο αυτό έβγαίνε
τετρασέλιδο σε μικρό σχήμα και δημοσίευεν άρ-
κετές ειδήσεις. Μεταξύ άλλων δε υπάρχει και
είδησι για την άνακάλυψη και την τιμωρία του
Γαλιλαίου, που τον έπαίδεψεν ή Παπαδοκρατία
της εποχής του γιατί ύπεστήριξε πώς ή γη κινείται
και όχι ο ήλιος. Λίγο πρωτίτερα στην 'Αμβέρσα
το τυπογραφείο της χήρας *Christozzel van Rem-*
mund εξέδιδε κάθε τόσο τετρασέλιδα καρτόνια
(σχήματος ογδού) με πληροφορίες για κάθε με-
γάλο γεγονός που συνέβαινε άποσπείρη σε
κάθε τεύχος ήτανε μιá ξυλογραφία σχετική με
το γεγονός που εξιστορείτο. Τεύχη αυτής της
άνωνύμου εφημερίδας σώζονται με χρονολογία
1542. Μά άξιώσει το όνομα της έφημερίδας
ήταν εκείνη που άρχισε στα 1605 να εκδίδει στην
'Αμβέρσα το τυπογραφείο του *Abraham Wer-*

hodven με τον τίτλο «*Nieuwe Tijdingen*». 'Η
άγγελία της έγραφε πώς ή εφημερίδα αυτή έβγαίνε
για να διασκεδάσει τους 'Αμβερσιανούς που
έπλητταν όταν τη πόλη τους την πολιορκούσαν
από ξηράς και από το ποταμού *Essaut* οι δύο
δοῦκες του Νουσσάου. Είχε έμβλημα ένα χρυσόν
ήλιο έβγαίνε σ' άτακτα διαστήματα αναλόγως των
γεγονότων και της ύλης, έφρόντιζε δε με άρθρα
να άναπτέρωνε το ήθικόν των κατοίκων της περι-
ορησμένης πόλης. 'Η έκδοσή της εξακολούθησε
πολλά χρόνια άν κ' έβγαίνε δε ο' άτακτα δια-
στήματα, έτύχαινε όμως και ίδια μέρα να βγάλει
πολλές εκδόσεις: έτσι την 9 'Οκτωβρίου 16.0
έβγαλε τέσσερες εκδόσεις. Έπλωετο αντί δύο
σολδιών. Έδημοσίευεν άρθρα σοφών, εικόνες
πολλές, γελοιογραφίες, χάρτες γεωγραφικούς και
άνταποκρίσεις από το έσωτερικό κι από το ξω-
τερικό (από τη Λισσαβώνα, από τις 'Ανατολικές
'Ιδιές κ.λ.π.) Γενικώς δεν ύστεροίσε σε τίποτε
από μιá σημερινή εφημερίδα. Μόνο που δεν
έβγαίνε τακτικά. 'Η πρώτη τακτική εβδομαδιαί-
τη εφημερίδα που είχε και νέα της ήμέρας
είταν ή «*Fraukfurtez Journal*» που την άρχισε
στα 1615 ο *Eyenolph Emmel*.

Στην 'Αγγλία εφημερίδα έβγήκε για πρώτη
φορά στα 1622 τα «*Weekly News*» από τον
χαρτοπώλην και τυπογράφο *Ναθανήλ Βότερ*
(*Butter*). Στα «*Weekly News*» συνεργάζόταν κι
ο νεαρός τότε συγγραφέας του «'Απολεσθέντος
Παραδείσου» *Μιλτων*. Στο Βρετανικό Μουσείο
βρίσκονται μερικά φύλλα του «'Αγγλικού 'Ερμού»
εφημερίδα που έβγήκε στα 1588 με την άδεια
της Βασίλισσας 'Ελισάβετ κ' έγραφε νέα για την
καταστροφή της 'Ισπανικής 'Αρμάδας, άμφισβη-
τείται όμως ή γνησιότης των. [Επίσης ο *Βίκτωρ*
Ούγκω (στο έργο φιλοσοφία και φιλολογία) άνα-
φέρει πώς ο δόρτωρ *υποη Forman*, παρέα του
Σαίξπηρ στην περιφήμη «*Ταβέρνα του 'Απόλλω-*
νος», άρρησε χειρόγραφον εφημερίδα που περιέ-
χε κριτικές των πρώτων παραστάσεων του «'Εμπόρου
της Βενετίας» (στα 1598) και του «*Χειμωνιάτικου*
Παραμυθίου» (στα 1611). Μά ή πρώτη 'Αγγλική
εφημερίς πρέπει να θεωρηθεί ή *Oxford Gayette*
που έβγαλεν έπίσημό της όργανο ή 'Αγγλική Κυ-
βέρνησις για να έβρου ειρώσι την έπίδρασι πάνω
στην κοινή γνώμη και ιδιωτικών προσημεριδων
όπως του «*Weekly News*» κι άλλες κατοπινές.
'Η εφημερίς του Λονδίνου μένη ακόμα έπίσημο
Κυβερνητικό όργανο.

Είδαμε ως τώρα πώς ξεκινώντας από τα Ρω-
μαϊκά *acta diurna* που όλοι συμφωνοίν πώς
είναι το πρώτον «ύπότυπο» της σημερινής έφη-
μερίδας και βίσιονιας στο δρόμο διάφορες φυλ-
λάδες του Μεσαίωνα, που βεβαία προετοίμασαν
την εμφάνιση της εφημερίδας, μά εφημερίδες

δεν μπορεί να είπωθούν, πρέπει, αφήνοντας κατά
μέρος την Κίνα και για την Εύρωπη εξετάζοντας
μόνο να φθάσουμε ως τη Βενετσιάνικη «*Gazeta*»
του 1600 για να ποιμε πώς βρισκόμαστε προ-
στά άν όχι σ' εφημερίδα, αλλά σε άναμφισβή-
τητο πρόγονο του σημερινού τύπου. Κατόπι άξίες
να σημειωθούν, ως προσημερίδες πάντα, είναι
«*Ordinary Avis*» του *Johans Carolus* στο
Στρασβούργο το 1609, ή «*Frankfurter Journal*»
του 1615 και πριν από αυτές στα 1609 το «*Nieuwe*
Tijdingen» της 'Αμβέρσας. 'Η δε έκδοσή τους
επιβλήθηκε άλλοι μόν από την άναγκη της Κυ-
βέρνησης να έρχεται σ' έπικοινωνία με τα διά-
φορα τμήματα κράτους εκτεταμένου όπασδήποτε,
άλλου για έξυπνέτηση του έμπορίου, άλλου
για ψυχαγωγία και άλλου για τη διάδοση ιδεών
και φρονημάτων και γενικά για την έγκατάσταση
μιáς έπικοινωνίας έμπορικης, πολιτικής, πνευμα-
τικής άνάμεσα στους ανθρώπους. Τους σκοπούς
αυτούς φυσικά καμιά από όσες άνεφερα παρα-
πάνω δεν τους πέτυχε ολοκληρωτικά, ούτε όλες
μαζί έξασφάλισαν μιá συνέχεια (χρονική τουλάχισ-
τιστο.) ώστε να μπορούμε να ποιμε πώς υπήρχε
τότε τύπος. Προσημερίδες ναί, ίσως το πολυ-
πολύ και μερικές εφημερίδες, μά τύπος όχι δεν
υπήρχε. Γιαυτό την περίοδο αυτή την έλέω προϊ-
στορία του τύπου.

'Η προϊστορία του Τύπου κλείνει με τη *Gazette*
de France που έβγαλε στο Παρίσι τις 3 Μαΐου
τά 1631 ο Θεόφραστος Ρενωντό με την ίδια δε
εφημερίδα άρχίζει και ή ιστορία του Τύπου σύμ-
φωνα με τη γνώμη όχι των Γάλλων μόνο που
θεωρούνε το συμπατριώτη τους Ρενωντό ίδρυτή
και πατέρα του παγκοσμίου Τύπου, μά και των
'Αγγλων κι όλων των άλλων Ιστορικών, άν και
στη Γερμανία και στις Κάτω Χώρες φανήκαν,
όπως είδαμε πολλά χρόνια πριν εφημερίδες, άν
όχι καλύτερες, ίδιες τουλάχιστον με τη «*Gazette*
de France».

Ο Θεόφραστος Ρενωντό, γιατρός και ιστοριον
γράφος του βασιλιά της Γαλλίας Λουδοβίκου
13ου είχε άνοιξει πρώτα, από εύσταχία, γρα-
φείο ευρέσεως εργασίας για τους φτωχούς που
τους συνιστούσε σε διάφορους πλουσιους φίλους
του. Κατόπι άνοιξε ένα είδος παραγγελιοδοχι-
κού γραφείου, πληροφορώντας τον κόσμο που
μπορούσε ο καθένας να βρη διάφορα είδη. Σ'
αυτό το μετοξύ έκοίτιζε και την πελατεία του.
Γιατρός σωμάτων και ψυχών, όπως λεγόταν και
είταν τότε οι «ντοτόροι», δε χρησιμοποιούσε μόνο
φάρμακα για τη γιατρεία των σωματικών πόνων
των αρρώστων του, μά έφρόντιζε να τους παρη-
γορεί και να τους διασκεδάσει με διάφορα ανέκ-
δοτα και με τα νέα της ήμέρας και τα σχετικά
του σχόλια. Έτσι είδε την πελατεία του ν' αυ-

ξάνει και μη προφθάνοντάς την σκέφθηκε να τυ-
πώνει τις «παρηγορίες» του αυτές και να τις
μοιράζει στους αρρώστους του. Κ' έτσι έβγαλε
τη «*Gazette de France*» που ήταν προσωρι-
σμένη όπως έγραφε στο πρώτο της φύλλο ο Ρε-
νωντό, εκτός των άλλων και «ν' άνακουφίσει τους
γράφοντας προς τους φίλους των και άναγκαζο-
μένους να έφευρίσκουν διάφορα νέα προς ίκανο-
ποίησιν της καινομαίας των φίλων των». 'Η
εφημερίδα έγινε περιζήτητη όχι μονάχα από τους
αρρώστους, μά κι από τους γερούς και ο Ρε-
νωντό αποφάσισε να την οργανώσει καλύτερα.
Σ' αυτό τον έ βοήθησε και ο πανίσχυρος πρωθυ-
πουργός Καρδινάλιος Ρισελιέ που κατάλαβε πόσο
είταν ωφέλιμο στη διάθεση της Κυβερνήσεως—
μά και τι όλέθριο άν ήταν έχθρικό της—το όρ-
γανο αυτό του Ρενωντό και τον έπηρε στην προ-
στασία του. Το έδωσε προνόμιο, του έκψεν επί-
δομα κ' έγραφε κι ο ίδιος στη «*Gazette de*
France», που τότε-πότε την τιμούσε με τη συν-
εργασία του κι ο ίδιος ο Λουδοβίκος 13ος δημο-
σιεύοντας σ' αυτή άρθρα άφοῦ πενούσαν όμως
πρώτα από τη λογοκρισία του Ρενωντό.

'Ετσι ή «*Gazette de France*» επρόκοβε. Μά
ήμθανε και τα δίσεχτα χρόνια: ο Ρισελιέ πέθανε
και ο Ρενωντό έπese σε δυσμεία: το επίδομα
διακόπηκε κι αυτός κατεδιώχθηκεν. 'Ακλόνητος
όμως και θαρραλέος έξακολούθησε τον άγωνα
του για το λαό και τους δυστυχημένους, ένα-
ντίον των ισχυρών και των τυράννων. Χίλια
εμπόδια του έβγαζαν οι ισχυροί της Γαλλίας και
του έξωτερικού, μόν αφήνοντας να περάσει από
τά σύνορά τους ή «*Cazette de France*». Μά
αυτός έγραφε σ' ένα άρθρο του:

«Μόνο μιá παράκληση έχει να κάνει στους
ήγεμόνες των ξένων Κρατών: να μη χάνουν τον
καιρό τους θέλοντας να φράξουν το δρόμο στην
εφημερίδα μου. Γιατί αυτή είναι ένα έμπόρευμα
που ή διάδοσίς του δεν είναι βολετό να έμπο-
δισθεί και ή κυκλοφορία του είναι κατι σαν των
ποταμιών το ρεύμα που αδάνει με την κάθε
άντίσταση. Και το έμπόρευμά μου αυτό θα περά-
σει τα σύνορα και θα φθάσει ως τους πύργους
κι ως τα ύποστατικά των ισχυρών και θα διαδοθεί
μεταξύ των υπηκόων των και τους προειδοποιά
για να το ξέρουν: ή διάδοσίς του δε θάνα για
το συμφέρο των ήγεμόνων και των ισχυρών».

Προφητικά λόγια που τα διαβάσει κανείς τώρα
στο βάθος του άνδριάντος του Ρενωντό ποῦναι
στημένο στην καρδιά του Παρισιοῦ, άπέναντι
του Δικαστικού Μεγάρου, όπου άλλοτε ήταν τα
γραφεία της «*Gazette de France*».

'Η εφημερίδα του Ρενωντό εξακολούθησε κ' ένα
χρόνο μετά το θάνατό του (1653) ως τα 1654. 'Η
«*Gazette de France*» έβγαίνε κάθε βδομάδα,

ἡμίφυλλο σχήματος τετάρτου καὶ ἐπουλοῦνταν καὶ στοὺς δρόμους γιὰ 2 λιάρδα ἀπὸ παιδιὰ πού τὴν διαλαλοῦσαν κι ὁμως ὅπως οἱ σημερινοὶ ἐφημεριδοπῶλες,

Ἄπ' ἐδῶ κ' ἐμπρός ὁ τύπος ἀκολούθησε μὲ συ-

ΗΛ. Φ. ΗΛΙΟΥ

ΠΩΣ ΓΡΑΦΕΤΑΙ Η ΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΣΤΟ ΝΕΟ ΜΟΥ ΦΙΛΟ

ΜΟΥ ἄρσαν πολὺ τὰ πρῶτα ποιήματα τοῦ φίλου μου κι ὁμολογῶ πὼς τοῦ ἔδοσα θάρρος γιὰ νὰ συνεχίσαι τὸ δρόμο πού ὀδηγοῦσε στὴ κορφὴ τοῦ Ἑλικῶνα. Ὁμολογῶ ἀκόμα πὼς ἡ συνέχεια αὐτὴ δὲν εἶτανε κατώτερη ἀπ' ὅ,τι μπορούσα νὰ περιμένω κι ἤρθεν ἐποχὴ πού κι ἄλλοι ἐπιφανεῖς κριτικοὶ μας σχηματίσανε γνώμη γιὰ τὸ φίλο μου ὅμοια μὲ τὴ γνώμη τοῦ ὑποφαινομένου ταπεινοτάτου σχολιαστῆ τῶν ὄσων γράφονται σὴ γλῶσσα μας. Πάνω σ' αὐτὰ κάποια σχολη κριτικοφιλοσοφικὴ βασιζόμενη στὴν ἀγνοησιθὴ λησε νὰ διακηρύξει πὼς τάχα μόνο ὅσα ἔργα τῆς πέννας βγαίνουν ὑστερ' ἀπὸ συλλογὴ καὶ θυμασμὸ καὶ γεννιοῦνται ἀπὸ ἀγνὸ αἰσθημα εἶναι ἀληθινὰ καλλιτεχνήματα. Καὶ καθὼς διεκήρυξε τὶς θεωρίες αὐτὲς μὲ πεποίθησι καὶ μὲ πειστικότητι, ὁ φίλος μου ταραχθῆκε σφόδρα. Μοῦ γράψε μάλιστα ἕνα γράμμα γεμάτο παράπονο θέλοντας μ' αὐτὸ νὰ πει πὼς ὁ καιρὸς πού ἔξοδεψε γιὰ νὰ γράφει στίχους πῆγαινε χαμένος καὶ πὼς ἴσως-ἴσως ἠθικός αὐτοσυργὸς εἰμouνα ἐγώ. Γιὰ νὰ τὸν καθυποσχάσω καὶ καθοδηγήσω τοῦ γράψα ἀπὸ τὰ βῆθη τῆς ἐπαρχίας μου τὸ ἀκόλουθο ἀναλυτικὸτατο γράμμα καὶ νομίζοντας πὼς κι ἄλλοι θὰ βρισκονται σὴν ἴδια περίπτωσι θέσι, τὸ δίνω σὴν δημοσιότητα καὶ τὸ ἀφιερῶνω στοὺς ποιητικούς νεοσοῦς τῆς Ἑλλάδος γιὰ τοὺς ὁποίους μὲ περιφάνεια τὸ λέω πὼς τὸ γράμμ' αὐτὸ θὰ σταθεῖ συνταγὴ δροσοιστικώτατη καὶ συμβουλι κ' ἐνθάρρυνσι ἀκαταμάχητη].

Α'.

Ἄγαπητέ φίλε,

Οἱ καινούργιες θεωρίες σὲ ταραξανε, ὅπως βλέπω ἀπὸ τὸ γράμμα σου, τόσο πολὺ, πού νομίζω καθῆκον μου, πρὶν προχωρήσω καὶ σου δώσω τὶς ἀντιλήψεις μου γιὰ τὴν ποιητικὴ τέχνη, καταστάλαγμα μελετῶν καὶ κόπων, νὰ διαλύσω μὴν ὄρα ἀρχύτερα τοὺς σκιαώδεις ἰσχυρισμούς τῆς νέας σχολῆς καὶ μαζί μ' αὐτοὺς τὶς ἀνησχίες σου.

Ποίησι λοιπὸν λένε πὼς εἶναι ἡ συλλογὴ καὶ ὁ θαυμασμὸς καὶ τὸ αἰσθημα, καὶ λένε πὼς ἡ σχολὴ τους εἶναι νέα.

Μολαταῦτα ἐνῶ σ, ἄλλη, παλιὰ ἐποχὴ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ μπορεί νάχανε κάποια πέρασι, τῶρα τᾶχουμε καταργήσει. Καὶ θὰ εἶτανε κρίμα τὰ δόγματα αὐτὰ νὰ σοῦ κόβανε τὰ φτερὰ πρὶν ἀκόμα νὰ ξετάσεις ἀν στηρίζουνται κάπου.

νεχεια πιά τὸ δρόμο του, σὴν ἀρχὴ μὲ σημειωτὸ βῆμα, ἀλλ' αἰέτως κατότιν μὲ ἄλλατα γιὰ νὰ φθάσει σὴ σημερινὴ περιότη. Τὸ πὼς ἐφθασε θὰ τὸ ποῦμε σὲ προσεχῆς ἄρθρο.

Κ. Δ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Ἄς δοῦμε ὁμως τί μᾶς λείπει ἢ εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆ.

Αἰσθημα+συλλογὴ+θαυμασμὸς=ποίησι, μᾶς λένε, πάνω κάτω ὅπως λένε οἱ χημικοὶ $O+H_2=$ νερό. Ἄν μᾶς τ' ἀπόδειχναν ὅπως κι οἱ χημικοὶ, πού ἐνώνοντας τὰ στοιχεῖα αὐτὰ σὴν πρέπουσι ποσότητα κι ὑπὸ ὀρισμένες συνθήκες μᾶς δίνουν νερό, δὲ θᾶχε νὰ πει κανεὶς τίποτα γιὰ τὸν ὀρισμό τους. Μὰ θὰ ξέρεις τόσοὺς ἀνθρώπους πού συλλογοῦνται κι αἰσθάνονται καὶ θαυμάζουν χωρὶς νὰ κάνουν ποιήματα καὶ τόσοὺς πάλι πού ἀσυλλόγιστοι καὶ ἀναίσθητοι δὲν παύουν νὰ ναι ποιητῆς, ὄχι μόνο κατὰ τὴν γνώμη μου ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ὁμόφωνη κρίσι τῆς νεοελληνικῆς κριτικῆς καὶ τοῦ κ. Ρουσσέλ, ὅστε δὲν μπορεί νὰ σταθεῖ ὁ παραπάνω ἰσχυρισμός.

Γιὰ νὰ μᾶς δόσουνε τὸν ὀρισμὸ τοῦτον οἱ νέοι θεωρητικοὶ ὑποπέσανε σὴν πλάνη νὰ ἐκλάβουν ἐν' ἀπὸ τὰ πολλὰ μέσα τῆς ποιήσις γιὰ σκοπὸ τῆς.

Σκοπὸς τῆς ποιήσις εἶναι μὲ πρωτότυπους συνδυασμούς ἰδεῶν καὶ λέξεων νὰ προκαλέσεις τὴν ἐκπληξι τοῦ ἀναγνώστη.

Ἄν μὲ τὴ συλλογὴ καὶ μὲ τὸ θαυμασμὸ προκαλεῖται τὸ συναίσθημα αὐτὸ εἶν' ἕνα μεμονωμένο γεγονός πού δὲν παίρνει, μεγάλη σημασία σὴ θεωρία τῆς ποιήσις. Τὰ μέσα εἶναι πολλὰ, καὶ μάλιστα γιὰ τὴ νοστοροπία τοῦ Ρωμοῦ ποιητῆ ἄλλο εἶναι τὸ ἀπλούστερο καὶ πιὸ συνηθισμένο μέσο πού ὀδηγεῖ σὸ ποιητικὸ ἀποτέλεσμα. Ἄλλὰ γι αὐτὸ παρακάτω.

Θὰ πρόσεξες πὼς ἔκανα ἕνα λογικὸ ἄλλα βεβαιώνοντας ὅτι ποίησι εἶναι πρᾶμα πού μὲ πρωτοτυποὺς συνδυασμούς προκαλεῖ τὴν ἐκπληξι, κ' ἔδοσα τὸν ὀρισμὸν αὐτὸν χωρὶς νὰ τὸ ἀποδείξω. Θὰ τὸ πρόσεξες ἀν ξαίρεις λογικῆ. Μὰ τί λέγω, ἀν ἤξαιρες λογικῆ...

Τέλος πάντων ἔδοσα ἕνα ὀρισμὸ χωρὶς νὰ τὸν ἀποδείξω, κι ὀφείλω, ἀν ἔχω καλὴ πίστι, νὰ μὴ προχωρήσω πρὶν ἀποδείξω τὸν ὀρισμὸ μου. Θὰ τὸν ἀποδείξω μὲ τὴν πειστικότερη μέθοδο τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τὴ μέθοδο τῆς ἐξαγωγῆς. Θὰ πάρω δηλαδὴ κομμάτια πού χωρὶς ἀμφισβήτησι εἶναι ποίησι, ὄχι μόνο κατὰ τὴν γνώμη τῆ δικῆ μου ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν μαρτυρία τῶν κ. κ. Κλ. Παράσχου, Γρ. Ξενοπούλου, Ἄλκη Θυρῶλου κ' ἄλλων, καὶ θὰ πεισίσω νὰ τὰπαλλάξω ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τὰ τυχαῖα καὶ νὰ κρατήσω τὰ στοιχεῖα τὰ κύρια πού ἀποτελοῦν τὴ βάση τους καὶ πού δὲν μπορεί παρὰ νὰ εἶναι κοινὰ, ἀφοῦ κοινὴ

εἶναι ἡ κατηγορία ὄλων αὐτῶν τῶν κομματιῶν, ἀφοῦ ὄλα τὰ κομμάτια αὐτὰ εἶναι ποίησι. Ἄς δοῦμε λοιπὸν τί λένε τὰ κείμενα:

Λοιπὸν τὸ *Μανιτόμπα* 7 καὶ 5 σέντς

Καὶ τὸ *Χάρτ Βίντερ* ἔξη καὶ σαράντα,

Τσιφ Πειραιᾶ, τέλος μηνὸς παραδοτέα.

Ἰμέ, μὲ δίνουν πάντα

Τὰ μάτια καὶ τὰ νᾶξια σου, *Μεντέα*.

Ἔτσι μονάχα μὲ συμφέρει. Καὶ τὸ κέρδος

Ἀσημαντο. Καὶ γύρω μας κερδίζουνε γενναῖα

Σὰν ἔχεις τοὺς Σμυρνοῦς μὲς στὸν Πειραιᾶ

Σὰν ἔχεις τοὺς Ὀβριοῦς σὴ Σαλονίκη

Πού δίνουνε μικρὲς τιμές. Τί φρίκη!

Καὶ πὼς νὰ δώσω ἐγὼ τιμὲς ἀνθρωπινές;

Μὰ καὶ σὲ τέτοιο κέρδος πὼς νὰ φαριστηθῶ;

Εἶναι μικρὸς λογαριασμὸς δέκα χιλιάδες τόνοι;

Ποῦχω καὶ τὴ *Μεντέα*, ματιὰ πού μαχαιρώνει,

Καὶ τὴν ποθῶ καὶ τὴν ποθῶ

Καὶ πὼς μπορῶ νὰ τὴ δυσαρρεστήσω

Καὶ πὼς νὰ μὴ τῆς πάρω τὰ κριβὰ γουναρικὰ

Καὶ τὴν κομπὴ τὴν *Καντιλὰκ* γιὰ τὸν περίπατο

Καὶ τὸ κολιὲ μὲ τὰ μαργαριτάρια

Πού βλέπω ἀπὸ *σιτάλβαστρα* ν' ἀνθεῖ.

Ἄπὸ τὰ κέρδη τόχω ὑποσχεθεῖ.

Νὰ βάλω ἀκόμα 10 σέντς σὸ *Μανιτόμπα* ἀπάνω!

Μὰ ἔχεις καὶ τοὺς Σμυρνοῦς μὲς στὸν Πειραιᾶ

Μὰ ἔχεις καὶ τοὺς Ὀβριοῦς σὴ Σαλονίκη

Φρίκη!

Ἦ, τί μαρτύριο ποῦναι πάντα

Τὰ μάτια καὶ τὰ νᾶξια τῆς *Μεντέας*

Κ' οἱ σμιλευτῆς γραμμὲς τοῦ ποδαριοῦ

Ἦ, τί ἀγωνία καὶ τὸ ἐμπόριο τοῦ σταριοῦ.

Ἦ, θλιβερὰ ἀπογεύματα σᾶγνωστες χῶρες μακρυνές

Χειμερινὰ βραδιάσματα μὲς σέρημα σαλόνια,

Μὲ μόνη συντροφιὰ τὸν ἄργὸ θρηῖο τῆς βροχῆς

Τοὺς πόθους τοὺς σκεβρούς, τὶς σκευραμένες

[τὶς ἐλπίδες.

Ἄπὸβραδα μέσα σὲ βιβλιθῆκες σκυθρωπές

Πού ἀπ' τὰ πανύψηλα παλαικὰ παράθυρά των

Στὰ χαλκοπράσινα νερὰ ἀφρισμένων θαλασσῶν

[κ.τ.λ.

Θυμάμαι κάποια κάμαρα *Παρισιοῦ* σπιτιοῦ

Χτισμένου ἀπάνω στὸ νησι τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου.

Ἄπ' τὸ παράθυρο ἔβλεπα ἕνα τεφρὸ οὐρανὸ

Καὶ τὰ κλαριὰ ἐρημικοῦ μοναστηρησίου κήποα

Κ' ἔζησα ἐκεῖ δλάκειο ἕνα χρόνο, ξεχασμένος

Σ' ἐπιπλα μέσα *Γοτθικὰ* καὶ σὲ τοιχογραφίες

Πού παρασταῖον ἀνοιξες μὲ εἰδύλλια ποιμε-

[νίδων κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Νὰ συλλογιόμαστε δὲν πρέπει μὲ ταπεινώσι

Κάποιες φιλοδοξίας πού συντρίβοντ' ὀλοένα,

Μόνο πρέπει νὰ κάνουμε καρδιά καὶ νάχουμε

Ἦς γιαιτρικὸ ἀνίκητο ἀπ' τὸν χρόνον

Τὶς θύμησιες τῶν πρῶτων μας ἐρώτων,

Τῶν ἀνοιξιάτικων, πού ἴσως τῶρα

Νὰ μᾶς φαίνονταν

Πράγματα παιδικαῖσια ἐντελῶς

Καὶ πού ντρεπόμαστε ἴσως γι' αὐτὰ

Μὰ πού εἶτανε τὰ μόνια περιστατικὰ

Τῆς ζωῆς μας πού σταθήκανε ἀγνὰ

Μὴν ἔχοντας τὴν περηφάνεια καὶ τὸν ἐγωισμὸ

Ἦς μόνο τους σκοπὸ.

Τῶρα εἶναι ἡ ἀρρώστια. Λίγο φῶς

Μονάχα πρέπει, κι αὐτὸ νὰ μαντεύεται.

(Ἔτσι ὤρισε πρὶν φύγει ὁ γιαιτρὸς) κ.τ.λ.

Φεγγαροκερὰ

Καλὴ ποθοκεράστρα,

Πού μὲς στὰ νερὰ

Πᾶς νὰ τραγγήσης τᾶστρα

Θεὰ ἐσάρκωσιες

Τῶν λουλουδιῶν τὴν ἀχνη.

Τί ἀπονάρκωσιες

Τινάζει ἡ δροσοπάχνη

Κι ἀλλοπάθηκα

Νὰ κλείσι ὁ νοῦς μου θέλει

Σ' ἄδειον νάρθηκα

Τοῦ φεγγαριοῦ τὸ μέλι.

Γύναι, μὴν κλαῖς κι ἀν πέθανεν Ἐκεῖνος

Ἄλλοι θὰ ρθοῦν μὲ πιὸ γλυκὰ φιλιὰ

Νὰ σὲ μεθύσουν,

Ἄλλοι μὲ πιὸ περίτεχνα γλωττίσματα

Τῶν κοιμισμένων ἡδονῶν

Τὶς πηγὲς θάναρπησούν κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Ἄλλοι σὴν ἡρεμῆ θωριά ἔχει στυγνὴ μιὰ θλίψη.

Στὶς ζοφερὲς γιὰ τὴ ζωὴ σκέψεις του βυθισμένος

Ἄλλοι ἀναρχικὸς ὁ φοιτητῆς πού τρώει κοντὰ του

[ἀπ' ἄλλον.

Κουνάει τὸ χέρι λέγοντας πὼς εἶναι ἀπελπισμένος.

Στὸ φῶς κοντὰ τὸ ρόλο του ὁ ἀρτίστας ἀπαγγέλλει

Δίπλα σὸ γέρο ρεζισσέρ πού ὀρθὸς ἀποκοιμιέτα

Κι ὁ Ἄλφόνσος λάγνες μολυβιὲς χαράζει σὸ

[καρτὸ του

Τοῦ *Ρέμπραντ* κάποια ἐρωτικὴ σκηνὴ καθὼς

[θυμιέται κ.τ.λ.

Σ' ἀγαπῶ

Πού ἀνηχεῖς

Μιᾶς ψυχῆς

Μοναχῆς

Τὸ σκοπὸ.

Πού θρηνεῖς

Μυστικὰ

Καὶ γλυκὰ

Τραγικὰ

Σάν πνεύς.
Στή χαρά
Δέ μιλάς
Μά γελᾷς
Πᾶς γελᾷς
Ολιβερά!
Ποιὰ γητεία
Στὴν πικρὴ
Τρυφερῇ
Σταθερῇ
Σου ματιὰ κτλ.

Παιδάκι μου, ἔχουμε καὶ μεῖς παιχνίδια,
Δὲν ἔχεις μόνο ἐσὺ.

Ἄν καρτερεῖς νὰ πέσει τὸ φεγγάρι
Στὰ χέρια σου, τὸ τόπι αὐτό σου τὸ χρυσό,
Ἐμεῖς ἔχουμε ἐσένα ποὺ σὲ ρίξαν
Στὰ χέρια μας στὸ ζέμα τῆς ζωῆς
Κ' ἔμεῖς ἔχουμε ὅπως καὶ σὺ μιὰ κούνια
Ἐχουμε τὶς παλάμες μας κτλ.

Ἐρχόνταν πάντα πρόσχαρη σὶς ἔξ μετὸ μετροῦ
Ἐπαίρναμε ἓνα ἀπεριτίφ στὸ ἀντικρινὸ μπιστροῦ
Κι ἄνθιξ ἐντὸς μας ἢ στοργή, τὰ νεῖατα κ' ἢ
[πρωτῆς
Μιὰ καμαροῦλα τόση δὰ στὴ Rue du Pot-de Fer
Ποὺ μιὰ ὑποψία τῆ ζέσταινε ἀπὸ καλοριφέρ κτλ.

Τὴν ἡδονὴ ποὺ ἐφώλιασε μέσα στὴ σάρκα σου
Θάρῳ ἓνα βραδυνὸ νὰ σοῦ τῆ σβήσω
Σὰ μιὰ σκια ἀόριστη, χιμαιρικὴ
Ποὺ νοσταλγεῖ τοῦ ὀλέθρου τὴν κραιπάλη
Θὰ μοιάζει ἢ ὄψη μου κείνο τὸ βραδυνό,
Τὸ πρόσωπο θάλειψω μ' ἄγρια μύρα
Καὶ τῆ χλαμύδα μιν θὰ βάψω πορφυρῇ...
Θάσουν ἐσὺ τὸ φεγγοβόλημα τῆς Σκέψης μου,
Ἐσὺ τῆς φαντασίας μου ἢ Ροδίλη,
Ἐσὺ τῆς ἀσελγείας μου τὸ νόημα,
Ἐσὺ τοῦ βίου μου ἢ ἀκολασία. κλπ.

Ἐγινε μαθητὴς τοῦ Ἀμμωνίου Σακκά δυν χρόνια,
Ἀλλὰ βαρέθηκε καὶ τὴ φιλοσοφία καὶ τὸ Σακκά,
Ἦστερὰ μπήκε στὰ πολιτικά,
Μὰ τὰ παράτησε. Ἐῖταν ὁ ἔπαρχος μορῶς
Κ' οἱ πέριξ του ξόανα ἐπίσημα καὶ σοβαροφανῆ,
Τρισβάρβαρα τὰ ἑλληνικά των, οἱ ἄθλιοι.

Κοκκινόθλω ἢ συννεφιά μουστοβαραίνει
Κι ὅπως συνωρογέννητη καλογεννοῦσα σκύλα
Τ' ἀμπέλι κοίτεται γνοιασμένο
Καὶ σὲ ἀρισμένο τὸ μελὶ κορμί σου
Στὴν αὐγουστιάτικη κουφόβραση
Κατελοκαίει ζεστομεθυμένο.

Ἔργουνε τὰ χρυσάνθεμα ἀπ' τὴν εὐγενικότη
Στὸ χιονισμένο τῆς χλωμῆς μου Μαργαρίτας κήπο
Καὶ στὸ θαμπὸ παράθυρο μὲ μιὰν ἀσθενικότη
Ἄρροκινάει τὸ λεπτό, τὸ μυρωδάτο χέρι
Καὶ μᾶς φαντάζει ἀνάερα τοῦ ριπιδιοῦ τὸν κτύπο.
Μαῦρο διαμάντι στὴν καρδιά τῆ μεθυσμένη φέρε
Τῶν κουρασμένων τῆς ματιῶν τὴν πεθαμένη θλίψη
—Ω, τὰ γερά ἡλιοτρόπια—καὶ μάταια θὰ μᾶς
[κρύψε-
Ἦ κίτρινη μαντίλλια τῆς, οἱ πλούσιοι φαλμπαί
[λάντες
Πῶς κνήμην ὕψους λευκὴν σὲ πληκτικὲς μπαλ-
[λάντες.

Γιὰ τ' ἀνείπωτα
Σὲ νερὰ τοπάξι
Ποὺ τ' ἀναταράζει
Ἐνα μουσικὸ τίποτα
Πῆγε ὁ ὕπνος σου κ' ἐκλώσα
Τῶν ἀφρῶν τὰ κρῶσα
Κ' εἶδες μύθων μίμησες
Σὲ κομμάτια σαρδωνύχων
Στὸ ρυθμὸ τῶν στίχων
Πῶς ἀλαφροκοίμησες
Μὰ στὴν ὄψη ἀνάδευε δι
Στὴν ψυχὴ σου ἐμυροδοτεῖ.
Πὰ στὴ λίμνη
Ποὺ ἢ Σελήνη ἐλιποθύμει
Καὶ βαράκωνάν τὴν ἕμνοι
Τῶν μορφῶν ποὺ ἀπομερῖναι
Ἦ μνήμη
Ἐῖμασταν οἱ μίμοι κτλ. κτλ.

Τώρα θέλω νὰ προσέξεις καλὰ ὅλ' αὐτὰ τὰ
κομμάτια ποὺ εἶναι ποίηση καὶ ἰα ποὺ πείξ ἀν-
βρίσκεις ἄλλο κοινὸ μετοξύ τους ἢ ἄλλο σιοι-
χειο ποὺ κατὰ τὴ γνώμη σου δίνει στὰ κομμάτια
αὐτὰ τὸ κατηγόρημα ποιήματα, ἐκτός ἀπὸ τὴν
πρωτοτυπία ποὺ ἔχουν κ' ἀπὸ τὴν ἐκπληξὴ ποὺ
προκαλοῦν.

Ἀλήθεια, σᾶλλα κομμάτια ὑπάρχουν ὀριες γιὰ
νὰ γαργαλίσουν τὴν ἀκοή σου καὶ σᾶλλα δὲν
ὑπάρχουν. Πολλὰ σὲ κάνουν νὰ συλλογίζεσαι
κάτι, τὰ πῶς πολλὰ δὲν σὲ κάνουν νὰ συλλογίζε-
σαι τίποτε, ἓνα δυὸ κινῶνε κάποιο αἰσθημα μέσα
σου καὶ σὲ καθένα ἀπ' αὐτὰ μπορεῖ νὰ βρεθοῦν
μερικὲς ποιότητες, ὄχι ὅμως καθολικὲς καὶ κοινὲς
σᾶλλα τὰ ποιήματα. Ἐνῶ κ' ὁ ἔρωτας τοῦ στα-
ρέμπορα ταρασσεται ἀπὸ τὸν ἐφιάλτη τῶν
Ὀβριῶν τῆς Σαλονίης καὶ τ' ὅς ὑποχεμένης
Cadillac, κ' οἱ σκελετοὶ κουνᾶνε τὰ κόκκαλά
τους σὲ συρτὸ—τί συρτὸς!—καὶ τὸ ψυχικὸ περι-
βάλλον τοῦ ποιητῆ εἶναι «τῶν σκυφτῶν τετράπο-
δοι ἀδελφοὶ καὶ γι αὐτὸ δὲν παίρνουν τὰ κίτρινα
σαγόνια τους γιὰ τροφὴ τῆ σάρκα τοῦ Νοζω-
ραίου σὰ ρόδο μοσκομύριστο», καὶ τὰ θλιβερά
ἀπογεύματα μὲ τοὺς σκεβρούς του πόθους τὰ
περὶ σὲ χῶρες ποὺ δὲν τις ξέρει, ἄγνωστες, κ' οἱ
ψυχικὲς του στιγμὲς ἔχουνε ὡς ἀναγκαῖο περι-
βάλλον τὴν κάμαρα ἑνὸς παρισινοῦ σπιτιοῦ μὲ

τοιχογραφίαις ποιμενίδων, καὶ παρηγοριά τῶν συν-
τριμμένων φιλοδοξῶν γίνονται τὰ παιδιάστικα
καμώματά του, γιατί ἔτσι ὤρισε ὁ γιατρός πρὶν
φύγει, κ' ὁ νοῦς του θέλει νὰ κλείσει τὸ
μέλι τοῦ φεγγαριοῦ σ' ἄδειο νάρθηκα, κ' ἡ Μα-
γδαληνὴ παρηγοριέται γιὰ τὸν θάνατον Ἐκεῖνον
μὲ ὑποσχέσεις πῶς περιτέχνων γλωττισμάτων, κ'
ὁ ἀρτίστας ἀπαγγέλλει τὸ ρόλο του πλάϊ σὲ γέρο
ρεζισσέρ ποὺ ὀρθὸς ἀποκοιμείται, κ' ἡ κοπέλα
στὴ χαρὰ δὲ μιλά μὰ γελᾷ, πῶς γελᾷ θλιβερά,
κ' ἔρχεται πάντα πρόσχαρη σὶς ἔξ μετὸ μετροῦ
γιὰ νὰ πάρει ἓνα ἀπεριτίφ στὸ ἀντικρινὸ μπιστροῦ
κ' ἔπειτα νὰ ξεκινήσει γιὰ τὴν καμαροῦλα τῆς
rue du Pot-de-fer καὶ εἶναι ἡ ἀκολασία τοῦ βίου
καὶ τὸ νόημα τῆς ἀσελγείας τοῦ ποιητῆ, κ' ὁ
μαθητὴς τοῦ Ἀμμωνίου Σακκά κ' ὕστερα πολι-
τικὸς ἀνὴρ βαρεῖται καὶ τὴ φιλοσοφία καὶ τὴν
πολιτικὴ, κ' ἡ συννεφιά μουστοβαραίνει κοκκινο-
θλόω, κ' ἡ κεντητὴ μαντίλλια τῆς Μαργαρίτας
καθὼς κ' οἱ πλούσιοι φαλμπαλάντες τῆς μάταια
θὰ μᾶς κρύψουν πῶς κνήμην ὕψους λευκὴν σὲ
πληκτικὲς μπαλλάντες, καὶ γίνονται ὄλ' αὐτὰ κ'
ἄλλα περισσότερα μὲ μοναδικὸ καὶ κοινὸ σκοπὸ
νὰ μᾶς προξενήσουν ἐκπληξῆ.

Δικαιοῦμαι λοιπὸν τώρα νὰ δώσω τὸν ὄρισμό
ἀφοῦ τὸν ἀπέδειξα πρῶτα. Κι ἀκολουθώντας τὸ
μεγάλον σύγχρονον αἰσθητικὸ μας ποὺ δημοσιεύει
ἀποσπάσματα ἔργου μὲ τὸν τίτλο «Κριτικὴ τῆς
Τέχνης» ποὺ ἀλάκερο οὔτε γράφτηκε οὔτε κ' ἔ-
γραφεῖ καὶ τὸν ὅποιο στοὺς ὄρισμοὺς μιμήθηκε
κ' ὁ μακαρίτης ὁ Στινὸζας, ὀρίζω τὴν ποίηση
μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

Μὲ τὸν ὄρο ΠΟΙΗΣΗ ἐννοῶ τὰ γραψίματα
ποὺ προκαλοῦν στὸν ἀναγνώστη τους ἐκπληξῆ
παρασκευαζόμενη μὲ διάφορα μέσα τὰ ὁποῖα
σοφίζονται οἱ ποιητῆς.

Σοῦ εἶπα στὴν εἰσαγωγὴ πῶς ἡ ἐξίσωση αἰ-
σθημα+συλλογῆ+θαυμασμός=ποίηση δὲν εἶναι
σωστὴ. Καὶ πῶς τὰ τέσσαρ' αὐτὰ στοιχεῖα εἶναι
ἀπλῶς ἀπὸ τὰ μέσα ποὺ μεταχειρίζεται κανεὶς
γιὰ τὴν ποίηση. Πρέπει νὰ σοῦ ἐξηγήσω τὸ πῶς.
Καὶ πάλι θάμαι πεστικὸς, γιατί δὲ θὰ κάνω
βῆμα χωρὶς argumenta ἐπιστημονικά. Θάκολου-
θήσω αὐτὴ τὴ φορὰ τὴ μέθοδο τῆς παρατήρη-
σης τῶν ἱστορικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ τέχνη γενικά ἔχει τὴ γέννησὴ τῆς σὲ περί-
σσημα τῆς δραστηριότητος τοῦ χειροτέχνη. Ὁ
ἄγριο, ἀνθρώπος χρειάστηκε ἓνα ἐργαλεῖο ἀπὸ
πέτρα εἴτε ἀπὸ μπροῦνιζο κ' ἔκαν' ἓνα μαχαίρι
ἀποβλέποντας μόνον στὴν ὠφελιμότητά του. Μὲ
τὴν πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ ἄρχισε κ' ὁ καταμε-
ρισμὸς τῶν ἔργων κ' ἀντὶς ὁ κάθε ἀνθρώπος νὰ
κατασκευάζει τὸ μαχαίρι ποὺ θὰ τοῦ χρειάζο-
ταν, ἢ κατασκευνὴ μαχαίριων ἔγινε δουλειὰ εἰδὸς
χειροτέχνη ποὺ προμήθευε στοὺς ἄλλους κοφτερά
ἐργαλεῖα. Τὸ περισσεῖμα τῆς δραστηριότητος του
σιγὰ σιγὰ τὸν ὀδήγησε σὲ νὰ κατασκευάσει πλάϊ
στ' ὠφέλιμο, τὸ κοφτερὸ ἐργαλεῖο, κάτι τις ἀνώ-
φελο, μιὰ λαβὴ σκαλισμένη εἴτε ζωγραφισμένη.
Τὸ ἴδιο ὁ πρωτόγονος ἀνθρώπος αἰσθάνθηκε τὴν
ἀνάγκη νὰ λατρεύει ἓνα Θεὸ καὶ πῆρε σὲ κα-
λὺβι του ἓνα κούτσουρο ἢ μιὰ πέτρα καὶ τὴν
προσκυνούσε. Ἀργότερα, μὲ τὴν πρόοδο τοῦ πο-
λιτισμοῦ, ἔπλασε τὸ Θεὸ «κατ' εἰκόνα καὶ
ὁμοίωσίν του» καὶ οὐκ ἴσως τὸ ξύλο ἢ τὴν πέτρα
κ' ἔκανε τὰρχαιότατα ξόανα, ὁ κάθε πιστὸς στὴν
ἀρχή, εἰδικὸς τεχνίτης ἔπειτα μὲ τὸν καταμερι-
σμὸ τῶν ἔργων. Τὸ ἴδιο ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ παρα-

καλέσει τὸ Θεὸ του τὸν ὀδήγησε νὰ λείει διάφο-
ρες κουβέντες: ἀκατέργαστες κ' ἄξεστες, ὅπου
πάλι ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων δημιούργησεν
ἄλλη τάξη ἐπαγγελματιῶν, τοὺς πατάδες, ποὺ
δουλειὰ του: εἶχανε νὰ διερμηνεύουν σ' ὁ Θεὸ τὰ
παρακάλια ὄλου τοῦ κόσμου καὶ ποὺ ἔπλασαν
τὴν ἀρχαιότερη ποίηση προσθέτοντας στὰ ἀπλά
λόγια τῆς προσευχῆς (τὰ ὀρέλιμα) τᾶλλα περιτε-
χὰ κ' ἀνώφελα λόγια ποὺ ἀποτελοῦν τὴ θρη-
σκευτικὴ ποίηση σὶς ἀρχαιότερες τῆς ἐκδηλώσεις.
Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ τέχνη ὡς πρὸς τὴν γέν-
νησὴ τῆς κ' ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ τεχνίτη. Ἀπὸ τὸ
μέρος τοῦ κοινοῦ τώρα ἔγινε ἡ ἀνακάλυψη πῶς
τὸ ἀνώφελο αὐτὸ γιὰ τίς σωματικὲς μας ἀνάγκες
περίσσεμα τῆς δραστηριότητος τοῦ τεχνίτη δὲν
εἶτανε διόλου ἀνώφελο γιὰ τίς πνευματικὲς μας
ἀνάγκες.

Συζητιέται πολὺ μεταξὺ τῶν αἰσθητικῶν τὸ ἄν
ἢ τέχνη, χρησιμὴ πάντως σὲ πνεῦμα, ἔχει ὡς
πρὸς αὐτὸ μιὰ θέση ἀπλῆς τέχνης σάν ἓνας
πνευματικὸς ναργιλὲς μὲ βαρὺ γλυκὺ νὰ ποῦμε,
ἢ τροφοδοτεῖ τὸ πνεῦμα γιὰ τὸν πλουτισμὸ, τὴν
ἀνάπτυξη καὶ τὴν ὁμοίωσίν του μὲ τοὺς θεοῦς.
Κ' ἐγὼ δὲν ἔχω καταλήξει ἀκόμη σὲ ὀριστικὴ
γνώμη πάνω αὐτὸ. Ἀποβλέποντας ὅμως στὴν
πλοῦσ ἀνῆθησὴ τῆς τέχνης στὸν τόπο μας, τέχνης
ἀληθινῆς ὄχι μόνον κατὰ τὴ γνώμη μου (τὸ ἐπα-
ναλαμβάνω) ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴ μαρτυρία τῶν
Ἁγίων Πάντων τῆς νεοελληνικῆς κατανόησης,
μὰ ποὺ βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηριθεῖ
ὡς πνευματικὴ τροφὴ (ὡς διὰ βολο, γουρῶνι εἶναι
τὸ πνεῦμα;) κλίνω νὰ δεχθῶ τὴν πρώτη γνώμη.
Καὶ μάλιστα τὴ δέχομαι καὶ διατυπώνω τὸν ὀρι-
σμὸ μου ἔτσι:

Μὲ τὸν ὄρο ΤΕΧΝΗ ἐννοῶ εἶδος τέχνης τοῦ
πνεύματος, κάτι ἀνάλογο μὲ τὸ ναργιλεῖ καὶ τὸν
βαρὺ γλυκὺ.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ φλυαρήσουμε πάνω σὲ
ὄλοφανερον γεγονός, πῶς ἡ τέχνη δὲν εἶναι κάτι
τι ποὺ μᾶς παρέχεται ἔτοιμο ἀπὸ τὴ φύση, ἀλλὰ
μεσολαβεῖ ἢ ἐπεξεργασία τοῦ ἀνθρώπου πάνω
στὰ δεδομένα τῆς φύσης. Κεῖνο ποὺ ξεχωρίζει
τὰ δημιουργήματα τῆς ἀπὸ τὰ προϋίνα τῆς φύ-
σης εἶναι ὁ ξεχωριστὸς τόνος ποὺ δίνουν αὐτὰ
σὲ ὄλικὸ ποὺ δανεῖζονται ἀπὸ τὴ φύση ἢ, ἂ, τὸ
ποῦμα, ἢ ΜΟΡΦΗ, ἦγον ἔκείνο ποὺ μᾶ, κάνει
νὰ βλέπουμε τὸ γνωστὸ καὶ τὸ συνηθισμένο μὲ
ἄλλον τρόπο ἀπὸ κείον ποὺ τὸ γνωρίσαμε καὶ τὸ
συνηθίσαμε, ποὺ μᾶς παρουσιάζει τὰ παλιά ὡς
νέα, διαφορετικὰ ἀπ' ὅ,τι εἶναι, ἢ καλύτερα μᾶς
δίνει αὐτὴ τὴν οὐσία τῶν πραγμάτων ὅπως εἶναι
κ' ὅπως ἔμεῖς δὲν μπορούμε νὰ τὴ διακρίνουμε
κ' εἶναι σάν προβολές στὰ σκοτάδια τῆς συνεί-
δησης ποὺ μᾶς κάνει ν' ἀνακαλύπτουμε ἢ νὰ θυ-
μόμαστε πράγματα σκεπασμένα καὶ ξεχασμένα καὶ
προορισμένα ἴσως νὰ μείνουν γιὰ πάντα σὲ σκο-
τάδι χωρὶς αὐτὴ.

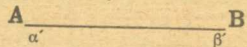
Καταλήξω καὶ πάλι ἀπ' ἄλλο δρόμον στὸν ἀρ-
χικὸ μας ὄρισμό: ποίηση = πρωτοτυπία + ξά-
φνισμα.

Βέβαια καὶ ἡ συλλογὴ κ' ὁ θαυμασμός, τὰ
στοιχεῖα τῆς ἐξίσωσης ποὺ μᾶς δίνει ἡ νέα σχολή,
κ' αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ γεννήσουν τὸ ἴδιο ἀπο-
τέλεσμα μὲ τὴ δύναμη ποῦχουν νὰ παρουσιάσουν
μιὰ κρυμμένη γιὰ τὸ ψυχρὸ καὶ ἐπιτόλαιον βλέμμα
σχέση τῆς ψυχῆς πρὸς κάποια πράγματα κοινὰ,
γεννῶντας ἔτσι τὴν ἐκπληξῆ ἄλλὰ, ὅπως ἀρετὰ
ἀπέδειξα ἴσαμε τώρα, εἶναι μέσα μόνον ποὺ φέρ-

νον στο ποιητικό αποτέλεσμα κι όχι αυτή η ποίηση γιατί μη όντας μέσα στον τελικό τύπο της εξέλιξης που ήβραμε για την ποίηση, δεν αποτελούν στοιχεία της αναγκαία, ούτε αποκλείουν οποιοδήποτε άλλο μέσο. Και μάλιστα για τη νοστροπία του Ρωμιού άλλο είναι το απλούστερο μέσο που φέρνει στο ίδιο αποτέλεσμα. Πρέπει λοιπόν να σταματήσω και πάλι, να σου υποδείξω αυτό το μέσο και να σου το αποδείξω.

Πρώτα πρώτα όμως ως εξηγηθούμε για μερικούς όρους. Είπα πως η συλλογή, ο θαυμασμός και κάτι άλλο απλούστερο για το Ρωμιο είναι τα μέσα που φέρνουν στην ποίηση. Δεν άκριβολόγησα απόλυτως.

Ας παραστήσουμε την εργασία του ποιητή με μια ευθεία γραμμή, την AB.

Η αρχή είναι το μαθηματικό σημείο A. Παριστάνει εκείνο που σ' αναγκάζει να γίνεις ποιητής. Το ποιητικό αίτιο. Το μαθηματικό σημείο B είναι το αποτέλεσμα, το ποίημα. Το τελικόν αίτιο. Αν υποθέσουμε πως άμεσως μετά το σημείον A είναι το σημείον α' κι άμέσως πριν από το σημείον B το σημείον β', το τμήμα α' β' της ευθείας είναι ο δρόμος που θ' ακολουθήσει κανείς για να κάνει ποιήματα.

Από τα τρία τμήματα της γραμμής AB: το σημείο A, το τμήμα α' β' και το σημείο B, μόνο του τελευταίου τούτου το περιεχόμενο μās είναι έντελως γνωστό. Είναι η ποίηση, δηλ. κατά την εξέλιξή μας ή πρωτοτυπία και το ξάφνισμα. Πρέπει να εξακριβώσουμε τώρα και το περιεχόμενο των δυο άλλων τμημάτων. Υποθέτω νάσαι σύμφωνος πως το τμήμα α' β' θα περιλαμβάνει τα μέσα με τα οποία φτάνουμε στην ποίηση. Κι αν η συλλογή, ο θαυμασμός, η συγκίνηση, είναι, όπως πρωτίτερα είπα, μέσα που φέρνουν στην ποίηση, θα βρισκονται μες σ' αυτό το α' β'. Νά γιατί λέω πως δεν άκριβολογούσα λέγοντας ότι τα στοιχεία εκείνα είναι μέσα που μās φέρνουν στην ποίηση. Θάμουν άκριβέστερος αν σου λέγα πως είναι αΐτια που φέρνουν στην ποίηση. Τα μέσα για να παρουσιάσουμε το κοινό και γνώριμο ως νέο και πρωτότυπο είναι πάντα διάφοροι τρόποι της φράσης και της λέξης, λογική άφαιρέση από την πραγματικότητα στοιχείων άχρήστων ως υλικό της ποίησης, συνδυασμοί καινούργιοι γνωστών πραγμάτων, έκλογη φράσεων και λέξεων, στίχος, ρίμα, μεταφορά, παρομοίωση, όλα τέλος τα μέσα που σοφίζονται οι ποιητές για να γεννήσουν την έκπληξη. Αυτά στο σύνολό τους είναι τα στοιχεία του τμήματος α' β'.

Τη συλλογή, το θαυμασμό και ο,τι άλλο άργότερα ανακαλύψουμε όχι ως μέσον παρά ως άρχικό αίτιο της ποίησης πρέπει να τα τοποθετήσουμε στο σημείο A της γραμμής AB κ' έτσι μās γίνεται γνωστό το περιεχόμενο και των τριών τμημάτων της.

Δε χρειάζεται βέβαια επιχειρηματολογία για να καταλάβεις πως μέσα στο ποίημα δεν παίρνει καμιά θέση το περιεχόμενο του πρώτου τμήματος τός γραμμής, δηλ. του σημείου A. Άλήθεια, όποια και νάσαι τα αίτια (A), όταν χρησιμοποιηθούν τα υλικά μέσα (α' β') και παραχθή το αποτέλεσμα B (=πρωτοτυπία+έκπληξη) έχουμε ποίηση, άσχετως αν περιέχεται στο A ή συλλογή, ο θαυμασμός, η συγκίνηση ή ο,τι άλλο.

Φαντάσου τώρα ένα ποικίλο συνδυασμό όλων των δυνατών ψυχολογικών αίτιων που μπορούν να μπουν στο A, στη θέση της συλλογής κλπ., με τα πάντα ώρισμένα τμήματα α' β' και B. Αν είναι σωστοί (και είναι) οι παραπάνω συλλογισμοί μου, μπορεί νάληθψει κάθε τέτοιος συνδυασμός Μπορεί λ. χ. να γίνει η ποιητική εργασία με τον άκόλουθο μηχανισμό: Στο σημείο A δε βρίσκεται παρά η συνειδητή επιθυμία του ποιητή νάσαι ποιητής για ένα λόγον οποιοδήποτε. Μεταχειρίζεται λοιπόν τα υλικά μέσα (α' β') που είδε να μεταχειρίζονται κι άλλοι ποιητές, κι φτάνει στο ποιητικό αποτέλεσμα B.

Αν εξετάσουμε λοιπόν τη διανοητικότητα του Ρωμιού ποιητή, θα δοίμε πως το πιό απλό και συνηθισμένο γι αυτόν αίτιο είναι η συνειδητή επιθυμία του νάσαι ποιητής για διαφόρους λόγους, είτε γιατί τουπε κάποιον μεγαλύτερο του ποιητής πως έχει ταλέντο, είτε για ν' αποκτήσει μ' εύκολο τρόπο τη δόξα, είτε για να κάνει σύλλογο με τους άλλους συντεχνίτες του και να γυρέψει παραδες από το κράτος, είτε για να πάρει μια θέση στην κοινωνία, μιάν άλλη στον προϋπολογισμό και να τραβήξει πρώτα για την κατάχρηση του άριστέιου και μιās πολυθρόνας στην Άκαδημία.

Επαναλαμβάνω: Σου άπέδειξα πως το αίτιο της ποίησης (A) δεν παίρνει καμιά θέση στο περιεχόμενο της. Επομένως πως μπορεί το αίτιο αυτό νάσαι κάθε λογής και να μās δώσει ώ αποτέλεσμα την ποίηση. Οι δυο αυτές προτάσεις μās δίνουν την άπόδειξη μιās τρίτης: Πως είναι δυνατό να είναι αίτιο της ποίησης και κείνο το μέσο που όπως παραπάνω άπέδειξα είναι το πιό ταιριαστό για το ρωμείο χαρακτήρα. Κι άφου πρώτ' άπέδειξα τη δυνατότητά του, δουλειά μου θάσαι προχωρώντας να το κατονομάσω, να του δώσω ένα σύμφωνο προς τα παραπάνω όρισμό και να το αναλύσω.

Το σύνηθες λοιπόν άρχικόν αίτιο της ποίησης στον τόπο μας τόνομάζω Μπαγαποντία και το όρίζω έτσι:

Με τον όρο ΜΠΑΓΑΠΟΝΤΙΑ έννοω τη συνειδητή πρόθεση του να γίνεις ποιητής, που είναι αΐτια να μεταχειρίζεσαι τα διάφορα τεχνικά μέσα με τα όποια θα κατασκευάσεις ποίημα, ήγουν δημιούργημα πρωτότυπο που προκαλεί ξάφνισμα.

Ηθελα νάχα όλα τα λουλούδια τών κάμπων και τών βουνών και τών άρχοντικών μπαξεδών για να ταιριάξω στεφάνι σ' αυτό το άνθος του ρωμείο πνεύματος, στο άκρότατο και τελειότατο δημιούργημά του. Κ' ήθελα νάχα όλα τα διαμάντια και τα ρουμπίνια, όλα τα πολύτιμα πετράδια και τα μαργαριτάρια που «άνθουν άπά στάλαβαστρα», για να κάνω κορώνα στο διαμάντι τών διαμαντιών του μυαλού μας, στην περηφάνεια της Ρωμιούσνης, που άπόκτησε το μέσο νάσαι ποιητής σε δέκα χρόνια μέσα, όσους δε δόσανε σ' όλο τον κόσμο οι αιώνες. Κι αυτών τών ποιητών ήθελα νάχα όλα τα σ' όφα διαλεγμένα και συνθεμένα λόγια, τα λαμπερόχρωμα επίθετα και τις ήλιγγιώδεις παρομοιώσεις, για να σ' όνοματίσω και να σ' έξυμνήσω, ώ ΜΠΑΓΑΠΟΝΤΙΑ.

Είς το ερχόμενο το δεύτερον μέρος.

ΠΑΝΤΕΛΗ ΚΑΨΗ

Ο ΠΕΛΑΪΣΙΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΟΛΟΙ οι γέροι καπετάνιοι της Σύμης θυμούνται το στραβό καραβόκη με τα γένεια του τ' άσπρα, με το άπό άσπρο καρβόπανο βραχί του και με τη χροσή ανέλετα σ' αΐτι, που με μια παλιά λυρίτσα έτραγουδούσε σε κάθε γιορτή τη ρίμα του καπειάν Λευτέρη του Πελαΐσιου:

»Ποιός θέλει για ν' άκούση και να μάθει

»τη ρίμα του Λευτέρη και να κλάψει

»Εΐτανε καπειάνιος ξακουμένος

Μιά νύχτα χειμωνιάτικη, σ' ένα μικρό καφε-νεδάκι, που είταν κοντά στο Μοναστήρι του Πανορμίτη, ο στραβός τραγουδιστής μου διηγήθηκε την ιστορία, που την τραγουδούσε με την άτεχνη λύρα του και με τους άπλοίκους στίχους του.

I

«Το νησί μου, που λέτε, τα Κιόντε, έχει το πιό σίγουρο λιμάνι του Λεβάντη. Φυσικό λιμάνι, με βουνά άντις μουράγια, στενόμακρο και πανορμίτη, ο στραβός έχει σ' ό έμπα του σάν άλλα, και μπορεί να μπει κανείς μέσα όσο σκοτεινά νάσαι. Γι' αυτό και δε του βάλανε ποτέ φανάρι. Κανένας καιρός δεν το πειράζει και τα μπάρα που άράζουνα μέσα δεν έχουν ανάγκη να βγάλουνα προμάτσες.

Το πιό πολύ καιρό το λιμάνι του Κιόντε είταν άδειο γιατί ξένα μπάρα δεν ερχόντανε ποτέ. Μόνον άμα είταν τρικυμία και τρώγανε καμιά κατσόδα από τη Νοτιά το θυμούντανε.

Τα ντόπια πάλι, όλο ταξιδεύανε. Μόνον δυο φορές το χρόνο ερχόνταν στην Πατρίδα, τα Χριστούγεννα και τών Αγίων Άποστόλων. Και πάλι έμεναν 15-20 μέρες, αλλάζανε τσούρμα, κάνανε έπισκευή και ύστερα δρόμο. Στο άναμεταξύ αυτό οι ναύτες γλεντούσανε, κάνανε τούς άρραβάνες τους, τούς γάμους των, και ξέσκολα ταξίδι.

Οι γκαγκάβες τραβούσαν για τη Μισοράτα, οι άνεμόρτατες για τη Ρούμελη, οι τράτες για τα νησιά και τα έμπορικά για όπου εύρισκαν αΐλο, Έτσι εκεί που άπό βραδύς το πόρτο είταν γεμάτο από σκάφη, το πρωί έμενε άδειο.

Κάτι μικροπατέλοι μοναχά μνέσκανε άλλοι τραβηγμένοι στη στεριά για να γίνουνα ξύα και άλλοι μισοβουλιαγμένοι στο Γιαλουδάκι—έτσι το λέγανε ένα ξεροτόστο λιμανάκι, που είνε μέσα μέσο στο πόρτο—άνικανοι για ταξίδι πιά. Με το φευγιό τών καικιών, κλούσανε τα καφενεία του νησιού, οι παιγνιδιátorοι με τα βιολιά των και με τα σαντούρια των φεύγανε σ' ά χωριά των, και τα κορίτσια βάζανε τσεμπεροσιά και άρχιζανε το μπλέξιμο του δικτυού και δεν βγαίνανε από το σπύτι καθόλου ίσα με που να τελειώσει το

ταξίδι για να στολιστούν πάλι και να βγούν στο ξεπροβόγαλμα.

Κοί πάλι, όχι όλα τα κορίτσια.

Μονάχα οι φανίνες.

Αυτές άμα έσίμωνε ο καιρός του γυρισμού, κάθε βράδυ βάζαν τα καλά τους τα ρούχα, αν είταν καλοκαιρι, στολίζανε τα μαλλιά τους με άγριοιολοίδα και κοπαδιαστές βγαίνανε ίσα με το Μπυνταράκι—έτσι έλεγαν τη δεξιά άκρη του λιμανιού—και από εκεί άγναντεύανε το πέλαγος κορτερόντας να ξεχωρίσουν ανάμεσα στα κύματα το άσπρο πανί της μπρατσέρας που σίγουρα μέσα θάτανε ο άγαπημένος τους.

Έξασα να πώ, πως πολλές γκαγκάβες, όσες είταν από 600 κοιλώ και πάνω, έκαναν χρονιά-ορικο ταξίδι, γιατί δουλεύανε τη Μπαρμπαριά. Εΐτανε τα Λαμπηδούσικα—έτσι τα λέγανε, γιατί το πρώτο λιμάνι που άράζανε άμα περνούσαν το κανάλι της Μπαρμπαριάς είταν η Λαμπηδούσα. Τα λαμπηδούσικα φεύγανε τις άπο-κρηές άπ' το νησί και γυρίζανε το Νοέμβριο γι' αυτό μέσα στα χαρούμενα τραγούδια, που τραγουδούσανε ο φανίνες στο πρόβγαλμα, άκουες ποτέ και ποίε και κ' αν άναστεναγμό και το λυπητερό τραγούδι της άναθεματισμένης Μπαρμπαριάς.

Το τραγουδούσανε εκείνες που οι άγαπημένοι τους ήσαν μπαρκαρισμένοι με τα λαμπηδούσικα.

Μέσ' τη μέση του λιμανιού είταν μια φυκιάδα.

Η φυκιάδα αυτή είτανε ένα θαλασσινό λιβάδι, γιατί είταν γεμάτη χέλια και κοβιούς. Κάτι κοβιοί μαύροι, όχι πολύ μεγάλοι και πολύ κουτοί.

Τους πιάνανε με το καλάμι πολύ εύκολα. Τους κοβιούς αυτούς τους λέγαμε «φυκιάδτες».

Και τους λέγαμε έτσι, για να τους ξεχωρίζουμε από κάτι άλλους κοβιούς παρδαλούς, που ήσαν πάντα τρυπωμένοι σ' ά βράχια της άκρογιαλιάς και ήσαν πολύ δειλοί.

Αυτούς τους λέγαμε «πετρίτες» γιατί είταν πάντα κοντά σε πέτρες.

Κάποτε, κάποτε θυμούνται πως πιάνανε και κανένα κοβιό μεγάλο πολύ άσπριδερό, με χέλια κατακόκκινα. Οι φαράδες τους λέγανε τους κοβιούς αυτούς «πελαΐσιους», γιατί ζούσαν στο πέλαγος και μόνον άμα γερούσαν γύρευαν τα ήσυχα λιμάνια.

Έτσι οι θαλασσινοί του νησιού μας ήσαν κι αυτοί Πετρίτες και Φυκιάδτες. Όσοι είταν φαράδες, τρατάρηδες και παραγαδιάρηδες και χταποδάδες, τους λέγανε Πετρίτες, γιατί είταν πάντα στην άκρογιαλιά και είχαν το ένα ποδάρι στη θάλασσα και το άλλο στη στεριά.

Αὐτοὶ ἦσαν ὕστερα ἀπὸ τοὺς τοπακάδες—πὺθ θὰ ποῦμε γι' αὐτοὺς παρακάτω—οἱ πιὸ περιφρονημένοι τοῦ νησιοῦ.

Ὅσοι ταξιδεύανε Ρούμηλη καὶ Μπαρμποριά τοὺς ἔλεγαν Φυκιαδίτες, γιατί ὄσο νᾶναι σπάνια πλησιάζανε στὴ στεριά.

Αὐτοὶ εἶταν, σάν νὰ ποῦμε, οἱ καλοὶ καλοὶ τοῦ νησιοῦ.

Οἱ τοπακάδες, πὺθ λέτε, ἦσαν οἱ μακάληδες καὶ οἱ καφετζήδες. Περιφρονημένοι ἄνθρωποι. Θεὸς φυλάξοι, κορίτσι τοῦ νησιοῦ νὰ πάρει τόπακα μπουρῶσε νὰ χιτσιάσει ἀπὸ τὴν ντροπὴ τῆς. Γι' αὐτὸ οἱ καημένοι οἱ τοπακάδες γυρεύανε καὶ βρῖσκανε κορίτσια γιὰ νὰ παντρευτοῦν σ' ἄλλες χώρες.

Λησιμόνησα νὰ εἰπῶ παραπάνω, πῶς τὸ λιμάνι εἶχε ἕνα κουσοῦρι. Τὰ ιερά του δὲν σηκώναν μεγάλη μπάρα. Δὲν εἶταν πολὺ βαθεῖα γι' αὐτὸ οἱ θαλασσινοὶ τοῦ τόπου δὲν εἶχαν μεγάλη σκάφη· τὸ πολὺ ἴσαμε δὺν χιλιάδες κοιλῶ. Ἔτσι μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, πῶς οἱ καπιτανεῖοι μας εἶταν δὺν λογιῶν φυκιαδίτες καὶ πετρίτες.

Πελαῖσιους δὲν εἶχαν παρὰ μόνον ἕνα, τὸν καπετὰν Λευτέρη Ἀσλάνη, ἢ πιὸ καλὰ τὸν καπετὰν Πελαῖσιο, γιατί τὸ παρατσούκλι αὐτοῦ ἔμεινε σὲ βαθμὸ πὺθ ξεχάστηκε τὸ προγονικὸ του ὄνομα.

Ἡ «Ναζαρέτ» ἔτσι τὸ λέγανε τὸ καράβι τοῦ καπετὰν Πελαῖσιου—εἶτανε μιὰ σκοῦνα 400 τόνων μὲ δὺν ἄλμπουρα, μὲ σταυρωσιές καὶ τὰ δὺν καὶ μπακιρωμένη ἴσαμε τὰ ἴσαλα.

Κανένα μπάρο στὸ Λεβάντη δὲν μποροῦσε νὰ παροβγεῖ μὲ τὴ «Ναζαρέτ» στὴν ὁμορφιά, στὴ δύναμη καὶ στὸ δρομο.

Ὁ καπετὰν Πελαῖσιος ἐπῆγε ὁ ἴδιος στὰ ρουμάνια τῆς Ἀτιάλειας καὶ διήλεξε τὰ δέντρα, πὺθ θὰ ἔκοβαν γιὰ τὴν ξυλεία τοῦ καραβιοῦ του καὶ στὸν Ταρσάν τῆς Σύμης, πὺθ τὴ σκάρωσε, ἀπὸ τὴν ὥρα πὺθ μπῆκε ἡ καρένα στὴ σκάρια ἴσαμε πὺθ τελείωσε τὸ καράβι καὶ ἰδρύθηκε στὴ θάλασσα, εἶτανε στὸ κεντρὸ τῶν μαστόρων καὶ ὁ ἴδιος ἔδινε τὰ σχέδια σὲ δαύτους. Τόσα πῶδια φάρδος ἢ πλώρη, τόσα ἢ πρύμνη ἔδωθ' ἀπὸ μπεῖ τὸ πελώριο κατάρτι, ἐκεῖ τὸ πρυμνιὸ καὶ τόσο ὕψος θάχει ἢ κουπαστῆ.

Ἦξερε πολὺ καλὰ ὁ Πελαῖσιος πῶς ἔπρεπε νὰ εἶταν τὸ καράβι πὺθ θὰ δάμαζε τὴ θάλασσα. Τὰ πανιά τῆς «Ναζαρέτ» τὰ ἔκοβε καὶ τὰ ἔραβε ὁ ἴδιος. Ἄν καμμιά φορὰ στὸ πέλαγο, εἶτε ἀπὸ βροχὴ εἶτε ἀπὸ ἄερα ἐξουιάνιζε καμμιά γάμπια ἢ κανένας φλόκος, ὁ καπετὰν Πελαῖσιος τὴ βλεπε πρὶν τὸ ἰδοῦν οἱ ἄλλοι καὶ ἀμῶσως κατέβαζε τὸ πανί, τὸ ξύλωνε καὶ τὸ ξανάραβε χωρὶς νὰ χασομερήσει καθόλου τὸ καράβι.

Ἔτσι ἢ «Ναζαρέτ» ἦταν τὸ πιὸ γρήγορο μπάρο τοῦ Λεβάντη καὶ σάν εἶχε τὸν καιρὸ δευτερόπριμα κουντρεστάρειζε καὶ μὲ βαπόρια

II.

Ἀπὸ πὺθ εἶταν ὁ καπετὰν Πελαῖσιος; Κανεὶς δὲν μπόρεσε νὰ μάθει ποτέ. Μιὰ φορὰ δὲν εἶταν ντόπιος. Ἦρθε στὸ νησί πολὺ μικρὸς καὶ μπαρκάρειζε λεβυδόρος σὲ μιὰ τρίτα. Ἄμα γένηκε παλληκάρι 18 χρονῶ εἶτανε ὁ πρῶτος παραδοῦρος τοῦ νησιοῦ καὶ σὲ ἡλικία 20 χρονῶ γένηκε περματζής. Οἱ καπετανεῖοι ἐκάνανε σκοτωμὸ ποῖδες θὰ τὸν προωποῦσαν στὸ τσοῦρμιο τὸν γιατί ἔβρανε πῶς ἢ ψυροπούλα τοῦ Λευτέρη, ὄχι μπουρῖνια, κατακλισμὸς νᾶταν πάλι θάβρμενιζε.

Σάν γύριζε ἀπὸ τὸ ταξίδι στὸ νησί, στὸ ἔμπασμα τῆς ψυροπούλας του μὲσ' στὸ λιμάνι χαλοῦσε ὁ κόσμος ἀπὸ τὴς τρομπονιές, καὶ τὰ κορίτσια τοῦ νησιοῦ, ἄμα τὸν ἐβλεπαν νὰ διαβαίνει στοὺς δρόμους μὲ τὸ σαβᾶρι τὸ γιλυσιτό, μὲ τὸ ταραμπουλοῦ ζωνάρι καὶ μὲ τὸ κοντὸ κρητικὸ φεσάκι, χαμηλώνανε τὰ μάτια ἀπὸ λαχτάρα.

Εἶσανε ζηλεμένοι γαμπρὸς καὶ ὁ καπετὰν Μπαστιάνος, ὁ πλουσιότερος καπετάνιος τοῦ νησιοῦ, τὸν ἔκαμε παιδί του καὶ τὸν σιεφάνωσε μὲ τὴ μοναχοκόρη του, τὴ Ρηνούλα.

Ὁ Πελαῖσιος ἀγαποῦσε ἀπὸ πολλὰ χρόνια τὴ Ρηνούλα. Μὰ ποτὲ οὐδὲ κανέναν δὲν εἶτε ἰὸν ἔρωτά του ἀπὸ περηφάνειαν. Τὴν ἀγαποῦσε βαθεῖα ἐσωτερικὰ καὶ ἂν ὁ πατέρας τῆς δὲν τοῦ τὴν ἔδινε, ὁ Πελαῖσιος θὰ τὴν ἐπαιρνε μὲ τὸ σπαθί του. Ποιὲ δὲν τῆς ἔδωσε θάρρος κοὶ ποτὲ δὲν τὴν ἀφήκε νὰ τοῦ ζητήσῃ τίποτε, γιατί ἢ Ρηνούλα δὲν εἶχε ποτὲ ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε.

Ὁ Πελαῖσιος ἐκατολάβαινε τί θέλει ἢ ἀγαπημένη του χωρὶς νὰ τοῦ τὸ πεῖ.

Μιὰ φορὰ, τὰ Χριστογέννια στὴν ἐκκλησιά, ἢ Ρηνούλα εἶδε μιὰν καπετανίσσα νὰ φορεῖ ἕνα λαχουρι δαμασκηνό.

— Κοίτα τί ὄμορφο λαχουρι! Εἶτε στὸν ἄντρο τῆς.

Ὁ Πελαῖσιος δὲν μίλησε, στὸ ταξίδι του ὄμως, ὕστερα. Ἄμα γύριζε ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρα, ἔχασε 150 μίλια γιὰ νὰ πάει στὸ Μπεροῦτι μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ βρεῖ λαχουρι γιὰ τὴ Ρηνούλα, καλύτερο ἀπὸ κείνο πὺθ εἶδε.

Σάν γύρισε καὶ τῆς τὸ ἔδωσε τῆς εἶπε: — Πάρ' ο' τὸ βρήκα φηινὸ καὶ στὸ πῆρα.

Ἄμα παντρεύτηκε ὁ Πελαῖσιος ἀφῆσε τὴν ψυροπούλα καὶ ἔκαμε γκαγκάβα. Σὲ δὺν χρόνια δούλεψε ὅλη τὴν κοστέρια ἀπὸ τὴν Μαντρούχα ἴσαμε τὴ Σφαῖρη. Ὑστερα βαρέθηκε στὴ γκαγκάβα καὶ πῆσε μιὰ τρεχαντήρα καὶ ἔκανε λαθρεμπόριο.

Κουβαλοῦσε ὄπλα ἀπὸ τὴ Σύρα στοὺς Ἀραπάδες τοῦ Τούνεζι. Τὰ φραγιζέζικα βασιλικά λυσάσαν γιὰ νὰ τὸν πιάσουν, μὰ πὺθ. Μήτως ταξίδευε ποτὲ μέρσι; Ἀπὸ τὸ λαθρεμπόριο αὐτὸ πλούτισε πολὺ. Ἐχτισε στὸ νησί στὴν ἄκρια τοῦ λιμανιοῦ ἕνα σπίτι σάν κάστρο καὶ ὕστερα σκάρωσε τὴ «Ναζιότ».

— Οὐρ! ἔλεγε στοὺς φίλους του, δόξα σοὶ ὁ Θεός, πὺθ θὰ μπορέσω νὰ ταξιδέψω κομμάτι σάν ἄνθρωπος. Αὐτὴ ἢ ἄσπρη θάλασσα, βρὲ ἄδερφέ, εἶναι σάν λίμνη. Σὲ κάθε ἀλλαγμὰ στὴ βόλτα, τὸ μπιστοῦνι του βρῖσκει τὴ στεριά. Ἔ! ἔ! μωρὲ νὰ βγοῦμε μιὰ ἔξω ἀπὸ τὴ Τζιμπραλτά.

Καὶ τὰ μάτια τοῦ καπετάνιου ἀστράφταν ἀπὸ χαρὰ καὶ ὑπερηφάνεια. Ἄμσ' ἐτοιμάστηκε ἢ «Ναζαρέτ» καὶ ἦλθε στὸ νησί, ὄλοι οἱ θυλασσινοὶ τρίβαν τὰ μάτια των. Ἄνιρες καὶ γυναῖκες κατεβήκανε στὸ λιμάνι γιὰ νὰ θαυμάσουν τὸ ὄρατο καράβι, πὺθ σάν ὑπερήφανος ἀφέντης δὲν καταδεχότανε νὰ μπεῖ μέσα, παρὰ εἶταν ἀραγμένο στὴ μπουκα τοῦ λιμανιοῦ ἀντίκρου στὸ σπιτι τοῦ καπετάνιου.

Βάρκες καὶ βαρκούλες τὸ περιτριγύριζαν καὶ στὴν ψυχὴ τῶν μούτσων εἰζώθηκε ἢ λαχτάρα νὰ μεγαλώσουν πιὸ γρήγορα νὰ μπαρκάρουν μὲ τὴν «Ναζαρέτ».

Ἡ καπετανίσσα ἔκαμε τηγανίτες καὶ κουραμπιέδες γιὰ νὰ φᾶν οἱ φιλενάδες τῆς πὺθ ἔρχόντανε νὰ τῆς ποῦν τὰ συγγενικά των καὶ ὁ Πελαῖσιος ἀνοιξε γιὰ τοὺς καπετάνιους τοῦ νησιοῦ

καὶ βαρέλα κρασί, πὺθ τὴν σφράγισε τὴν χρονιά πὺθ παντρεύτηκε.

— Καλὰ ταξίδια, καπετάνιο!

— Καλὲς θάλασσες!

— Καλὰ διάφορα!

Οἱ νέοι ναῦτες χάσανε τὸν ὕπνο των. Ὁλοὶ παρακαλοῦσαν τὸ Θεὸ νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ μπαρκάρουν μὲ τὴ «Ναζαρέτ». Ὁ καπετὰν Πελαῖσιος, στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶταν πολὺ μίσερος ἔδιᾶλεξε τὸ πλήρωμά του μέσα ἀπὸ τὸ πιὸ καλὰ παλληκάρια τοῦ νησιοῦ.

Ἐλεγε σ' ὄσους γυρεύανε νὰ μπαρκάρουν μαζὺ του:

— Βρὲ Νικολό, καλὸς εἶσαι, μὰ δὲν εἶσαι γιὰ τὴ «Ναζαρέτ». Νὰ φᾶς ἀκόμα κάμποσα παξιμάδια καὶ βλέπουμε.

— Ἐσὺ, Κωνσταντῆ μου, φαίνεσαι σάν καλὸς, μὰ τὰ μπράτσα σου δὲν μοῦ καλαρέσουνε. Κι μιὰ ὄρα θὰ φᾶς καμιά ἀπὸ τὴ σικότα καὶ αἶντε γύρνε.

— Ἐρέστε, μωρὲ σεις, πὺθ θέτε νὰ σᾶς πάρω ναῦτες, τί ἔχετε νὰ τραβήξετε; Μπᾶς καὶ θαρεῖτε μωρὲ πῶς θὰ ταξιδεύουμε ὄλο τὸν Κάβ. Ντόρο καὶ τὸν Κάβο-Τοικνιά σας, πὺθ μοιάζουμε μὲ σκύλο, πὺθ γαυγίζει καὶ δὲν δαγκάνει; Ἐδῶ, μωρὲ παιδιά μου ἔχουμε νὰ ταξιδεύουμε κανάλια καὶ κανάλια. Τὸ πρῶτο μας τοξίδι εἶναι νὰ φορτώσουμε σιτάρια ἀπὸ τὸ Ταϊγάνι γιὰ τὴν Κρήτη. Ἀπὸ κεῖ θὰ πάμε στὴν Ἀτιάλεια καὶ θὰ φορτώσουμε γλυκόριζα γιὰ τὴν Ἀμερῖκα. Ὁκεανὸ σου λειὸ ὁ ἄλλος... Κύματα βουνά, ὄχι ρέφιες τοῦ Κάβο-Μαλιά... Κάβο-Μαλιά!... Τουφέκι, πὺθ δὲν παίρνει φωτιά.

Ἄνι ναῦτες, πὺθ θέλω, πρῆπει νάχουμε μπράτσα σάν τὰ φτερά τοῦ γλάρου δυνατὰ καὶ μαιτι ἄετοῦ καὶ σβελλοσύνη ἔλαφιου. Ἄν σᾶ βυστᾶ ὄριστε.

Ἄδινω διπλὴ πάγα, μὰ θέλω καὶ διπλοὺς ἀνθρώπους.

Κι ἔτσι ὁ καπετὰν Πελαῖσιος ἔκαμε ἕνα πλήρωμα πὺθ δεύτερο δὲν εἶχε κανένα καράβι.

Οἱ ναῦτες τῆς «Ναζαρέτ» εἶταν τὸ καμάρι τοῦ νησιοῦ. Ὅταν περπατοῦσαν στὸ δρόμο τὰ παιδιά τοὺς ἔδειχναν τὸ ἕνα στὸ ἄλλο λέγοντας μὲ θαυμασμό:

— Αἰδιὸν τὸν βλέπεις; Μπαρκάρει μὲ τὴ «Ναζαρέτ».

Ἀπὸ ὄλους ὄμως πιὸ πολὺ θαύμαζε καὶ καμάρωνε τὴ «Ναζαρέτ» ὁ Πελαῖσιος. Τὴν εἶχε ἐρωτευθεῖ σάν τὴ γυναῖκα του. Πολλὲς φορὲς ἀνοίγε κουνβέντα μαζὶ τῆς. Τῆς ἔλεγε λόγια χαϊδευτικά καὶ ὅταν περνοῦσε καμιά φορὰ ἢ τρικυμία ὁ Πελαῖσιος χαϊδεύε τὴν κουπαστῆ τοῦ καραβιοῦ σάν πὺθ χαϊδεύει τὸ λαμῖο τοῦ ἀλόγου του ὁ καβαλάρης ὕστερα ἀπὸ μεγάλο τρέξιμο. «Μπράβο, «Ναζαρέτ» μπράβο, σ' ἀγάπη μου. Τὰ κατάφερες μὲ ὁμορφιά.

Μὴν πῆτε πῶς δὲν καταλαβαίνουν τὰ καράβια, ἔχουνε ψυχὴ καὶ αὐτὰ ἢ «Ναζαρέτ» ἄμα τὴν κυβερνοῦσε στὸ τιμόνι ὁ Πελαῖσιος, εἶχε ἄλλον ἄερα. Ἐκαμάρωνε σάν πὺθ καμαρώνει τὸ ἄλογο ἄμα καταλάβει πῶς τὸ καβαλικεύει παλληκάρι καβαλάρης.

Τὰ ταξίδια ἀρχίσανε. Πλούσια ταξίδια. Μὰ δύσκολα. Ὁ Ὁκεανὸς δὲν χωρατεύει καὶ ἢ «Ναζαρέτ» πολλὲς φορὲς ἐκιντύνεψε.

Ὁ Πελαῖσιος δάμασε τὴ θάλασσα.

Ὅσο φουρτοῦνα καὶ ἂν εἶταν ἢ «Ναζαρέτ» δὲν πῶδιζε ποτέ. ἢ τρικυμία εἶταν ἢ μόνη ἀπὸ

λαυση τοῦ Πελαῖσιου. Ἄμα φρεσκάρειζε ὁ καιρὸς, ἔπαιρνε στὰ χέρια τότες ὁ ἴδιος τὸ τιμόνι καὶ εἶχε τὸ μᾶτι του πότε στὰ σύννεφα καὶ πότε στὰ πανιά του καὶ σάν κανένα κῆμα ἔμπαινε ὀλόκληρο ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἔβγαине ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ Πελαῖσιος ξεποῦσε στὰ γέλοια λέγοντας:

— Ἄντε νὰ χαθῆτε, βουβάλε!

Ἄροπικο ἄτι εἶταν ἢ «Ναζαρέτ» καὶ ἔτρεχε ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρια τοῦ Ὁκεανοῦ στὴν ἄλλη, μὲ τὴν ἴδια γοηγοράδα καὶ σβελλοσύνη.

Πολλὲς φορὲς ἐτύχαινε νὰ χαλάσει ὁ μπουσουλιὰς στὸ πέλαγος ἀπὸ τὰ ἀστροπελέκια. Ὁ καπετὰν Πελαῖσιος δὲν τᾶζανε. Εἶχε τὰ ἄστρα. Ἄν πάλι τὰ σύννεφα σκέπαζαν κοὶ τὰ ἄστρα, ὁ καπετὰν Πελαῖσιος ἐκαταλάβαινε ἀπὸ τὴ λάμψη τῆς ἀστραπῆς τὸ ρότα του.

Στοὺς ναῦτες τὸν εἶταν αὐστηρὸς ἀφέντης. Πάντοτε ἀμίλητος πρὸ πάντων στὴ μπουνάτσα. Κανένα δὲ φωτοῦσε ποτὲ γιὰ τίποτε καὶ κανέναν δὲν τολμοῦσε νὰ τοῦ πεῖ γιῶμη. Ἄν καμιά φορὰ ὁ λοστρόμος του, παλιὸς καπετάνιος καὶ αὐτὸς ἐπαιρνε θάρρος καὶ γύρνε νὰ τοῦ εἰπε καμιά συμβουλή, ὁ καπετὰν Πελαῖσιος σούρωνε τὰ φρύδια του καὶ δὲν ἀπαντοῦσε. Ἄν εἶταν στὰ καλά του, τοῦλεγε:

— Ἐ! λοστρόμο! γιὰ πὲ μαντάρι! (Μαντάρι εἶναι τὸ πισιὸ ξάρτι τοῦ κατάρτιου.) Ἄμα ἔλεγε ὁ λοστρόμος μαντάρι, ὁ Πελαῖσιος ἀπαντοῦσε: Ἄλλος κουμαντάρει. Καὶ καλὰ, ἐγὼ εἶμαι ἐδῶ καπετάνιος.

Μιὰ φορὰ ἔξω ἀπὸ τὴ Μπρωσίλλια τὸν ἔπιασε μιὰ τρικυμία τρικυβερτη. Ἐνα ἀπὸ τὰ φοβερὰ μιστρόλια. Καράβια καὶ βαπορια ποδίσανε καὶ τρέχαν γιὰ νὰ τρυπώσουν σὲ κανὰ λιμάνι.

Ἡ «Ναζαρέτ» πετοῦσε ἀπὸ τὸ ἕνα κῆμα στὸ ἄλλο, σάν γλαρόνι. Τὰ κατάρτια τῆς τρίζανε σάν νὰ τὸ βυστοῦσε κανένα τελόνιο καὶ γύρνε νὰ τὰ ξεριζώσῃ οἱ ναῦτες τὰ χροισιότανε τότες καὶ ὁ λοστρόμος πῆγε κοντὰ στὸν ἀγριεμένο ἀπὸ τὸν πῶλεμο Πελαῖσιου:

— Καπετάνιο μου, θὰ κάμουμε καμιά ζημιὰ, δὲν ποδίζουμε καὶ μεῖς; Βαπόρια μεγάλα, τὸ βλέπεις πῶς τρέχουν στὸ λιμάνι σάν λαγοί.

Ὁ Πελαῖσιος γύρισε τότε καὶ τοῦ εἶπε μὲ ἕνα μᾶτι περιφρονητικὸ:

— Μωρὲ ναῦτες εἰσαστε σεις, γιὰ γυναῖκες; Θέτε νὰ ποδίσω; Καλὰ μὰ σᾶς τὸ λέμ; Θὰ σᾶς ξεμπουρκάρω ὄλους καὶ θὰ τηλεγραφήσω κάτω νὰ μοῦ στᾶλουν ἄλλο πλήρωμα. Μὲ ξερετε πῶς ὄ,τι πῶ τὸ κάνω.

— Ὅχι, καπετάνιο, δὲν ποδίζουμε, φωνάζαν τότες οἱ νέοι ναῦτες τρομαγμένοι ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Πελαῖσιου.

— Μπράβο σας, παιδιά. Λοστρόμο, κατέβα στὴν κοκκέτα σου νὰ ξεφολιστεῖς. Παιδιά, νὰ στριγγάρουμε. Κάτω τὸ μπαρμπαφίκο. Κάτω τὸ πλωριό. Κάτω τὰ πανιά ὄλα. Νὰ μείνουμε μ' ἕνα φλόκο μοναχὰ θὰ τὸ βαστάσουμε τὸ καράβι τραβέροσ ἴσα με πὺθ νὰ ξεθυμᾶνε ὁ καιρὸς. Αλήθεια. Τὴ σημαία στὸ σινιάλο πάνω ἢ σμιστεῖ. Παντα θὰ μείνει ἕνα γαλανὸ κουρέλι πάνω, γιὰ νὰ βλέπουνε σὺ οἱ πὺθ ποδίζουμε πῶς τὸ καράβι αὐτὸ εἶνε ἢ «Ναζαρέτ», εἶναι καράβι ἑλληνικό.

Ἐνα μερόνυχτο βάσταξε ἢ τρομερὴ φουρτοῦνα.

Ἐνα μερόνυχτο ἢ «Ναζαρέτ» ετραβερσάρειζε στὸ πέλαγος χωρὶς πανιά, ξυλάρμενη, ἀτράνταχτη καὶ ὑπερηφάνη καὶ ἕνα μερόνυχτο ὁ καπετὰν Πελαῖσιος εἶταν ἀκουμπισμένος στὴν κουπαστῆ

δίπλα στο τιμόνι και είχε το μάτι του βυθισμένο στο πέλαγος και σιγά σιγά μουρμούριζε στον τιμονιέρη τις διαταγές του.

“Αμα έκοψε ή φουρτούνα, ό Πελαίσιος σήκωσε τους ώμους του και ψιθύρισε: «Τόσο εί'ανε!».

Και κατεβηκε στην κοκκέτα του να κοιμηθί.

Σάν γύριζε από τό ταξίδι όλο τό νησί ζωντάνευε. Ό καπετάν Πελαίσιος, κόκκινος, με τό τσόχινά του ρούχα, μόλις φουντάριζε, έβγαινε πρώτος και πρίν πάει στο σπίτι του τραβοΰσε πρώτα στην έκκλησιά του “Αη Νικόλα και πάντα φοΰσε στην εικόνα του κάτι. Πότε ένα καράβι άσχημένο, πότε μίαν άγκουρα και πότε καμιά πλούσια κανδήλα. Είταν θρησκός ό καπετάν Πελαίσιος. Πολλές φορές άπ' τό ταξίδι τηλεγραφοΰσε στην καπετανίσσα να λειτουργήσει σε κανά ξωκλήσι ή να κάμει καμιά βάφτιση.

“Όσες μέρες είταν φουνταρισμένη στο λιμάνι ή «Ναζαρέτ» ό Πελοίσιος δέν έβγαινε από μέσα. Πάντα κάτι θά'γε να διορθώσει. Πότε να μπαλώσει ένα πανί, πότε να καταραμώσει κανά σχοινί. Τό βράδυ μοναχά έβγαινε στο καφενείο να φουμάρει τό ναργίλε του και να παίξει πάστρα με κάτι παλιούς καπεταναίους του και σάν είχε κέφια διηγότανε σ' αυτούς καμιά περιεργή ιστορία από τό μακρινά ταξίδια του.

Αυτός είταν ό καπετάν Πελαίσιος. Αΰστηρός στους ναΰτες του και για τόν κόσμο πάνω κάτω άκοινωνήτος. Κατά βάθος όμως καλός, με καρδιά μικρού παιδιού. Τη γυναίκα του την άγαποΰσε όσο άγαποΰσε τη θάλασσα και τη «Ναζαρέτ». Αυτές είταν οι τρεις άγάπες του, άλλην από δαΰτες δέν ένοιωσε. Γιατί γονείς δέν έγνώρισε και ό Θεός δέν τοΰδωσε παιδιά. “Η γυναίκα του είταν νοικοκυρά του σπιτιού του. “Η καπετανίσσα, άμα έλεγεσ στο νησί, έξερνε πώς λές για τη γυναίκα του Πελαίσιου. Εϋγενικιά γυναίκα, παλιά άρχοντοπούλα. “Η χαρά της είταν άμα φουντάριζε ή «Ναζαρέτ» ν' άνεβαίνει άμέσως επάνω και να μοιράζει στους ναΰτες γ'ινκά και μαστίχα. Είχε για κάθε ναΰτη πάντα ένα καλό λόγο και ένα καλό χαμπάρι.

«Νικόλο πώς άχυνες' φτου να μη βασκαθείς. Ξέρεις, θά σου κάνω προξενιά με τη Ρηνώ, του καπετάν Δημήτρη' καλό κορίτσι, πάτην και βλαστήμα με.

«Κωσταντή, τί κάνεις; Μαΰρα μάτια έκαμε ή Μαργιούλα σου' κάθε μέρα στο ξεπρόβγαλμα. “Αντες, θά πω του καπετανίου να σε στεφανώσει πιά.

Και οι ναΰτες χαιρετοΰσαν με σεβασμό την καλή γυναίκα και κάθε ένας άνοιγε την κασέλα του για να δώσει ένα μικρό δώρο στην καπετανίσσα του.

Τά χρόνια περνούσαν γρήγορα. “Ο καπετάν Πελαίσιος γερνούσε σιγά σιγά, κ' ή «Ναζαρέτ» μαζί του. Μα πάλι δέν τΰβαζε κάτω, ούτε ή γουλέτα, ούτε ό καπετάνιος. Περήφανοι και οι δύο άφηροΰσαν τά ηηρατεία με τόν ίδιον τρόπο, που άψηφοΰσαν τις φουρτούνες.

Στό γύρισμα άπ' ένα μακρινό ταξίδι, ό Πελαίσιος έμαθε πώς πέθανε ή γυναίκα του. Τό σπίτι του, κάστρο όλόκληρο, έμεινε κλειστό.

Πάει ή μία άγάπη του Πελαίσιου.

Σάν έμαθε τόν πεθαμό της γυναίκας του, ό

Πελοίσιος εξάρωσε τα φρύδια του. “Ενοιωσε μέσα του μία τρικυμία, και με τό ζόρι προσπαθοΰσε να κρύψει τά μάτια του που εβούρκωσαν.

Πήγε στο μνήμα της' στάθηκε μόνος από πάνω πολλή ώρα και από κει κατ' εϋθειαν στη «Ναζαρέτ». “Αμα ζύγωσε ή βάρκα στο κάταστρο καράβι, ό Πελαίσιος έμουρμούρησε:

— Πάει ή Ρηνούλα μας, Ναζαρετ!

Και έβαψε τό καράβι του και τά πανιά του με κατάμουρη μογιιά.

“Ετσι ή «Ναζαρέτ» δέν είτανε πια τό άσπρο χαρούμενο καράβι. Είτανε ένα μαΰρο πουλι που σκορπούσε άνάμεσα πελάγου τη λύπη τη βαρειά του καπετάν Πελαίσιου.

Σάν συνέφερε ό καπετάν Πελαίσιος από τη θλίψη του, ή «Ναζαρέτ» με όλα τά πανιά άβέρτα ξεκίνησε από τό λιμάνι για τόν Ωκεανό. Το ταξίδι θά βαστοΰσε ένα χρόνο και πάνω Θά φόρτωνε λιπάσματα από τη Χιλή για τη Νορβηγία, και από κει ξυλεία για ένα έγγλέζικο λιμάνι.

Δέ βρήκε καιρούς. Πολλές φορές από τη μονάτσα νόμιζες πώς είνε φουνταρισμένη. “Ο Πελαίσιος όλο γκρινιάρη. “Ανεβαίνε κάθε πρωί στο κατάστρωμα και άμα έβλεπε την άσπριλα της θάλασσας, θυμωμένος γυριζε στην κοκκέτα του.

Οι ναΰτες της «Ναζαρέτ» όμως δέν είχαν τόν καιρό τους. “Ερριχναν τις άπετονιές τους—και τί άπετονιές! σιτζήμι ένα δάχτυλο χοντρό και άγκίστρια μίαν άπιθαμή τό ένα—και ψαρεύανε σκυλόψαρα, από εκείνα τά μεγάλα που τρέχουν πάντα πίσω από τά καράβια και τρώνε τ' άποφάγια των.

Νά μην τά πολυλογώ, ή «Ναζαρέτ» πέρασε τά στενά, δέν ξέρω πώς τά λένε, εκεί πάνω, γιατί δέν ταξίδεψα ως εκεί άφησε πίσω της τά έγγλέζικα νησιά και σε δυο τρεις μέρες θάφτανε στο λιμάνι που θά ξεφόρτωνε.

Οι π'λιόι θαλασσοί λένε πώς σ' εκείνα τά μέρη κοντά στην κοστέρα της Νορβηγίας, μέσα στον πάτο της θάλασσας είναι ένα μεγάλο σπήλαιο. Τό σπήλαιο αυτό είναι πολλά που κάθονταν οι Γοργόνες. Οι Γοργόνες αυτές τόν πιό πολύν καιρό τόν περνούσαν με γλένια “Αμα είναι μονιάτσα οι Νορβηγέοι ψαράδες πολλές φορές άκούνε τά τραγούδια και τά γέλια των. “Αμα όμως πεινάσουν αυτές οι Γοργόνες, τότε παΰουν τά τραγούδια και τά γέλια και αρχίζουν να ροφούν τη θάλασσα και γίνεται τότε άνάμεσα πελάου ένας ποταμός πιό μακρὸς από 300 μίλια και φαρδύς πάνω από δεκαπέντε μίλια, ποταμός δυνατός και άλίμονο αν κανένα καράβι τύχει να πέσει πάνω στο ρέμα του. Δέν έχει γλυτωμό, τό ρέμα τό τραβά κατ' εϋθειαν στο σπήλαιο, όπου οι πεινασμένες Γοργόνες περιμένουν άνυπόμονα για να φάνε τό ανθρώπινο κρέας. Αυτό είνε τό φαγητό τους.

Τό λοιπόν, ένα πρωί, εκεί που ό καπετάν Πελαίσιος λογαρίαζε πώς σε δύο μέρες θά φουντάρει, βλέπει πώς ή «Ναζαρέτ» είχε δρόμο καλό χωρίς ναΰται φουσκωμένα τό πανιά.

— Τι διάβολο, είπε δυνατά, ρέματα.

Μά ό νοΰς του δέν πήγε σε κακό!

Κοιτάζει τό μπουσούλα και βλέπει πώς ή «Ναζαρέτ» είχε άλλη ρότα. Τάβαλε με τόν τιμονιέρη.

— Βάλε σ' άβέντου τό τιμόνι, του λέει.

Βάλανε τό τιμόνι σ' άβέντου, μά ή «Ναζαρέτ» δέν άκούει τιμόνι πιά! “Η πλώρη της δέν άλ-

λάζει γραμμή' έτρεχε σάν άφηνιασμένο άλογο κατά τό ρέμα.

— Μά τί τρέχει; λέει ό καπετάνιος.

Γυριζει και βλέπει τόν ουρανό. Κατακάθαρος. “Αγέρας τίποτε. Βάζει τό σκάνιαγιο να μετρήσει τά νερά. Τά νερά άπατα. Βάζει την μπαροκέτα να μετρήσει τό δρόμο και βλέπει πώς ή «Ναζαρέτ» έκανε 14 μίλια.

Κάτι τοΰθε στο νοΰ. Γυριζει άγριμένος και βλέπει δίπλα του τό λοστρόμο ναΰει μιά όπι κίτρινη σάν κερί.

— Τι έχεις, λοστρόμο;

— Καπετάνιε, οι Γοργόνες πεινούν!

“Ετριξε τά δόντια του τότε ό καπετάν Πελαίσιος από λύσσα' μά δέν κινδίνισε καθόλου.

— Μάϊνα τά πανιά! φώναξε.

Σέ λίγο ή «Ναζαρέτ» έμεινε ξυλάρμενη.

— Οι Γοργόνες πεινούν, μά δέν θά τους δώσω εγώ να φάνε. Ρίξτε και τις δύο βάρκες στη θάλασσα, βάλτε τέσσερα κουπιά και τροβάτε ρυμούλι από σοφράνου να βγάλουμε τό καράβι από τό ρέμα. Πεινάτε, Γοργόνες μου! μά εγώ ό Πελαίσιος σάς λέγω πώς δε θά φάτε!

Οι βάρκες πέσανε στη θάλασσα δεμένες με χονδρά παλαμάρια και οι τέσσαρες ναΰτες σε κάθε μιά τροβούσανε κουπιά.

Οι σκαρμοί τρίζανε και τ' άτσαλένια τά χέρια των παλληκαριών βγάσανε φωτιά.

“Η «Ναζαρέτ» γύρισε πλώρη. “Επήγαινε όμως μπρός 10 μέτρα και 20 με τη μπάντα. Αυτό βάσταξε ίσαμε τό βράδυ.

“Ο καπετάν Πελαίσιος άγριος, με τά μαλλιά όλόρθα και τά μάτια κατακόκκινα, είταν στο τιμόνι και έδινε με φωνές και με χαρούμενα λόγια άθάρους στους ναΰτες, που ιδρωμένοι τραβούσανε κουπιά.

“Ο ήλιος πια είχε βασιλέψει. “Ο καπετάνιος ελογαρίαζε πώς σε δυο ώρες θά βγει από τό ρέμα, όταν έξαφνα άκούστηκε ένα φοβερό κρόχ και ή «Ναζαρέτ» έτραντάχτηκε. “Επεσε πάνω σε βράχια.

“Ολη ή κοστέρα εκεί πάνω σε βάθος 50—60 μίλια είναι γεμάτη από βράχια και ξερονήσια. Πάνω σ' ένα τέτοιο ξερονήσι έρριξε τη «Ναζαρέτ» τό φοβερό ρέμα.

Τι να κάνει τότε ό Πελαίσιος; Νά πολεμήσει να ξεκάτσει τη «Ναζαρέτ» θά την έπαιρνε πάλι τό ρέμα. “Απεμάσιος λοιπόν να περιμένει ως τό πρωί. Μπορεί ναΰκοβε ως τότε τό ρέμα.

Μά κει ποΰκανε αυτή τη σκέψη άκούει τό μοΰτσο να του λέει:

— Καπετάνιο, καλάραμε νερά!

— Βρε τί λές;

Και τρέχει άμέσως στην πρύμνη για να μετρήσει με τόν μπουργά τόν πύργο. Τι να ιδει. Δύο πόδια νερό.

— Στην τρούμπα!

Οι κουρασμένοι ναΰτες, με μάτια άγριμένα πια από τό φόβο, αρχίζουνε τη τρούμπα. Αδιαφόρητα. Είχαν φύγει όλόκληρα μαδέρια από κάτω. “Η «Ναζαρέτ» γέμιζε όλοένα νερό. Σε λίγο άρχισε να γέρνει. Κατά τά μεσάνυχτα έσπασε τό ένα καράβι, ύστερα τό άλλο. Και τό ρέμα τό άχόρταγο χτυπούσε τά πλευρά του καραβιού και κάθε τόσο του έπαιρνε και από ένα μαδέρι. “Ο Πελαίσιος άμα είδε πια πώς δέν γλυτώνει τό καράβι έσταύρωσε τά χέρια του και άφηκε να

κυλήσουν από τά μάτια του δύο χονδρά δάκρυα. Πρώτη φορά έκλαψε στη ζωή του.

Γύρω του οι ναΰτες κλαίγανε κι αυτοί και με τό ζόρι πήραν τόν καπετάνιο μέσ' τη βάρκα, που είταν δεμένη με ένα σχοινί στο βράχο και τόν βγάλανε έξω στο μικρό ξερονήσι.

Τό πρωί άμα έφεξε δέν φαινόταν από τη «Ναζαρέτ» παρα μόνο ή καρίνα της.

“Ο Πελαίσιος γύρισε, την είδε και ψυχρά και άτάραχα είπε στους ναΰτες:

— Πάει και ή «Ναζαρέτ».

Τό ρέμα είχε πάθει. Οι Γοργόνες είχαν χορτάσει' ποιός ξέρει πόσα ανθρώπινα κορμιά έφάγανε!

“Από τό ξερονήσι, ή κοστέρα είταν μακρὰ καμιά είκοσαριά μίλια. Οι ναΰτες με τις δυο βάρκες την πιάσανε σε 4—5 ώρες. “Ο Πελαίσιος έμοίρασε τη σουμαγιά του στο πλήρωμα και μαζί με δαΰτο γύρισε με τό βαπόρι στο νησί.

“Ο καπετάν Πελαίσιος γύρισε στην πατρίδα χωρίς τη «Ναζαρέτ». Κλειστική στο σπίτι του μόνος και δέν είχε για σύντροφο παρα μονάχα μιά γριά δούλα. Είχε άλλάξει όλος δόλοιο. Τά μαλλιά του άσπρίσανε μπουμπάκι. Οι καπετάνιοι του νησιού πηγαίνανε να τόν παρηγορήσουν συχνά, μά αυτός τις πιό πολλές φορές δέν έβγαινε μπροστά τους.

Κάθε πρωί και κάθε βράδυ κατέβαινε στην άκρογαλιά και καθόταν άπάνω σ' ένα μικρό βράχο και άμιλητος είχε χαρτωμένο τό μάτι του στο πέλαγο, λές και ήθελε ν' άγναντέψει τη «Ναζαρέτ». Τά κύματα που γνώριζαν τόν καπετάνιο ξεσποΰσαν στο βράχο χοδιάρικα σάν ναΰθελαν να παρηγορήσουν τόν Πελαίσιο, και οι άσπροι άφροί των που καθόνταν άπάνω σ' άσπρα μαλλιά του και γένεια του μοιάζανε με μαργαριτάρια.

Πολλές φορές ό Πελαίσιος έλεγε στη δούλα του:

— Δέν με νοιάζει τίποτε. Είμαι γέρος πιά, μόνος στον κόσμο και δέν έχω τίποτε να συλλογιστώ. μά μουρχειται να τρελαθώ άμα φανταστώ πώς θά πεθάνω και θά με ρίξουν σ' ένα βαθύ λάκκο, και ύστερα, εκείνος ό μεκροούλιακας ό Χούλης ό νεκροθάφτης πριν με σκεπάζει με χΰμα θά καθίσει δίπλα στο λάκκο μου να πιει τό κρασί.

Μιά μέρα ό Καπετάν Πελαίσιος ξύπνησε με κέφι. Σηκώθηκε από τό κρεβάτι του, νιύθηκε, βγήκε έξω και τράβηξε στο καφενείο.

“Αμα τόν είδαν οι καπετανέοι κάμανε τό σταυό τους.

— Πώς τΰπαθες, καπετάνιε, και βγήκες; Καλά έκαμες. Αυτά έχει ό κόσμος.

— Τι να γίνει, βαρέθηκα πια μέσα. Δέν μου λένε, βρε παιδιά' είναι για ταξίδι καμιά μπρατσέρα;

— Εγώ, καπετάνιε μου.

Είπε ό καπετάν Μικές, που έκαμε άλλοτε ναΰτης στη «Ναζαρέτ».

— Αΰριο την σύγη φεύγω για τη Σκιάθο. “Ηθελες τίποτε;... “Ο, τι θές.

— Ξέρεις, Μικέ. Λαχτάρησα κομμάτι ταξίδι. Βαρέθηκα τη στεριά! Με παίρνεις μέσα επιβάτη;

— Τι λές, καπετάνιο μου; Ρωτάς; “Η «Βαγγελίστρα»—έτσι λέγανε τη μπρατσέρα του καπετάν Μικέ—είναι δική σου.

— Εϋχαριστώ, Μικέ. Τι ώρα θά φύγουμε;

— Μά, τήν αὐγή, αὐγή, πρὶν κόψει ὁ στεριανός.

— Καλά· θάμαι μέσα τήν αὐγή.

Ἔστερα ὁ καπετάν Πελαίσιος πέρασε τοὺς καπετανέους, ἦπτε καὶ ὁ ἴδιος ἓνα δύο μαστίγες καὶ σηκώθηκε γελαστός καὶ χαρούμενος καὶ τράβηξε στο σπῆτι του, ὅπου ἔπεσε καὶ κοιμήθηκε σάν μικρὸ παιδί. Τὴν αὐγή ξύπνησε, φώναξε τὴ Μαρία καὶ τῆς εἶπε:

— Ἄκουσε, Μαρία, ἐγὼ πάω ταξίδι. Φεύγω σὲ μιὰ ὥρα. Πάρε αὐτὸ τὸ γράμμα καὶ νὰ τὸ πᾶς τοῦ Παπαγιώργη. Δὲν μπόρεσα νὰ τὸν ἰδῶ ἀπὸ βραδύς. Μὰ ἄκουσε: μὴ βιωστεὶς καὶ πᾶς πρῶτ' αἰ τὸν ξυπιάς τον ἄνθρωπο. Δὲν εἶναι πολὺ ἀνάγκη. Ἄϊντε, σ' ἀφίνω γειά. Ἔχε τὸ νοῦ σου στο σπῆτι. Γρηγόρα θίγεται μανιάτα μου.

Κατέβηκε στὴ σκάλα ὅπου τὸν περιμένε ἡ βάρκα τοῦ καπετάν Μικέ.

Ἄμα ἀνέβηκε στοῦ κατὰστρωμα τῆς «Βαγγελίστρας» ὁ καπετάνιος καὶ οἱ ναῦτες σταθῆκανε στὴν πρύμνη καὶ εὐλαβητικὰ φιλῆσανε τὸ χέρι τοῦ μεγάλου καπετάνιου, πού τὸν εἶχαν τρομάξει τὰ στοιχεῖα.

Ὁ καπετάν Μικὲς παρακάλεσε τὸν Πελαίσιον—σάν νάνωθε τὸν πόθο του—νὰ κυβερνήσει. Ἄρπαξε τότε αὐτὸς τὸ δῆμι καί:

— Σάρτα! ἐφώναξε.

Τὸ βιντοὶ ἄρχισε νὰ δουλεύει.

— Ἰσα πάνω τὸ φλόκο. Βιρᾶτε πῶ γρηγόρα ἐσεὶς ἀπὸ τὴν πλώρη. Ἄϊντε γειά σας. Πανω τὸ πλωριό. Μπράβο. Ἄϊντε καλὸ καταβόδιο.

Κι ἔκανε τὸ σταυρὸ του.

Ἡ «Βαγγελίστρα» περήφανη καὶ καμαρωτῆ, σάν νὰ καταλάβαινε ποιὸς τὴν κυβερνᾷ, ἔγειρε χαϊδευτικὰ τὸ κορμί της ἀπάνω στὰ ἦσυχά ἀποθαλασσωμένα κύματα καὶ γλιστρώντας βγήκε σάν χέλι ἀπὸ τὸ λιμάνι.

Τὰ ἀκρογιάλια τοῦ νησιοῦ μας εἶταν γεμάτα ἀπὸ ἐκκλησία πού τάχισαν οἱ διάφοροι καπετανέοι καὶ τὰ βαστοῦσαν ὅλο ἀσβεστωμένα καὶ καθαρὰ καὶ κάτασπρα τὰ κορμίσια των. Ἀπὸ μακριὰ τὰ ἐκκλησιδάκια αὐτὰ φαίνονται σάν ἄσπρες πάπιες, πού κολυμποῦν στὴν ἀκρογιάλια.

Σὲ μιὰ ὥρα χάθηκε τὸ νησί καὶ ἓνα ἓνα καὶ τὰ ἐκκλησιδάκια σβήσανε μέσα στὴν καταιχιά.

Ὁ καπετάν Πελαίσιος ἀκουμπημένος στοῦ πεινῶ ξάρτι εἶχε τὸ μάτι του κερφωμένο στ' ἀκρογιάλια τοῦ νησιοῦ καὶ σιγὰ σιγὰ χανόντουσαν, καὶ ἅμα περὶ ἡ «Βαγγελίστρα» βγήκε στ' ἀνοιχτὸ πέλαγο, ὁ καπετάν Πελαίσιος γύρισε στὸν καπετάν Μικέ.

— Ἔ! τί λέτε: βρὲ παιδιά, δὲν κολατίζουμε λίγο; Μ' ἀνοίξε τὴν ὄρεξη ἢ θάλασσα. Θᾶχεις ἐσύ, Μικέ, καμιὰ παπαλίνα Σμυρνια.

Τρώγοντα ὁ καπετάν Πελαίσιος εἶταν ὅλο κουβέντα. Ρωτοῦσε γιὰ τὸ κάθε τι.

— Τί σαβοῦρα ἔχει, Μικέ;

— Μαντέμια. Ἐνας μεγάλος μελᾶς εἶναι ἡ πετροσαβοῦρα.

— Καλὰ λές. Εἶναι μεγάλα τὰ μαντέμια; Γιὰ πὲς νὰ φέρουν ἓνα.

— Μὰ τὼν πενήντα ὀκάδων. Στάσου νὰ ἰδεῖς. Ἔ, Δημητρη, φέρτε ἓνα μαντέμι, πάνω.

Ὁ ναῦτης σήκωσε μὲ κοπο ἓνα μαντέμι καὶ τῶφρε στὴν πρυμνη νὰ τὸ ἰδεῖ ὁ καπετάν Πελαίσιον.

— Χμ! Καλὸ εἶναι. Ἄς το ἐδῶ!

Ὁ καπετάν Μικὲς, κουβενιάζοντας φαίνονταν ὅτι νόσταζε. Εἶχε ξαγρυπνήσει ἀπὸ βραδύς.

Εἶταν νεόπαντρος, βλέπετε.

— Δὲν πᾶς νὰ κοιμηθεῖς λίγο, Μικέ; Ἐγὼ ἀπόψε χόρτασα ὕπνο.

Ἄλλο πού δὲν ἤθελε ὁ Μικὲς.

Ἔτσι ἔμεινε στὴν πρύμνη ὁ καπετάν Πελαίσιος μονάχος του. Οἱ ναῦτες τῆς βάρδιας εἶταν στὴν πλώρη. Ἡ «Βαγγελίστρα» ταξίδευε δευτερόπρυμα. Ὁ κάβος εἶχε χαθεῖ καὶ ἀνικροῦ ἀρχίσανε νὰ γαλανίζουσε τὰ βουνὰ τῆς Μυτιλήνης.

Ὁ Πελαίσιος εἶχε διπλά του τὸ μαντέμι. Ἐβγαλε τὸ ζωνάκι του, τὸ ἔδεσε μὲ τὴ μιὰν ἀκριὲς στὸ βαρὺ σίδηρο γερὰ καὶ τὴν ἄλλη τὴν ἐτύλιξε σὲ πολλές βόλτες στοῦ λαιμοῦ του. Ἐσήκωσε ὕστερα σιγὰ σιγὰ τὸ μαντέμι, τῶβαλε στὴν κουπαστὴ πάω καί:

— Παιδιά!—ἐφώναξε δυνατὰ—ἔχετε γειά! Ἄνάβετε ποτε ποτε γιὰ μὲ ἓνα κερὶ στὸν Ἄη-Νικόλα. Ἐγὼ θὰ μείνω πάντα μὲ τὴν ἀγαπημένη μου τὴ θάλασσα!

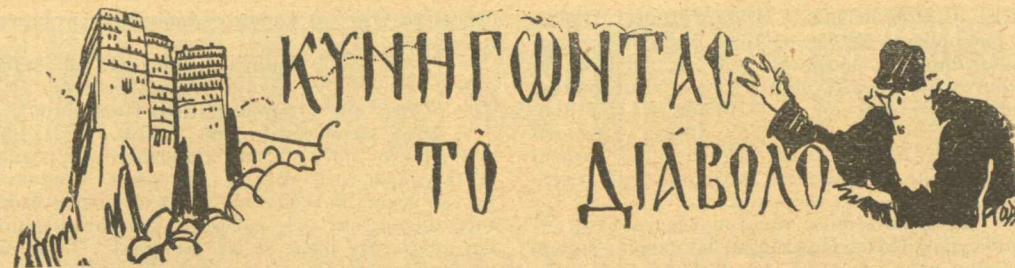
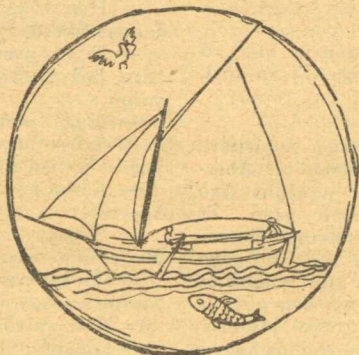
Καὶ ἔδωσε μιὰ βουτιά μαζί μὲ τὸ βαρὺ σίδηρο...

Ὁ καπετάν Πελαίσιος πήγε στὸν πάτο γιὰ νὰ βρεῖ τὸ μνημα πού ἤθελε. Καὶ τί μνημα: Σκεπασμένο ἀπὸ κοράμια! Μακριὰ ἀπ' τὴν ἀγάπη καὶ ἀπὸ τὴν κακία των ἀνθρώπων.

Ὁ παπα-Γιώργης, ὁ πρωτόπαπας τοῦ νησιοῦ, ἅμα διάβασε τὸ γράμμα πού τοῦδωσε ἡ Μαρία, βούρκωσε τὰ μάτια του. Τράβηξε στὴν ἐκκλησιὰ κατ' εὐθείαν καὶ μυστικὰ διάβασε τὴ νεκρῶσιμη ἀκολουθία τοῦ καπετάν Πελαίσιου.

Ἐδῶ σταμάτησε τὴν ἱστορία του ὁ γερο-θαλασσινός καὶ μὲ ἓνα μεγάλο λερωμένο μαντηλι σκούπισε τὰ βρεμένα του μάτια.

Π. ΚΑΨΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΟΥ Κ. ΚΩΣΤΗ ΜΠΑΣΤΙΑ

Ὁ Σιγαλὸς φανέρωσε τὴν ἐπιθυμία του νὰ τὸν γνωρίσει, μὰ οἱ κολογέροι καὶ ἰδιότατα ὁ ἀδελφὸς του Παφνούτιου ὁ Γερβάσιος τὸν πληροφόρησε πὼς ἀπὸ τὸ στόμα του δὲν θὰ κατάφευγε νὰ πάρει λέξη, γιὰτὶ κατὰ τὸ λέγειν τους ὁ Παφνούτιος φοβόντανε καὶ δὲν ἔλεγε τίποτα ἀπὸ τὸ περιστάτικὸ πού τοῦ σιέκονταν τὴν νύχτα.

— Ἴσως σ' αὐτὸ νὰ φταίμε καὶ μεις, εἶπε ὁ Εἰρηναῖος. Τὸν ἔχουμε βάλει μπροστά καὶ τοῦ λέμε πὼς οἱ ὀπτασίς καὶ τὰ ὄρματά του εἶναι καθαρὲς τριλες. Στὴν ἀρχὴ διαμαρτυρήθηκε, θελήσει νὰ μᾶ, πείσει πὼς ἡ ὀπτασία του εἶταν κάτι πραγματικὸ, ἀλλὰ εἶδε κι ἀπόειδε κι ἔτσι τώρα δὲν λέει τίποτα σὲ κανενανε γιὰτὶ φοβᾶται τὶς εἰρωνεῖες.

Ὁ Σιγαλὸς τότε κατάλαβε πὼς τὸ νὰ πλησιάσει καὶ νὰ μιλήσει μὲ τὸ Παφνούτιο γιὰ τὴν κρυφὴ τραγωδία τῆς ψυχῆς του δὲν εἶταν καὶ τόσο εὐκόλο ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὴ δήλωση τῶν κολογέρων. Ἐπρεπε ὁμοῦ νὰ βρεθεῖ ὅπως δηποτε τρόπος νὰ μπορέσει νὰ μιλήσει μὲ τὸν Παφνούτιο. Σ' αὐτὸ τὸν ἐσπρωγνε ἰδιαιτέρα ἡ πληροφόρια πού τοῦδωκαν πὼς ὁ μορφωμένος σαραντάρης καλόγερος ὁ πάτερ Σισόης, πού τὸν εἶχε ὀνομάσει τραπέζορητορα εἶταν ὁ μόνος ἄνθρωπος μέσα στοῦ μοναστηριοῦ πρὸς τὸν ὅποιο ἔφερπε ἀνεπιφύλακτη ἐμπιστοσύνη ὁ μοναχὸς Παφνούτιος. Κι οἱ ἴδιες πληροφορίες λέγανε πὼς καὶ ὁ Σισόης εἶταν ὁ μόνος ἄνθρωπος μὲς τὸ μοναστηριὸ πού δὲν εἶχε ὀνομάσει ποτε τοῦ τρελοῦ τὸν Παφνούτιο καὶ τὸν ἀρέσκονταν νὰ κάνει πορεία μαζί του καὶ τοῦ συμπεριφέρονται μὲ ἀγάπη κι εὐγένεια.

Αὐτὲς οἱ πληροφορίες τοῦ γέννησαν τὴν ὑπόνοια πὼς ὁ Σισόης θᾶχε κάτι ξεχωριστὸ διακρίνει στὸν Παφνούτιο, πράμα πού δὲν ἔπρεπε νὰ τοῦ ξεφύγει ἀφτουνοῦ, γιὰτὶ ἴσως μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ κατόρθωνε νὰ κερδίσει τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ Σισόη.

Μ' ἄλλα λόγια ὁ Σισόης εἶταν ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς ἀφορμὴ στὶς πράξεις καὶ ρυθμιστὴς στὶς ἀποφάσεις τοῦ Σιγαλοῦ.

Θᾶταν συχωρεμένος γιὰ ὅλα τὰ προηγουμένα του ἀν τὴν ψυχὴ του τὴν πλημμύριζε ἀληθινὸς θαυμασμός πρὸς τὴ δυνατὴ προσωπικότητα τοῦ πάτερ Σισόη. Ὑπῆρχε βέβαια καὶ κάποια δόση θαυμασμοῦ, μὰ τὸ πῶτερο ἀφορμὴ στὶς ἐνέργειές του αὐτὲς στέκονταν ὁ χτυπημένος ἐγωισμὸς του, ἡ ἀπόγνωση πού ἐνιωθε ἅμα σκέφτονταν πὼς ἓνας ἄνθρωπος μέσα στοῦ μοναστηριοῦ ὄχι ἀπλῶς καὶ τυχαῖα τὸν ὀνόμασε, ἀλλὰ μπήκε μὲ μιὰ ματιὰ στὰ βᾶθη τοῦ εἶναι του καὶ ἀνακάλυψε τὸν τραπέζορητορα. Ἦξιμα καλὰ πὼς δίπλα του ὑπῆρχαν δύο μάτια πού τὸν διάβαζαν σάν ἀπλὸ ἀλφαβή-

τάριο. Ἐβλεπε τὸν ἑαυτὸ του ἀκάλυπτο, ἐκτεθειμένον μπροσιὰ στοῦ διαπεραστικὸ βλέμμα τοῦ ἐρημίτη, καὶ κείνο πού ζητοῦσε εἶταν κάτι πού νὰ κρύβει τὴ γυμνότητά του, κάτι πού νὰ θολώνει γύρω του τὴν ἀτμόσφαιρα, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται ὀλοκάθορα.

Ποὺς ξαίρει! Ὁ Παφνούτιος μπορεῖ νὰ εἶναι μιὰ τραγωδία, σκιφτονταν, πού ἡ διάγνωσή της νὰ τὸν ὑψώσει στὰ μάτια τοῦ Σισόη.

Σ' ὅλες αὐτὲς τὶς σκέψεις ὑπῆρχε καὶ καλὴ πίστη. Ἦθελε ἀληθινὰ νὰ ὑψωθεῖ, ἤθελε ἄμωιαζε τοῦ Σισόη, ἤτσιε ὁμοῦ καλὰ τὶς ἀδυναμίες του καὶ εἶχε ἐπίγνωση πὼς πραγματικὰ δὲν θὰ ὑψωνοταν ὡς ἐκεῖ. Τότε τὸν ἀκούσε νὰ πλησιάσει, νὰ κερδίσει ἐμπιστοσύνη καὶ νὰ μὴ εἶναι καταφρονεμένος. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο εἶταν κείνο πού τὸν πειραζε, πού τὸν σκότιανε ἀληθινὰ.

Ἔτσι τοῦ δημιουργήθηκε ἡ ἐπιθυμία νὰ γνωρίσει καλὰ τὸν Παφνούτιο νὰ κερδίσει τὴν ἐμπιστοσύνη του κι ἔτσι νὰ μπορέσει νὰ ζυγώσει ξινὰ τὸν Σισόη.

Σκέφτηκε νὰ τὸν πλησιάσει τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βραδυ, ἀλλὰ ἔκρινε πὼς ἡ στιγμή δὲν εἶτανε κατάλληλη. Ἄφησε γιὰ τὴν ἀκόλουθη μέρα. Τὸ πρῶτ' ἔδωκε μπόρεσε νὰ τὸν συναντήσει καὶ μονάχα τὸ μεσημέρι τὸν εἶδε νὰ σκύβει ἀμίλητος στοῦ πιάτο του. Τὰ μάτια του εἶταν βαρεῖα κι ἐκουρασμένα. Μόλι τέλειωσε τὸ φαγητὸ καὶ προηγουμένου τοῦ Πάτερ Ἀκάτιου οἱ καλόγεροι βγήκαν κατὰ σειρά στοῦ λιακωτοῦ γιὰ νὰ πάν νὰ ἡσυχάσουν, πλησίασε τὸν Παφνούτιο. Τοῦτε πὼς ἤθελε νὰ ἐπισκεφεῖ τὸ μικρὸ χτήμα πού καλλιέργουσε καὶ τὸν προσκάλεσε στ' ἀρχονταρῆκα νὰ τοῦ προσφέρει ἓνα δροσιτικὸ. Ὁ Παφνούτιος τὸν κοιτάξε καὶ τὸν ἀκολούθησε χωρὶς νὰ προσφέρει λέξη.

Ἀνεβήκανε στ' ἀρχονταρῆκα. Τὸν ἔβαλε καὶ κάθισε, ἀνοίξε ἓνα κουτὶ μὲ λουκούμια, τοῦδωκε καὶ πήρε καὶ τοῦ γιόμισε ἓνα ποτήρι κρύο νερὸ ἀπὸ τὸ σταμνάκι του.

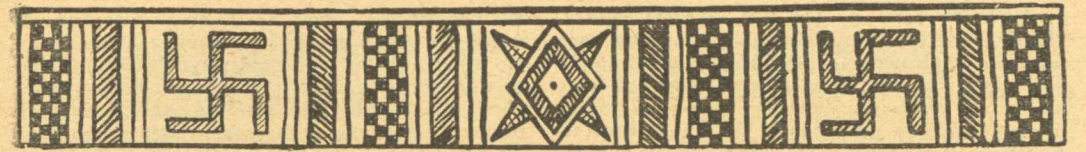
— Ἐχετε μενάλῃ ἐπίδοση στὰ θεῖα—τοῦ εἶπε ὁ Παφνούτιος. Ὁ Κύριος νὰ σᾶς προφυλάττει ἀπὸ κάθε κακὸ. Σήμερα οἱ νέοι ἀσεβοῦν καὶ οἱ διαβασιμένοι μάλιστα περιφρονοῦν τὴ λατρεία τοῦ Κυρίου. Μὰ σὲ τί νὰ πιστεύουν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι;

— Σὲ τίποτα, Πάτερ Παφνούτιε.

— Μὰ πὼς γίνεται τέκνον μου, καὶ ἐφησυχάζουν οἱ δυστυχισμένες αὐτὲς ψυχές. Δὲν σκέφτονται τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως;

— Εἶνε πολὺ δοσμένοι στὰ ἐγκόσμια καὶ τοὺς λείπει ὁ καιρὸς γιὰ κάποια σοβροῦτερη σκέψη.

— Καὶ ὁμοῦ ἀγνοοῦμε τὴ στιγμή πού ὁ ἄγγελος Κυρίου ἢ ὁ σατανᾶς θὰ κρούσουν τὴ θύρα μας. Τὸ πότε καὶ τὸ πὼς μᾶς εἶναι ἄγνωστο καὶ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΗΣ «ΝΕΑΣ ΑΓΩΓΗΣ».—Στην πρόκληση των Έλ. Γραμ., οι πονηροί σωπάσανε' οι άμωαλοι άπολύθησαν και βρίζουν. Κομπολόι σπαομένο, οι βρισιές τους κυλήσανε χάμω, έτσι που δίχως άμφιβολία καμιά, οι λιγοστοί άναγνώστες της «Νέας Αγωγής» κατάλαβαν πώς οι πνευματικοί τους ήγέτες συζητούν. *Ήλιθιοι, κακοήθειες, πουλημένα τομάρια, ύποκριτές, ξεσίπαστοι, άσυνείδητοι, μοχηροί, συσκοτιστές,* κτλ. δέν είναι όπωσ θά πίστευε ο καθένας τά όνόματα των συνεργατών της «Νέας Αγωγής» (τά όνόματά τους δέν φαίνονται πουθενά)—είναι οι τίτλοι που δίνουν σε όσους δέν συμφωνούν μαζί τους. Είναι τά έπιχειρήματά τους' έπιχειρήματα άληθινά σπουδαία, άφου νά τους άπαντήσει κανείς δέν μπορεί.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ.—Οί φωστήρες της «Ν. Αγωγής», άπό προσκνηθείσα έξη καθώς φαίνεται, άφου είδαν μέσα άπό το όρθόδοξο μαρξιστικό πρίσμα τά πάντα κι άφου άνακάλυψαν σωρεία όρων κοινωνιολογικών και περιορισμένων μορφών, μέσα στις όποιες άγωνίζονται νά κλείσουν κατά τον απλοϊκότερο σχηματικό τρόπο τή ζωή, έλασάρισαν τελευταία στην άγορά έναν νέο όρο τον όποιο χρησιμοποιούν ως είδος έπιθέτου όταν προκειται ν' άσοληθοούν με όποιαδήποτε διανοητική κατεύθυνση που δέν βλέπει σχηματικά τή ζωή και δέν ύποκλίνεται στη σοφία και στις άγνές προθέσεις των ανθρώπων της Γ'. Διεθνούς. Πρός γνώση λοιπόν και συμμόρφωση, όσοι δέν συμφωνούν με τον κ. Χρονόπουλο της «Ν. Αγωγής» τó σύντροφο Θεό του κοινοβουλίου, τον κ. Κορδάτο, και τον μετριόφρονα και άφιλοκερδή ήθοποιον κ. Βέλμον του «Φραγγελίου» άποτελούν την «πνευματική αντίδραση» του τόπου. Μή χειρότερα!

ΟΠΙΣΘΟΔΡΟΜΙΚΟΙ.—Σύμφωνα με τó πάρα πάνω μέτρο, ό Αισχύλος, ό Γκαίτε, ό Σαίκσπηρ, ό Σολωμός και πλήθος άλλων δικών μας και ξένων όνομαστών δημιουργών άποτελούν τήν πνευματική αντίδραση άπό τήν όποία έχουν λυτρωθεί όπως είπαμε οι κ. κ. Χρονόπουλος, Θεός, Κορδάτος και Βέλμος. Και πάλιν μή χειρότερα.

ΚΑΙ Ο ΑΙΣΧΥΛΟΣ.—Κάποιος νεοέλλη, άριστερός εις τās σκέψεις και δεξιός εις τήν ζωήν, ανέλαβε νά ταξινομήσει τον Αισχύλο. Και δίχως

πολύ δυσκολία τον όνόμασε άριστοκράτη μεγαλοαστό της έποχής του. Έπειδή όμως κάθε κουβέντα που λέγεται πρέπει νά εξετάζεται άπό τήν πρακτική της σημασία, θά έρωτήσουμε τον άριστοκράτη κύριο ποιό τó πρακτικό άποτέλεσμα της ταξινομήσεως αυτής; Μήπως θέλει μ' αυτό που είπε νά χαρακτηρίσει τον Αισχύλο όπισθοδρομικό; Γιατί τότε θά ευχόμαστε νά ύπάρξουν πολλοί όπισθοδρομικοί σαν τον άρχαίο τραγικό που παρ' όλη τήν όπισθοδρομικότητα του (!) έζησε δυόμιση χιλιάδες χρόνια στις συνειδήσεις των ανθρώπων και εξακολουθεί νά θεωρείται μοναδικός πνευματικός ήλιος, ενώ οι φωστήρες της άριστερης επιστήμης είναι ζήτημα άν άπασχολούν κανέναν σοβαρόν άνθρωπο πολύ καιρόν ή άν θά ζήσουν δυόμιση μέρες μετά τó θάνατό τους.

ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΔΗΔΩΣΗ.—Η «Νέα Αγωγή» στο τελευταίο της φύλλο άφίερωσε έξη σελίδες—ό 1/4 του συνόλου—της διαφήμιση των Έλ. Γραμ. πρέπει νά βεβαιώσουμε τους άναγνώστες μας πώς ή διαφήμιση αυτή δέν είναι πληρωμένη. (τουλάχιστον άπό μās).

ΕΔΡΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ.—Τό ζήτημα της Έδρας Νεοελληνικής, που έκίνησε συνεργάτης του περιοδικού μας, φαίνεται ότι πρόκειται νά έχει συνέχεια. Η διεύθυνση των «Ελληνικών Γραμμάτων» με πολλή χαρά παρατηρεί πώς οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί είναι άρετά για τούτο προσημασμένοι, κι ότι τó πρόβλημα που τó άρθρον έκείνο έθιξε στάθηκε άξιο άπό καιρό ν' άπασχολήσει τó ενδιαφέρον τους.

Με τήν επιφύλοξη νά δημοσιεύσουμε τις κυριότερες άπ' όσες σχετικές άπαντήσεις θά λάβουμε ή τά σπουδαιότερα άποσπάσματα τους, βεβαιώνουμε τον διδασκαλικό κλάδο ότι ή «Έδρα της νεοελληνικής» θά εξετασθεί άπ' όλες τις πλευρές, με τρόπον άντάξιο του ενδιαφέροντός τους.

ΠΕΙΡΑΜΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ.—Στη Γερμανία, στα τέλη του περασμένου αιώνα, εφριάξανε τήν ψυχολογία χωρίς ψυχή' έμεις τραβήξαμε πιο μπροστά και κάναμε τήν «παιδαγωγική χωρίς παιδί». Τό test, τó πείραμα, ή μέτρηση, δίνουν και παίρνουν στην έπίσημη παιδαγωγική μας' μα τó άστάθμητο εκείνο στοιχείο, τής ψυχής του παιδιού, ποιάς θά γυρίσει τέλος πάντων νά κοιτάξει; Αυτά έξ άφορητής κάποιας είδησης που διαβάσαμε στις έφημερίδες για ύδρωση πειραματικού σχολείου προσαγτημένο στο Πανεπιστήμιο. Με τον πήχυ δέ μετριέται τó παιδί, φίλο κύριο!

πρέπει σε κάθε στιγμή νά είμαστε έτοιμοι. Πρέπει τó συντομότερο νά λυτρωθοούν άπό τους πειρασμούς, άπό τους βραχνάδες που μās πνίγουνε και γίνονται άφορη ν' άγανακτήσουμε. Καταραμένο πράμα ή άγανάχτηση κι ό θυμός, τένον μου. Κακό για τους λαϊκούς μα πότερο κακό για όσους έχουν άφιέρωση τήν ψυχή τους στη λατρεία του Κυρίου. Κι όμως δέν κατορθώνουμε πάντα νά γαληνεύουμε τήν ψυχή μας.

— Έπάρχουνε όμως τά μέσα τής γαλήνης. Η έξομολόγηση, Πάτερ Παφνούτιε, δέν σκορπά κάποιο βάλαμο στην ψυχή;

— Ο Σιγαλός έφερε στη συζήτηση τó θέμα τής έξομολόγησης, γιατί είχε σκεφτεί νά έξομολογηθεί και στον Παφνούτιο και ύστερα στο Σισόη.

Στό Σισόη μάλιστα είχε σκεφτεί νά κάμει μιá άληθινή έξομολόγηση, νά προχωρήσει ως έναν έξευτελισμό του έαυτού του. Στόν Παφνούτιο όμως ή έξομολόγηση είτανε πότερο πρόφαση για νά κερδίσει έμπιστοσύνη και νά μπει μέσα στο άπόκρυφο δράμα τής ψυχής του μοναχού.

Στό άκουσμα όμως τής λέξης έξομολόγηση ό Παφνούτιος σάπασε και τον κοίταξε κατάματα. Προσπαθούσε νά μαντέψει τήν ειλικρίνεια των λόγων του.

— Η έξομολόγηση—του είπε—χμ... Έξομολογείσαι συχνά έσύ, τέκνον μου;

— Όταν αίστάνομαι τήν άνάγκη, Πάτερ Παφνούτιε.

— Κι άνακουφίζεσαι; Βρίσκεται πρόθυμος άνθρωπος ν' άκούσει τον πόνο τής ψυχής σου;

— Ναι. Ένας θεοσεβέστατος ιερομόναχος.

— Είναι σπάνιο αυτό που μου διηγείσαι, τέκνον μου. Νιώθω ταπεινωμένον τον έαυτό μου και πρέπει νά μετανοιώσω γιατί είμαι πολύ άμαρτωλός. Έγώ δέν παρηγοριέμαι στην έξομολόγηση. Δέν τολμώ νά πώ τους πόνους μου ούτε νά δείξω τις πληγές μου. Φοβούμαι, τέκνον μου. Φοβούμαι πολύ.

— Μου φαίνεται πώς κάποιο μυστικό κρύβεις μέσα σου, Πάτερ Παφνούτιε. Μα νά τί θέλει ή έξομολόγηση. Θάρρος. Έγώ έχω άπό χτες τή νύχτα κάτι που βαραίνει τήν ψυχή μου. Νιώθω έπιτακτική τήν άνάγκη τής έξομολόγησης.

— Σκανδαλίστηκες τέκνον μου, μέσα σ' αυτόν τον όικο του Κυρίου;

— Όχι, μα τή νύχτα μου συνέβηκε ένα άλλόκοτο περιστατικό.

— Ο Παφνούτιος μούριξε ένα ζωηρό βλέμμα και με καταφανέστατη άνησυχία με ρώτησε:

— Τι έτρεξε, τέκνον μου;

— Έδώ που ήσύχαζα στο άρχονταρίκι, ενώ κοντοζύγωναν μεσάνυχτα, άκουσα δυό λογώ βήματα. Τά πρώτα που είταν βήματα ανθρώπινα δέν μ' άνησυχήσανε καθόλου. Μα σε λίγο πλάι στ' ανθρώπινα βήματα άκουσα και παράξενες πατησιές, κάτι σαν βήματα άεριοκού.

— Ο Παφνούτιος με άγωνία και κρατώντας σχεδόν τήν άνάσα του παρακολουθούσε τά λόγια του Σιγαλού και για νά βεβαιωθεί καλύτερα του λέει:

— Άκούς βήματα ανθρώπινα, μα έξόν άπ' αυτά άκούς και βήματα άεριοκού.

— Και μιá βαρεία άπειλή που άντηχά τρομαχτική κι άναταράζει τήν ήσυχία τής νύχτας.

— Ένα πιερό χαμόγελο πέρασε άπ' τήν φυσιογνωμία του Παφνούτιου κι ύστερα γύρισε τά μάτια προς τον ύψανό σαν νάθελε νά ευχαρι-

στήσει τó Θεό για κάποιαν άπροσδόκητη ίκανοποίηση.

— Όστε άκούς βήματα ανθρώπινα, μα ξεχωρίζεις και καθαρά κάποια βήματα άεριοκού.

— Όπως σου ιστόρησα Πάτερ Παφνούτιε.

— Δόξα νάχει τόνμα του Ύψίστου. Έξαιρα καλά, τέκνον μου, πώς δέν είμωνα τριλός Δεκαπέντε χρόνια τους τó λεω έδώ μέσα, δεκαπέντε χρόνων νύχτες κυνηγάω τον τρισκατάρατο σ' όλους τους τοίχους και τους κρυψώνες του μοναστηριού, και κανείς δέν θέλει να με πιστεψει. Όλοι με περιπαίζουνε κι όλοι με φωνάζουνε τρελό. Έξαιρα όμως πολύ καλά, τ'όβλεπα. Γιατί άν έσύ άκουσες τά βήματά του, έγώ τον βλέπω όπως σε βλέπω σένανε, τον βλέπω και τον κυνηγάω παντού. Χρόνια τώρα με τυραγνεί ό τρισκατάρατος, μα δόξα νάχει τόνμα του Κυρίου, αυτό που μούδες έχυσε βαλοσμο στην ψυχή μου. Είμαι πολύ άμαρτωλός, τέκνον μου, κι ό Κύριος δοκιμάζει τήν ψυχή μου. Πάνε χρόνια τώρα που έξομολογήθηκα σ' όλους τους γέροντες τής μονής, στον ήγούμενο, σε δυό τρεις άσκητές και έρημίτες και σ' έναν Δεσπότη στις Καρυές. Όλοι όμως γέλασανε, όλοι χύσανε, ό καθένας με τον τρόπο του, δηλητήριο στις πληγές μου. Κάποιο βράδυ τόσο κολάσθηκα που είπα νά μη ματαξομολογηθώ. Έβλεπα γύρω μου κακία. Μα μηδά είχα τó δικαίωμα ν' άντισταθώ στη δοκιμασία του Κυρίου;

ΜΠΟΝΕ

ΓΥΝΑΙΚΑ

Η ΣΑΤΥΡΑ ΤΟΥ κ. ΗΛ. Φ. ΗΛΙΟΥ.—Ο κ. Ηλ. Φ. Ηλιού του οποίου δημοσιεύουμε σήμερα μία άριστουγεννηματική σάτυρα για τον τρόπο που γράφονται τα ποιήματα στον τόπο μας άνηκει στους ελάχιστους Έλληνες που σκέφτονται πραγματικά και με σεβασμό αντιμετώπιζουν τα προβλήματα της τέχνης. Πρωτοφάνηκε στο Νουμά και κατοπιν δημοσίευσσε στην «Φιλική Εταιρεία» του αγαπητού Φώτη Κοντογλου μία σάτυρα της Νεοελληνικής κριτικής με τον τίτλο «Γράμματα από την επαρχία πώς γράφεται στην Ελλάδα ή κριτική» και με υπογραφή «Επαρχιώτης». Η σάτυρα εκείνη γέννησε πολύ θόρυβο και έκανε πολλούς κοομικούς και εκ γενετής έστίες να θυμώσουν και να βρυσουντο σκληρό επαρχιώτη για τ' αποκαλυπτήρια που τους έκανε. Ο κ. Μπασιτιάς βγήκε τότε μ' ένα άρθρο του στη Δημοκρατία και τον υποστήριξε κι' έδικαίωσε σ' όλη τη γραμμή τη σατυρα του. Συνέχεια της μελέτης εκείνης που άφορούσε την κριτική είναι η σημειωτική που δημοσιεύουμε και που άφορα την ποίηση κι' έχει για τίτλο «ουνιαγή για ποίηση—συμβουλές προς το νεο φίλο μου». Όταν τη διαβάσουν οι άναγνώστες μας θά διασκεδάσουν με την κατάντια των περισσότερων ποιητών μας.

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ.— Η Νέα Έστία, με περιοσθή μετριοφροσύνη αυτοσαποκαλουμένη «ό Βασιλεύς των Περιοδικών», βραδύνει στην εμφάνιση της. Ο Βασιλεύς των Περιοδικών λησμονει πώς η άκριβεια είναι η ευγένεια και η άρετη των Βασιλεων άπέναντι των υπηκόων των—και των Περιοδικών άπέναντι των άναγνωστών των.

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ κ. ΔΕΛΜΟΥΖΟΥ

Σχετικά με την τελευταία διακήρυξη που εκυκλοφορησε ο Έκπ. Όμιλος ελαβαμε από τον κ. Δελμούζο το παρα κατω γράμμα.

Φίλε Μπασιτιά.

Έλαβα, τη διακήρυξη του νέου σωματείου που κληρονομησε τον τίτλο του «Εκπαιδευτικού Όμιλου», ιη διαβάσα με προσοχή και άπόρησα με τη παράλλησή Σου. Γιατι όταν τελείωσα το διαβάσμα της, είχα την ίδια διάθεση όπως και στην τελευταία συνδριαση στο έκλογικό σαλονι του Όμιλου με την «ψηφο άνοχής» και τα παρόμοια. Σε ό,τι γινόταν τότε εκεί μέσα δεν είχα καμιά θεση, ήταν όλότελα άσχετο και με τη δουλειά μου και με το χαρακτήρα μου. Το ίδιο και τώρα. Για την άπάντηση που γυρεύεις από μενα οι μόνοι κατάλληλοι είναι οι πολιτικοί. Γιατι όλη η διακήρυξη, όλο το πνεύμα της, ενώ προσπαθει να κλονισει τη γνώμη μας πώς το νέο σωματείο θέλοντας και μη θά γίνει πολιτικό, δείχνει πώς έγινε κιόλας τέτοιο από τα πρώτα του βήματα.

Γιά να μην έχωμε μάλιστα καμιά παρεξήγηση, διαλέξε μόνο του και το χαρακτηριστό τίτλο «του σοσιαλιστικού». Αντίθετα με τον παλιό Εκπαιδευτικό Όμιλο, που αρχίζοντας την εργασία του από το δημοτικό σχολείο αντιπροσώπευε βέβαια το άστικό δημοτικιστικό ρεύμα, το νέο σωματείο

αντιπροσωπεύει, όπως λέει, «τις έκπαιδευτικές άρχες του σοσιαλιστικού δημοτικιστικού ρεύματος». Θα είναι δηλαδή το εκπαιδευτικό έπιτελείο μέσα σε μια πλατιά κοινωνική κίνηση, που θά έχει άκλόνητη βάση και δύναμη, άφου θά λεινει μέσα της όλες τις αδικημένες κοινωνικές τάξεις, τα όχτω δέκατα από το έθνικό μας σύνολο. Αν τώρα υπάρχει τέτοια κίνηση ώργανωμένη για να έχει και το εκπαιδευτικό της τμήμα και να του δώσει τη δύναμη που χρειάζεται η άν η μόνη ώργανωμένη κίνηση είναι το κομμουνιστικό κόμμα κτλ., αυτά είνε προβλήματα κοινωνικοπολιτικά, που θάχει μαζί με τόσα άλλα σχετικά να λυσει το εκπαιδευτικό αυτό σωματείο. Πρέπει π. χ. πρώτα πρώτα να βρει το σοσιαλιστικό αυτό ρεύμα. Έπειτα αν δεν έχει ώργανωθεί, να το ώργανώσει πολιτικά, για να μπορέσει να πραγματοποιει συγγυρεύει. Έστερα να κλείσει μέσα του χιλίων ειδών τάξεις με τα πιό αντίθετα συμφέροντα, εργάτες, άγρότες, μ κροαστούς και κάμποσους άστους για να φτάσει τα όχτω δέκατα από το σύνολο. Και έκτός από τ' άλλα να βρει στο τέλος και την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση για να την εφαρμόσει.

Σ' όλα αυτά τα προβλήματα δεν μπορώ, φίλε μου, να βοηθήσω όλότελα. Τη λύση τους μπορει ίσως να τη δώσουν μερικοί πολιτικοί, και πιό πολύ η νεώτατη νεοελληνική κοινωνιολογία, όπως μās τη ζωγράφισαν τα «Ελληνικά Γράμματα» στη «Λαχανισμένη φευγάλα». Αυτή είναι σε θεση να δημιουργει από τίποτα ό,τι θελεις: φεουδαρχικές τάξεις, κοινωνικές καταστάσεις, συγχρονισμό, πρόοδο κτλ. κτλ. Αυτή ακόμα θά μπορέσει ίσως σε μια σοσιαλιστική κίνηση να μη βάλει κανένα «όριο προς τ' άριστερά». Ωστε αν θελεις και καλά άπάντηση; γυρέψε την απ' αυτή. Όσο για μενα το μόνο που θά μπορούσα να είπω είναι ό,τι σχετίζεται με τη δουλειά μου και ό,τι βγαίνει από την πολύχρονη πείρα μου. Κι απ' αυτή ξερω κάτι πολύ απλό: Πώς η πλατύτατη και καθολική μεταρρύθμιση, που γυρεύει τόσους δρόμους το νέο σωματείο για να την εφαρμόσει, είναι λόγω χωρίς περιεχόμενο αν εξαίρεσωμε μόνο τη δημοτική γλώσσα, που δε φαίνεται να της δίνει και τόσο μεγάλη σημασία, και το νεοελληνικό πολιτισμό, που κι αυτός όμως εξατμίζεται στη διακήρυξη η γίνεται στοιχείο διακοσμητικό. Γιατι όσα αναφέρει για το άμεσώτερο μέλλον να λειτουργήσει κανονικά και άνετα ένα συγχρονισμένο όχ' άχρονο δημοτικό σχολείο, να γίνει υποχρεωτική μετεκπαίδευση και επαγγελματική εκπαίδευση όλων των ειδών, να αναδιοργανωθεί με τις άρχες της δημιουργικής (ι) εργασίας η άνώτερη παιδεία και μάλιστα η πανεπιστημιακή, να εισαχθει σε όλα τα είδη των σχολειών η μέθοδος του σχολείου εργασίας» κτλ. κτλ., μπορούν βέβαια να γίνουν νόμοι, μα θά μείνουν μονάχα νόμοι και όνοματα χωρίς περιεχόμενο, που θά κρύβουν την ίδια κακομοιριά που έχωμε και τώρα. Και το περιεχόμενο δεν είμαστε σε θεση να το δώσωμε όχι μόνο οι λίγοι ειδικοί, μα ούτε όλόκληρος ο τοπος μας, κι αυτό όχι μόνο για τώρα μα για χρόνια πολλά. Και δε θά το δώσωμε ποτέ, όσο δεν άνοιγωμε τα μάτια μας να κοιτάξωμε καλά και τον εαυτό μας και γύρω μας με ειλικρίνεια και πόνο, όσο η πρόοδος δε θά πηγάζει από μέσα μας με άδιάκοπο αγώνα, μα θά τη μεταφέρωμε απ' έξω σαν έτοιμο εμπόρευμα, όσο τα λόγια δεν παραμερίζουν εμπρός

στη συστηματική, στην επίμονη δουλειά άπάνω στα δικά μας πράγματα.

Αυτά, φίλε μου, τα λίγα λόγια για τώρα. Άργότερα, όταν θά ευκαιρήσω, θά Σου στείλω τις δυό όμιλιες μου που έγιναν στην τελευταία συνλευση του Όμιλου, για να μπουν τα πράγματα στη θέση τους, όπως άληθινά εταν και είναι και όχι όπως τα πικρουιάζει η διακήρυξη.

Ζαγορά 5 Σεπτεμβρίου 1927.

Με άγάπη

Α. Π. ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ κ. Γ. Ν. ΠΟΛΙΓΗ

Φίλε κ. Μπασιτιά,

Ό κοινός φίλος μας κ. Καρβούνης θαρῶ βιάστηκε κάπως να παντήσει στο σημείωμα του προπεροσμένου φύλλου των «Ελληνικών Γραμμάτων» για τη λέξη *διάνημα*, ίσως έπειδή τον πείραξε ο τόπος του, κ' έτσι, πηγαινόντας να διατυπώσει άντιρροησες, τίποτ' άλλο δεν καταφέρνει στο βάθος παρά να πιστοποιει με άλλα όμως λόγια, όσα λεγονταν εκεί. Κι όπόδειξη: έψ άρχη άρχη στο γράμμα του την παρατηρηση πώς «εμεις οι Ρωμιοι ιδχουμε κρυφά καμάρι να μη σπορδάξουμε τη γλώσσα μας κ.τ.λ.» τη χαρακτηριζει πώς «είναι άδικη και δε βασίζεται σε καμιά πραγματικότητα», του ξεφεύγει λιγο παρακάτω να πει ο ίδιος πώς προτιμώτερο θά εταν μια άσυνήθιστη λέξη «ια μη βρισκοταν στον τίτλο ενός διηγήματος, ώστε η προσοχή εκείνου που θά το διάβαζε να τραβιεται έξ αρχής στη *γλωσσολογία*». Μα αυτό που έτσι γινιέται όμοιοζει «γλωσσολογία» ο κ. Καρβούνης τί άλλο είναι παρά η άναγνώιση στον άναγνώστη του δικαιώματος να έχει τις άντιρροησες του στη γλώσσα ενός λογοτεχνικού έργου, όταν του ξεφεύγει το νόημα μερικών λέξεων; Τέτοιο όμως δικαίωμα πώς θά μπορούσε να το πάρει ένας άναγνώστης, σαν δεν τ'εχε κρυφό του καμάρι να άνοει τη γλώσσα του και να μην τη σπουδάζει; Σε όποιο άλλο μέρος του κόσμου άναγνώριση τέτοιου δικαιώματος στον άναγνώστη θά ήταν πρώτα πέρα για πέρα άκατανόητο. Στην Άγγλία έξοφια—κ' έξεπιτηδες άνιστορέφο το παραδειγμα του για να φανει πόσο άλλωτικα πήρε ο κ. Καρβούνης τα γραφόμενα στο σημείωμα των «Ελληνικών Γραμμάτων» — στην Άγγλία λοιπόν κι αν κανένας συγγροφάς ειχε την ιδέα να μεταχειριστεί «κάποια λέξη της εποχής της Έλισάβετ, που βρισκται στο Σαίξπηρ η στην Άγια Γραφή», κανένας άναγνώστη του δεν θα του περνούσε καν από το νου να τον κατηγορήσει για αυτό και να του άρνηθει το φυσικό του αυτί κ' επαγγελματικό δικαίωμα. Παρά θ' άνοιγε άτλούστατα το πρώτο λέξικό για να βρει τη σημασία της άγνωστής του λέξης και θά το χρωστούσε μάλιστα και χάρη του συγγροφά που του έμαθε μα καινούργια λέξη, Έκει, βλέπετε, δεν τ'όχουν κρυφά καμάρι να μην σπουδάζουν τη γλώσσα τους. Το έχωμε νιώσει πώς ο λεγτικό πλούτος είναι καθρέφτισμα του πνευματικού πλούτου.

Μα ο κ. Καρβούνης πέφτει από παρεξήγηση σε παρεξήγηση. Έτσι όσα λέει για το λαό περιτεύουν όλότελα. Στο σημείωμα εκείνο των «Ελληνικών Γραμμάτων» δε γινόταν πουθενά λόγος για το λαό. Κι αν δεν κάνω κ' εγώ τώρα λάθος,

στο νου εκείνου που έγραψε τις γραμμές εκείνες εταν μονάχα η τάξη των μορφωμένων, που αποτελούν δα και το μόνο άναγνωστικό κοινό. Ωστε εκείνο, που ο κ. Καρβούνης με περισόν «τόνο επιπληχτικής ύπεροχής» το χαρακτηριζει «μικροψυχη προσοχή σε άτομα» ποιθειά δεν το βρίσκω στο σημείωμα των «Ελληνικών Γραμμάτων». Και έτσι ο χαρακτηρισμός του κ. Καρβούνη νομίζω πώς μένει ξεάσφωτος. Άπορώ μάλιστα πώς πέρσσε από το νου του ότι μπορούσε να είπωθει στο σημείωμα εκείνο πώς ο λαός δεν ξαίρει τη γλώσσα του και δεν την σπουδάζει, άφου αυτός ο ίδιος ο λαός τη φτιάνει κι αυτός είναι ο δάσκαλός μας. Οι μορφωμενοι την άγνωσν η, πολύ συχνά, καμώνονται μονάχα πώς την άγνωσν, αυτοί που ξαίρουν όμως να φραντοές χ. Κι όστόσο αυτοί οι μορφωμενοι άναγνώστες έχουν την άπαιτηση να βάζουν φρογμούς και να ρυθμίζουν τη φιλολογική γλώσσα. Έτσι δε βρισκουν καθολου άδικαιολόγητον ούτε και τον τόνο του σημειώματος των «Ελληνικών Γραμμάτων», που τόσο πείραξε την συγκαταβατική μετριοπάθεια του φίλου κ. Καρβούνη. Έδώ στον τόπο μας, όπου πολύ συχνά βλέπει κανείς άνθρώπους να παίρνουν δικαιώματα που δεν τους άνήκουν, αν ενδιαφερόμαστε για τη δημιουργία κάποιια Ιεραρχίας άξών, πουλίσσους, που φαίνεται, είναι να που κάπου και ο άσχημός τόπος άπέναντι τους. Και με το σημείωμά σας εκείνο, αν θελήσει κανείς να διοβάσει κάτι από τις γρομμές, τίποτ' άλλο δεν θελήσατε παρά να υποστηρίξετε το δικαίωμα του συγγροφά να ρυθμίζει ούτω τη φιλολογική γλώσσα, αυτός που δουλειά του είναι να τη σπουδάσει και να την άκούει από το σίμα του λαού. Κανείς δεν μπορεί να του διαμνηβητήσει αυτό το άναφαίρετο δικαίωμά του, και πολύ λιγότερο εκείνου που «ιδχουν κρυφά καμάρι να άγνωσν τη γλώσσα τους».

Ποσο άδικο έχει ο κ. Καρβούνης να φαντάζεται πώς η λέξη *διάνημα* είναι άγνωστη στο λαό, φαίνεται κι από τοίτο: Στην Αίγινα, όπου είχα πάει τώρα τελευταία, κανείς απ' όλους τους όμορφωτους του λαού, όσους ρώτησα, δε βρέθηκε να μην την ξαρει. Οι μορφωμενοι δεν την ξαίρουν, αυτοί που ξεμάθαν τη γλώσσα τους έπειδή σπουδάσαν και γράφουν την καθαρεύουσα.

Με πολλή φιλία

Γ. Ν. ΠΟΛΙΓΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΠΙΚΤΗΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ, ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΡΗΛΙΟΥ ΤΑ ΕΙΣ ΕΑΥΤΟΝ. ΠΑΡΑΦΡΑΣΗ Σ. ΔΕΛΤΑ.— Α. ΡΩΣΑΝΔΗ, ΚΙΝΕΣΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

Με τη μετάφρασή του ο κ. Δ. δίνει μια γενναία ώθηση στη μελέτη της στωικής φιλοσοφίας. Δεν έχω υπ' όψη μου έδώ καμμιάν άλλη μετάφραση των δύο τούτων έργων στη γλώσσα μας, μα και άπόλυτα αν κριθει η εργασία του κ. Δ., είναι τόσο φροντισμένη η μετάφραση, τόσο καλή και στην κατανόηση και στην άπόδοση του αρχαίου κειμένου, που της αξίζει κάθε έπαινος. Η δημοτική της φράση έχει πικρη έντελώς την πορεία και το ρυθμό του αρχαίου, έτσι που αυτό η υπορούσε να λογιστει ψεγάδι της, γιατι μερικοί φρα-

στικοί της τρόποι δὲν εἶναι καθαρὰ δημοτικοί· ἴσως γι' αὐτὸ ὁ κ. Δ. παράφραση ὀνομάζει τὴν ἐργασία του.

Λιγοσέλιδος πρόλογος, σαφὴς κ' εὐκολοδιάβαστος, προσπαθεῖ νὰ κατατοπίσει ἐκείνους πού θὰ καταπιαστοῦν νὰ διαβάσουν τὰ δυὸ ἔργα «χωρὶς νὰ εἶναι ἐξοικειωμένοι μετὰ τὴν στοικίαν θεωρίαν καὶ μετὰ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐποχῆς ὅπου γράφηκαν οἱ στοχασμοὶ τοῦ Μάρκου Ἀυρηλίου» (σ. 7). Αὐτὰ λέει ὁ μεταφραστής· φανερὸ ὅμως εἶναι πὼς μετὰ τὸν πρόλογόν του προσπαθεῖ ἰδίως νὰ δείξει τὴν ἐπικαιρότητα τῆς μετάφρασής του καὶ βγάζοντάς τιν ἀπὸ τὸν κύκλον τῆς ἐπιστήμης, νὰ τὴν τοποθετήσῃ στὴν χρῆσιν τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἢ συνθησμένην παροβολῆν τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀυρηλίου μετὰ τὴν δικήν μας γίνεται μετὰ λεπτότητα κ' ἐπιτυχίαν, καὶ θὰ σταματῆσιν χρῆσιμα τὴν προσοχὴν καὶ τὸν νοῦν τοῦ ἀναγνώστη. Μὰ μετὰ τὸν τέτοιον του σχολόν, τὸ βιβλίον τοῦ κ. Δ. ἐρχεται νὰ πάρῃ θέσιν διπλὰ στίς ποικίλας προσπάθειες διαφόρων ξένων φιλοσόφων, πού βλέποντας τὴν παρακμὴν καὶ τὸ γκρέμισμα τῶν σύγχρονων εὐρωπαϊκῶν ἀξιών, προσπαθοῦν, γυρίζοντας τὰ μάτια κατὰ τὰ φωτεινὰ σημεῖα τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας καὶ γεωγραφίας, νὰ βροῦν ἐκεῖ πηγὰς καὶ ἰσχυρὰς μορφὰς ζωῆς.

Παῖρνον ἀφορμὴν νὰ πῶ λίγα λόγια σχετικὰ, ἀφοῦ καὶ ἄλλο βιβλίον—πολὺ ἄνισης μετὰ τοῦτο ἀξίας—τοῦ κ. Δ. Ρολάνδη, «*Κινεζικὸς πολιτισμὸς καὶ φιλοσοφία*», δείχνει πὼς παρόμοια τάση ἀρχίζει νὰ πιάνῃ στὸν τόπον μας.¹⁾

Περνώντας θὰ παρατηρήσω πὼς ἡ τάση αὕτη εἶναι κοινὴ σὲ ὅλες τὰς ἐποχὰς τῆς παρακμῆς παρόμοια στὰ χρόνια τῆς ἑλληνικῆς παρακμῆς, παρόμοια στῆς ρωμαϊκῆς, παρόμοια στὴν ἐποχὴν τοῦ Λουδοβίκου τοῦ XV, οἱ ἄνθρωποι ἐστράφηκαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν Ἀσίαν. Μὰ ἐκεῖνον πού ἀμφισβητῶ εἶναι ἡ δυνατότητα ἐπιτυχίας μιᾶς τέτοιας προσπάθειας· δὲν λέω πὼς ἡ μελέτη περασμένων ἢ μακρινῶν πολιτισμῶν δὲν εἶναι χρήσιμη γιὰ τὴν λύσιν τῶν συγχρόνων προβλημάτων, μὰ θαρῶ πὼς ἡ χρησιμότητά σταματᾷ στὴν ἀύξηση τῶν δεδομένων στοιχείων καὶ πὼς εἶναι ἀδύνατον μὲ ὅποια νοοτροπία νὰ ξαναζωντανέψῃ καὶ νὰ μεταφραστεῖ καὶ νὰ γίνῃ κέντρον τῆς δικῆς μας σύγχρονης ζωῆς (ἀγκαλιάζω, φυσικὰ, τὸν νεοελληνικὸν πολιτισμὸν μέσῃ στὸν εὐρωπαϊκόν). Τὴν μορφήν τοῦ αἵριου θὰ μᾶς τὴν δώσουν μοναχὰ μερικεῖς φωτεινὲς διάνοιες, βοηθημέναι ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν τῶν περασμένων καὶ τῶν ἀλλότριων, μὰ βασισμέναι ἀποκλειστικὰ στὴν προσπάθειά τους πᾶν στὰ δεδομένα τῆς σύγχρονης ψυχῶνθεσης. Στὴν περίπτωσίν μας ἡ ἀπλοποίηση τῆς ζωῆς μερικῶν ἀτόμων δὲν ἔμπορεῖ ν' ἀλλάξῃ τὴν πορεία τοῦ κόσμου, ὅπως δὲ δὲν τὴν ἀλλάξε καὶ στὴν ἐποχὴν τοῦ Μάρκου Ἀυρηλίου.

Ἡ στοικίαν ἠθικὴν δὲν εἶναι ἠθικὴ τῆς παρακμῆς, ὅπως εἰπὸθηκε, δὲν εἶναι ἠθικὴ διαλεκτικῆς παλιὰ ἢ καινούργια, εἶναι αὕτη ἡ ἴδια ἢ ἠθικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων λογικοποιημένη (rationalisée). Γιὰ νὰ φτάσῃ ἡ ἀρχαία φιλοσοφία στὴν ἠθικὴν τῶν στοικῶν, τὴν παραδομένην ἠθικὴν, δὲν ἔκανε ἡ ἠθικὴν τῆς ἀβραμῆς μὰ ἡ φιλοσοφία.

¹⁾ Αὕτη ἡ τάση δὲν ἔχει σχέση μετὰ τὴν ξενομανίαν ἢ τὴν ἀρχαιομανίαν πού χαρακτηρίζουν τοὺς Νεοελληνες.

Τὸ λέω αὐτὸ γιὰ νὰ δείξω πόσο ἀδύνατον εἶναι, μετὰ τὸ πέρασμα τοῦ Ιουδαϊσμοῦ καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ στὴν εὐρωπαϊκὴν ζωὴν, νὰ ξαναζωντανέψουμε ἢν ἀρχαία ἠθικὴν· γιὰτὶ ἂν ἔμπορεῖ ὅπως δὴποτε μιὰ φιλοσοφία νὰ ὑπάρξῃ ἐξῆς τόπου καὶ χρόνου, μιὰ ἠθικὴ πού δὲν θὰ εἶναι βασισμένη ὄχι στὴν μορφήν τοῦ λόγου παρὰ στὴν ψυχικὴν συνήθειαν καὶ ἀπαιτήσιν, εἶναι μοιραῖον νὰ μείνῃ στὸ χαρτί. Ἐλλίξω μιὰ μέραν νὰ μπορέσω νὰ μιλήσω πλατεῖαν γι' αὐτὸ τὸ θέμα· σήμερον θὰ προσθεσω μοναχὰ, ἀφοῦ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Δ. μοῦ ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν γι' αὐτὰς τὰς σκέψεις, πὼς, καθὼς παρατηροῦσε ὁ Guyau, ὁ ἄνθρωπος στρέφει τὰ μάτια στὸν διπλάν του, φτιάχνει ἠθικὰ *συστήματα*, μοναχὰ ἅμα κατεβάζει τὰ μάτια ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἅμα ἀφήσει τὴν ζήτησιν τοῦ ἀπολύτου· μὰ «εἶναι παρατηρητέον ὅτι ἡ στέρησις τῆς ἀλήθειας, ἰδιαιτέρως ἂν πρόκειται γιὰ μεγάλας μεταφυσικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἀλήθειαν, συνεπιφέρει κανονικὰ γιὰ τὸν μέσον ὁδὸν ἐνός πολιτισμοῦ τὴν ἠθικὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν κατάπτωσιν τῶν βουλήσεων καὶ μεγάλαν καταστροφὴν, καὶ πὼς ἡ ἀνάπτυξις τῶν μεγάλων μεταφυσικῶν θεωριῶν εἶναι συχνὰ ἀποτελεσματικότερη γιὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν ἠθῶν ἀπὸ τὴν σωσιότερον, τὴν ὑγιεινότερον καὶ κοινωνικότερον προτροπὴν πρὸς τὴν ἀρετὴν» (J. Maritain). Λαμπρὸν σχόλιον στὰ λόγια τοῦ Renouvier : «ὁ κόσμος πάσχει ἀπὸ ἐλλείψεως πίστεως σὲ μιὰ μεταφυσικὴν ἀλήθειαν». Θὰ προσθέσω ἀκόμη πὼς οἱ μεγαλύτεροι καὶ διαρκέστεροι πολιτισμοί, ὅπως ὁ μεσαιωνικὸς καὶ ὁ Ἰνδικός, εἶναι πολιτισμοὶ βασισμένοι σὲ μεταφυσικὰς πεποιθήσεις. Ὁ κόσμος ἔχει ἀνάγκη σήμερον ἀπὸ τοῦ φιλοσόφου· ὁ ἠθικολόγος εἶναι ἀδύναμος γιὰ νὰ ρυθμίσει τὸν κόσμον.

Ἐεἰς θὰ ἐξηγήσωμεν τὴν τάσιν πρὸς τὸν μυστικισμόν, χαρακτηρηστικόν γέννημα τῶν χριστιανικῶν χρόνων καὶ τῶν δικῶν μας, καὶ πού τὴν ἀναφέρει ὁ κ. Δ., δίχως ὅμως νὰ τὴν ψυχολογῇ ἀρκετὰ βαθειά, ἀφοῦ πιστεύει πὼς «ἡ σημερινὴ κρίσις γιὰ νὰ περάσῃ, οἱ δυὸ μεγάλοι στοικίκοι μοροῦν νὰ συντελέσουν» (σελ. 26). Ἐπίσης δὲν νομίζω νὰ ἔχει καταλάβῃ καλὰ ὁ κ. Δ., τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας θρησκείας, μήτε νὰ μελέτησε ἀρκετὰ τὴν σχέσιν τῶν φιλοσόφων μ' ἐκείνην· ἀλλίως δὲν θὰ τοῦ φανόταν περίεργον, πὼς αὐτὸς [ὁ Μ. Ἀυρηλίου] πού, ὅπως εἶπαν, ἔχει «θεοὺς χωρὶς θεολογίαν καὶ θρησκείαν χωρὶς ἐκκλησίαν» μετὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν λογικὴν, κατορθώνει νὰ διατηρῇ σεβασμὸν γιὰ τοὺς θεοὺς τῆς μυθολογίας» (σελ. 20· βλέπε καὶ σην. 170).

Εἶναι σπάνιοι ἴσα ἴσα οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι στοὺς ὁποίους νὰ μὴν ὑπάρχῃ ὁ διχασμὸς αὐτὸς ἀνάμεσα στὴν θρησκευτικὴν πίστιν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν πεποιθήσιν· σχεδὸν ὅλοι οἱ προσχωρητικοί, οἱ σοφιστὲς σχεδὸν ὅλοι, ὁ Σωκράτης, ὁ Ἀριστοτέλης, οἱ Ἐπικουρείοι, οἱ Στωϊκοί, χαρακτηρίσθησαν ἀπ' αὐτὸν τὸν διχασμὸν, καὶ ἂν κοινὰ ἔχομε πῶς βαθειά, θὰ βροῦμε ἴσως πὼς τὸ πνεῦμα αὐτὸ χαρακτηρίζει ὅλην τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν. Τὰ ὅσα σχετικὰ λέει ὁ κ. Δ., δὲν εἶναι σωστά· δίχως νὰ μῶδ στὴν συζήτησιν μέσῃ, πού θὰ μετὰ πηγαινεν πολὺ μακριά, ὁ ἀναγνώστης τὸ καταλαβαίνει διοβάζοντας τὴν περικοπὴν πού παραθέτω καὶ παραβάλλοντάς τιν μετὰ τὰ ὄνόματα πού ἀραδιάζω. (Τοῦτο εἶναι τὸ θέμα ἐνός ἀρθροῦ πού ἐτοιμάζω γιὰ τὴν ἀσέβεια στοὺς ἀρχαίους.)

Ἡ ἔκδοσις εἶναι ἐξαιρετικὰ φροντισμένη, ὅπως δὲν μᾶς ἔχουν συνηθίσει στὴν Ἑλλάδα· πίναντες

καὶ σημειώσεις βοηθοῦν στὴν ἀνάγνωσιν (ἔδω θὰ ἤθελα, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ βιβλίον πού ἀποτείνεται σὲ «ἰδιώτες», βιβλιογραφία μ' ἕνα δύο ἑλληνικὰ βιβλία πού νὰ μπορέσει ὁ καθένας νὰ κοιτάξῃ, ἂν τοῦ κινήθῃ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς στοικίους, ὅπως θὰ εἶταν φυσικὸ π.χ. τοῦ Θεοριανοῦ τὸ ἀριστὸ διάγραμμα στοικίαν φιλοσοφίας, τοῦ Ρενιέρη ὁ Βλόσιος καὶ Διοφάνης—ἄλλο δὲν θυμοῦμαι αὐτὴν τὴν ὥραν. Ἀπὸ τὴν ἀπόστασιν πού πῆρα γιὰ νὰ τὰ βρῶ, καταλαβαίνει ὁ ἀναγνώστης πόσο μικρὰ εἶναι τὰ ψεγάδια τοῦ βιβλίου—τὸ ἴδιον θὰ εἶταν νὰ ποῦμε πὼς ψεγάδι κανένα δὲν ἔχει. Μὰ ὄχι, ἔχει ἕνα καὶ σπουδαῖον· γιὰτὶ εἶναι τέτοιον βιβλίον, χρήσιμον καὶ καλόν, καὶ πού ἔχει πάντως—στὴν καλύτερην ἔννοιαν—ἐκλαϊκευτικὸν χαρακτῆρα, τυπώνεται μετὰ τέτοιαν πολυτέλειαν, ὥστε καὶ ἀκριβδὸν πολὺ νὰ γίνῃται γιὰ τοὺς περισσότερους καὶ νὰ μὴ μπορῇ νὰ κυκλοφορήσῃ στὸν ἀριθμὸν τῶν ἀντιτύπων πού θὰ ἔπρεπε. Δευτέρως ἔκδοσις σὲ κοινότερον χαρτί, καὶ ἴσως μετὰ μικρότερην στοίχην, εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὅπωςδήποτε ὁ σκοπὸς πού ἐπιδιώκει ὁ μεταφραστής.

ΚΑΝΣΤ.

Ἡ ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

ΤΟ ΡΟΜΑΝΤΣΟ

Hugette Garnier: «La braconnière». Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἡ Hugette Garnier ἔξεδωκε τὸ πρῶτον τῆς ρομάντσου; «*Ὁταν εἴμαστε δυὸ*»—συγκινητικὴ ψυχανάλυσιν μιᾶς γυναίκας, πού βλέπει νὰ γλιστράει μέσα ἀπὸ τὰ χέρια τῆς ὁ ἔρωτάς της. Ἀργότερον ἔδωσε δυὸ συλλογὰς διηγημάτων ὅπου ἀγγίζει στὰ κατάβηθα τῆς ἀνθρώπινης εὐαισθησίας, μετὰ τὴν διήγησιν θλιβερῶν ἐπεισοδίων ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ἀποκλήρων τῆς μοῖρας. Τώρα στὸ μυθιστορηματὶς τῆς «*La braconnière*» βλέπομε τὴν Τέχνην τῆς νὰ σταθεροποιεῖται καὶ παρακολουθοῦμε μ' εὐχαρίστησιν τὸ ὄριμασμα τοῦ καθαυτοῦ γυναικειοῦ ταλέντου τῆς:

Ἡ Simone Chautin—ἡ «λαθροθήρας»—μιὰ λιγνὴ, ψηλὴ κοπέλλα, μ' ὄχρον πρόσωπον καὶ ψυχὴν μελαγχολικὴν μὰ περίφανη, εἶαι σχεδιάστρια σὲ κάποιον περιοδικὸν μόδας. Τὸ περιβάλλον, πού διάλεξε γιὰ τὸ ρομάντσον τῆς, δίνει στὴν συγγραφέαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μετὰ λεπτότητα καὶ ἀλήθειαν τὰ παρασκήνια τῶν περιοδικῶν τῆς μόδας, πού γνωρίζῃ τόσο καλὰ (διευθύνει τὸ «Nos loisirs»), καὶ νὰ μᾶς δώσῃ ἕνα πλήθος τύπων, παρμένους κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴν ζωὴν. Ἀνάμεσα στοὺς τύπους αὐτοὺς ξεχωρίζουν ἡ ἡρωίδα καὶ ἡ φίλην τῆς, μιὰ ρυαρισμένη δημοσιογράφος. Κ' οἱ δυὸ τους εἶχαν περάσει τὰ τριάντα. Σὲ λίγο ἡ νιότη τους θὰ σβῆσιν, παίρνοντας μαζί τους καὶ τὰ ὄνειροπολήματα γιὰ μιὰν εὐτυχίαν, πού δὲν ἔφτασαν. Ἡ Simone αἰσθάνεται μονομιᾶς τὸν ἑαυτὸ τῆς κορμασμένο ἀπὸ τὴν μοναξιά πού ἔχει μεγαλώσει γύρω τῆς ἡ λεπτέρια τῆς χειραφέτησιν. Τὸ δὲν μπορεῖ καὶ κάνει ὅ, τι θέλει χωρὶς νὰ ρωτᾷ κανένα ἀρχίζει νὰ τῆς φάνηται ἀβάσταχτον μαρτύριον. Δὲν ἔχει στὸν κόσμον ἄλλον ἀπὸ τὴν μητέρα τῆς (μιὰ ἐγωίστρια «ὀμορφόγρια» πού τᾶξει μ' ἕνα

παιδαρέλι—ἀξιοπρόσεχτον μόνον γιὰ τὴν σπάνιον γραβάτες του—κ' ἔχει γιὰ μοναδικὴν τῆς ἀπασχόλησιν τὴν διατήρησιν τῆς καλλονῆς τῆς). Ἀπὸ μιὰ τέτοια μητέρα εἶναι φυσικὸ πὼς δὲν μπορεῖ νὰ περιμένῃ τίποτα. Ἡ τρομάρα τῆς γιὰ τὸ ἀδειοῦ τῆς ζωῆς τῆς μεγαλώνει σιγά-σιγά καὶ τῆς γίνετα βασιανιστήριον. Στὴν ψυχολογικὴν αὕτη στιγμὴν ἐμφανίζεται ἕνας ἄντρας. Εἶναι ἕνας περίφημος χειρουργός, παντρεμένος, μετὰ παιδιὰ. Ἀγαπάει τὴν Simone, μὰ δὲν βρῖσκειται πιά στὴν ἡλικίαν, πού θὰ μπορούσε νὰ κάνει τρέλες καὶ νὰ καταστρέφῃ μ' ἕνα βίαιον κίνημα τὴν ἡρεμὴν οἰκογενειακὴν τῆς ζωὴν, πού ἔχτιζε τόσα χρόνια. Ἡ Simone δὲ θέλει νὰ ὑποκύβῃ στὸν ἔρωτά του αὐτόν. Ἡ βαθύτερη ἐντιμότητά τῆς ἐξανίσταται καὶ παλεύει μὰ ἡ ὀριμότητά τῆς πηδακίζει καὶ τῆς πνίγει τὴν κρίσιν. Τοῦ παραδίνεται, χωρὶς νὰ θελήσῃ νὰ τὸν χωρίσῃ γιὰ νὰ τὴν παντρευτῇ—κ' ὅταν ἀκόμη ἔχει στὰ χέρια τῆς ἀναμφισβήτητον σημάδι τῆς ἀπιστίας τῆς γυναίκας του. Μένει θεληματικὰ ἐρωμένην του, περιφάνη καὶ θλιμμένη «λαθροθήρας» τοῦ ἔρωτα.

A. Schollier καὶ H. Lesbros: «Le fiel du calice». Ἔργον περίεργον καὶ ἀξιοπρόσεχτον μετὰ ἤρωα ἕνα ἐπασχιακὸν ἄββα, πού θυμίζει τὸν ἄββα τοῦ *Barrage* τοῦ *Henry Bordeaux*:

Ὁ ἄββας Froment εἶναι ἐφημέριος σὲ μιὰ μικρὴν πολιτείαν. Μελαγχολικὸν ταμπραμέντον, αἰσθάνεται θλίψιν γιὰ τὴν θρησκευτικὴν ἀδιαφορίαν τῶν χωρικῶν. Φιλάνθρωπος, δείχνει ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον γιὰ μιὰ χήραν τοῦ πολέμου καὶ κατορθώνει νὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ διάφορα παραστρατήματα. Τὸ ἐνδιαφέρον του ὅμως αὐτὸ τοῦ στοιχίζει ἕνα σωρὸν συκοφαντίας καὶ κατατρογμούς, ὥσπου στὸ τέλος πεθαίνει τραγικὰ, μιὰ νύκτα κατακλυσμοῦ, πηγαίνοντας νὰ μεταλάβῃ μετὰ τ' ἄχραντα μυστήρια κάποιον φτωχὸ ἄρρωστο.

Τὸ ἔργον εἶναι γραμμένον μετὰ δυνατὸν ρεαλισμὸν καὶ προκαλεῖ ἀδιάπτωτον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη. Ἐχει ὅμως καὶ μιὰ ἄλλη ἀρετὴν· βάζει πλατύτερα ροαίματα ἀξίαν νὰ ἐξεταστοῦν.

Elissa Rhaïs: «Par la voix de la musique». Ὁ Sid Mouloud, ἀποικιακὸς ὑπάλληλος τῆς Γαλλίας στὸ Ἀλγέρι, εἶναι κατὰ βάθος καλὸς μουσουλμάνος καὶ σπουδαίως τοὺς δυὸ γιουὺς του σύμφωνα μετὰ τὴν ἀσθητικὴν διατάξιν τῆς θρησκείας του, χωρὶς μ' αὐτὸ νὰ παρμελήσῃ νὰ τοῦ διδάξῃ καὶ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν. Χαμένος κόπος· ὁ μεγαλύτερος, ὁ Sid Omar, λεπτός καὶ ὄνειροτόλος, παραχαϊδεμένος ἀπὸ τὴν μητέρα του, δὲν προσοδεῖ στὰ γράμματα. Ἀντὶ νὰ μελετᾷ λικνίζει τὰ ὄνειρα πολήματά του μετὰ τὸ λίγνον ρυθμὸν τῆς ἀράπικης μουσικῆς πού λατρεύει, μ' ὄλο πού ὁ πατέρας του κοιτάει μετὰ κάθε μέσον νὰ τὸν προφυλάξῃ ἀπὸ τὸν πειρασμὸν τῆς. Ἐνα βράδον ἔπειτα ἀπὸ μιὰ οἰκογενειακὴν γιορτὴν, ὁ Sid Omar τὸ σκάει καὶ φεύγει γιὰ νὰ γίνῃ μουσικός καὶ νὰ καταλήξῃ σ' ἕνα ὑποπτον καφενεῖον, ὅπου παίζει τὸ ἀγαπημένον του βιολί. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο τὸν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ δεύτερος γιουός, ὁ Μουσταφᾶς. Καὶ σὰ νὰ μὴν ἔφταναν αὐτὰ τὰ δυὸ θύματα τῆς ἀράπικης μουσικῆς, ἡ Malika, ἡ ἐξαδέρφη τους, τὸ σκάει καὶ αὕτη τὴν βραδιά τῶν γάμων τῆς ἀπὸ τὸ νυκτικὸν θάλαμον, πᾶει καὶ τοὺς βρῖσκει καὶ γίνετα ἐρωμένην τοῦ Sid Omar. Μετᾷ γιὰ λίγον καιρὸν μαζί του αἰδὸ μουσικὴν καὶ ἀπὸ ἔρωτα ὡσπου μιὰ μέραν αὐτὸς τὴν ἐγκαταλείπει γιὰ μιὰν ἄλλη. Ἀπελπισμένη ἀποφασίζει ν' αὐτοκτονήσῃ καὶ ρίχνετα σ' ἕνα

καταρράκτη. 'Ο θάνατος όμως δεν τηνδέχεται έτσι γρήγορα' έπειτα από μια μακρόχρονη αρρώστια λειώνει σιγά-σιγά και πεθαίνει. 'Ο θάνατός της φωτίζει τα δυο αδέρφια: Ρίχνουν στον καταρράκτη τα βιολιά τους, που σιάθηκαν ή αιτία τόσων κακών.

Τό έργο δεν έχει εξαιρετικά χαρίσματα. Κάποια λυρικήτητα και μια κάποια περιγραφικότητα, αρκετά χλιαρές κι οι δυο, δεν κατορθώνουν να ζωντανέψουνε τό μύθο και να μάς δώσουν ανάγλυφα τά πρόσωπα.

Pierre-Paul Fournier: «Le dernier amour du colonel Lee». 'Ο συνταγματάρχης Lee ήταν σπουδαίος δόν-ζουάν πριν αποτραβηχτεί στα χτήματα του με μόνη συντροφιά τή γυναίκα του, μια γυναίκοιλα άσημαντη, ήσυχη, αδιάφορη, που ποτέ δεν του σιάθηκε εμπόδιο στις κατακτήσεις του. 'Ο συνταγματάρχης Lee άποάισε ν' αποτραβηχτεί στην έξοχή γιατί προσεβλήθη από φθίση, μά ή πλήξη άρχισε να τον σκοτώνει. Έξωφρα άρχίζει να παίρνει γράμματα από τή Γαλλία, ύπογραμμένα με τό μυστηριακό όνομα Winnie. 'Η Winnie αυτή του γράφει ότι διάβασε τά έργα του κι ότι τόν θαυμαζει. Άργότερα του έξιμολογείται τόν έρωτά της και τήν άρρώστια της: είναι κι αυτή καταδικασμένη από τή φθίση. 'Ο συνταγματάρχης, που βρισκει μια εύλαριστη άπασχόληση με τα γράμματα της άγνωστης κατάκτησης του, παίρνει άπάντο του σιγά-σιγά και μά μέρα άποφασίζει να ταξιδίψει στη Γαλλία, για να γνωρίσει από κοντά τήν άγνωστη γυναίκα που τόν λατρεύει. Πριν να φύγει όμως, παίρνει ένα τηλεγράφημα, που του μαθαίνει τό θάνατο τής Winnie. Αυτό τόν άποτελειώνει.

Μετά τό θάνατό του ή Winnie, που δεν είναι άλλη από τή γυναίκα του, έξιμολογείται στο γιατρό τό ρόλο που έπαιξε γι' αγάτη του.

Τό ρομάντισο αυτό ξεχειλίζει από ρομαντισμό και θυμίζει από τό πολύ κοντά κάτι άνοοσία έγγλέζικα μυθιστορήματα τών περασμένων ετών. Έχει όμως αρκετά προτερήματα και τό κυριότερο είναι γραμμένο με ζωντανότητα και ευγένεια.

Pierre-Jean Jouve: «Le monde désert». 'Ο ήρωας τού έργου είναι ένας τύπος με προτερήματα, ευγενικός, ζητάει τό όραίο άν όχι τό καλό, τέλος πάντων ένας τύπος που προσπαθεί να ξεπεράσει τόν έαυτό του. Δυστυχώς δεν ήταν μικρός έπαθε μια φυσική διαστροφή από τις στενές θρησκευτικές άρχές τού πατέρα του, πάστορα στη Γενεύη: έγινε όμοφυλόφιλος. Τό βίτσιο του αυτό παραλείπει τις δυνάμεις του και κηδεύει τή θέληση που έχει να δημιουργήσει κάτι καλό. 'Η αγάπη ενός φίλου δε φτάνει να τόν αναστηλώσει: νομίζει πως ό φίλος του τόν περιφρονεί. Ζητάει τόν έρωτα και τήν έμπνευση από μια γυναίκα. Μά αυτή τόν έγκαταλείπει (γιατί βρισκει πως δεν εξελίσσεται αρκετά γοργά σε μεγαλοφυΐα), για να γίνει έρωσιμένη τού φίλου του. Τό τελευταίο αυτό χτύπημα είναι τόσο σκληρό για τόν έγκαταλειμμένο, που τόν φέρνει στην αυτοκτονία. Για να εξαγοράσει τό θάνατό του ό φίλος του προσπαθεί να συνδεθεί με τή γυναίκα έκεινη. 'Αδικα όμως. 'Ο ένας άπομακρύνεται από τόν άλλον κάθε μέρα και πιά πολύ. Έκείνη για ν' άπομονωθεί στην άνάμνηση τού πεθαμένου και για να μείνει με τήν ψευδαί-

σηση ότι εξακολουθεί να μπορεί να παίζει τό ρόλο τής έμπνευστριας, εκείνος για να οβήσει μέσα στην καταφρόνια, στην άπογοήτση, στην άρνηση τών πάντων, στην τρέλα.

'Ο συγγραφέας πετυχαίνει περίφημα να φέρει τήν ήθική κρίση στο τελευταίο άκρο της και να εξαντλήσει ό,τι θλιβερό υπάρχει μέσα στις ψυχές τών ήρώων του, φτιαγμένες, λές, για να ύποφέρουν.

Louis-Jean Finet: «La chaste infidèle». 'Η Gine, θελχτική στα σαράντα της χρονία, δίνεται με πάθος στο βαφτισμίο της. 'Ο βαφτισμικός της αυτός για όλον τόν κόσμο δεν είναι παρά τό θείο παιδί μιας ξαδέφφης της. 'Η Gine όμως ξαίρει πως ό Zak αυτός είναι φυσικός γιός τού άντρός της που σκοτώθηκε στον πόλεμο.

Γύρω από τ' άνακάτεμα αυτό ό συγγραφέας κατόρθωσε να γράψει κάτι καλοστεκούμενο, γιατί μεταχειρίστηκε με άξιοσύνη τις δυσκολίες τού θέματός του και γιατί πέτυχε να δώσει κάθε τόσο έξυπνες λύσεις στα άδιεξόδα που δημιουργεί.

Jacques Massouliéz: «Dans la peau d'Annette». Ένας έβραϊός ραφισορισμένος στο πιό έντονο σημεί, ραφισορισμένος ως τόν έκφυλισμό, άποφασίζει για να διορθώσει τό ταμπεραμέντο του να πάρει φιλενάδα μια καλοθρεμμένη χωριατοπούλα, που να «μυρίζει ύγεια». Στην άρχή τήν χιρίεται δια τής βίας κ' έπειτα τήν παίρνει στο Παρίσι. Έκει ή χωριατοπούλα γίνεται γρήγορα παριζιάνα—γρηγορότερα ίσως από τό φυσικό—μ' όλο που άπεχθάνεται τά πολιτισμένα φερσίματα γίνεται μάλιστα και φιλόανθρωπος και σπρώχνει τόν έραστή της να κάνει έλεημοσύνες, πράμα που του βγαίνει σε κακό γιατί πεθαίνει ανάμεσα στην έργατία. Μετά τό θάνατό του, ή Αννέττα γυρίζει στο χωριό, άποφ πρώτα πάει ν' άντλήσει από τήν έκκλησία τήν άσπραίτητη έγκορτέρηση.

'Ομολογώ πως δεν κατάλοβα τί θέλει να πει ό συγγραφέας στο λιγοσέλιδο έργο του. Θέλησε να κάνει σύμβολα; Θέλησε να φτιάξει δικό του είδος φιλοσοφικού ρομάντισου; Τό δεύτερο είναι πιό πιθανό άν κρίνει κανένας από τούς όρους τού φιλοσοφικού λεξιλογίου, που μεταχειρίζεται πυκνά συχνά στη φράση του. Μ' όλο τούτο τό «*Dans la peau d'Annette*» παραμένει για μένα μυστήριο άκαταλαβίστικο.

Henry Bordeaux: «Le barrage». «Μια χώρα δεν είναι κατοικήσιμη παρά μόνο όταν έχει νεκρούς», είπε ό Μωρίς Μπαρές. Κι ό Αύγουστος Κόντ ειπε τά ύπέροχα αυτά λόγια: «'Η άθροπότητα άποτελείται περισσότερο από τούς νεκρούς παρά από τούς ζωντανούς». Πάνω σ' αυτές τις δυο άλήθειες είναι στηριγμένο τό «*Le barrage*» τού Henry Bordeaux, τό δυνατότερο, κατά τή γνώμη μου, και τό πιό βαθύ από τά ρομάντισα του. 'Η ύπόθεσή του δεν είναι, όπως συνηθίζεται στα ρομάντισα τών μυθιστοριογράφων της μόδας, ένα ρομαντικό έπεισόδιο έμμεταλλευμένο με μια κάποια τέχνη. Με τό ρομάντισο του αυτό ό συγγραφέας κάνει μια οοβαρή μελέτη τής σύγκρουσης που άναδεύει τήν έποχή μας και που βγαίνει από τήν αντίθεση τής ύλικής (μηχανικής) προόδου και τής βαθύτερα άνθρώπινης (ήθικής και πνευματικής).

Τό μεγάλο αυτό πρόβλημα μάς δίνεται κλει-

σμένο σε μικρογραφία κι όχι μόνο δε χάνει στα στενά τόν όρα. μά με τή συμπύκνωση μάς παρουσιάζει τό μάξιμουμ τού πάθους που μπορεί να προκαλέσει.

'Ο συγγραφέας ύποθέτει ότι κάποια εταιρία ηλεκτροφωτισμού διάλεξε για τις έγκαταστάσεις της κάποιο μικρό ήρεμο χωριουδάκι στις Άλπεις τής Σοβοίας. Πραγματικά δεν πρόκειται για έγκαταστάσεις, γιατί ή εταιρία θέλει να μεταβάλει τό μέρος όπου είναι χτισμένο τό χωριό σε τεχνητή λίμνη για ν' άποχτήσει έτσι τήν κινήτρια δύναμη. 'Η εταιρία σκέφτεται να χτίσει λίγο μακρύτερα ένα καινούργιο χωριό όπου θα μεταφερθούν οι κάτοικοι τού παλιού, χωρίς να έχει ύπ' όψει τήν ύποσθη πνευματικών και ήθικών στοιχείων σ ή ζωή τού άνθρώπου.

Τό ρομάντισο κυριορχείται από δυο μορφές, ίδια άληθινές, ίδια σωστές, που έχουν γάι τό συμβολικό χωρίς να είναι άπλοποιήθει ύπερβολικά για να δώσουν τό effect τού συμβόλου. Από τή μια μεριά είναι ό μηχανικός Μάξ Γκάλ, ό δημιουργός τών σχεδίων τής τεχνητής λίμνης: χτίζει ένα τεράστιο ύδροφράχτη που σε μια όρισμένη στιγμή θα γίνει ή αιτία να πνιγεί τό χωριό. Από τήν άλλη μεριά ό Νικόλας Χογκάρ, κυνηγός άγριοκάτσικων, ό άνθρωπος τού βοινού, που σέβεται τις παραδόσεις και είναι ό μοναδικός μέσα σ' όλο τό χωριό, που βλέπει κατακάθαρα τήν άνεπαρόφωτη καταστροφή, που θα φέρει τό σχέδιο τού μηχανικού. Στη σύγκρουση τών δύο αυτών άνθρώπων πλέκεται όλόκληρον τό διήμα. Κι οι δυο έχουν γραφεί από τό συγγραφέα με τήν ίδια καλοσύνη, και μόνο στο τέλος τού έργου ό άναγνώστης βιάζει τό συμπέρασμα πως ό συναισθηματικός άνθρωπος φαίνεται να χε δίκιο, κι αυτό γιατί τόν δικαίωνον τά γεγονότα.

'Ενα από τά ωραιότερα μέρη τού ρομάντισου είναι ή σκηνή τού νεκροταφείου, που πλημμυρίζει κι αυτό κοντά στο χωριό. Οι χωρικοί, που δεν είχαν προβλέψει κάτι τέτοιο, βλέπουν τήν καταστροφή, τούς πιάνει ένα είδος τρέλας και ζητούν τόν τεύθυνο, χωρίς να καταλαβαίνουν ότι ύπέθυνοι είναι αυτοί οι ίδιοι. Μ' όλο που τούς πληρώνουν τούς νεκρούς τους και που τούς χτίζουν ένα καινούργιο νεκροταφείο, αυτοί μένον άπαρηγόρητοι. 'Ο δήμαρχος κάνει τά έγκαίνια τού καινούργιου αυτού νεκροταφείου. 'Η τελετή γίνεται μεγαλοπρεπέστατη. 'Ο άββάς όμως έχει τήν ιδέα, πως οι νεκροί έχουν όργιστεί, που θα σαπίζουν κάτω από τό νερό και μπαίνοντας σε μια βάρκα σκορπίζει στον τόπο τού παλιού νεκροταφείου λουλούδια, εύλογώντας τά μέρη όπου ύψωνόντουσαν άλλοτε οι έύλινοι σταυροί. 'Ολο τό χωριό τότε τόν ακολουθεί κ' ή τελετή τών έγκαινίων μεταβάλλεται σε μια συγκινητική λιτανεία, που έχει κάτι από τή μεγαλοπρέπεια είδαλωλατρικής γιορτής.

Στό «*Le Barrage*» πλέκονται επίδεξια ένα σωρό άλλα έπεισόδια, κι ό έρωτας δε λείπει. Γενικά τό βιβλίο αυτό τού Henry Bordeaux, που μάς έχει δώσει ως τά τώρα μια σιγά από συγκινητικά και βαθειά ανθρώπινα ρομάντισα («*La Maisson*»—«*La robe de laine*» κ. ά.) πρέπει ά έμολογηθεί πως στεφανώνει έπάζια τή μέχρι σήμερα έργασία του και άνοίγει έναν καινούργιο δρόμο στη λεπτεπίλεπτη διάνοηση τού καλού αυτου μυθιστοριογράφου.

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

Jean-R chard Bloch: «Les chasses de Renaut». Τό διήγημα που δίνει τόν τίτλο στον τόμον αυτό είναι ή ιστορία ενός άνθρώπου που βγαίνει με τό ντουφέκι του میان άγρή στην έξοχή για να κυνηγήσει και σε λίγο καταλαβαίνει να τόν άφοπλίζει τό πνεύμα τής άνοιξης. Τότε ζητάει να προχωρήσει άσπλος, σε φίλος να κλημερίσει τά ζώα και τά πουλιά που κελαιδούνε. Μά τά πουλιά φεύγουν μπρός στο φιλικό άπλωμα τών χειρών όπως και μπρός στη φοβέρα τού νουφουκιού του. 'Η άνωτερότητα άποκλείει τόν άνθρωπο από τόν Παράδεισο τής άπλότητας και τής χάρης.

Τό διήγημα αυτό ακολουθούν κι άλλα που τό καθέννας τους είναι κι ένα παρόμοιο κυνήγι. Κυνήγι νοσταλγικό, που, με' όλη τήν καλή θέληση που έχει ό κυνηγός, με' όλη τήν αγάπη τής ζωής, καταλήγει στην πίκρα τής άνικανης να μάς κάνει ευτυχισμένους ύπεροχής μας.

Τό βιβλίο αυτό είναι γραμμένο με τέχνη ό πεσομισμός του είναι εξαιρετικά ύποβλητικός γοργς ν' άφίνει τό πικρό κατακάθι τής πλήξης και τής στενωχωρίας. Με λίγα λόγια ή συλλογή αυτή είναι μια από τις καλύτερες, που φάνηκαν τά τελευταία χρόνια.

Η ΠΟΙΗΣΗ

Noël Bureau: «Musique de chambre». Λυρικές πρόζες. Ένα είδος μονόλογου όπου συντονίζονται ένα πλήθος φωνές και άνάμεσά τους ξεχωρίζει μια φωνή: ή φωνή τού άνθρώπου που ζητάει να γνωρίσει τόν έαυτό του. «*Μουσική δωματίου*» κάπως βουερή και συγκεχυμένη, περισσότερο έκφραστική παρά διακοσμησηκή, που δίνει τήν έντύπωση πνιγμένων κραυγών άνθρώπων, βαθειά ανθρώπινου πόνου.

Henry Dérieux: «L' élégie aux saisons» και «*Les heures égales*». Σιβαρή άπέριτη ποίηση, που θυμίζει τόν Chenier στη μεγαλοστομία και τόν Francis James στη δρασερότητα τών αισθημάτων.

Lucie Guillet: «Trois amours». Οι τρεις αγάπες: 'Η υϊκή στοργή, τό μητρικό φίλτρο κι ό έρωτας. Μικρά τραγούδια, φροντισμένα, γραμμένα με πάθος, σε καλομετρημένους εύηχους στίχους και με εικόνες παραστατικότητας. 'Η ποιήτρια έχει μια γυναικεία άπλότητα έκφράσεως πολλές φορές συγκινητική, πράγμα που άποτελεί τό κυριότερο προτέρημα τών τραγουδιών της.

Lucie Guigo-Goulmassis: «A mi-voix». 'Ομοια τραγούδια καλοφτιαγμένα με άνετους, εύλύγιστους και εύρυθμους στίχους, προλογισμένα με περισσό πνεύμα από τόν Miguel Zamaccis. Κάτι λείπει από τά τραγούδια αυ ά. Ίσως ό ήλιγγος, ίσως ή όρμη. Ίσως φτερά που «ν' άνοίγονται πλατιά σε τολμηρά πετάγματα».

Marie-Thérèse Gadala: «L'anneau de cristal». 'Η *Helène Vacaresco* προλόγισσε τά τραγούδια αυ ά να είναι μια ποιητικότερη παραμοίωση: «Τό χρυσιά λινο βραχιόλι, που πέρασε στο μπράτσο της ή Μ.Τ. Gadala—γάρει—υαλίζει ότως μια χλωμή άχίδα φεγγαριού στην άμμουδιά». Κι αυτό άκριβώ συμβαίνει: Τά τραγούδια τού «anneau de cristal» έχουν άπλότητα και γλυκάδα περισσε. Τήν ποιήτρια, γνωστή από

τόν πρώτο τόμο της. «*La symphonie éternelle*», χαρακτηρίζει πλούσιο αίσθημα και λιτότητα στην έκφραση.

Thérèse Marie de Cour: «*Entre chair et croix*». Έδώ πρόκειται για τραγούδια, που μοιάζουν με άβαντους εκκλησιαστικούς ψαλμούς. Περισσότερο ρυθμικές πρόζες στη μορφή δεν έχουν τίποτα το κοινό με την τέχνη.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Οι αξιολογότερες τελευταίες μεταφράσεις στο γαλλικό είναι:

Από τα σουηδικά:

«**Dimanche**» της **Est r Stahlberg**, μεταφραστής ο **Maurice de Goppel**. (Η κ. Esther Stahlberg-γυναίκα του προέδρου της Φιλανδίας-περιγράφει σε ήρεμο ύφος οικγενειακές σκηνές, άπλες και συγκινητικές, που ζωγραφίζουν την ψυχή των ανθρώπων της χώρας της.)

Από τα κινέζικα:

Cent quatrains de Thanés, μεταφραστής ο **Tsen Tsouming**. (Μ' όλη τη δυσκολία της μετάφρασης—τά τετράστιχα του Thanés είναι περίφημα για το ανάγλυφο των λέξεών τους—ο μεταφραστής έδωσε στη γαλλική γλώσσα την άπληξη της μητρικής του άριστοτεχνικά. Μεταφράζω εδώ ένα από τα πιο άπλά τετράστιχα:

«*Μη λυπάσαι το φουστάνι σου, που είναι κεντη-
[μένο με χρυσάφι]
λυπήσου πότερο τον καιρό που είσαι νιά.
Κόψε, κόψε τα λουλούδια όταν είναι σότιν άνθo
[τους.
μην περιμένεις να μαραθούν στα ξερά κλώνια.]*»

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Gérard d'Houville: «*Je crois que je vous aime...*», μιιά συλλογή μονοπράκτων comédies proverbes.

Η πρώτη εμφάνιση του είδους, που ονομάζουμε σήμερα comédie-proverbe («σκηνοποιημένο γνωμικό» μπορεί να μεταφραστεί) γίνθηκε στο 17ο αιώνα. Οι σύγχρονοι του Λουδοβίκου 13ου περνούσαν την ώρα τους φτιάχνοντας «εκ του προχείρου» μικρές σκηνοίλες πάνω σε διάφορα γνωμικά ή φράσεις, που είχαν πέραση κείνη την εποχή. Η κυρία ντε Μαιντενόν έβλεπε κ' έγραψαν μερικά από τα πρόχειρα αυτά σκηνογραφήματα. Αργότερα διέπρεψε στο είδος αυτό ο **Carmontelle** (18ος αιώνας, και ο **Théodore Leclercq** (19ος). Το «σκηνοποιημένο γνωμικό» είναι στην πιο άπλη μορφή του, το ζων άνεμα ενός γνωμικού και κατορθώνεται με τη σύνδεση διαφόρων διαλογικών σκηνών που καταλήγουν ο' ένα επίμυθιο. «Αν ή comédie-proverbe έμενε μέσα σ' αυτά τα όρια, δε θα μπορούσε βέβαια ν' αποκτήσει άλλη δόξα, από τη δόξα του διδακτικού μονόπραχτου του σαλονιού. Εύτυχώς το είδος αυτό είχε την τύχη να το χειριστούν κ' άληθινοί ποιητές κ' έτσι εξελίχθηκε για να παρουσιαστεί σήμερα συγχρονισμένο και ζωντανό μέσα στο «*Je crois que je vous aime...*» του d'Houville. Τα μονόπραχτα που περιέχονται στη συλλογή αυτή δεν έχουν τίποτε το διδακτικό ή το ειδυλλιακό. Ο πόθος κι ο θάνατος παίζουν σ' αυτά το μεγαλύτερο ρόλο. Το χαριτωμένο

ντεκόρ των κήπων και των δασών δεν είναι στην- μένο για να μάς κρύψει τη θλιβερή αλήθεια. Ο θόρυβος των κρουσταλλένων νερών και τα κελαιδήματα των πουλιών δε μάς εμποδίζουν ν' ακούμε τις κραυγές του ανθρώπινου πόνου. Η εύθυμία κ' ή φανταχτερότητα των μικρών κροελών, των παραμυθένιων κοριτσιών, των παιδιάστικων άραπάκων και των παπαγάλων που διανθίζουσε τη δράση, δεν αποστρέφουν τη σκέψη μας από τις ψυχρές και τραγικές αλήθειες, που ύφαινον παίζοντας. Σε κάθε μιιά υπόθεση, που φαίνεται να ξετυλίγεται άγάλια-άγάλια και με μοναδικό σκοπό να διασκεδάσει τον θεατή, υπάρχουν παρατηρήσεις άγριες κ' έκλεπτυσμένα τσουχτερές. Αναφέρω στην τύχη μερικούς τίτλους: «*Κανείς δε διαφεύγει το μοιραίο του*», «*Η νύχτα φέρνει γνώση*» και «*Ένα χελιδόκι δε φέρνει την άνοιξη*».

ΔΙΑΦΟΡΑ

La défense de l' Occident. Ένας από τους καλύτερους αντιπρόσωπους της «*καθολικής κίνησης*» στη Γαλλία, ο **H. Massis**, έβγαλε τελευταία ένα περισπούδαστο βιβλίο, που γέννησε λογιολογικό συζητήσιες κάτω από τον τίτλο: «*Η άμυνα της Δύσης*».

Σ' ένα τελευταίο του άρθρο στις «*Hochland*» ο **O. Ebert** θυμίζει την πάρα-κάτω σκηνή άπδνα ρομάντσο του **Peladan**: ο μάγος **Mérodack** παραβρίσκεται σε μιιά σάλα, όπου παίζεται μιιά έκφυλη ήδονιστική παντομίμα και νιώθει πως το κοινό γύρω του αϊσάνεται με την επίδραση του θεάματος έναν δυνατό, ήδονιστικό εκμαυλισμό. Για να διασκεδάσει την όλέρθρια αυτή επίδραση σηκώνεται και φωνάζει στους θεατές μ' όλη τη δύναμη: «*Εί σεις οι άνθρωποι της λατινικής φυλής. Ή! Ξυπνήστε.*»

Ένα παρόμοιο ξεφωνητό κινδύνου είναι το «*La défense de l' Occident*» του **H. Massis**. Στα πρώτα κεφάλαια του βιβλίου του, ο συγγραφέας μάς δείχνει την Εύρώπη τσακισμένη έπειτα από το μεγάλο σεισμό του άπ'άνθρωπου πολέμου της. Έπειτα την Κεντρική και την Ανατολική Εύρώπη, που αποστρέφουν το πρόσωπο από τη Δύση και άρχίζουν να παρασύρονται προς την Άσία.

Κατά τα έτη της σφοδράς (1918-1922) ή Γερμανία φαίνεται τσακισμένη όχι μόνο από την οικονομική μιά κι από μιιά ήθικη νά ποήμε εξάντληση. Αν όμως στη Γερμανία ο «*άνατολικός ήλιγγος*» δεν κράτησε παρά μόνο τα χρόνια της σφοδράς της, στη Ρωσία ο άσιατισμός είναι ριζωμένος βαθύτερα και υνέσκει σταθερός. Πίσω από τη Ρωσία ένα πλήθος άνατολίτες, που ο λαμπρός μά ζωώδικος πολιτισμός της Δύσης τους είχε μαλάξει ή θαμπώσει νιά λίγην καιρό, άπελευθερώνονται από τα δεσμά του και τον περιφρονούνε. Και σά να μην έφτανε ή περιφρόνηση του ήλιτιστικού πολιτισμού μας, οι άνατολικοί λαοί άρχισαν να διακρίνουν καθαρά το σαθρό των ήθικών αξιών που άποτελούσαν ως την ώρα την περηφάνεια της Δύσης. Ο πόλεμος φανέρωσε τη διπροσωπία και τη βία, που κρύβουμε πίσω από το άνθρωπιστικό προσωπείο, το προσωπείο που φορούσαμε για να χαμογελάσουμε φιλικά στην Άνατολή. Οι μισθοφόροι που μάζεψαν οι έμπόλεμοι, τα ούδέτερα κράτη που άνα-άτεψαν στον πόλεμο των συμπερόντων τους, δε βλέπουν πιά την Εύρώπη σάν μιιά οικογένεια ένωμένη, όπως άλλοτε, που τη σεβό-

ντουσαν, άλλα ένα κουβάρισμα αντίπαλων κρατών που δεν άξίζει τίποτ' άλλο παρά το μίσος τους και την άποστροφή τους.

Η μόνη έπικυριαρχία, που μπορεί να διατηρηθεί είναι ή έπικυριαρχία του πνεύματος. Ο ήλικός δεσποτισμός είναι παράκαιρος πιά Αυτό πρέπει να το καταλάβει ή Δύση γιατί γίνεται φανερό από μέρα σε μέρα και περισσότερο. Άποδείξεις: Η Άίγυπτος, οι Ίνδιες, ή Κίνα. Για ν' άτοινάξουν τον έξευτελιστικό ζυγό της Δύσης οι άσιατικοί λαοί ένώνονται. Τον Άύγουστο του 1926 συγκλήθηκε το πρώτο συνέδριο της «*Πανασιατικής ένωσης*». Αργότερα ο κόμης **Okuma** έστειλε άπό τη χώρα του άνατέλλοντος ήλιου μιάν άπειλή εισβολής στην Εύρώπη: «*Αν προχωρήσουμε ενάντια στα Βαλκάνια, στη Γαλλία και στην Ίταλία, έίπε, θα καθυποτάξουμε το μεγαλύτερο μέρος του κόσμου. Η άγγλοσαξονική τυραννία που έγραψε την είρήνη, έξόργισε και τους ανθρώπους με και τους θεούς*».

Η φοβέρα βέβαια της στρατιωτικής εισβολής θ' άγγήσει να πραγματοποιηθεί Τα γεγονότα όμως του Χαν-Κέου και του Σαγκ-Χάι μάς πιστοποιούν, πως ή Άσία δε μπορεί να ύποφέρει πιά την εύρωπαϊκή κηδεμονία. Σά να μην είταν άρκετό αυτό, ή Άνατολή προσφέρει στην κατακυλισμένη ήθικα Εύρώπη, σάν ένα άνώτερο ήδονικό, τη θρησκευτική της φιλοσοφία, της στέλνει τα βιβλία της και τους μάγους της. Προς το τέλος του πολέμου ή κινέζικη θρησκεία του Ταο ξαπλώθηκε καταπληχτικά στη Γερμανία και γίνθηκε ένθουσιαστικά δεχτή. Ο Ίνδοίσιμος παρέσυσε άκόμα περισσότερο, προπαγανδισμένος από βιβλία, θεοσοφικές εταιρίες και τους μεγάλους άποστόλους του, τον Ταγκόρ και τον Γκάντι. Ο κ. **D. Halévy**, περιέγραψε στη *Revue de Genève* (Σεπτέμβρης του 1921) τη διάλεξη που έδωσε ο Ταγκόρ στο Παρίσι: «*... Μίλησε για το Πνεύμα της Ανατολής, που είναι όλη Πνεύμα. Αντιμέτωπη στο Πνεύμα έβαλε τη Μηχανή και την Εύρώπη που είναι όλη Μηχανή... Κι ο λόγος του παράεργε, κ' ή όψη του είταν θεία και τον άκουγαν με θρησκευτική πρόσοχή*». Οι ήμιλλες που έκανε ο Ταγκόρ συγκινήσανε βαθειά την Εύρώπη του σημεϊο ώστε κατόρθωσε να μαζέψει γύρω του στο **Santlnikelan** πάνω από χίλιους εύρωπαϊους μαθητές, που σχημάτισαν μιιά μικρή πνευματική πολιτεία γύρω του.

Ενάντια σ' αυτή την εκμηδένιση της Δύσης και την διείσοδη της Άνατολής διαμαρτύρεται ο **H. Massis** στο βιβλίο του. Τα προβλήματα που βάζει και ο τρόπος που ξεετάζει τη σύγκρουση των δυο πολιτισμών αντιμέτωπων αυή ή στιγμή κ' έτοιμων ν' άλληλοκαταστραφούνε από τη μιιά, καθώς κ' ή βαθύτερη έπικαιρότητα του βιβλίου του **Massis** δίνουν στο έργο του αυτό, δικαία, μιιά σφραγίδα άνώτερη. Το έργο είναι γραμμένο με έπιστημονική αλήθεια και πραγματιστικό λυρισμό—άν επιτρέπεται ή έκφραση—σε τρόπο που άποτελεί φαινόμενο διαύγειας και βαθύτητας.

Οι Έλληνες, που βρισκόμαστε τόσο κοντά στην Άσία και γι' αυτό το λόγο ένδιαφερόμαστε πιο άμεσα για τις μελλοντικές ζυμώσεις και τα προβλήματα που άνακνιζει ο «*La défense de l' Occident*» θάπρεπε να το μελετήσουμε και να συζητήσουμε κάπως πλατύτερα τα συμπεράσματά του.

Το κογκρέσο των βιβλιοπωλών στη Γαλλία. Στα 1924 το συνδικάτο των γάλλων βιβλιο-

πωλών άπεφάσισε την έτήσια όργάνωση κογκρέσου, ότου, συγγραφείς, εκδότες και βιβλιοπώλες θα συζητούσαν σχετικά με την έξάπλωση του γαλλικού βιβλίου, σε τρόπο, που να έξασφαλιζέται ή πρόσδος της έκδοτικής στη Γαλλία.

Από τα 1924 τα κογκρέσσα γίνηκαν ταχτικά: Στη Νάντη (1924), στο Στρασβούργο (1925) στο Μονπελλιέ (1926). Το φρεϊνό κογκρέσο γίνηκε στο Reims κ' ή έπιτυχία του αν πιστέψουμε τις γαλλικές έφημερίδες ξεπέρασε κάθε προηγούμενη. Άπό τους 200 αντιπροσώπους που έλαβαν μέρος στο κογκρέσο αυτό ξεχωρίζουμε τον **Valmy Raysse**, αντιπρόσωπο της εταιρίας των ανθρώπων των Γραμμάτων και της ένώσεως των φιλολογικών συνταξιών, τον **Henri Druart** της εταιρίας των συγγραφέων των έπαρχιών, τον **Mauris Langniereau** του συνδικάτου των έκδοτών, και τον **Kra** του συνδικάτου των έκδοτών βιβλίων Τέχνης.

Το κογκρέσο συζήτησε όλα τα θέματα της ήμερησίας διάταξης και καθόρισε τελειωτικά διάφορες σχέσεις μεταξύ των συγγραφέων, έκδοτών, βιβλιοπωλών και Κράτους (φόροι, μεταφορικά κ.τ.λ.).

ΜΙΚΡΑ—ΜΙΚΡΑ

—Ο **Pierre Ladoué**, που τιμήθηκε άλλοτε με το «*βραβείο Μπυλζάκ*» από την «*Εταιρία των ανθρώπων των Γραμμάτων*» πήρε φέτος το **Prix de Jouy** (που δίνεται από τη Γαλλική Άκαδημία κάθε δύο χρόνια στο καλύτερο ήθογραφικό έργο) για το ρομάντσο του «*Vincent Tharoiseau*».

—Ο **Jean Giraudoux** άποφάσισε να δοκιμάσει τη συγκίνηση της ράμπας. Έγραψε ένα θεατρικό έργο με τον τίτλο «*Siegfried von Kleist*» βγαλμένο από το μυθιστόρημά του «*Siegfried et le Limousin*», που θα παιχτεί στην *Comédie des Champs Elysées* τον ερχόμενο μήνα.

—Το σπουδαιότατο βιβλίο του **Gustave Cohen:** «*Ιστορία της σκηνοθεσίας στο θρησκευτικό γαλλικό θέατρο του Μεσαιώνα*» που είχε έξαντληθεί έντελώς (1906) βγήκε σε καινούργια έκδοση συμπληρωμένη και άρτια ντοκουμενταρισμένη.

ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

Ο **J-O. Curwood** πέθανε. Στο **Owosso**, μιιά μικρή πολιτεία του **Michigan** (Ην. Πολιτείες) πέθανε ο γνωστότερος από τους σύγχρονους άμερικανούς μυθιστοριογράφους ο **J-O. Curwood** σε ήλικία 50 έτών (γεννήθηκε στις 12 του Γενάρη στα 1878).

Τα κυριότερα ρομάντσα του μεταφρασμένα στις περισσότερες εύρωπαϊκές γλώσσες είναι:

«*Οι άγριότερες καρδιές*», «*Τα λυκόσκυλα*», «*Οι χρυσοθήρες*», «*Οι νομάδες του Βορρά*», «*Ο κάμπος της Σιωπής*», «*Το τέλος του ποταμού*».

Ο **J-O. Curwood** ήρθε στα 1925 στην Εύρώπη κ' έπισκέφτηκε την Άγγλία, τη Γαλλία και την Ίταλία. Ο θάνατος τον βρήκε τη στιγμή που είχε άρχισι να γράφει μιιά σειρά ρομάντσα με ύποθεσις παρμένες από την άγγλογαλλική διαμάχη στον Καναδά (18ος αιώνας). Τα τελευταία του χρόνια τάχε άφιερώσει στη μελέτη των σχετικών ντοκουμέντων.

Εθνών: για τη σταθεροποίηση, την τραπεζική διαίρεση και το προσφυγικό.

Εάν η εφαρμογή του πρωτοκόλλου γεννήσει ποτέ καμιά διαφάνεια, αρμόδιος να κρίνει θα είναι ή Κ. Τ. Ε., αλλά ο κ. Καφαντάρης εξήγησε να μπει και στο κείμενο ότι «ούδαμώς η ερμηνεία αυτή δύναται να αντίκειται προς την ελληνική κυριαρχία».

Από τις πρώτες μέρες που έφθασαν οι Έλληνες Υπουργοί στη Γενεύη, εγγράφηκε και στον ξένο τύπο και στον Ελληνικό ότι η Έλλας υπέβαλε υποψηφιότητα για μόνιμη θέση στο Συμβούλιο της Κ. Τ. Ε. και μετέδόθη επίσης ή συμπληρωματική πληροφορία ότι ή θέση αυτή είναι προορισμένη για τον κ. Πολίτη.

Η είδηση όμως δεν είτανε απολύτως σωστή. Έγινε πραγματικά τέτοια σκέψις εκ μέρους της διπλωματικής μας αντιπροσωπείας, αλλά ύστερα εφάνηκε το ζήτημα πρόωρο, αφού άλλα ζητήματα πιδ έπειγοντα άπηχόλουν την Έλλάδα αυτή ή στιγμή και αφού άλλο κράτος—ίσως ό Καναδάς—συγκεντρώνει τις περισσότερες πιθανότητες για έπιτυχία για ή θέση αυτή. Ως προς το έλληνο-σερβικό ζήτημα, είναι γνωστό ότι ή Βουλή στις τελευταίες της συνεδριάσεις απέριψε την έπί του κ. Παγκάλου γενομένη με ή Σερβία συνθήκη, και ή Κυβέρνηση θα επαναλάβει σχετικές διαπραγματεύσεις.

Μετά την άπόρριψη έδημοσιεύθηκαν αυτές οι δηλώσεις του Σέρβου ύπουργού των Έξωτερικών κ. Μαρίγκοβιτς:

«Αί συμβάσεις μεταξύ ήμών και της Έλλάδος συνήφθησαν μετά μακράς διαπραγματεύσεις και, κατά την γνώμην μας, προς το συμφέρον άμοιρών των χωρών.

Μετά την μεταβολήν του καθεστώτος εν Έλλοδι, ή ελληνική κυβέρνησις μάς επρότεινε άπλην τροποποίησιν των συνθηκών αυτών. Εκ μέρους μας έπεδείχθη τότε πολύ καλή θέλησις. Δέν ήθέλαμεν να επιβάλωμεν εις την Έλλάδα οίανδήποτε σύμβασιν αντίθετον προς τα συμφέροντά της.

Αλλά εν τώ μεταξύ ή ελληνική κυβέρνησις εξήγησε πλήρη τροποποίησιν των συμβάσεως. Η πρότασις αυτή δέν έγένετο δεκτική ήμών, ίσως διότι την εποχήν εκείνην εύρισκόμεθα εις τεταμέναις σχέσεσι μετ' άλλης δυνάμεως. Αργότερον το ζήτημα των εν λογφ συμβάσεων περιεπλάκη, διότι μετοξύν των διαφόρων κατηγοριών αίτινες θα διετυπώντο κατά του πρώην προέδρου της ελληνικής Δημοκρατίας κ. Παγκάλου συμπεριλαμβάνετο και ή κατηγορία έπί τη ύπογραφη των ελληνο-σερβικών συνμάσεων.

Η κυβέρνησις μας εύρέθη εις δύσκολον θέσιν διότι, άν έδέχτο την πλήρη αναθεώρησιν των συμβάσεων, θα άνεγνώριζεν ότι πράγματι έσφαλιν ό κ. Παγκάλος και ούτω θα έπεδεινώνε την θέσιν του.

Διά λόγους άνθρωπισμού και δικαιοσύνης, άπφύγαμεν οίανδήποτε παραχώρησιν, διότι οίανδήποτε τοιαύτη παραχώρησις θα έχαρκτηρίζετο υπό του δικαστηρίου του κ. Παγκάλου ως άπόδειξις ένοχής του.

Ολοι εν γένει αι ύποχωρήσεις μας ή τροποποιήσεις θα ήδύναντο να χρησιμεύουν ένώπιον του δικαστηρίου ως άπόδειξις του

ισχυρισμού ότι αι συναφθείσαι συμβάσεις έθιξαν πράγματι την ελληνικήν κυριαρχίαν».

Ασχετα όμως προς αυτά, οι συναντήσεις των κ. κ. Μιχαλακοπούλου και Μαρίγκοβιτς στη Γενεύη έδωσαν την έντύπωση ότι πριν από τις νέες σερβικές έκλογές, δέν μπορεί να όρχισουν συστηματικές με ή Σερβία συνεννοήσεις της Έλλάδος.

Είναι γνωστή ή διαφορά μεταξύ Έλλάδος και Γερμανίας για το θωρηκτό «Σαλαμίνια». Το παραγγείλαμε το 1913 στο γερμανικό νουπηγείο «Βουλκάν» και έγινε ή καθέλκυση το 1915, κατά ή διάρκεια δηλαδή του μεγάλου πολέμου.

Η Έλλας το 1923 ύποστήριζε πως το θωρηκτό έπαισε να πληροί τις απαιτήσεις της νέας πολεμικής τέχνης, και εξήγησε να άκυρωθεί το συμβόλαιο, αφού άλλως τε και ήσυνθήκη των Βερσαλλιών άπαγορεύει στην Γερμανία την κατασκευή και έξαγωγή πολεμικού ύλικού.

Σήμερα το ζήτημα βρισκεται σ' αυτό το σημείο: Η Έλλας το θεωρεί ότι είναι ύπόθεση της Κοινωνίας των Εθνών, και ή Γερμανία το θέλει ύπόθεση του Μικτού Δικαστηρίου.

Υπάρχει έλλις ότι το ζήτημα θα συζητηθεί στην τωρινή συνέλευση τη Κοινωνίας των Εθνών.

Ένα άλλο επίσης σπουδαίο ζήτημα βρισκεται στα χέρια της Κοινωνίας των Εθνών. Οι κ. κ. Καφαντάρης και Μπακάμπλασης ύποστηρίζουν στην σχετική ύποεπιτροπή της Κοινωνίας των Εθνών την ελληνική άποψη για την τροποποίηση του όργανισμού της Επιτροπής άποκαταστάσεως προσφύγων.

Τή γνώμη της Έλληνικής Κυβερνήσεως μάς έχθετε σοφίστατα ό κ. Παπαναστασίου σε συνέντευξή του της 4ης τρέχοντος.

Διά να έννοηθί—λέγει—ή σημερινή διαφορά είναι ανάγκη να ύπομνησθί ότι, διε άρχικώς κατά τον παρελθόντα Απρίλιον εξητήσαμεν να χρησιμοποιηθούν τα ένεργητικά της Ε. Α. Π. χέρια της άποζημιώσεως των άγροτών προσφύγων, ή Ε. Α. Π. δέν έδέχετο την πρότασιν μας έπί τώ λόγω ότι τα ένεργητικά ταύτα, τουτέστιν αι εισπράξεις αυτής, χρησιμοποιούνται κατά 75 ο/ο τουλάχιστον προς έκτακτον άπόσβεσιν του προσφυγικού δανείου σύμφωνα με το άρθρον 18 της συμβάσεως του δανείου. Ημείς δέν άπεδέχθημεν την αντίληψιν αυτήν της Ε. Α. Π. και διά τουτο μετέβημεν τον Ιούνιον εις Γενεύην.

Εκεί έπροτάθη προς συμβιβασμόν, όπως ενδικώς διευκολυνθί ή ύπόθεσις, να εκμιοθωθί εις το Κράτος ή εισπράξις όλων των προσόδων της Ε. Α. Π. άνι ώρισμένον ποσόν, να το Κράτος εινε εις θέσιν να κανονίση τα της άποζημιώσεως των άγροτών προσφύγων και εν γένει τα των ύποχρεώσεων αυτών. Και ή Ε. Α. Π. και ήμεις άπεδέχθημεν όπως ή πρότασις αυτή άποτελέσει την βάσιν συμβιβαστικής λύσεως της μεταξύ μας διαφοράς. Ημείς έδηλώσαμεν προσέτι ότι είμεθα πρόθυμοι να καταβάλωμεν άντι της εις το Κράτος εκχωρήσεως της εισπράξεως όλων των προσόδων της Ε. Α. Π. ετησίως 61500 λίρας Άγγλιας χρησιμοποιηθησομένους προς έκτακτον άπόσβεσιν του προσφυγικού δανείου.

Μετά την εκ Γενεύης έπιστροφήν άνεκόινωσα εις την Ε. Α. Π. τας γενικάς γραμμάς του σχεδίου της άποζημιώσεως των άγροτών

προσφύγων και της χρησιμοποίησεως των ύπολοίπων προσόδων της Ε. Α. Π. προς ύδρουσιν της Γεωργικής Τραπεζής.

Η Ε. Α. Π. θεωρούσα ότι δέν έδεσμεύετο από την εν Γενεύη οφωνίαν μου υπέβαλε την σκέψιν, όπως παραχωρηθούν εις το κράτος δι' εκμιοθώσεως όχι όλα τα ένεργητικά της, δηλαδή αι προσόδοι της, αλλά μόνον δσα μετά την χρησιμοποίησιν διά τον αυτών σκοπόν των προς το κράτος όφειλών των προσφύγων έξ 1.500.000 λιρών θα έχρειάζοντο προς συμπλήρωσιν του άπαιτουμένου ποσού διά την άποζημιώσιν των άγροτών προσφύγων, το όποιον άνέρχεται εις 10.000.000 λίρας περίπου. Και συγκεκριμένως έπροτάθη να εκχωρηθούν προς τουτο εις το Κράτος αι άξια των γαιών των παραχωρηθεισών εις την Ε. Α. Π. και των ανταλλαξιμων οικιών, καθώς και εκ των όφειλών προσφύγων ποσόν 2-3 εκατομμυρίων λιρών.

Κατά τας σκεύψεις ταύτας το ύπόλοιπον από το ένεργητικόν της Ε. Α. Π. θα έδει να χρησιμοποιηθί από την ίδίαν προς πραγματοποίησιν των σκοπών της, διότι σύμφωνα με νεώτερον έγγρησιον του άρθρου 18 της συμβάσεως του δανείου ύπερ της έκτακτου άποσβεσεως του δανείου δειον να διατιθενται μόνον τουλάχιστον τα 75 ο/ο εκ των δόσεων των προσφύγων των άφοροσών άπόσβεσιν κεφαλαίου και όχι καταβολήν τόκων.

Ημείς άπεδέχθημεν την νεώτεραν αυτήν έγγρησιαν, ή όποια περιούλι το ποσόν, το όποιον δειον να χρησιμοποιηθί προς έκτακτον άπόσβεσιν του δανείου, αλλά δέν έδέχθημεν τας άλλας σκεύψεις της Ε. Α. Π. διότι:

α) Τεχνικώς δέν είναι εύκολος ή εκχώρησις εισπράξεως μέρους μόνον, ως έπροτάθη, των όφειλών των προσφύγων, ήθελε δε δημιουργήσε δυσχερείας εις την ένεργειαν της έποζημιώσεως των προσφύγων.

β) Διότι θα υπήρχε κίνδυνος να παρασχεθί ή έντύπωσις, ότι αι γαίαι παρέχονται δωρεάν εις τους πρόσφυγας, διαν διν είναι εκ των προτιέρον άκριβώς καθωρισμένη ή άξια των γαιών, αλλά μόνον κατά προσγγίωσιν.

δ) Διότι αι προς το Κράτος όφειλαι των προσφύγων δειον να χρησιμοποιηθούν προς κάλυψιν των ιδιαίτερων ύποχρεώσεων του Κράτους των πηγαζουσών εκ της αναγκαστικής άποσβεσεως μεγάλων κτημάτων.

Έως την ώρα αυτή το ζήτημα τουτο συνήντησε στη Γενεύη πολλές δυσκολίες.

Όπωσδήποτε οι συζητήσεις καταλήγουν σε κάποια συμφωνία.

Ό προύπολογισμός της Επιτροπής Άποκαταστάσεως θα εισάγεται ως προσχέδιο στην Κοινωνία των Εθνών και θα μετέχι στη σιειτική συνεδρίαση ισότιμος αντιπρόσωπος της Έλλάδος.

Όσο για ή δεκάτη που έπέβαλε ή κυβέρνηση Παγκάλου στα άφορολόγητα στρέματα της Ε. Α. Προσφύγων, άπεφάσισε ή Δημοσιονομική Επιτροπή της Κοινωνίας να εισπράττει τα χρήματα ή Ε. Α. και να τα διδεδι στον Οικονομικό έλεγχο ό όποιος θα τα έπιστρέφει στο κράτος.

Συμφώνησαν επίσης την έπιστροφή στο ελληνικό κράτος των άσιειών συνουικισμών που έδωκε τουτο στην Άποκατάσταση.

Υπάρχουν έλπίδες ότι θα έπιτευχθεί συμφωνία και στο άλλο σημείο του ζητήματος.

Τα δασμολογικά μέτρα της Κυβερνήσεως του Συνασπισμού έτέθηκαν σε εφαρμογή αφού ή Βουλή έδωκε τη νομοθετική της εξουσιοδότηση.

Το νομοθετικό διάταγμα «περι καθορισμού άξιας της μεταλλικής δραχμής διά την εισπραξιν των εισαγωγικών τελών» έφεμε υπερίμηση των ειδών της πρώτης άνάγκης, ή δε τιμή του ψωμιού άνέβηκε κατά σαράντα λεπτά.

Από το μέρος της αντιπολιτεύσεως άκουστή κανε σχετικές διαμαρτυρίες.

Η «Εθνική»—όργανο του κ. Κονδύλη—γράφει στο φύλλο της 5 Σεπτεμβρίου:

«Ότιω συνεκροτήθη ή διαβολήν έκείνη κομματική πεντορχία, ή όποια παρέλυσε την χώραν, διέλυσε τον στρατόν, άπουννέθεσε τον σίλον, αίματοκύλιος τους έπαγγελματίας, διασάλεσε την δημοσίαν τάξιν, διά της ύπονομεύσεως του σώματος της χωροφυλακής, έθραυσε την δημοκρατικήν ένότητα των έθνικων σιειλεχών, διά της επαναφοράς των άποιακτών, έπέβαλε την δεκάτην, κατήγγησε τας συντάξεις θυμάτων πολέμου, ηύξησης τας θέσεις των υπαλλήλων, έπέβαλε 1800 εκατομμύρια νέων φόρων, έπί των άσθενών ιδίως όμων, εξηνιέλιος την Βουλήν, περιμαγούσα ταύτην εις νεκρόν ούμα, κατακυροδύν άπλώς τες άπεφάσεις των πέντε, έφήρμοσε την πλέον άλλοπρόσallon και αυθαίρετον κυβερνητικήν δικτατοριαν, προούκάλεσε την έπιβολήν νέου έλέγχου—δ κ. Άβινολ έκλήθη ΕΣΩΘΕΝ δέν έπεβλήθη ΕΣΩΘΕΝ—και γενικώς άπειρογύαστο την σημερινήν κατάστασιν.

Χάρις δε εις την κειτημένην φοράν του δια παντός μέσου καλλιστηγθέντος νεύδους, του άπαραίτητου της Οί. ομνηνικής και των δήθεν αγαθών άποτελεσμάτων, τα όποια έπέφεραν ή κυβερνησις της Χώρας άπο τους «ήγέτας», τους «αρχηγούς», τους «πολιτικούς άδρας», όπως πομπωδώς άποκαλούνται οι μικρότατοι αυτοί κομματάραι, μετά την Οικουμηνικήν, άντι να γινη δεκτική ή μόνη ένδεδειγμένη λύσις, ή των έκλογών, έγένετο κυβέρνησις του εύρους συνασπισμού, δηλαδή την πενταρχίαν διεδέχθη ή τετρορχία, ήτις εύθως άμέσως έσπεινος να μάς φιλοδωρήση με 235 εκατομμύρια νέων φόρων, να κάμη τον τιμάρημον 21 από 19 (δπου τον έφερνε εις διάστημα 8 μηνών ή Οικουμηνική, παραλαβούσα τουτον εις τα 16 από την Κυβέρνησιν Κονδύλη).

Ό δε πολιτευτής κ. Τσουκαλάς παρατηρεί σε σχετικό του δημοσίευμα ότι:

Η ύπερ την άνοχην του λαού φορολογική επιβάρυνσις άρχεται κυρίως από του έτους 1923 και βαίνει διαρκώς αύξανόμενη έπενεγκούσα το εξής άποτελέσμου:

Ένθ εν έτει 1922, το έμπορικόν έλλειμμα—ή διαφορά δηλαδή μεταξύ έξαγωγής και εισαγωγής έμπορικου συναλλάγματος—άνήρχετο μόλις εις 3 εκατ. 680 χιλ. λίρας, ποσόν δηλαδή καλυπτόμενον εύχερως, από του έτους 1923 άρχεται άλματωδώς αύξανόμενον κατά τον κάτωθι πίνακα εν διδιδι ή στατιστική ύπηρεσία του ύπουρ. της Έθνικής Οικονομίας.

Έτ. 1923 έμπ. έλ. 10 εκ 205 χιλ. λίρ
> 1924 > > 18 εκ. 200 >
> 1925 > > 22 εκ. 100 >

Διὰ τὸ ἔτος 1926 εἶχαμεν τὰ ἀποτελέσματα μόνον δέκα μηνῶν, ἔλλειπόντων τῶν μηνῶν Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου. Ἐπειδὴ ὁμοίως ταῦτα εἶσι σχεδὸν πάντοτε ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ μηνὸς Μαΐου, ἐξάγουμεν κατὰ προσέγγυσιν, ὅτι τὸ ἐμπορικὸν ἔλλειμμα τοῦ ἔτους 1926 ἀνέρχεται εἰς 12 ἑκατ. 900 χιλ. λίτρας.

Θὰ ἀντιείη τις, ἴσως, ὅτι τὸ ἔμπορικὸν ἔλλειμμα κατῆλθε κατὰ τὸ ἔτος 1926. Τοῦτο ὁμοίως ὀφείλεται εἰς τὰ ἐξῆς δύο γεγονότα: Πρῶτον, διὲν ἔνεκα τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως ὁ λαὸς στερεῖται τῶν πάντων καὶ προκαλεῖ ἐπομένως καὶ μειώσει τῆς ἐξαγωγῆς καὶ Βον) διότι τὸ καπνικὸν ἀπόθεμα τοῦ ἔτους 1925, μὴ ἐξαχθέν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἐπωλήθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1926, κατόπιν τῆς ἐπιπτώσεως καταστροφῆς τῶν καπνῶν τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Βουλγαρίας. Διὰ τοῦτο παρατηροῦμεν αὐξησιν εἰσαγωγῆς συναλλάγματος κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους μῆνας τοῦ ἔτους 1926, ὀφειλομένην εἰς τὸ ἔκτακτον ὅλας τοῦτο γεγονότα.

Ἡ κυβερνητικὴ πεποίθησις στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι πῶς μετὰ τὰ νέα φορολογικὰ βάρη συνδυαζόμενα μετὰ τ' ἄλλα κυβερνητικὰ μέτρα θὰ πετύχουμε τὴ σταθεροποίησι τῆς δραχμῆς καὶ τὴν ἀνόρθωσι λαϊκῆς καὶ δημοσίας οἰκονομίας.

**

Ὁ Παγκαλισμὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπασχολεῖ τὴν κοινὴ γνώμη, καὶ ὡς ὄργανωσι πολιτικῆ καὶ ὡς καθεστῶς πού βρῆσκαται ὑπὸ κατηγορίᾳ.

Στις 28 τοῦ περασμένου Αὐγούστου πού ἔγινε στὴ Μητρόπολι μνημόσυνο τῶν πεσόντων ἐφέδρων ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν, οἱ φίλοι τοῦ Στρατηγοῦ Παγκάλου καταθέσανε ἕκ μέρους του στέφανο πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν.

Τὸ ἑβδομαδιαῖο τῶν Παγκαλικῶν ὄργανο — ὁ «Παρατηρητὴς» — ἐξακολουθεῖ τὴν ἀδιάλλακτὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον ὄλων τῶν πολιτικῶν κομμάτων. Ἀλλὰ ἐκτός ὄλων αὐτῶν ἔχομε καὶ τὸ ζήτημα τῶν παγκαλικῶν ἀπελάσεων. Ἡ κυβέρνησις συνέστησε τριμελῆ ἐπιτροπὴ ἀπελάσεων σύμφωνα μετὰ τὸ νόμο περὶ ληστείας, μετὰ πρόεδρο τὸ Νομάρχην Ἀττικῆς. Καὶ ἀνέθεσε στὴν ἐπιτροπὴ νὰ ἐξετάσει ποιοὶ Παγκαλικοὶ εἶνε ἐπικίνδυνοι. Τὸ μέτρο τοῦτο ἐπροκάλεσε τὶς διαμαρτυρίας ὀρισμένων βασιλικῶν ἐφημερίδων.

Καὶ γράφει τὸ «Σκριπ» τῆς 26ης Αὐγούστου: «Ἡ Κυβέρνησις μετὰ πρόεδρον τὸν κ. Ζαΐμην καὶ ὑπουργοὺς τοὺς κ. κ. Μεταξᾶν, Βελέντζαν καὶ Τουρκοβασίλην ἔπαθε πλήρη ἀποβενδύλωσιν. Μετὰ τὴν ἐκλιπάρησιν πρὸς τὸν Βενιζέλον νὰ τὴν κηδεμονεύσῃ εἰς Γενεύην, μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ Πολίτου διὰ νὰ ἐνθυμίζῃ, ὅτι εἶνε καὶ αὐτὴ συνέννοχος τῶν τουφεκιῶν τῶν ἔξ, ἰδοὺ τώρα καὶ τὸ βενιζελικὸν τυρανικὸν σύστημα τῶν ἀπελάσεων! Καθημερινῶς καταρτίζονται κατάλογοι ἀπελάσεων καὶ αἱ νήσοι Θήρα, Μήλος, Φολέγανδρος, ἀναγράφονται ὡς τόιοι ἔξοροι. Χθὲς ὠμίλουμ περὶ τεσσαράκοντα προσώπων σήμερον περὶ ἑκατὸν (ἀριθ. 100) καὶ αὐθιρον ἴσως περὶ διακοσίων! Δὲν μὲνει παρὰ ἡ σύστασις ἐκτάκτων στρατοδικαίων, ἢ κήρυξις τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου καὶ ἡ λογοκρισία. Ἐπειτα δὲ—διατι δχι—καὶ οἱ τουφεκισμοί! Καὶ αὐτὴ λέγεται κοινοβουλευτικὴ κυβέρνησις! Καὶ προέρχεται ἀπὸ ἐκλο-

γὰς! Καὶ ἔχουν μερικὰ μέλη τῆς τὴν ἀναίτησιν νὰ λέγονται ἀντιβενιζελικοί!! Ὁ κ. Σιφης Κούνδουρος καὶ ὁ πολὺς Ζουριδης ἄς ὑπερηφανεύονται. Οἱ κ. κ. Μεταξᾶς, Βελέντζας καὶ Τουρκοβασίλης τοὺς ἀντιγράφουν πιστότατα!»

Προσθέτει δὲ τῆς 27ης ἡ «Ἑλληνικὴ»:

«Ἀφοῦ ὁμιλοῦν περὶ ἐφαρμογῆς νόμων καὶ ἀφοῦ εἶνε γενναῖοι οἱ κύριοι μεταξικοὶ καὶ βενιζελικοὶ, καλοῦνται νὰ δικάσουν τὸ ταχύτερον τὸν κ. Πάγκαλον. Νὰ ἐφαρμόσουν κατ' αὐτοῦ τὸν νόμον ἀμέσως, ἄνευ ἀναβολῆς. Καὶ ἂν εἶνε ἔνοχος νὰ καταδικασθῇ. Δεχόμεθα μάλιστα εἰς τὴν περιπτώσειν καταδίκης νὰ προσέλθωμεν καὶ ὡς δῆμιο ἀκόμη. Ἐμπρὸς ὄθεν, γενναῖοι! Δικάσατε τὸν δικτάτορα. Ἀλλ' αἱ χεῖρες σας τρέμουν καὶ οἱ πόδες σας παραλύουν»

Ἡ ἐπιτροπὴ ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὰς συνεδριάσεις, ἐπρότεινε νὰ ἀπελαθοῦν σὲ ἕνα νηοὶ τοῦ Αἰγαίου οἱ ἀπόστρατοι ἀξιωματικοὶ κ. κ. Παπαϊωάννου ὑποστράτηγος, Γιαννουκάκος καὶ Μαυρουδῆς συνταγματάρχαι τῆς χωροφυλακῆς, Βαλοσαμάκης συνταγματάρχης τοῦ πεζικοῦ, καὶ Κατσαρὸς ταγματάρχης.

Ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ πού ἐπρότεινε ἡ ἐπιτροπὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τοῦ κ. Ζαΐμη ὡς ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ὡς πρὸς τὸν κ. Πάγκαλον καὶ τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ παγκαλικῶ καθεστώτος ἀσκολήθηκε ἡ Βουλὴ σὶς τελευταῖες τῆς συνεδριάσεις.

Ἡ Βουλὴ ἐψήφισε τὸν νόμο σύμφωνα μετὰ τὸν ὅποιο θὰ δικάσθωσιν οἱ ὑπεύθυνοι τοῦ δικτατορικοῦ καθεστώτος.

Κατὰ τὴ συζήτησιν αὐτὴ τὸ Λαϊκὸ Κόμμα ἔφερε ἀντιρροήσεις ὡς πρὸς τὴ διατύπωσιν τοῦ νομοσχεδίου ἀλλὰ δχι καὶ πρὸς τὴν οὐσίαν του. Οἱ Λαϊκοὶ βουλευταὶ ἐξέφρασαν τὴν προτίμησιν νὰ δικάσθωσιν ὁ παγκαλισμὸς δχι ἀπὸ τὴ Βουλὴ ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Ἄρειο Πάγο.

Μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νόμου ἔγινε ἡ δεκαπενταμελὴς βουλευτικὴ ἐπιτροπὴ ἡ ὅποια ἔχει ἀρμοδιότητα νὰ ἀρχίσῃ τὶς ἀνακρίσεις.

Ἰσως γιὰ τὶς ἀνακρίσεις αὐτὲς μεταφερθεῖ ὁ κ. Πάγκαλος ἀπὸ τὸ Ἴτζεδιν εἰς τὴν Ἀθήναν.

Μετὰ τὸ τέλος τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος κ. Τσαλδάρης ἀνεχώρησε γιὰ τὸ ἔξωτερικὸ ὅπου θὰ μείνει πολὺ ὀλίγον.

Ἐξ ἀφορμῆς τῆ ἀναχώρησός του, ἡ «Καθημερινὴ» ἔγραψε τὴν πληροφορίαν, ὅτι ἀφοῦ γυρίσει θὰ περιοδεύσῃ σὲ ἐπαρχίας γιὰ νὰ πλησιάσῃ καλύτερα τὸ Λαὸ, καὶ θὰ ἰδρῦσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσα Πολιτικὸν Γραφεῖο μετὰ πρόγραμμα τὴν εὐρύτερη καὶ συστηματικότερη δράσιν.

Στὸ προηγούμενον δεκαπενθήμερον ἀπὸ τυπογραφικῶν λάθους ἔγινε ἀρκετὴ παραποίηση τῶν ὄσων γράφθηκαν γιὰ τὸ ἐκκαθαριστικὸ συμβούλιον τὸ ὅποιο ἐργάσθηκε σύμφωνα μετὰ τὸ γενικὸ ψήφισμα τῆς 20 Δεκεμβρίου 1926 «περὶ ἐπαναφορᾶς ἀξιωματικῶν κ.λ.π.»

Τὴν 1η Σεπτεμβρίου τὸ ὑπουργεῖο ἐδημοσίευσε διάταγμα ὁμοίον πρὸς τὴν πρότασιν τοῦ συμβουλίου.

Ὁ σχετικὸς πίνακας τῶν ἐκκαθαριζομένων εἶναι αὐτός:

Στὸ Στρατό:

Συνταγματάρχαι 6, Ἀντισυνταγματάρχαι 22, Ταγματάρχαι 69, Λοχαγοὶ 82, Ὑπολοχαγοὶ 80, Ἀνθυπολοχαγοὶ 36.

Στὴ Χωροφυλακῆ:

Ἀντισυνταγματάρχαι 4, Ταγματάρχαι 6, Μοίραρχοι 19, Ὑπομοίραρχοι 10, Ἀνθυμοίραρχοι 63.

Τὴν προσηγορίαν τοῦ πολιτικοῦ κόσμου ἀπέσπασε καὶ τὸ ζήτημα τοῦ χωρισμοῦ τοῦ βουλευτοῦ Ἀττικῆς κ. Γ. Περισσοῦ ἀπὸ τὸ κόμμα τοῦ κ. Μεταξᾶ. Τὸ ζήτημα πῆρε ἀρκετὴ γενικότητα καὶ σειρά ἀρθρῶν ἐγράφηκε σχετικὰ μετὰ τὴν πολιτικὴν δράσιν τοῦ κ. Μεταξᾶ.

Ἡ γενίκευσις πού πῆρε ἡ συζήτησις μᾶς ἀναγκάζει νὰ τὴν παρακολουθήσωμε καὶ ἐδῶ.

Ἡ «Πρωτῆ» φύλλο στενότητα συνδεδεμένο μετὰ τὸν ἀποχωρησάντα βουλευτὴ, γράφει στὸ φύλλο τῆς 6 Σεπτεμβρίου:

«Δὲν ἐξήραμεν ὑπαινιγμούς» ὠμίλησαμεν σαφῶς καὶ ἐπαναλαμβάνομεν: Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος Ἐλευθεροφρόνων καὶ ὑπουργὸς τῆς Συγκοινωνίας κ. Γ. Μεταξᾶς ἔχει σχέσεις, σχέσεις πολλὰς, σιγνὰς σχέσεις μετὰ τὸν χρηματομοίτην καὶ ἀντιπρόσωπον διαφόρων ἐταιρειῶν ἐνδιαφερομένων διὰ τὰς τελευταῖας ψηφισθείσας συμβάσεις, κ. Δ. Φιλάρστον. Αὐτὸ ἐγράψαμεν ἀπ' ἀρχῆς...»

Καὶ τὰ «Χρονικά», ἐπίσημο μεταξικὸ ὄργανο, ἀπαντοῦν τὴν ἰδίαν μέρα:

ΤΗΝ ΠΡΟΚΑΛΟΥΜΕΝ ΛΟΙΠΟΝ ΕΚ ΝΕΟΥ ἢ δηλώσῃ: Εἰς ΠΟΙΑΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΝ ΚΑΙ ΠΩΣ Ο ὙΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΕΧΑΡΙΣΘΗ Εἰς ΤΟΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΝ ΤΗΣ «ΦΑΟΥΝΤΕΣΙΟΝ». Αὐτοὶ πάντες οἱ Ἕλληνες γνωρίζουν, ὅτι ἡ μετὰ τῆς «Φαουντέσιον» σύμβασιν ὕπεργραφῆ τὸ 1925 καὶ ἰσχύει ἔκτοτε, ἀρξαιμένων καὶ συνεχιζομένων καὶ τῶν σχετικῶν ἔργων ἐν Μακεδονίᾳ, ἐκρωσθή δὲ παρὰ τῆς βουλῆς πρὸς δεκαπενθήμερον, ὑπερφηφισθείσας καὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κ. Τσαλδάρη μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου τῶν μελῶν τῆς. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ «Πρωτῆ» ἀλλὰ γνωρίζει περὶ τῆς συμβάσεως αὐτῆς καὶ μάλιστα ὁκανδαλώδη, ΟΦΕΙΛΕΙ ΝΑ ΤΑ ΚΑΤΑΓΓΕΙΛΗ ΣΑΦΩΣ, ΕΠΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝ.

Ἡ μονομαχία ὁμοίως τῶν δύο ἐφημερίδων μετέφερε τὴ συζήτησιν καὶ σὲ γεγονότα ὀπωσδήποτε ἱστορικά:

Ἡ «Πρωτῆ» τῆς 2ας Σεπτεμβρίου ἔγραψε:

Ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντιβενιζελικὴν του ἰδεολογίαν καὶ τὸν βασιλισμὸν του ἀπέβαλεν, ὡς πεπαλαιωμένα ὑποδήματα, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ ψευδοῦς δημοψηφίσματος, μετὰ τὸ ὅποιο ὁ κ. Παπαναστασίου ἠθέλησε νὰ ἐγκαινιάσῃ τὴν ἰδιότυπον δημοκρατίαν του. Εἶχεν ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ κ. Μεταξᾶς ἀπὸ τὸ Παρίσι ὅπου εἶχε καταφύγει. Δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπομείνῃ τὰς «στερησεις» τῆς ἐξορίας. Δὲν ἠδύνατο, ὅπως ἔλεγε, νὰ τρώγῃ «ἄρτον καὶ γάλα». Ἐπιθύμει στοιχειώδη εὐμάρειαν. Καὶ γάρ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸ Νέον Φάληρον ἐδέχθη νὰ ὑπομείνῃ τὸν βασιλικὸν ἀγῶνα: Τὰ λοιπὰ εἶναι γνωστά. Εἶναι μάλιστα παρὰ πολὺ γνωστά καὶ δύναται ἐπ' αὐτῶν νὰ διηγήσῃ οἱ παλαιοὶ συνεργάται τοῦ κ. Μεταξᾶ, —μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τοῦ ἴσου ὑπαρχηγῶ τῶν Ἐλευθεροφρόνων κ. Ἀγγελόπουλου. Ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ὑπόπτου δημοψηφίσματος

ὑπῆρξεν ἡ δευτέρα πρῶσις δουλίας τοῦ κ. Μεταξᾶ. Ἐπειτα ἦλθεν ἡ θεωρία τοῦ πλαισίου, ὁ ἐκβιασμός τοῦ ἀντιβενιζελισμοῦ νὰ μετασχη εἰς ἐκλογὰς ὑπὸ τὴν Κυβερνησίαν τοῦ κ. Κουνδύλη καὶ μετὰ τὸ ἀναλογικὸν οὐσίτημα—ἐκλογὰς αἱ ὅποιαι κατέστησαν ἀναπόφευκτον τὴν Οἰκουμένην. Ταῦτα δὲ λέγοντες δὲν ὑποστηρίζομεν, ὅτι ὁ ἀντιβενιζελισμὸς δὲν ἔπαυε νὰ μετασχη εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐκείνας, ἀλλ' ὅτι ἔπρεπε νὰ διαπραγματευθῇ τὴν ἐπὶ ἴσοις ὅροις συμμαχοίαν του..

Ποία δὲ ἦτο ἡ δρᾶσις τοῦ κ. Μεταξᾶ ἐν τῇ Οἰκουμένῃ; Καμμία ἄλλη ἀπὸ τὴν ὑπονομούμεν τῶν προσπαθειῶν τοῦ κ. Τσαλδάρη Ὅσαίσις ὁ τελευταῖος οὗτος ἐδίδικνε διαθέσις ἀντιστάσεως κατὰ τῶν παρασπονδούντων Βενιζελικῶν ἀρχηγῶν, εἴτε εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἀποτάκτων, εἴτε εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐναντίον ὑπουργῶν κατασκοπίας τοῦ Σώματος Στρατοῦ, εἴτε εἰς τὸ ζήτημα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς χωροφυλακῆς, ὁ κ. Μεταξᾶς ἐκάλει λαϊκοὺς βουλευτὰς καὶ τοὺς ἔλεγε εἰς τὸ οὖς: «Τί κάνει, τί κάνει αὐτὸς ὁ κ. Τσαλδάρης» θὰ τὸν τουφεκίσουν.»

Καὶ κλείνομε τὸ δεκαπενθήμερον μετὰ τὶς εἰδήσεις τοῦ τύπου σχετικὰ μετὰ τὴν περιοδείαν πού θάρξισι σὲ λίγο ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὴν Μακεδονία. Ὁ ἀντιβενιζελικὸς τύπος θεωρεῖ τοῦτο δεῖγμα ὅτι προτίθεται νὰ ἐπανελεῖ σὴν πολιτικῆ.

Ὁ δημοκρατικὸς ἀρνείται αὐτὴ τὴν ἐξήγησιν.

Ν. Π. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

Υ. Γ. Στὸ προηγούμενον δεκαπενθήμερον ἔτυχε νὰ γίνου μερικὰ τυπογραφικὰ λάθη ἀπὸ τὰ ὅποια κυριότερα εἶναι τὸ σχετικὸ μετὰ τοὺς «μακροὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας» τοῦ κ. Μερλοπούλου, πού μπῆκε κάτω ἀλλαγμένο.

Ν. Π. Α.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:

«Νέα Ἔστια». Δεκαπενθήμερον Λογοτεχνικόν.— Διευθυντὴς Γ. Ζενόπουλος.

«Ἀναγέννησις». Μηνιαῖο Κοινωνιολογικόν.— Διευθυντὴς Δ. Γληνός.

«Νέα Ἀγωγή». Παιδαγωγικόν.

«Ἐρμῆς». Μηνιαῖο Λογοτεχνικόν.— Διευθυντὴς Α. Μαρσέλλος — Ἀλεξάνδρεια.

«Παναγύπτια». Παιδικόν.— Διευθυντὴς Στέφ. Πάργας.— Ἀλεξάνδρεια.

«Νεοελληνικὰ Γράμματα». Κρήτης— Διευθυντὴς Γιάννης Μουρέλλος. Λογοτεχνικὸν μηνιαῖον.

«Νέα Ζωή». Λογοτεχνικόν.— Διευθυντὴς Κ. Κωνσταντινίδης.— Ἀλεξάνδρεια.

«La Semaine Égyptienne». Organe hebdomadaire illustré de la vie Artistique, Littéraire, Théâtrale, Financière. Sportive en Égypte.— Directeur Stavros Sravrinou.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ & ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΔΡ. 330.000.000

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Άγιος Νικόλαος (Κρήτης)	Άρτα	Θεσσαλονίκη	Κοζάνη	Ναύπακτος	Σέρραι
Αγρίνιον	Άταλάντη	Θήβαι	Κομοτηνή	Ναύπλιον	Σητεία
Αθήναι	Βάμος	Θήρα	Κόρινθος	Νιγρίτα	(Κρήτης)
Ύπ)στημα· Μητρο- πόλεως 11	Βέροια	Ίθάκη	Κύθηρα	Ξάνθη	Σόροβιτς
Προ)ρείον Καλλιθέας	Βόλος	Ίωάννινα	Κύμη	Παξοί	Σούφλιον
Προ)ρείον Παγκρατίου	Γρεβενά	Καβάλλα	Κυπαρισσία	Πάτραι	Σπάρτη
Αίγιον	Γύθειον	Καλάβρυτα	Λαμία	Πειραιεύς	Σύρος
Άλεξανδρούπολις	Διδυμότειχον	Καλάμαι	Λάρισσα	Πόρος	Τρίκαλα
Άλμυρός	Δημητσάνα	Καρδίτσα	Λεβάδεια	Πράβιον	Φλώρινα
Άμαλιάς	Δρόμα	Καρπενήσιον	Λευκάς	Πρέβεζα	Τρίπολις
Άμφισα	Έδεσσα	Καστοριά	Μεγαλόπολις	Πύλος	Χαλκίς
Άργοστόλιον	Έλασσών	Κατερίνη	Μεσολόγγιον	Πύργος	Χανία
	Ζάκυνθος	Κέρκυρα	Μεσσήνη	Ρέθυμνος	Χίος
	Ήράκλειον	Κιλκίς	Μυτιλήνη	Σάμος	

Πρακτορείον εν Νέγ Υόρκη 7 Wall Street

ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ:

Άποκλειστικόν προνόμιον εκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων. — Έκδοσις τοκοφόρων ὁμολογιῶν. — Καταθέσεις εν ὄψει ἀπλαῖ καὶ εἰς ἀνοικτὸν λογαριασμὸν — Καταθέσεις διαρκεῖς καὶ ἐπὶ προθεσίμῳ. — Καταθέσεις Ταμιευτηρίου. — Προεξοφλήσεις. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ ἑλληνικῶν τίτλων. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ πολυτίμων μετάλλων. — Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων, καὶ ἐνεχυρογράφων. — Πιστώσεις ἐναντι φορτωτικῶν. — Δάνεια πρὸς Δήμους, λιμένας καὶ ἕτερα νομικὰ πρόσωπα. — Συμμετοχὴ εἰς Ἄνωνύμους Ἑλληνικὰς Ἑταιρείας. Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας καὶ συνεταιρισμούς. — Δάνεια πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον. — Ὑπηρεσία Ἑθνικῶν δανείων. — Ὑπηρεσία ἐντόκων Γραμματίων Ἑθνικῆς Ἀμύνης. — Προμήθειαι διὰ λογαριασμὸν τοῦ Δημοσίου. — Ἀγορὰ καὶ πώλησις διαφόρων εἰδῶν διὰ λογαριασμὸν τοῦ Δημοσίου. — Εἰσπραξις δημοσίων προσόδων καὶ πληρωμὴ δημοσίων δαπανῶν. — Ὑπηρεσία Δανείων καὶ Μετοχῶν διαφόρων Ἑταιρειῶν. — Ἀγορὰ καὶ πώλησις ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος, χρυσῶν νομισμάτων καὶ ξένων τραπεζικῶν γραμματίων. — Έκδοσις καὶ πληρωμὴ πιστωτικῶν ἐπιταγῶν, ἐπιστολῶν καὶ ἐντολῶν πληρωμῆς. — Έκτέλεσις ἐντολῶν Χρηματιστηρίου. — Εἰσπραξις ἀξιῶν. — Φύλαξις τίτλων, αὐτοῦσιου χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ ἄλλων πολυτίμων ἀντικειμένων. — Φύλαξις κιβωτίων ἀδήλου περιεχομένου. — Ἐνοικίσις Χρηματοκιβωτίων.

ΣΑΛΟΝ ΦΕΜΙΝΑ

Ὁ Κοσ ΛΑΖΑΡΟΣ ΝΤΑ-
ΦΑΣ εἰδοποιεῖ τὰς ἀξιοτί-
μους πελάτιδάς του ὅτι τὸ
Κομμωτήριόν του μετεφέρ-
θη ἐκ τῆς ὁδοῦ Νίκης 10
ἀπὸ τῆς 15 Ἀγούστου εἰς
τὸ Νέον Πολυτελὲς Κατά-
στημα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἑρμού
καὶ ἐπὶ τῆς Στοᾶς Ἑρμείου
ἀριθ. 7.
Ἄριθ. Τηλεφ. 163, Νέον

Η ΚΡΕΜΑ

ΡΟΔΑΛΙΝΗ

ἐν συνδυασμῷ μετὴν

ΠΟΥΔΡΑ

ΡΟΔΑΛΙΝΗ

διαλυροῦν τὴν Καλλο-

νὴν τοῦ σπορώσου.

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΛΕΞΙΣ

ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΜΟΔΑΣ

ΣΤΟ ΔΟΜΕΝΙΚΑΣ ΣΥΓΓΡΟΥ ΟΔΟΣ ΚΑΝΙΓΓΟΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ 6

ΕΜΠΟΡΟΡΡΑΠΤΑΙ

ΑΔΕΛΦΟΙ ΛΙΑΚΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 50

ΜΟΔΑ ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΑΙ

ΤΕΧΝΗ ΣΤΑΔΙΟΥ

ΓΟΥΣΤΟ ΣΟΥΠΡΕΜ 4

Προτιμάτε τὰ ὀδοντοκαλλυντικὰ

Docteur Pierre

Ζητήσατε εἰς ὄλα τὰ Μυροωλεῖα

τὸ ἄρωμα

FORVIL 5

ΜΕΓΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ
ΒΑΦΕΙΟΥ ΚΑΘΑΡΙΣΤΗΡΙΟΥ
ΚΑΙ
ΞΕΣΚΟΝΙΣΜΑΤΟΣ ΤΑΠΗΤΩΝ

“ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ”

Διευθυνόμενον ὑπὸ χημικῶν Γερμανῶν

Ἰωάννου Τρουβάκη

Κοδρικτῶνος 52 - 56

Ἐναντι Ἀγίου Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν

Ἀναλαμβάνει πᾶσαν ἐργασίαν
τοῦ εἴδους του μὲ ἐγγύησιν ἐπι-
τυχίας ἀπολύτου.

Ἐπιστημονικὴ εἰδικότης εἰς τὸν
καθαρισμὸν καὶ βαφήν ἐπὶ κου-
στουμιῶν φορεμάτων καὶ πάσης
φύσεως ὑφασμάτων.

ΠΡΑΤΗΡΙΑ:

Θεμιστοκλέους 9, Κοδρικτῶνος 54,
Στάσις Καλλιθέας, Πλατεῖα Παγκρατίου

*Ὁ στόμαχος δὲ
αὐροφυλαχθῆ ὅπως
ὁ φυλάργυρος φυ-
λάλλει καλῶς τὸ
χρῆμα του διὰ τῆς*

τακτικῆς χρήσεως τῆς

ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Σ. ΠΕΛΛΕΓΡΙΝΟ

ΤΟ ΠΛΕΟΝ ΑΠΟ-
ΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΝ
ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΚΑΘΑΡ-
ΤΙΚΩΝ

ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ ≡ ≡

ΤΗΝ ΔΙΑΦΗΜΗΣΙΝ

≡ ΤΗΣ ≡

ΕΚΑΒΗΣ

ΕΞΕΤΕΛΕΣΕΝ ΤΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ “ΕΔΑΠ”

ΣΤΟΑ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ, 2^Α

ΜΥΡΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΕΜ. ΦΛΕΡΙΑΝΟΥ

≡ ΠΛΟΥΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗ ≡

ΑΡΩΜΑΤΩΝ ΚΑΛΥΝΤΙΚΩΝ

◇ ΣΤΟΑ ΕΡΜΕΙΟΥ 6 ◇

ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΠΑΝΤΟΥ ≡ ≡

ΒΕΡΝΙΚΙ ΟΝΥΧΩΝ “ΡΙΤΤΑ”

ΕΜΠΟΡΟΡΡΑΠΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

ΘΕΜ. ΚΑΠΕΤΣΩΝΗ

ΟΔΟΣ ΚΟΡΑΗ 5

ΠΑΡΕΛΑΒΟΜΕΝ

ΟΛΑ ΤΑ ΜΟΔΕΡΝΑ ΥΦΑΣΜΑΤΑ

ΓΙΑ ΚΟΥΣΤΟΥΜΙΑ ΚΑΙ ΠΑΛΤΑ

Ίδου ἡ μοναδικὴ ταινία
(*Pellicule*) ἐπὶ τῆς
ὁποίας μπορεῖτε νὰ ὑπο-
λογίζετε ἀσφαλῶς.

αυτοζωάντις
Kodak Film

ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ
=ΚΑΛΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ=

KODAK Α.Ε. ΣΤΑΔΙΟΥ 16